អភិធម្មត្ថាធិប្បាយ

សួរ-ឆ្លើយ

អធិប្បាយពន្យល់អំពី

ចិត្ត ចេតសិក រូប

និព្វាន

បណ្ណាគារ ត្រៃរតន៍

អភិធម្មត្ថាធិប្បាយ

សម្តេចព្រះធម្មលិខិត ឧត្តមប្រឹក្សា

ព្រះនាម **លី – ឯម** វជិរប្បញ្ញោ

ព្រើងរៀបរៀង

តាមគម្ពីរបាលី អដ្ឋកថាដីកា យោជនាអភិធម្ម

ពី ព.ស. ២៤៨៥ - គ.ស. ១៩៤២

គណៈកម្មការត្រួតពិនិត្យគម្ពីរព្រះពុទ្ធសាសនាទាំងពីរគណៈ

បានអនុញ្ញាតហើយ

បោះពុម្ពលើកទី ២

ក្នុង ព.ស. ២៥០៨-គ.ស. ១៩៦៥

ការផ្សាយរបស់បណ្ណាគារ ជឹង - កៅ - បួត

ផ្ទះលេខ ១៤០ វិថីព្រះអង្គអេង ភ្នំពេញ

សេចក្តីអនុញ្ញាត

សៀវភៅ "អភិធម្មត្ថាធិប្បាយ" ដែលជាស្នាព្រះហស្តរបស់ព្រះសុគតសម្តេចព្រះធម្មលិខិត ល្វី-ឯម ឧត្តមប្រឹក្សាគណមហានិកាយ អតីតចៅអធិការវត្តលង្កា ក្រុងភ្នំពេញ ឲ្យចំពោះចៅកែ ជីន-ឡោ-ហួត ផ្ទះលេខ ១៤០ ជាពាណិជ្ជករ ក្រុងភ្នំពេញ បោះជាថ្មីចំនួន ២០០០ ក្បាល ជាលើកទី ២ ហើយមិនបានអនុញ្ញាតច្បាប់នេះឲ្យបោះតទៅទៀតទេ ។

ចៅកែរូបនេះ បានចូលមកសុំអនុញ្ញាតបោះពុម្ពសៀវភៅនេះ ចំពោះព្រះឃោសធម្ម ចៅអធិការវត្តលង្កា ជាសិស្សផ្ទាល់របស់សម្តេច ដោយបានដឹងថា "ព្រះសុគតសម្តេចកាលគង់ព្រះជន្មនៅ មានបំណងចង់បោះពុម្ពសៀវភៅនេះជាលើកទី ២ បំណងនេះមិនទាន់បានសំរេច ក៏ព្រះអង្គលោកអនិច្ចធម្មទៅ សៀវភៅនេះក៏ទ្រឹនផុតបមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ, ទើបតែឥឡូវនេះ ចៅកែ ជីន-ឡោ-ហួត សុំអនុញ្ញាតបោះពុម្ពជាថ្មី ដើម្បីជាប្រយោជន៍ឲ្យសមតាមបំណងរបស់ពុទ្ធសាសនិក អ្នកត្រូវការសិក្សាប្រតិបត្តិក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា" ។

ដូច្នេះ ការបោះពុម្ពសៀវភៅនេះ មិនបានអនុញ្ញាតឲ្យកែប្រែដកពោលឬដាក់សេចក្តីបន្ថែមបំពេញនោះឡើយ ត្រូវតំកល់ទុកសេចក្តីដើមឲ្យនៅដូចដើមដដែល ។

- ១ -

សូមឧទ្ទិសកុសលនេះ ប្រគេនចំពោះព្រះសពសម្ដេចព្រះធម្មលិខិត ឧត្តមប្រាជ្ញ សូមឲ្យបានប្រកបដោយសេចក្ដីសុខចំរើនក្នុងទៅលោកកុំបីឃ្លៀងឃ្លាត ។

ភ្នំពេញ ថ្ងៃ១៦-៩-៦៤

ព្រះឃោសធម្ម

បោះពុម្ពលើកទី ១

ក្នុង គ.ស. ១៩៤៨

លោកអ្នកឧកញ៉ា ឃឹម-ទិត អតីតរដ្ឋមន្ត្រី

ជាអ្នកចាត់ចែងបោះពុម្ព

ដោយសេចក្ដីឧបត្ថម្ភរបស់សម្ដេចក្រុមព្រះមុនីរេត

ឆាយាលក្ខណ៍ សម្តេចព្រះធម្មលិខិត ល្វី-ឯម

ជាត: ថ្ងៃចន្ទ៥កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំរោងទោស័ក ព. ស. ២៤២២

មត: ថ្ងៃអង្គារ៩កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំរកានព្វស័ក ព. ស. ២៥០០

ជីវប្រវត្តិសង្ខេប

នៃសម្តេចព្រះធម្មលិខិត ល្វី-ឯម ឧត្តមប្រឹក្សាគណៈមហា-និកាយ អតីតចៅអធិការវត្តលង្កា សង្កាត់លេខ៦ក្រុងភ្នំពេញ

សម្តេចជាបុត្រ នៃបិតានាម ល្វី ជោ-មាន់ និងលោកស្រី ប្រាក់ កើតនៅថ្ងៃចន្ទ ៨ កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំថោះ ឯកស័ក ព.ស ២៤២២ គ.ស ១៨៧៩ នៅក្រុងភ្នំពេញ បានសិក្សារៀនអក្សរសាស្ត្រខ្មែរចប់ លុះដល់អាយុ ១៤ ឆ្នាំបានបួសជាសាមណេររៀនសូត្រព្រះត្រៃបិ-ដកគម្ពីរវត្តឧណ្ណាលោម លុះដល់ព.ស. ២៤៤៣ គ.ស. ១៩០០ បានឧបសម្បទាភិក្ខុក្នុងសំណាក់សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជព្រះនាម ទិ ស-ទៀង ជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ មាននាមគាថាជា "វជីរប្បញ្ញោ" នៅសំ-ណាក់អាស្រ័យនឹងព្រះតេជគុណព្រះមហាវិមលធម្ម នាម ថោង ចាង-ហ្វាងទី១ នៃសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ ក្រុងភ្នំពេញ ។

លុះដល់ ព.ស. ២៤៤៩ គ.ស. ១៩០៦ មានឧបាសកម្នាក់ឈ្មោះ បញ្ញា-ចាប នៅឃុំស៊ីធរ បានចូលមកគាល់សំណាក់សម្តេចព្រះមហាសង្ឃរាជនិងព្រះតេជព្រះគុណព្រះមហាវិមលធម្ម សុំនិមន្តទៅធ្វើជាចៅ-អធិការ នៅវត្តស៊ីធរ ឃុំស៊ីធរ ស្រុកខ្សាច់កណ្ដាល ខែត្រកណ្ដាល

ក្នុងគ្រានោះឯង ។

ភិក្ខុ លី-ឃឹម បានទទួលព្រះមហាថេរបញ្ញាតាំងពីព្រះអង្គ ហើយ ក៏និមន្តទៅធ្វើចៅអធិការ វត្តស៊ីធរ ខំប្រឹងបំរើព្រះពុទ្ធសាសនា បង្រៀនព្រះបរិយត្តិធម៌, បង្ហាត់សូត្រធម៌ឲ្យត្រឹមត្រូវ, ដាក់ការឲ្យ បង្រៀនអក្សរសាស្ត្រ, រៀបចំវត្តអារាមឲ្យបានទៅតាមអនាម័យល្អរុង រឿងឡើង ប្រឹងសំដែងធម៌ទេសនាបំភ្លឺពុទ្ធបរិស័ទឲ្យមានសេចក្ដីជ្រះ ថ្លាជឿស៊ប់ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាអស់រយៈពេល ៩ ឆ្នាំ(១) ។

ចៅអធិការ លី-ឃឹម កំពុងតែគង់នៅជាសុខសប្បាយរីករាយ ជាមួយនឹងសិស្សគណ ឧបាសក ឧបាសិកា វត្តស៊ីធរ ឃុំស៊ីធរអស់ រយៈកាលបាន ៩ វស្សា ពេលនោះលោកអ្នកឧកញ៉ាយោមកង ម៉ែនលោក ជំទាវព្រាប បានចូលបង្គំទូលព្រះករុណាស៊ីសុវត្ថិមុនីវង្ស កាលដែល ទ្រង់គង់នៅជាព្រះអង្គម្ចាស់អធិបតីនៅឡើយ សូមឲ្យទ្រង់មេត្តាមានបញ្ជា ឲ្យនិមន្តលោកចៅអធិការ លី-ឃឹម ពីវត្តស៊ីធរមកធ្វើជាចៅអធិការវត្ត លង្កានេះ ស្រាប់តែមានលិខិតព្រះមហាវិមលធម្ម ធាម ថោង ទទួល ព្រះបញ្ជា ពីសម្ដេចព្រះមហាសង្ឃរាជ ឲ្យនិមន្តចៅអធិការ លី-ឃឹម មកភ្នំពេញ, ពេលនោះសិស្សគណ ឧបាសក-ឧបាសិកា

---

១. តាមសេចក្ដីពិតរបស់លោកអតីតមេឃុំ គុជ-លុក ឃុំស៊ីធរថា ១៤ ឆ្នាំ ។

ក៏ស្រាប់តែស្រណុកចិត្តគ្រប់គ្នា លោកក៏ចំរើនពរលាចេញចាកអារាមវត្តស៊ីធរនោះ ពី ព.ស.២៤៥៤ គ.ស.១៩១១ ត្រឡប់មកធ្វើជាចៅអធិការវត្តលង្ការនេះ ប៉ុន្តែនៅមានព្រះទ័យប្រកបដោយមេត្តាករុណា មិនបានកាត់អាល័យបោះបង់ចោលកេរ្តិ៍ដំណែលវត្តស៊ីធរនោះឡើយ តែងបានជួយទំនុកបំរុងជាដរាបរហូតដល់អស់ព្រះជន្មាយុ ។

ចៅអធិការ ល្វី ឯម ដែលបានទទួលឋានៈជានាយកសិក្ខាធិបតីចៅអាវាសវត្តលង្ការនេះ ពី ព.ស.២៤៥៤ គ.ស. ១៩១១ កាលគ្រានោះមានតែភិក្ខុសង្ឃប្រហែល ១៨ អង្គប៉ុណ្ណោះ ចាត់ការរៀបចំសូមយកព្រះបដិមាករអង្គធំដែលកប់នៅក្នុងរណ្តៅដី ដែលគេចាក់ក្នុងវិហារលើកឡើងដំកល់លើបល្ល័ង្កជាដំបូង ។

លុះដល់ ព.ស. ២៤៥៦ គ.ស. ១៩១៣ ចៅអធិការ ល្វី ឯម បានទទួលឋានៈជាព្រះគ្រូ មេសបញ្ញា, ដល់ព.ស. ២៤៥៧ គ.ស. ១៩១៤-១៥ បានទទួលសមណស័ក្តិជា ព្រះញាណបវរវិជ្ជា ផង ជាសាស្ត្រាចារ្យនៃសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ផង ។

លុះដល់ព.ស. ២៤៧២ គ.ស. ១៩២៩ បានឡើងជាចាងហ្វាងសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ បានកសាងធម្មសភា ១ ខ្នង, ដល់ ព.ស.២៤៧៣

គ.ស. ១៩៣០ បានឡើងមាទីជាអធិបតីក្រុមជំនុំប្រែព្រះត្រៃបិដក, គ.ស.១៩៣២ បានឡើងសមណសក្តិជាព្រះសិរីសម្មតិវង្ស, នៅថ្ងៃពុធ ១៤ រោច ខែផល្គុន ឆ្នាំរកាបញ្ចស័ក ព.ស.២៤៧៧ គ.ស. ១៩៣៤ បានកសាងកំផែងវត្តពីទីឧបហារៈខាងជើង រហូតដល់ទីឧបហារៈខាងកើត ទុកជាកំណត់ព្រំដែន ។ ដល់ព.ស. ២៤៨៥ គ.ស. ១៩៤២ បានសមណស័ក្តិជាព្រះធម្មលិខិត សង្ឃមន្ត្រីសម្រាប់ឯក, បានសាងធម្មកុដិ ១ ខ្នងពី ព.ស. ២៤៩០ គ.ស. ១៩៤៧ ដោយការរួបរួមជាមួយនឹងពុទ្ធ-បរិស័ទនៅស្រុកជិតឆ្ងាយ សម្រាប់សង្ឃគង់នៅក្នុងសាសនា, ដល់ ព.ស ២៤៩៤ គ.ស. ១៩៥១ បានឡើងជាទីសម្តេចព្រះធម្មលិខិតឧត្តមប្រឹក្សាគណៈមហានិកាយ, លុះដល់ ព.ស. ២៤៩៧ សម្តេចបានប្រជុំគ្នាសង្ឃគង់វត្តនិងឧបាសកឧបាសិកា ចាត់ការរុះរើវិហារចាស់ហើយកសាងវិហារថ្មី នៅថ្ងៃពុធ ១៥ កើត ខែកត្តិក ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ១០ ខែវិច្ឆិកា ១៩៥៤ ។

ការកសាងវិហារថ្មីនេះ អស់រយៈកាលជាង ៣ ឆ្នាំ មិនទាន់ហើយស្រេច ក៏សម្តេចមានអាពាធជាទម្ងន់ ទ្រាំនឹងអាពាធនោះពុំបាន ក៏អនិច្ចធម្មទៅកាន់លោកខាងមុខ នៅថ្ងៃអង្គារ ៩ កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំរកានព្វស័ក ព.ស. ២៥០០ ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ៧ ឧសភា គ.ស. ១៩៥៧

ពេលម៉ោង ៥ និង ៤០ នាទីភ្លឺ, សព្វកិច្ចជីវប្បវត្តិរបស់សម្តេចត្រឹមប៉ុណ្ណេះ ។

បើគិតដល់គុណសម្បត្តិនិងគុណធម៌ របស់សម្តេចព្រះធម្មលិខិត ឧត្តមប្រឹក្សា គណៈមហានិកាយ ដែលបានបំរើព្រះពុទ្ធសាសនាអស់រយៈកាល ៦៣ ឆ្នាំ ឃើញថាច្រើនហួសនិស្ស័យដែលនាំមករៀបរាប់ថ្លែងជីវប្បវត្តិនោះ ឲ្យសព្វគ្រប់ក្នុងទីនេះបាន ព្រោះហេតុនោះ ពួកពុទ្ធបរិស័ទជាទីស្នេហាទាំងឡាយ បានកសាងរូបសំណាកសម្តេចសង្ឃ ដោយស្ពាន់ដំកល់ទុកជាអនុស្សាវរីយ៍ នៅវត្តលង្កានេះទុកជាទីគោរពតទៅ ។

ព្រះពុទ្ធវង្ស កៅ-ស៊ុម
ចៅអធិការវត្តលង្កា ជាសិស្សផ្ទាល់
បានរៀបរៀង

បញ្ជីមាតិការឿង

បញ្ហា	ទំព័រ	បន្ទាត់
អារម្ភកថា	១	១
ខមស្សការ	៥	១

អភិធម្មាធិប្បាយ

បញ្ហា	ទំព័រ	បន្ទាត់
អភិធម្មុប្បត្តិហេតុកថា	៦	២
ទី ១ សួរអំពីពាក្យថាអភិធម្ម		៩
- ២ សួរអំពីអភិធម្មអ្នកណាសំដែងទុកមក		១៧
- ៣ ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធត្រាស់បានប៉ុន្មានវស្សាសំដែងអភិធម្ម	៧	៧
- ៤ ព្រះជិនស្រីសំដែងអភិធម្មប្រោសព្រះសិរិមហាមាយា	៨	៥
- ៥ អំពីព្រះសិរិមហាមាយាបិតនៅឯណា	៩	៨
- ៦ អំពីសិរិមហាមាយាបិតនៅឯនតុសិតជាដើម		១៥
- ៧ អំពីព្រះអនាវរញាណប្រកបដោយកតញ្ញូធម៌	១០	១១
- ៨ អំពីហេតុទី ៤ ដែលព្រះពុទ្ធមាតាចុះមកដោយផ្ទៃវ៉ាយ	១៥	១៦
- ៩ អំពី ផលានិសង្សព្រះសិរិមហាមាយាស្តាប់ព្រះអភិធម្ម	១៧	១៣
- ១០ អំពីព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធគង់លើផែនថ្មបណ្ឌុកម្ពលសលាសន	២០	១០
- ១១ អំពីកិច្ចព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធក្នុងវស្សនូវទុំវប៊ែ	២១	៦
- ១២ សួរបញ្ជាក់អំពីព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធមានបិណ្ឌបាតជាដើម	២២	២
- ១៣ អំពីព្រះទសពលញាណយាងចុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីប	២៤	៦
- ១៤ អំពីសម្មាសម្ពុទ្ធសំដែងបរមត្ថអភិធម្មចែកជាករណៈ	២៥	១០
- ១៥ អំពីព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធយាងទៅបិណ្ឌបាតឧត្តរកុរុទ្វីប	២៨	៧
- ១៦ អំពីព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ សំដែងអភិធម្មកំណត់ ៩០ ថ្ងៃ	៣០	១៥
- ១៧ អំពីព្រះដ៏មានព្រះភាគសំដែងអភិធម្មក្នុងឋានតាវត្តិង្ស	៣៣	១២

បញ្ហា	ទំព័រ	បន្ទាត់
ទី ១៨ អំពីសំដែងអភិធម្មក្នុងឋានសួគ៌មានតែពួកទេវតា	៣៤	៦
- ១៩ អំពីសំដែងអភិធម្មក្នុងវស្សន្តរថ្ងៃតែមួយគ្នាមិនមុនក្រោយ	៣៥	១១
- ២០ អំពីការរៀនយល់របស់សិស្សភិក្ខុទាំង ៥០០ អង្គ .	៣៧	១៤

អភិធម្មត្ថាធិប្បាយបរមត្ថកថា

- ២១ អំពីរូបរូបកងធម៌កំណត់ឲ្យឈ្មោះគម្ពីរធម្មសង្គណីជាដើម	៤០	១១
- ២២ អំពីកុសលតិកមាតិកា	៤៣	៤
- ២៣ ពាក្យថាធម៌និងធម្មសត្វ	៤៦	១១
- ២៤ សេចក្ដីទូល់ត្រង់ពាក្យថាអកុសលធម៌ . . .	៤៧	១
- ២៥ អំពីហេតុបណ្ដាលឲ្យកើតជាកុសលកម្មជាដើម . .	៥២	២
- ២៦ ពាក្យថាចិត្តច្បាប់ប្រកបដោយលក្ខណៈ ៤ យ៉ាង .	៥៣	៣
- ២៧ ចិត្តសព្វប្រែ អធិប្បាយតិចតួច . : . .	៥៥	១២
- ២៨ ការវិភាគចិត្តឲ្យបំបែកទៅតាមថ្នាក់ទាបខ្ពស់ . .	៥៨	៤
- ២៩ ការផ្ទៀងអំពីបទភាជនីយៈ	៦០	៥
- ៣០ អំពីចិត្ត ៤ យ៉ាង ចំនួនដោយសង្ខេបនិងពិស្ដារ .	៦២	៧
- ៣១ អំពីកាមាវចរចិត្ត ៥៤	៦៣	១១
- ៣២ ពាក្យថាអកុសលចិត្តជាដើម អធិប្បាយ . . .	៦៤	២
- ៣៣ ចិត្តប្រកបដោយហេតុ ព្រមទាំងអធិប្បាយ .	៦៦	៧
- ៣៤ អំពីកុសលចិត្តនិងអកុសលចិត្តសម្បយោគដោយហេតុ	៦៧	១០
- ៣៥ អំពីព្រះសយម្ភូញាណទ្រង់ត្រាបច្បាស់នូវភារៈចិត្តនៃសត្វ	៧២	៤
- ៣៦ អំពីសោភណចិត្ត៣០ចែកទៅតាមពួកតាមក្រុម .	៧៣	១១
- ៣៧ អំពីអកុសលវិបាក អហេតុកចិត្តទាំង ៧ . .	៧៤	៦
- ៣៨ អំពីកុសលវិបាក អហេតុកចិត្តទាំង ៨ . . .	៨០	១៤

បញ្ហា		ទំព័រ	បន្ទាត់
ទី ៣៩	អំពីអហេតុកកិរិយាចិត្តទាំង ៣	៩៣	១៣
- ៤០	សេចក្តីសង្ស័យពីអារម្មណ៍ដែលមានឈ្មោះផ្សេងគ្នាទាំង ៤	៩៩	១៦
- ៤១	សេចក្តីសង្ស័យពីអារម្មណ៍ទាំង ៦ ក្នុងកាមាវចរចិត្ត .	៩៤	១៤
- ៤២	អំពីសោភណចិត្ត ៥៩	១០៤	៩
- ៤៣	អំពីចិត្តតែមួយឲ្យឈ្មោះផ្សេងគ្នាជា ៣ យ៉ាង . .	១០៥	១៣
- ៤៤	អំពីកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ ផ្សេងដោយវេទនាប៉ុន្មាន .	១១០	១
- ៤៥	អំពីកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ ផ្សេងគ្នាដោយវេទនា ២ .	១១១	៥
- ៤៦	បុគ្គលធ្វើបុណ្យដោយកុសលចិត្តជាញាណសម្បយុត្តជាដើម	១២០	៤
- ៤៧	កាមាវចរកុសលចិត្តប្រកបដោយសោមនស្សនឹងឧបេក្ខាវេទនា .	១២១	១៦
- ៤៨	សប្បុរសឲ្យទានចំពោះបុគ្គល-សង្ឃដោយកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨	១២៦	២
- ៤៩	ពាក្យថាបុណ្យគាអស់ទេយ្យ ចែកនឹងឧបមាឲ្យចម្លេច .	១៣២	៦
- ៥០	អំពីរូបាវចរកុសលចិត្តទាំង ៥	១៣៤	១៤
- ៥១	អំពីពាក្យថាសមថកម្មដ្ឋាននឹងវិបស្សនាកម្មដ្ឋាន . .	១៣៩	១៤
- ៥២	អំពីចរិតទាំង ៦	១៥៧	៩
- ៥៣	កម្មដ្ឋាន ៤០ អនុលោមតាមចរិតទាំង ៦ . . .	១៦០	១០
- ៥៤	អំពីភាវនា ៣ និមិត្ត ៣ សមាធិ ៣ . . .	១៦១	១៥
- ៥៥	អំពីបាលីសូមអាភពនាមុន ដែលពុំទាន់ភាវនាកម្មដ្ឋានណាមួយ	១៦៥	៣
- ៥៦	អំពីវសីទាំង ៥	១៦៧	២
- ៥៧	អំពីលោកុត្តរសោភណចិត្ត ៨ សំដែងដោយធម្មាធិដ្ឋាន .	១៧០	១
- ៥៨	បុគ្គលភេទ ចែក - អធិប្បាយ	១៧៥	៩
- ៥៩	ព្រះអរិយបុគ្គល ៤ ពួក លះបង់សំយោជនធម៌ជាដើម .	១៧៦	១០
- ៦០	បុថុជ្ជនបុគ្គលទាំង ២ ពួក	១៨០	៤

បញ្ហា	ទំព័រ	បន្ទាត់
ទី ៦១ អំពីបុគ្គលទី ២-៣-៤ ដែលផ្សេងគ្នា . . .	១៨២	១០
- ៦២ អំពីសហិទាតាបីបុគ្គលទី ២ ផ្សេងដោយឈ្មោះ ៥ យ៉ាង	១៨៦	០២
- ៦៣ ធម៌ ៥២ ឈ្មោះថាចេតសិកចែកតាមពួកបាន ៣ . .	១៨៩	១០
- ៦៤ អំពីអញ្ញសមានាចេតសិកពួកទី ១	១៩០	៥
- ៦៥ អំពីអកុសលចេតសិកពួកទី ២	១៩៤	៤
- ៦៦ អំពីសោភណចេតសិកពួកទី ៣ . . .	១៩៧	៨
- ៦៧ ពាក្យបារូបសត្ត-ប្រែ-អធិប្បាយ	២០៤	៨
- ៦៨ អំពីសភាវធម៌ ២យ៉ាងគឺមហាភូតនិងឧបាទាយ . .	២០៦	៤
- ៦៩ មហាភូតរូបចំនួន-ប្រែ-អធិប្បាយ	២០៧	៣
- ៧០ អំពីឧបាទាយរូប ២៤	២១០	៣
- ៧១ អំពីរូប ២៨ មានឈ្មោះផ្សេង ៗ គ្នាផង ៗ . .	២១៣	១
- ៧២ អំពីរូបកលាបៈសំណុំរូបទាំង ២១ ពួក . . .	២១៧	១៤
- ៧៣ អំពីរូបទាំង ៤ មានកម្មជរូបជាដើម . . .	២២២	១០
- ៧៤ អំពីសត្វដែលកើតក្នុងភពទាំង៣មានរូបតិចច្រើនផ្សេងៗគ្នា	២២៥	៦
- ៧៥ អំពីអនុបាទិន្នករូប	២២៦	១១
- ៧៦ អំពីកំណើតសត្វទាំង ៤ យ៉ាង	២៣២	១
- ៧៧ អំពីកាយកោដ្ឋាសចំណែកកាយទាំង៣កំណាត់ . .	២៣៩	១១
- ៧៨ បកិណ្ណកសង្គហៈក្នុងចិត្ត ៨៩ ដួងមានវេទនា ៥ . .	២៤១	៤
- ៧៩ ក្នុងហេតុសង្គហចិត្ត ៨៩	២៤៣	៦
- ៨០ ចិត្តនិងចេតសិកញ៉ាំងកិច្ចទាំង ១៤ ឲ្យសម្រេច . .	២៤៥	១១
- ៨១ អំពីឋានជាទីនៅនៃចិត្តុប្បាទមានបដិសន្ធិចិត្តជាដើម .	២៤៨	៤
- ៨២ ទ្វារសង្គហៈ សួរអំពីទ្វារនិងវិថីចិត្ត . . .	២៥១	១

បញ្ហា		ទំព័រ	បន្ទាត់
ទី ៨៣	សួរក្នុងអារម្មណ៍សង្គហៈ	២៥២	១៤
- ៨៤	សេចក្តីសង្ស័យអំពីវត្ថុនិងវិញ្ញាណធាតុ . .	២៦១	៧
- ៨៥	សួរក្នុងវិសយប្បវត្តិសង្គហៈ . . .	២៦៤	១
- ៨៦	អំពីអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារ ៥ . .	២៦៤	១៤
- ៨៧	អំពីខណចិត្តធំទាំង ១៧	២៦៥	៧
- ៨៨	អំពីអារម្មណ៍ ៤ មានអតិមហន្តារម្មណ៍ជាដើម .	២៧០	១
- ៨៩	បញ្ជាក់សេចក្តីអំពីអារម្មណ៍ទាំង ៤ . .	២៧៦	៦
- ៩០	វិភូតារម្មណ៍និងអវិភូតារម្មណ៍ . . .	២៧៩	១២
- ៩១	ជីវិតសម្ភាររបស់បុថុជ្ជន-សេក្ខនិងអសេក្ខបុគ្គល .	២៨០	១៥
- ៩២	បដិសន្ធិចតុក្កៈប្រជុំបដិសន្ធិទាំង ៤ . .	២៨៧	១០
- ៩៣	កម្មចតុក្កៈប្រជុំកម្ម ៤ ដោយអាការមាន ៤ ៗ .	២៩៤	៤
- ៩៤	កុសលកម្មនិងអកុសលកម្មឲ្យផលជាអហេតុកបដិសន្ធិ	៣០៤	៥
- ៩៥	ឧក្កដ្ឋកម្មនិងឱមកកម្មឲ្យផលផ្សេង ៗ គ្នា .	៣០៦	៩
- ៩៦	អំពីរឿងព្រះនិព្វានមាន ១-២- . . .	៣១៩	៧
- ៩៧	អំពីឋានព្រះនិព្វាន	៣២៣	៤
- ៩៨	ពាក្យថា ទីបំផុតលោក - ភពមាន ៣ .	៣២៥	១១
- ៩៩	ឋានព្រះនិព្វានស្ថិតនៅទីបំផុតលោក-ភពណា ឧបមា	៣២៧	៤
- ១០០	ព្រះខីណាស្រពរស់ខ្លួនចូលកាន់ព្រះនិព្វានយូរនឹងឆាប់	៣២៩	៩
- ១០១	អំពីលោកុត្តរមហានគរ - លោកិយមហានគរ .	៣៣១	២
- ១០២	អំពីសោយសុខក្នុងព្រះនិព្វានឧត្តមជាសុខជាលោកិយ	៣៣៤	១០
- ១០៣	អំពីឈ្មោះព្រះនិព្វាន	៣៣៧	៩
- ១០៤	បុគ្គលទៅកាន់មហានគរ គឺព្រះនិព្វានដោយយានជិះអ្វី	៣៤៥	៣

អារម្ភកថា

ការដែលបានផ្ដើមឲ្យកើតសៀវភៅអភិធម្មត្ថាធិប្បាយនេះឡើង ដោយសារយើងបានសិក្សារៀនគម្ពីរព្រះអភិធម្មសង្គណីបាលី ព្រមទាំងអដ្ឋកថានិងគម្ពីរព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហបាលី ព្រមទាំងមហាដីកា, អនុដីកា, និស្ស័យ និងយោជនា លោកសំដែងប្រាប់ពន្យល់ធម្មរសនិងអត្ថរស ចំពោះបរមត្ថព្រះអភិធម្ម មានចិត្ត ចេតសិក រូប និងនិព្វានជាដើម នោះយើងបានរៀនពីងផ្អឹងពិនិត្យពិចារណាមើល ធម្មរសនិងអត្ថរសឲ្យសមគ្នា, ចំពោះបរមត្ថព្រះអភិធម្មតាមពុទ្ធកាលិក តាំងពីយើងបួសជាសាមណេរបាន ៤ វស្សាដកបមកដល់សព្វថ្ងៃនេះបាន ៤២ ឆ្នាំហើយ ក៏នៅតែពុំទាន់អស់សេចក្ដីព្យាយាមនៅឡើយ រឹងរឹតតែមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមក្លៀវក្លាខ្លាំងឡើងថែមទៀត ដោយយើងតាំងចិត្តជាកណ្ដាល មិនបានប្រើសទ្ធាខ្លាំងជាងបញ្ញា មិនបានប្រើបញ្ញាខ្លាំងជាងសទ្ធា គឺយកសតិជាធំចាប់ចង មនោជាខ្សែទាញទប់នឹមទាំងសងខាង គឺសទ្ធានិងបញ្ញាឲ្យនឹងនៅស្មើគ្នា មិនឲ្យល្អៀងម្ខាងៗឬថាយកមនោជាខ្សែចងទាញទប់សេះទាំងគូ គឺសទ្ធានិងបញ្ញាឲ្យក្រាប់ទៅស្មើគ្នា មិនឲ្យរៀបរ៉ៃបែរទៅម្ខាង ៗ ដើម្បីនឹងរក្សាផ្លូវត្រង់តាមសេចក្ដីពិតសមគួរដល់ពុទ្ធដីកា ។

មួយទៀត យើងខំប្រឹងព្យាយាមរៀនរៀង ៗ មក តាំងពីអាយុ

១៦ ឆ្នាំ ដែលបានបួសជាសាមណេរ ដរាបដល់បានឧបសម្បទាជាភិក្ខុ-ការៈក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាកំណត់អាយុ ៦៣ ឆ្នាំគត់ កិច្ចដែលខំប្រឹងប្រែងព្យាយាមរៀន គឺមើលសាស្ត្របាលីសុទ្ធ ហើយខំត្រិះរិះគិតរំពឹងសញ្ជឹងពិចារណារឿយៗ ដោយច្រើនដងណាស់ កំណត់សង្កេតយកសេចក្ដីអត្ថរសបរមត្ថព្រះអភិធម្មឲ្យសមគ្នាតាមបាលី អដ្ឋកថា មហាដីកា អនុដីកា និស្ស័យ និង យោជនា ដើម្បីរក្សាកេតិ៍សេចក្ដីវិបត្តិអត្ថរសព្រះអភិធម្មដែលប្រែប្រួលឃ្លៀងឃ្លាតសេចក្ដីទៅផ្សេងៗ ឲ្យបានជាកេតិ៍ឲ្យបានអត្ថសម្បត្តិពេញបរិបូណ៌ ដោយអត្ថរសសមគួរដល់ពុទ្ធភាសិតោ-វាទជាប្រក្រតីវិញ ដូចជាអ្នករៀនវិធីពេទ្យបេះយ៉ាងវិសេស ដើម្បីនឹងរក្សាមនុស្សមានរោគឲ្យជារោគប៉ុណ្ណោះឯង ។ ក៏កាលដែលរាជការបានតាំងឲ្យមានព្រះរាជបណ្ណាល័យឡើងជាដំបូងនោះ យើងមានសេចក្ដីសោមនស្សត្រេកអរដ៏ក្រៃលែង បានខំប្រឹងប្រែងព្យាយាមរៀបរៀងសេចក្ដីបរមត្ថព្រះអភិធម្ម ៤ យ៉ាងគឺ ចិត្ត ១ ចេតសិក ១ រូប ១ និងនិព្វាន ១ ប្រមាណជាមួយឆ្នាំទើបចប់ ហើយបានយកទៅប្រគេនព្រះតេជព្រះគុណ ព្រះសគព្រះមហាវិមលធម្ម ព្រះនាម (ថោង) ចាង-ហ្វាងសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ សូមឲ្យលោកពិនិត្យផ្ទៀងផ្ទាត់ឲ្យ លោកក៏

មានព្រះទ័យរីករាយ បានផ្ទៀងផ្ទាត់ដល់ចប់ រួចបានបញ្ជូនទៅព្រះរាជបណ្ណាល័យសុំឲ្យប្ដឹងរាជការតាមក្រសួងសូមអនុញ្ញាតបោះពុម្ព រាជការក៏បានអនុញ្ញាតឲ្យជាស្រេច ទុកក្នុងមន្ទីរព្រះរាជបណ្ណាល័យ មានសេចក្ដីបំណងនឹងបោះពុម្ពផ្សាយទៅដោយពិត តែបែរជាសាក់ខានបោះពុម្ពទៅវិញ សៀវភៅច្បាប់នោះក៏បាត់ទៅរកពុំឃើញ ហេតុដែលសាក់ខានបោះពុម្ពនឹងបាត់សៀវភៅច្បាប់ទៅដូច្នោះ ក៏យើងមិនបានទោមនស្សតូចចិត្តអ្វីឡើយ យើងតែងតែមានសេចក្ដីសោមនស្សត្រេកអរច្រើនឡើង ដោយហេតុដែលយើងបានពិនិត្យសេចក្ដីនោះ ថែមទៀតដោយការរំពឹងគិតរឿយ ៗ ទៅឃើញថាសៀវភៅច្បាប់នោះនៅមានវិបត្តិឃ្លៀងឃ្លាតអក្ខ-រសព្ទដោយអន្ទើ ៗ ពុំទាន់បានត្រឹមត្រូវគ្រប់គ្រាន់ពេញលេញនៅឡើយ ហេតុនេះហើយបានជាយើងមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមខ្លាំងឡើង មិនបានគិតសេចក្ដីលំបាកនឿយហត់ ទោះបីចាស់ជរាគ្របសង្កត់ក៏ខំអត់ទ្រាំរៀបរៀងសៀវភៅអត្ថាធិប្បាយនេះ ឲ្យកើតឡើងដើម្បីរក្សាអក្ខរឲ្យត្រឹមត្រូវសមគួរតាមពុទ្ធភាសិត តែថាពុំបានអធិប្បាយហួសហេតុ តាមរបៀបបរិច្ឆេទទាំង ៩ ក្នុងគម្ពីរអភិធម្មត្ថសង្គហឲ្យសព្វគ្រប់ទាំងអស់នោះទេ ព្រោះសេចក្ដីនេះពិស្ដារពេកមានទាំងលោកអ្នកប្រាជ្ញ សៀម-ខ្មែរបាន

ប្រែរៀបរៀងសេចក្តីបរមត្ថព្រះអភិធម្ម ៩ បរិច្ឆេទ ដោះពុម្ពផ្សាយទៅដោយច្រើនសព្វគ្រប់ហើយ ; តែក្នុងបរិច្ឆេទទាំង ៩ នោះ យើងពិនិត្យជ្រើសរើសដកស្រង់ យកតែសេចក្តីបរមត្ថដែលមានអត្ថរស ដ៏ល្អិតជ្រាលជ្រៅក្រៃពេកនាំឲ្យកំបាំងប្រាជ្ញា កុលបុត្រអ្នកសិក្សាច្រើនតែកន្តច្រឡំ នាំឲ្យពាល់គំនិតគិតពុំយល់. ម្លោះហើយគិតតែយកសេចក្តីសាខៗ ទៅដោយមិនបានច្បាស់លាស់ យើងខំដកកាយអត្ថរសទាំងឡាយដ៏ជ្រាលជ្រៅនោះយកមកអធិប្បាយ ឲ្យរាក់ស្រាយសេចក្តីឡើង ដូចជាទីងនឹកហើយគុជប្រដាប់ឲ្យមានពន្លឺឡើង ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់សាធុជនដែលមានសទ្ធាមុតមាំនឹងសិក្សាបានដឹង អត្ថរស បរមត្ថព្រះអភិធម្ម ដោយងាយតែការដែលនឹងអធិប្បាយនោះ យើងកំណត់ឲ្យមានពាក្យសួរប្រស្នាពាក្យឆ្លើយតបប្រស្នា ដូចកិច្ចការរបស់ គឺមហាថេរ អនុត្តរជាធម្មកថិកធ្វើធម្មសាកច្ឆា សាកសួរធម៌គាថា ជជែកតកក់គ្នាទៅវិញទៅមក ដើម្បីនឹងដករំលើងអត្ថរសយកសេចក្តីពិតជាក្តប្រតិបត្តិក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។ យើងបានកំណត់អ្នកសួរប្រស្នាថា ធម្មរក្ខិត. អ្នកឆ្លើយតបប្រស្នាថាអត្ថរក្ខិត គឺថាធម្មរក្ខិត ជាអ្នកសួរប្រស្នាបញ្ជាក់សេចក្តី អត្ថរក្ខិត ជាអ្នកឆ្លើយតបប្រស្នាអធិប្បាយតាមពាក្យសួរដោយពិត ដូចមានសំដែងសេចក្តីទៅខាងមុខ ។

ចប់អារម្ភកថា

នមស្សការ

នមាមិ រតនត្តយំ

ខ្ញុំព្រះករុណាសូមបង្អោនកាយ វាចា ចិត្ត ថ្វាយបង្គំទីក្រពេកចំពោះប្រជុំនៃព្រះរតនៈគឺព្រះពុទ្ធ ១ ព្រះធម៌ ១ ព្រះសង្ឃ ១ ដែលជាកែវដ៏ឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់បំផុតឥតមានកែវស្មើដទៃក្នុងលោកនេះ យកមកប្រៀបផ្ទឹមឲ្យត្រឹមស្មើពុំបានឡើយ ដោយត្បូងសិរសា ដោយសេចក្តីគោរព ។

តស្សានុភាវេន សព្វន្តរាយោ នស្សន្តុ សូមឲ្យសេចក្តីអន្តរាយទាំងអស់វិនាសបាត់បង់សាបរលាបអស់ទៅ ដោយអំណាចអានុភាពនៃគុណព្រះរតនត្រៃនោះឯង ។

ចប់នមស្សការ ។

អភិធម្មត្ថាធិប្បាយកថា

អភិធម្មុប្បត្តិហេតុកថា

សំដែងហេតុព្រះអភិធម្មដែលកើតឡើងក្នុងលោកជាដំបូងកំណត់ឲ្យមានពាក្យសួរពាក្យឆ្លើយ គឺជាសួរបញ្ជាក់សេចក្តីបរមត្ថ អត្ថព្រះអភិធម្មដ៏ជ្រាលជ្រៅ ជីកតាស់កកាយសេចក្តីដ៏កប់បាំងជ្រាលជ្រៅនោះឲ្យរកក់ឡើង ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់អ្នកសិក្សា បានស្តាប់បានរៀនដឹងអត្ថរសព្រះអភិធម្មដោយងាយ ដូចយើងបានកំណត់ទុកក្នុងការឆ្លកជារៀបហើយ ទីនសំ-ដែងតទៅខាងក្រោយនេះ៖

១–ធម្មវាទី សួរប្រស្នាអត្ថវាទីថា លោក ពាក្យថាអភិធម្ម ៗ នោះអធិប្បាយបានដូចម្តេចខ្លះ ?

អត្ថវាទី ឆ្លើយតបប្រស្នាថា ពាក្យថា អភិធម្មៗនោះ អធិប្បាយថា ធម៌ក្រៃលែងក៏បាន, ជាធម៌មានគុណានុភាពដ៏ល្អិត គឺមនុស្សនិងទេវតាព្រមទាំងពួកព្រហ្មគប្បីគោរពបូជាក៏បាន, ជាធម៌សំដែងប្រាប់ពន្យល់បរមត្ថមានអត្ថរសដ៏ជ្រាលជ្រៅក្រៃលែង ជាហេតុបណ្តាលឲ្យកើតឡើងជាបុណ្យនិងបាបក្នុងសន្តានសព្វសត្វក៏បាន, សេចក្តីដែលបានអធិប្បាយមកជាសង្ខេបប៉ុណ្ណោះជាដើម បានឈ្មោះថាព្រះអភិធម្មដោយពិត ។

២–ធម្មវាទី ពោលថា អើអត្ថវាទី លោកអធិប្បាយពាក្យថាព្រះ

អភិធម្មមកនេះយើងស្តាប់បានហើយ ចុះព្រះអភិធម្មនោះ អ្នកណាគឺសមណៈឬព្រាហ្មណ៍ មនុស្សឬទេវតា យក្សឬព្រហ្ម សំដែងតែងតាំងទុកមក?

អត្ថវាទី ឆ្លើយអធិប្បាយតបថា ព្រះអភិធម្មនោះមិនថា សមណៈ ព្រាហ្មណ៍ មនុស្ស ទេវតា យក្ស ព្រហ្ម ឬអ្នកប្រាជ្ញណាមួយសំដែងតែងតាំងទុកមកទេ, ព្រះអភិធម្មនេះពិតជាអង្គព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងតែងតាំងទុកមកដោយព្រះអង្គឯងពិត ។

៣ - ធម្មវាទី ពោលថា អើអត្ថវាទី ប្រស្នានេះយើងស្តាប់បានហើយ ចុះព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធកាលព្រះអង្គទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មនោះ ព្រះអង្គបានត្រាស់ជាអង្គសព្វញ្ញូកន្លងទៅបានប៉ុន្មានវស្សាហើយ? ដល់វស្សាជាគំរប់ប៉ុន្មានទើបទ្រង់សំដែង? ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងនៅកន្លែងណា? ប្រារព្ធនូវបុគ្គលឈ្មោះអ្វី?

អត្ថវាទី ឆ្លើយតបថា ព្រះសព្វញ្ញូសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គបានត្រាស់កន្លងទៅ ៦ វស្សាហើយ ដល់វស្សាជាគំរប់ ៧ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងយមកបាដិហារ្យផ្ចាញ់ពួកតិរ្ថិយទាំងឡាយមានពួកនិគ្រន្ថជាដើម ឲ្យបាក់បបខ្ទបខ្ទាប អំណាចបុណ្យសម្ភារព្រះបារមីព្រះអង្គហើយ ទ្រង់យាងទៅគង់ចាំវស្សានៅឯបណ្ឌុកម្ពលសិលាសនៈក្រោមម្លប់ដើមបារិច្ឆត្តកព្រឹក្សក្នុងឋានតាវត្តិ-

សព្វភពដែលជាទី ប្រជុំនៃទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុចូលមកប្រជុំក្នុងទីនោះ ទើបព្រះអង្គទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មប្រោតព្វចំពោះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតាព្រះអង្គ ក្នុងទីប្រជុំនៃទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុនោះឯង ។

៤ – បុច្ឆាទី ទទួលថា តើអត្តាទី លោកអធិប្បាយរឿងនេះមកយើងស្តាប់បានសព្វគ្រប់ហើយ , ចុះអង្គសម្តេចព្រះមុនិន្ទជិនស្រីជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មប្រោតព្វចំពោះព្រះសិរីមហាមាយាទេវ-បុត្រជាពុទ្ធមាតារបស់ព្រះអង្គនោះ តើនិមិត្តតែអ្វី? ទ្រង់ពឹងពិចារណាយល់ឃើញដូចម្តេចខ្លះ?

អត្ថាទី វិសជ្ជនាតបថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះ-អភិធម្មប្រោតព្វចំពោះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតានោះ និមិត្តមាតុគុណតែ គឺព្រះអង្គទ្រង់សំដែងតបស្នងសងគុណទឹកក្សីរសម្តេចព្រះមេរបស់ព្រះអង្គ ដែលព្រះអង្គនៅជាព្រះពោធិសត្វនៅឡើយ តែងទទួលសោយរសទឹកក្សីរនៃព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គមកច្រើនជាតិណាស់ហើយ , ព្រោះព្រះអង្គបានត្រាស់ក្នុងទៅ ៦ វស្សាហើយទ្រង់ពឹងពិចារណាឃើញយល់ឃើញច្បាស់ថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទាំងឡាយគ្រប់ព្រះអង្គ ក្នុងវស្សា

ជាគំរប់ ៧ តែងយាងទៅគង់ចាំវស្សានៅនាផែនថ្មបណ្ឌុកម្ពលសិលាសនៈ ក្រោមដើមបារិច្ឆត្តកព្រឹក្សក្នុងឋានតាវត្តឹងសទេវលោក ហើយតែងលើកបរមត្ថព្រះអភិធម្មកសំដែងតបស្នងសងគុណព្រះពុទ្ធមាតា ជាធម្មតារៀងៗមក គ្រប់ព្រះអង្គទាំងអស់, ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់នៃយើងទាំងឡាយទ្រង់យល់ហេតុដូច្នេះហើយ បានជាព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅចាំព្រះវស្សាឯឋានតាវត្តឹងពិតតក្នុងវស្សាជាគំរប់៧ដូចព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទាំងឡាយនោះឯង ។

៥ - ធម្មវាទី ពោលថា អើអត្ថវាទី ប្រស្នានេះលោកវិសជ្ជនាមកយើងស្តាប់បានហើយ, ចុះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតាទ្រង់គង់នៅឋានណា ។

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា ព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតាទ្រង់គង់នៅឋានតុសិត ដែលជាឋានមនោរម្យជាទីគាប់ប្រែកក្រេកអរនៃលោកអ្នកមានបុណ្យកុសលធំៗ មានសព្វញ្ញូពោធិសត្វជាដើម តែងទៅកើតសោយសុខជាទិព្វក្នុងឋានតុសិតនោះឯង ។

៦ - ធម្មវាទី ពោលថា អើអត្ថវាទី ប្រស្នានេះយើងស្តាប់បានហើយ តែយើងនៅមានសង្ស័យតទៅទៀតថា បើព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រ

ជាពុទ្ធមាតាគង់ឯឋានតុសិតឆ្ងាយហួសទាំងឋានយាមាមួយទៀតផង បើឆ្ងាយដល់ម៉្លេះ ដូចម្ដេចព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតានឹងស្ដាប់បរមត្ថព្រះអភិធម្មបាន ឬមួយព្រះពុទ្ធមាតាយាងចុះមកស្ដាប់ឯឋានតាវត្តិំសទេវលោកចំពោះព្រះភក្ត្រឬដូចម្ដេច ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា ព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតាព្រះអង្គគង់ឯឋានតុសិតក៏ពិតមែនហើយ តែជាកាលព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មនោះ ព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតាក៏ព្រះអង្គទ្រង់យាងចុះមកកាន់ឋានតាវត្តិំសពិភព គង់ស្ដាប់ព្រះអភិធម្មចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះដ៏មានព្រះភាគ ក្នុងកណ្ដាលជំនុំនៃទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុដោយពិត ។

៣ – ធម្មវាទី ពោលថា សាធុ ប្រពៃហើយអត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះ, ចុះសម្ដេចព្រះអនាវរណញ្ញាណជាម្ចាស់ ព្រះអង្គប្រកបដោយកតញ្ញុតាធម៌មានព្រះហឫទ័យជ្រាបច្បាស់ថា ព្រះពុទ្ធមាតារបស់ព្រះអង្គមានឧបការគុណច្រើនដ៏ក្រៃលែង រកប៉ុំពុំបានស្មើនពុំត្រូវកំណត់ពុំអស់ ធំទូលាយពន់ពេកណាស់ជាអនន្តគុណ ដូចម្ដេចក៏ព្រះអង្គពុំបានយាងទៅកាន់ឋានតុសិតពិភព សំដែងព្រះអភិធម្មតបស្នងសងគុណ

សម្តេចព្រះអនន្តគុណជាពុទ្ធមាតាឯឋានតុសិតតែម្តងទៅ ដូចម្តេចទើបព្រះអង្គយាងទៅកាន់ឋានតាវត្តិង្សពិភព គង់លើផែនបណ្ឌុកម្ពលសិលាសនៈក្រោមដើមបារិច្ឆត្តកព្រឹក្សជាឋានទាបក្រោមវិញ ឲ្យព្រះពុទ្ធមាតានឿយព្រួយលំបាកព្រះអង្គយាងចុះមកអំពីស្ថានតុសិត រំលងតាំងស្ថានយាមាមួយទៀតផង ទើបបានមកដល់ស្ថានតាវត្តិង្សពិភព តើព្រះអង្គទ្រង់ឈ្វេងយល់ដោយហេតុមានប៉ុន្មានប្រការតើហេតុអ្វីខ្លះ ?

អត្ថវាទី ឆ្លើយតបថា សម្តេចព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់ឈ្វេងយល់ដោយហេតុ ៤ ប្រការគឺ;

ហេតុទី ១ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាគុណព្រះមាតាព្រះអង្គ នឹងគុណព្រះត្រៃបិដក គឺទ្រង់យកគុណព្រះវិនយបិដកពីរម៉ឺនមួយពាន់ព្រះធម្មក្ខន្ធមកថ្លឹងប្រៀបផ្ទឹមនឹងគុណព្រះមាតាព្រះអង្គ ឃើញថាពុំស្មើនឹងគុណព្រះមាតាព្រះអង្គឡើយ ទើបព្រះអង្គទ្រង់យកគុណព្រះសុត្តន្តបិដកពីរម៉ឺនមួយពាន់ព្រះធម្មក្ខន្ធ មកថ្លឹងប្រៀបផ្ទឹមនឹងគុណព្រះមាតាព្រះអង្គទៀត ក៏ឃើញថាពុំស្មើនឹងគុណព្រះមាតាទៀត ហើយព្រះអង្គទ្រង់យកគុណព្រះអភិធម្មបិដកបួនម៉ឺនពីរពាន់ព្រះធម្មក្ខន្ធ មកថ្លឹងប្រៀបផ្ទឹមនឹងគុណព្រះមាតា ឃើញថាមានគុណធំទូលាយស្មើៗគ្នា ទើបព្រះអង្គទ្រង់យាង

ទៅគង់លើផែនថ្មបណ្ឌុកម្ពលសិលាសនៈក្រោមដើមបារិច្ឆត្តកព្រឹក្សនាឋានតាវត្តិង្សទេវនគរ នៅទីពាក់កណ្តាល ឲ្យព្រះពុទ្ធមាតាយាងចុះមកកាន់ទីពាក់កណ្តាល សម្តែងសេចក្តីឲ្យឃើញច្បាស់លាស់ថាគុណវិសេសព្រះអភិធម្មបិដក និងគុណព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គស្មើ ១ គ្នាដោយពិត ។

ហេតុទី ២ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាឃើញថាឋានតុសិតគ្មានទីតាំងសនៈដ៏សមគួរ ក្រៅអំពីទីប្រាសាទវិមានរបស់ទេវបុត្រ-ទេវកញ្ញា ដែលជាចន្លោះទំនេរធំទូលាយ ល្មមដល់ទីប្រជុំទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោក-ធាតុ និងចូលមកអង្គុយប្រជុំស្តាប់ព្រះអភិធម្ម ព្រមទាំងគ្មានទីដ៏សមគួរដល់ពុទ្ធាសនៈ ល្មមព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធគង់ចាំស្រាចនឹងសម្តែងបរមត្ថព្រះអភិ-ធម្មនោះបានឡើយ ។

ហេតុទី ៣ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាឃើញថា ឋានតាវត្តិង្សពិតជាប្រ-កបដោយសួនច្បារមានដើមឈើតូច-ធំមានពណ៌ល្អផ្សេងៗ ជាទីគួរត្រេកយ៉ាងវិសេស មានទាំងដើមបារិច្ឆត្តកព្រឹក្សមានសណ្ឋានដូចឆត្រកែវ ដុះឡើងក្នុងកណ្តាលទេវនគរ សំណុំដើមមូលជុំវិញ ១៥ យោជន៍, ប្រវែងពីគល់ទៅដល់ប្រកាបមែកខាងលើ ៥០ យោជន៍, បែកមែកចេញទៅជាប្រាំល្អកទៅកាន់ទិសទាំងប្រាំ គឺទិសខាងលើ ទិសខាងកើត ខាងលិច

ខាងត្បូង និងខាងជើង ហាបសិបយោជន៍ៗដូចគ្នា, កំពស់ពីគល់ទៅដល់ចុងខាងលើ១០០យោជន៍, បែកមែកចេញទៅកាន់ទិសទាំងបួន ម្ខាងៗ ហាសិបយោជន៍ ត្រូវជា១០០យោជន៍, បើរាប់បរិមណ្ឌលសាខាមូលដោយជុំវិញប្រមាណ ៣០០ យោជន៍គត់, រំយោលផ្កាសំយុងចុះមកជុំរុងរឿងបញ្ចេញពន្លឺស្មើផ្សាយទៅកាន់ទិសទាំងបួន៥០០ យោជន៍ ដោយជុំវិញ ផ្កាមានក្លិនក្រអូបផ្សាយទៅបណ្តោយខ្យល់ ១០០យោជន៍,. ឯខាងក្រោមដើមមានសិលាសនៈ ផែនថ្មដ៏ទន់ដូចសំពត់កម្ពល មានពណ៌ក្រហមលឿងដូចផ្កាជយព្រឹក្ស បណ្តោយ ៦០យោជន៍ ទទឹង ៥០ យោជន៍ កំរាស់ ១៥ យោជន៍,. មានការទ្រុឌចុះនឹងប៉ោងឡើងជាប្រក្រតីគ្រប់ពេលដែលអង្គុយចុះនឹងក្រោកឡើងជាធម្មតា សមគួរដល់ពុទ្ធាសនៈល្មមដល់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធគ្រប់ព្រះអង្គគង់ទាំងស្សា សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មដោយសុខក្សេមក្សាន្ត ព្រមទាំងមានទីកន្លែងដ៏ធំទូលាយល្មមទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ចូលមកអង្គុយប្រជុំស្តាប់ធម្មទេសនា បរមត្ថព្រះអភិធម្មដោយស្រួល ទើបបានជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់នៃយើងទាំងឡាយ ព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅគង់ទាំងស្សាលើថ្មបណ្ឌុ-

កម្ពលសិលាសនៈនោះឯង ។

ហេតុទី ៤ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាជ្រាបច្បាស់ថា បើតថាគតទៅគង់ចាំស្រោងឯឋានតុសិត ទើបនឹងកាត់សេចក្តីសង្ស័យនៃទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុពុំបាន ព្រះពុទ្ធមាតាតថាគតស្តាប់ព្រះអភិធម្មតថាទៀតក៏មានផលានិសង្សគិតពុំពេញបរិបូណ៌ឡើយ បើតថាគតទៅគង់លើផែនថ្មបណ្ឌុកម្ពលសិលាសនៈក្នុងឋានតាវត្តិង្សពិភព ទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ នឹងចូលមកប្រជុំស្តាប់ព្រះធម្មទេសនាក្នុងទីនោះ នឹងកើតមានសេចក្តីសង្ស័យក្នុងចិត្តផ្សេង ៗ គ្នា ទេវតាពួកខ្លះចូលចិត្តថាព្រះតថាគតដែលព្រះអង្គទ្រង់យាងមកនេះ ដើម្បីនឹងសំដែងព្រះធម៌ទេសនាប្រារព្ធចំពោះយើងទាំងឡាយដោយពិត, ទេវតាពួកខ្លះទៀតចូលចិត្តថាព្រះតថាគតដែលព្រះអង្គទ្រង់យាងមកនេះ ព្រះអង្គពុំបានប្រារព្ធចំពោះយើងទាំងឡាយទេ, មុខជាព្រះអង្គទ្រង់ប្រារព្ធចំពោះបុគ្គលណាមួយដទៃដោយពិត, ទេវតាទាំងឡាយគិតខុសៗគ្នាដូច្នេះហើយ ក៏កើតសេចក្តីសង្ស័យគ្រប់ ៗ គ្នាពុំដាច់ស្រេច; កាលបើទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុមានសេចក្តីសង្ស័យដូច្នេះហើយ, តថាគតក៏នឹងប្រារព្ធសួរកេព្រះពុទ្ធមាតារបស់តថាគតចំពោះសម្តេចសក្កទេវរាជថា បពិត្រមហាពរ ព្រះមាតា

តថាគតគង់នៅឋានណា ? សម្តេចព្រះសក្កទេវរាជទ្រង់ក្រាបទូលតថាគត ថា ព្រះពុទ្ធមាតារបស់ព្រះអង្គគង់នៅឋានតុសិត តថាគតទើបបង្គាប់ សម្តេចសក្កទេវរាជថា បើដូច្នោះ ចូរមហាពរទៅអញ្ជើញព្រះពុទ្ធមាតា តថាគតចុះមកក្នុងឋាននេះ, សម្តេចអម្រិន្ទ្រាធិរាជទ្រង់ទៅអញ្ជើញពុទ្ធមាតា របស់តថាគតឲ្យយាងចុះមកកាន់ឋានតាវត្តិង្សពិភពនេះដោយពិត; កាល បើទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ បានស្តាប់ពាក្យតថាគតពោលដូច្នោះ ហើយ ក៏គាប់ចិត្តកាត់សេចក្តីសង្ស័យរបស់ខ្លួនៗ ដាច់ស្រេចមួយរំពេចអត់ មានសង្ស័យឡើយ ចូលចិត្តជាក់ច្បាស់ថា ឱហ្ន៎! ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះ អង្គទ្រង់ប្រារព្ធចំពោះព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គទេតើ! ឯព្រះពុទ្ធមាតារបស់ តថាគតដែលមានប្រាថ្នាទ្រង់ស្តាប់ព្រះអភិធម្មទេសនា ហើយយាងចុះមក ដោយផ្លូវឆ្ងាយមានសេចក្តីនឿយព្រួយលំបាកពោះសោក ទ្រង់បានសោយ នូវផលានិសង្សដ៏ច្រើនក្រៃលែង រាប់តាមជាន់ ក្នុងមួយជាន់បាន បុណ្យមួយអនន្តរាល់ៗជាន់ដោយពិត ។ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់នៃ យើងទាំងឡាយ ព្រះអង្គពិចារណាជ្រាបហេតុ ៤ ប្រការនេះហើយ បានជា ព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅគង់ចាំវស្សាក្នុងឋានតាវត្តិង្សពិភពនោះឯង ។

៨ - ធម្មវិធី ពោលថា សាធុ ៗ តើ! អន្តរាយប្រណាស់ហើយ

លោកជាអ្នកចិកក្បៀតផ្កាសក់នឹងពិតមែន បេះវិសជ្ជនាដកគាស់សេចក្ដីដ៏កំបាំងជ្រាលជ្រៅឲ្យអណ្ដែតសេចក្ដីកក់ឡើងស្ដាប់បានដោយងាយ តែត្រង់ហេតុទី ៤ សេចក្ដីនៅទីបំផុតខាងចុង លោកវិសជ្ជនាថា ព្រះពុទ្ធមាតាដែលទ្រង់យាងចុះមកដោយផ្លូវឆ្វេង ហើយក្រោយលំបាកនោះនឹងបានសោយនូវផលានិសង្សដ៏ច្រើនក្រៃលែង កប់តាមជំហានក្នុងមួយជំហានបានបុណ្យមួយអន្តរកប្បរាល់ៗជំហាននោះ យើងមិនទាន់ចូលចិត្តស្ដាប់បាននៅឡើយ ព្រោះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាទេវតាមានមហិទ្ធានុភាពច្រើន អាចហោះហើរទៅតាមអាកាសបាន ទើបកប់តាមជំហានដូចម្ដេចកើត ? បើជាជាតិមនុស្សទៅក៏អាចឈានជើងដើរទៅតាមផែនដីល្មមកប់អានិសង្សតាមកាះនៃជំហានដែលឈានដើរទៅ ថាបានបុណ្យមួយអន្តរកប្បទៅបាន ចុះបើព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រហោះទៅតាមអាកាសទេ, ទើបកប់អានិសង្សថាបានបុណ្យមួយអន្តរកប្ប តាមអន្តរដោយជំហានដូចម្ដេចបាន?

អត្ថវិទូ វិសជ្ជនាតបថា ៗ ធម្មតាកប់បានដូចគ្នាទេ ព្រោះបើមនុស្សសត្វដើរទៅតាមផែនដីក៏គង់កប់ជំហានបានដែរ មនុស្សដែលហែលទឹកក៏គង់កប់ជំហានបានដែរ, សត្វហើរទៅលើអាកាសក៏គង់កប់ជំហានបានដែរ, ទេវតាទាំងឡាយដែលមានឫទ្ធិចេះហោះទៅតាមអាកាស ក៏គង់កប់ជំហាន

បានដូចគ្នាដែរ, ឯមនុស្សដើររាប់តាមគ្រាៈជំហានដែលឈានដើរ គឺឈានទៅមួយគ្រាៈហៅថាមួយជំហាន ពីរគ្រាៈហៅថាពីរជំហាន មនុស្សហែលទឹករាប់តាមគ្រាៈជើងដែលទាត់ហែលឲ្យលឿនទៅខាងមុខ គឺជើងទាត់មួយគ្រាៈ ហៅថាមួយជំហាន, ពីរគ្រាៈ ហៅថាពីរជំហាន, សត្វហើរទៅលើអាកាសរាប់តាមគ្រាៈទទះស្លាប គឺទះស្លាបហើរមួយគ្រាៈ ហៅថាមួយជំហាន, ពីរគ្រាៈ ហៅថាពីរជំហាន, ពួកទេវតាទាំងឡាយដែលហោះទៅតាមអាកាស គឺរាប់តាមគ្រាៈជើងដែលផ្លាស់ប្តូរ គឺគ្រាៈកន្ត្រាញជើងធ្វើក្បាលជង្គង់ខាងស្តាំឲ្យឡើង សណ្តូកជើងឆ្វេងត្រង់ទៅ ហៅថាមួយជំហាន គ្រាៈកន្ត្រាញជើងធ្វើក្បាលជង្គង់ខាងឆ្វេងឲ្យឡើង សណ្តូកជើងខាងស្តាំត្រង់ទៅ ហៅថាមួយជំហាន, ឯព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតាដែលរាប់ថាបានបុណ្យច្រើនក្រៃលែង មួយជំហានបានបុណ្យមួយអនន្ត ៗ ដូច្នេះគឺរាប់តាមគ្រាៈ នៃជើងដែលផ្លាស់ប្តូរហោះដូច្នោះឯង ។

៩– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា អើអត្ថកទី លោកវិសជ្ជនាមកប៉ុណ្ណេះនេះ យើងស្តាប់បានចូលចិត្តហើយរឿងនេះ, តែយើងមានសង្ស័យតទៅទៀត, ចុះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតា, បើបានស្តាប់ព្រះអភិធម្មបានផលានិសង្សច្រើនក្រៃលែង រាប់តាមគ្រាៈជំហាន

ដែលផ្លាស់ប្តូរជើងនោះ មួយករៈ ហៅថាមួយជំហាន បានបុណ្យមួយអនន្ត, ពីរករៈ ហៅថាពីរជំហាន បានបុណ្យពីរអនន្ត, ហើយនោះចុះតាំងពីឋានតុសិតរំលងឋានយាមាមួយទៀត ទើបបានមកដល់ឋានតាវត្តិង្សពិភព ឃើញថាឆ្ងាយពន់ពេកណាស់ បើរាប់តាមករៈជំហានច្រើនរាប់សែនកោដិជំហាន បានបុណ្យច្រើនរាប់សែនកោដិអនន្ត ជាអនេកកប្បពុំអស់យ៉ាងនេះហើយ កាលណាឡើយមិនប្រផុតចាកសង្សារទុក្ខបានមុខជាមិនសោយជាតិទុក្ខ ជរាទុក្ខ ព្យាធិទុក្ខ មរណទុក្ខជាដើម មិនស្លាប់កើត ៗ សោយសុខវេទនាប្រឡំដោយទុក្ខវេទនា ដេកត្រាំនៅក្នុងសង្សារភព ឥតមានទីបំផុតជាតិទុក្ខជាដើមឡើយ ឯជាតិកំណើតក៏កាន់តែច្រើនឡើង ៗ ដោយបុណ្យជាអនន្ត ៗ បានកម្លាំងនាំឲ្យមានជាតិកំណើតកាន់តែឆ្ងាយវែងទៅ ៗ រកទីបំផុតជាតិគ្មាន តាក់ខានបានសម្រេចព្រះនិព្វានទៅ ឬដូចម្តេច ?

អត្ថាវិធី វិសជ្ជនាតបថា បតិគ្រូធម្មកថិក មិនមែនដូច្នោះទេ ព្រោះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធគ្រប់ព្រះអង្គ ដែលទ្រង់សំដែងសរសើរផលានិសង្សបុណ្យស្តាប់ព្រះធម៌ទេសនាថាជាបុណ្យដ៏ឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់នោះ ទោះបីបុគ្គលណាមួយមានប្រាថ្នានឹងស្តាប់ព្រះធម៌ទេសនា ហើយឈានជើងដើរទៅ

កាន់ទីព្រះវិហារ ដែលជាទីប្រជុំគ្នាស្ដាប់ព្រះធម៌ទេសនា បុគ្គលទាំងនោះ នឹងបានបុណ្យច្រើន រាប់តាមការៈនៃជំហាន ដែលឈានដើរទៅ មួយជំហាន បានបុណ្យមួយអនន្តៗនោះ នឹងបែរជាបានគុណឡើងជាបុណ្យនោះនាំឲ្យមានជាតិកំណើតវិលស្លាប់វិលកើត សោយសុខវេទនាច្រើនទៅដោយកន្ទុកទាំងពួង មានជាតិទុក្ខជាដើម ដេកត្រាំនៅក្នុងសង្សារ-ភព ឲ្យមានជាតិកំណើតកាន់តែច្រើនឡើង ៗ វែងទៅ ៗ រកទីបំផុតជាតិគ្មានដូច្នោះតើទេ, ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់គ្រប់ព្រះអង្គ ដែលទ្រង់សំដែងធម៌ទេសនាសរសើរថា បុគ្គលមានប្រាថ្នាចង់ស្ដាប់ធម៌ទេសនា សូម្បីតែឈានជើងដើរទៅមួយជំហាន បានបុណ្យមួយអនន្ត, ពីរជំហាន បានបុណ្យពីរអនន្ត, មិនមែនឲ្យគុណឡើងចំរើនជាតិឲ្យកាន់តែមានច្រើនឡើងវែងទៅ ៗ រកទីបំផុតជាតិគ្មានដូច្នោះទេ គឺព្រះអង្គឲ្យគុណបន្ថយជាតិឲ្យថយចុះមកតិចទេតើ! សេចក្ដីអធិប្បាយថា បើបុគ្គលបានឈានជើងដើរទៅប្រជុំនឹងស្ដាប់ធម៌ទេសនា ឈានជើងទៅមួយជំហានបានបុណ្យមួយអនន្តនោះគឺ ថយជាតិកំណើតឲ្យតិចចុះមក មួយអនន្តជាតិដែរ ឈានជើងទៅពីរជំហាន បានបុណ្យពីរអនន្ត ជាតិកំណើតក៏កាន់តែឲ្យថយចុះតិចមកពីរអនន្តជាតិដែរ ដល់កាលបានសំរេចមគ្គផលក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះទៅ

ក៏គង់មានខ្វះ បើទុកជាពុំបានសំរេចមគ្គផលក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ ក៏គង់បានជាវាសនាធម៌យ៉ាងឧត្តមតទៅខាងមុខទៀត បើបានជួបប្រទះនឹងពុទ្ធុប្បាទ កាលដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធបានត្រាស់ច្បាស់ឡើងក្នុងលោកជាខាងក្រោយនឹងបានស្តាប់ព្រះធម៌ទេសនា ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ហើយអាចបានត្រាស់ដឹងនូវមគ្គផលមួយរំពេចពុំបានយឺតយូរឡើយ ។

ឯព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រ ជាពុទ្ធមាតាដែលយាងចុះមកស្តាប់ព្រះអភិធម្មនោះ សំដែងថាបានបុណ្យច្រើនអនន្តនោះគឺគុណថយជាតិឲ្យទ្វិតិបចុះមក ដូចសេចក្តីអធិប្បាយមកខាងលើនេះដែរ ។

១០ - ធម្មវិធី បានស្តាប់សេចក្តីនេះហើយយល់ព្រមទើបសួរតទៅទៀតថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ កាលដែលព្រះអង្គគង់លើផែនថ្មបណ្ឌុកម្ពល-សិលាសនៈក្រោមដើមបារិច្ឆត្តកព្រឹក្ស សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មប្រោសចំពោះសម្តេចព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាពុទ្ធមាតា ក្នុងកណ្តាលជំនុំនៃទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុនោះអស់រយៈកាលចំនួនប៉ុន្មានខែ ប៉ុន្មានថ្ងៃ ទើបចប់? ដែលព្រះអង្គទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មនោះទៀត មានពេលព្រះអង្គឈប់សម្រាកខ្លះដែរឬដូចម្តេច ?

អដ្ឋវាទី វិសជ្ជនាតបថា កាលដែលអង្គព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មនោះ កំណត់បីខែ បើគិតជាថ្ងៃវិញបាន៩០ (១) ថ្ងៃគត់; ដែលព្រះអង្គទ្រង់សំដែងនោះសោត ក៏គ្មានកាលវេលាឈប់សម្រាកទេ គឺព្រះអង្គទ្រង់សំដែងតអនុសន្ធិអភិធម្មកថា ហូរហែតាមរបៀបបរមត្ថព្រះអភិធម្មជាប់គ្នាមិនដាច់ ជានិរន្តរកាល ដរាបដល់ចប់ដោយពិត ។

១១- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា អើ! អដ្ឋវាទី បើដូច្នោះ ក្នុងវេលានៃសេចក្ដីដូចបីខែ ៩០ ថ្ងៃនោះ ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គពុំបានយកអរុណ សោយឈើស្ទន់ លុបព្រះភ័ក្ត្រ ពុំបានយាងទៅបិណ្ឌបាត ធ្វើភត្តកិច្ច ពុំបានផ្ទំសំរាកព្រះអង្គ កិច្ចទាំងនេះគ្មានសោះទេឬដូចម្ដេច ?

អដ្ឋវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី មិនមែនដូច្នោះទេ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មនោះ ក៏ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងជានិរន្តរកាល អស់កាលជាប់មិនដាច់ ពេលអរុណរះក៏ព្រះអង្គចុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីប យកអរុណ សោយឈើស្ទន់ លុបព្រះភ័ក្ត្រ ពេលបិណ្ឌបាត ក៏ព្រះអង្គយាងទៅបិណ្ឌបាត ពេលសោយចង្ហាន់ ក៏ព្រះអង្គ

---

១ ក្នុងបាលីថា៩០ថ្ងៃ ប៉ុន្តែបើតាមចំនៀរនោះខែស្រាពណ៍ជាខែខ្វះ គេឃើញបានតែ៨៩ថ្ងៃទេ

ដោយបង្អាន់ ពេលឆាន់ ក៏ព្រះអង្គទ្រង់ឆាន់ដោយពិត ។

១២- ធម្មវាទី ស្ដាប់ហើយសួរបញ្ជាក់តទៅទៀតថា បើអត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកដោះស្រាយមកនេះ យើងស្ដាប់មិនទាន់បានទៅឡើយទេ ព្រោះសេចក្ដីខាងដើមនឹងខាងចុងឃ្លាងចេញពីគ្នា ឯខាងដើមលោកនិយាយថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មជានិរន្តរកាល អស់កាលគ្មានចន្លោះដកបដល់ចប់, ដល់ខាងចុងលោកនិយាយថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធដល់ពេលឆាន់ណោះ ព្រះអង្គទ្រង់យាងចុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីប យកអរុណដោយឈើស្ទន់ លុបព្រះភក្ត្រ យាងទៅបិណ្ឌបាត ដោយបង្អាន់ ហើយឆាន់សម្រាកព្រះអង្គផង ឃើញថាទាក់ស្រេរ ពីរសេចក្ដីគ្នាស្ដាប់ពុំបាន ប្រសិនបើព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធតែមួយព្រះអង្គ ទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មឥតមានសម្រាកសោះ ហើយមានព្រះពុទ្ធអង្គឯណាទៀត ចុះមកយកអរុណ ដោយឈើស្ទន់ លុបព្រះភក្ត្រ បិណ្ឌបាត ដោយបង្អាន់ ហើយឆាន់សម្រាកព្រះអង្គផង ឬមានព្រះពុទ្ធច្រើនព្រះអង្គដាក់វេនផ្លាស់ប្ដូរគ្នាទៅ ឬដូចម្ដេច ?

អត្ថវាទី និយាយតបថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធមិនមានច្រើនព្រះអង្គទេ គឺមានតែមួយព្រះអង្គពិត តែជាព្រះអង្គជាបុគ្គលឯក

ថ្លៃកអស្ចារ្យណាស់ ប្រសើរជាងសត្វនិកាយទាំងឡាយមានមនុស្សនិងទេវតាជាដើម ដែលរកបុគ្គលឯណាមួយដទៃមកប្រៀបផ្ទឹមនឹងព្រះអង្គពុំបានឡើយ ព្រះអង្គជាព្រះពុទ្ធតែមួយព្រះអង្គទេ តែបើព្រះអង្គប្រាថ្នាចង់ធ្វើឲ្យទៅជាព្រះពុទ្ធច្រើនព្រះអង្គក៏បាន ព្រោះព្រះអង្គប្រកបដោយឫទ្ធិទាំង ១០ មានមនោមយិទ្ធិជាដើម សម្រេចតាមព្រះហឫទ័យព្រះអង្គ បើព្រះអង្គមានប្រាថ្នាយ៉ាងណា ក៏អាចធ្វើបានតាមប្រាថ្នាយ៉ាងនោះ ពុំបានទើសទាល់ឡើយ កាលដែលព្រះអង្គទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មប្រោសបំពោះព្រះពុទ្ធមាតា គង់ក្នុងកណ្ដាលជំនុំនៃទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុនោះ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណារម៉ិលមើលពេល កាលបើបានជ្រាបច្បាស់ថា ពេលនេះអរុណជិតរះហើយ ហើយព្រះអង្គនិម្មិតជាពុទ្ធនិម្មិតឲ្យសំដែងព្រះអភិធម្មជំនួសព្រះអង្គតទៅ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធក៏ទ្រង់យាងពុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីប យកអរុណ សោយឈើស្ទន់ លុបព្រះភ័ក្ត្រ គ្រាប់ទៅបិណ្ឌបាតធ្វើភត្តកិច្ច ស្រេចហើយយាងឡើងទៅកាន់ឋានតាវត្តិង្សពិភពវិញ ទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្ម តអំពីពុទ្ធនិម្មិតសំដែងនោះទៅទៀត ព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើយ៉ាងនេះតែរាល់ ១ ថ្ងៃ គ្រប់ ៩០ ថ្ងៃគត់ ទេវតាទាំងឡាយក៏ពុំបានដឹងទេ ; លុះដល់ពេលគួរព្រះអង្គផ្ដុំហើយ ទ្រង់និម្មិតជាពុទ្ធនិម្មិត ឲ្យ

សំដែងព្រះអភិធម្មជំនួសព្រះអង្គ ហើយព្រះអង្គទ្រង់ផ្ទំទៅ ដល់ពេលព្រះអង្គតើនឡើង ទើបទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មតពីត្រង់ទីបំផុតសំដែងនោះទៅទៀត ព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើយ៉ាងនេះតែកល់ ១ ថ្ងៃ ជាធម្មតាពុំដែលដាច់ឡើយ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ក៏ពុទ្ធកិច្ចទាំង ៥ ក្នុងរវាងនៃត្រីមាស ៩០ ថ្ងៃនេះ ព្រះអង្គពុំលះបង់ឡើយ ទ្រង់បំពេញបានគ្រប់សព្វទាំងអស់ដោយពិត ៗ

១៣ – ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយ ពោលថាសាធុ ៗ ប្រពៃណាស់ហើយ ប្រស្នាដែលលោកដោះស្រាយមកនេះ យើងស្ដាប់បានចូលចិត្តហើយ តែនៅមានសេចក្ដីសង្ស័យតទៅទៀត ចុះព្រះទសពលញាណជាម្ចាស់ តើព្រះអង្គទ្រង់យាងចុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីប យកអរុណ សោយឈើស្ទន់លុបព្រះភក្ត្រ ក្នុងទីកន្លែងប្រទេសណា ? ត្រាច់ទៅបិណ្ឌបាតក្នុងស្រុកភូមិប្រទេសណា ? ត្រឡប់មកគង់ធ្វើភត្តកិច្ច សោយចង្ហាន់ក្នុងទីកន្លែងប្រទេសណា ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា ព្រះសយម្ភូញាណជាម្ចាស់ ដែលព្រះអង្គទ្រង់យាងចុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីបនោះ ទ្រង់គង់ទៀបមាត់ស្រះអនោតត្តក្នុងប្រទេសហិមពាន្ត ទ្រង់យកអរុណរះច្បាស់ពេញស្មើហើយ ទ្រង់សោយឈើស្ទន់ទំពូដែលទេវតាថ្វាយព្រះអង្គ មឹងលុបលាងព្រះភក្ត្រ

ដោយទឹកស្រះអនោតត្តដ៏ត្រជាក់នៃក្លាល្អវិសេស ស្រេចហើយព្រះអង្គ
ត្រាច់ទៅបិណ្ឌបាតឯឧត្តរកុរុទ្វីប ដោយពុទ្ធានុភាពតែមួយរំពេចបានដល់
ទៅឧត្តរកុរុទ្វីប ហើយទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាត តាមលំដាប់ត្រកូលអ្នកស្រុក
ឧត្តរកុរុទ្វីបនោះ បានបច្ច័យល្មមមួយចំណែកហើយ ក៏ព្រះអង្គយាងត្រឡប់
មកកាន់ប្រទេសហិមពាន្តវិញ គង់លើបុប្ផាសនៈក្រោមដើមឧលោក-
ព្រឹក្ស មានសណ្ឋានដូចមណ្ឌបដ៏ធំទូលាយសាខាល្អ ក្នុងទីជិតស្រះ
អនោតត្តនោះ ហើយទ្រង់ធ្វើភត្តកិច្ច សោយបច្ច័យ សម្រេចកិច្ច ហើយ
ទើបទ្រង់យាងទៅកាន់ឋានតាវត្តិង្សពិភពវិញ, ដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់
ធ្វើយ៉ាងនេះ គឺទ្រង់ធ្វើរាល់ ៗ ថ្ងៃអស់ត្រៃមាសបរិបូណ៌ដោយពិត ។

១៤- ធម្មវិធី ទទួលជាសាធុអដ្ឋកថី ប្រពៃហើយប្រសើរនេះ, តែ
នៅមានសេចក្តីពាក់ទងគ្នាគួរឲ្យមានសេចក្តីសង្ស័យតទៅទៀត អដ្ឋ-
កថី ក្នុងវិភាគលោកជនសិក្ខាបទ ព្រោះដ៏មានព្រះភាគទ្រង់អនុញ្ញាតឲ្យភិក្ខុ
ទទួលបច្ច័យចាត់បាន តាំងពីពេលអរុណរះក៏ឲ្យរស់ដរាបដល់ថ្ងៃជិតត្រង់
ទើបចាត់បានរូបអាបត្តិ តែដល់ថ្ងៃរសៀលទ្រេតត្រង់សូម្បីតែមួយចំរៀក
សក់ ហើយភិក្ខុទទួលបច្ច័យយកផ្ទាល់ទឹងដៃខ្លួនឯង ត្រូវអាបត្តិទុក្កដ
ចាត់ត្រូវអាបត្តិបាចិត្តិយរាល់ ៗ មាត់ ចុះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គយកអរុណ

រៈក្នុងជម្ពូទ្វីប ថ្ងៃត្រង់ក្នុងបុព្វវិទេហទ្វីប យប់ឯឧត្តរកុរុទ្វីប ហើយព្រះអង្គយាងទៅបិណ្ឌបាតឯឧត្តរកុរុទ្វីប ទទួលបិណ្ឌបាតក្នុងវេលាយប់ដូច្នេះ មិនទាស់ខុសនឹងវិកាលភោជនសិក្ខាបទនោះទេឬដូចម្ដេច? មួយវិញទៀត ព្រះអង្គយកអរុណក្នុងជម្ពូទ្វីបហើយ ដូចម្ដេចក៏ព្រះអង្គមិនយាងទៅបិណ្ឌបាតក្នុងជម្ពូទ្វីបដែលអរុណរះត្រូវគ្នានោះ? ក៏ព្រះអង្គត្រឡប់ជាទៅបិណ្ឌបាតឯឧត្តរកុរុទ្វីបក្នុងវេលាយប់វិញ តើព្រះអង្គទ្រង់ពេញយល់ប្រយោជន៍ដូចម្ដេចខ្លះ?

អត្ថាទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មាទី ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គបានត្រាស់ដឹងអភិសម្ពោធិញាណក្នុងជម្ពូទ្វីបពិត វិកាលភោជនសិក្ខាបទក៏ព្រះអង្គបញ្ញត្តក្នុងជម្ពូទ្វីបដែរ ព្រះអង្គពុំបានបញ្ញត្តហាមក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីបនោះទេ បើព្រះអង្គបានយកអរុណរះក្នុងជម្ពូទ្វីបហើយ ទើបទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាតទទួលចង្ហាន់ឯឧត្តរកុរុទ្វីបនោះ បានឈ្មោះថាព្រះអង្គទទួលចង្ហាន់បិណ្ឌបាតក្នុងវេលាព្រឹកដោយពិត មិនបានទាស់ខុសអ្វីក្នុងវិកាល-ភោជនសិក្ខាបទនោះទេ មួយវិញទៀត ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គប្រកបដោយមេត្តាគុណ មានដួងព្រះហឫទ័យស្រឡាញ់រាប់អានស្មើគេប្រយោជន៍ដែលកើតឲ្យសត្វលោកទាំងអស់ស្មើៗគ្នា ពុំរើសមុខ

ព្រះអង្គប្រកបដោយករុណាគុណ មានដួងព្រះហឫទ័យទន់ត្រជាក់អាណិតអាសូរផ្សាយទៅកាន់សព្វសត្វដែលជាប់នៅក្នុងចំណងទាំង ៧ ប្រការ នឹងវេទនានៅក្នុងគំនរភ្លើងទាំង ១១ ប្រការ ។ ដេះពេលកាលជាប់ជានិច្ចអាស្រ័យហេតុនេះហើយបានជាអង្គព្រះសព្វញ្ញូសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាតប្រោសមនុស្សដែលនៅក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីបនោះ ដើម្បីឲ្យបានបុណ្យច្រើនជាកុសលធម៌តទៅខាងមុខទៀត នឹងបានសោយសុខរហូតផុតចាកសង្សារទុក្ខ ក៏កាលដែលព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាតឯឧត្តរកុរុទ្វីបនោះ ព្រះអង្គទ្រង់បញ្ចេញឆព្វណ្ណរង្សីរស្មីទាំង ៦ ពណ៌ ផ្សាយទៅក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីបទាំងមូលក៏ស្វាងរុងរឿងត្រជាក់សប្បាយពិសេស ជាងពន្លឺព្រះអាទិត្យព្រះចន្ទ្រដោយពិត មនុស្សទាំងឡាយដែលបានជ្រះថ្លាយកចង្ហាន់មកដាក់បាត្រថ្វាយព្រះអង្គ ក៏បានសោយចំណែកបុណ្យតាមទេយ្យទានរបស់ខ្លួនៗនោះទៅ មនុស្សទាំងឡាយដែលនៅឆ្ងាយមិនយកចង្ហាន់មកដាក់បាត្រព្រះអង្គមិនបានទេ ក៏គង់កើតសេចក្តីជ្រះថ្លាទុនកាយវាចាចិត្តនមស្សការថ្វាយបង្គំចំពោះព្រះអង្គ នឹងបានសោយចំណែកបុណ្យតាមកិច្ចដែលនមស្សការនោះឯង ឯមនុស្សទាំងឡាយនោះនឹងបានបុណ្យច្រើនជាអសង្ខេយ្យ កើតជាកុសលធម៌តទៅខាងមុខទៀត នឹងបាន

ដោយសុខផកប់ដល់ព្រះទ័យ ពុំបានបៀនឃាតឡើយ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់នៃយើងទាំងឡាយ បានជាព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាតឯឧត្តរកុរុទ្វីបនោះ ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ឈ្វេងយល់ប្រយោជន៍ ដូចបានអធិប្បាយមកខាងលើនេះ ដែលព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាតឯឧត្តរកុរុទ្វីបនោះទៀត ក៏ព្រះអង្គយាងទៅកល់ថ្ងៃអស់ត្រៃមាសបីខែពុំដែលដាច់ឡើយ ។

១៥ - **ធម្មវាទី** ទទួលថាសាធុ អត្ថវាទី ប្រស្នានេះប្រពៃណាស់ហើយ យើងនឹងសួរប្រស្នាដទៃតទៅទៀត ចុះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មនោះ ចែកជាបករណៈគឺគម្ពីរមានប៉ុន្មានគម្ពីរ ? គឺគម្ពីរណាខ្លះ ? ក្នុងគម្ពីរនីមួយ ៗ មានធម្មក្ខន្ធប៉ុន្មាន ? មានភាណវារៈប៉ុន្មាន ? មានគណ្ឋៈប៉ុន្មាន ? មានអក្ខរៈប៉ុន្មាន ? អស់រយៈកាលប៉ុន្មាន ? ទេវតាបានសំរេចមគ្គផលប៉ុន្មានកោដិ ? បូករួមគម្ពីរទាំងអស់ត្រូវជាធម្មក្ខន្ធប៉ុន្មាន ? ភាណវារៈប៉ុន្មាន ? គណ្ឋៈប៉ុន្មាន ? អក្ខរៈប៉ុន្មាន ? អស់រយៈកាលប៉ុន្មាន ? ទេវតាបានសំរេចមគ្គផលប៉ុន្មានកោដិ ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មវាទីកាលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មនោះ ចែកជាគម្ពីរមាន ៧ គឺ ធម្មសង្គណី ១ វិភង្គ ១

ជាតុកថា ១ បុគ្គលបញ្ញត្តិ ១ កថាវត្ថុ ១ យមកៈ ១ មហាបដ្ឋាន ១ ។

គម្ពីរធម្មសង្គណី ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ១៣០០ ធម្មក្ខន្ធ, ២២ ភាណវារៈ, ៥៥០០ គណ្ឋៈ, ១ សែន ៧ ម៉ឺន ៦ ពាន់អក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ១២ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសំរេច ៧ កោដិ ។

គម្ពីរវិភង្គ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ៦៥០០ ធម្មក្ខន្ធ, ៣៤ ភាណវារៈ, ៨៥០០ គណ្ឋៈ, ២ សែន ៧ ម៉ឺន ២ ពាន់អក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ១២ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៧ កោដិ ។

គម្ពីរធាតុកថា ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ៧០០០ ធម្មក្ខន្ធ, ១១ ភាណវារៈ ២៧៥០ គណ្ឋៈ, ៨ ម៉ឺន ៨ ពាន់អក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ៦ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៦ កោដិ ។

គម្ពីរបុគ្គលបញ្ញត្តិ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ៥៦០០ ធម្មក្ខន្ធ, ១១ ភាណវារៈ, ២៧៥០ គណ្ឋៈ, ៨ ម៉ឺន ៨ ពាន់អក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ៧ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៦ កោដិ ។

គម្ពីរកថាវត្ថុ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ៧១០០ ធម្មក្ខន្ធ, ៣៤ ភាណវារៈ ៨៥០០ គណ្ឋៈ, ២ សែន ៧ ម៉ឺន ២ ពាន់អក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ១២ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៧ កោដិ ។

គម្ពីរយមកៈ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ៥១០០ ធម្មក្ខន្ធ, ១២០ ភាណ-វារៈ, ៣០០០០ គណ្ឋៈ, ៩ សែន ៦ម៉ឺនអក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ១៨ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៧ កោដិ ។

គម្ពីរមហាបដ្ឋាន ព្រះអង្គទ្រង់សំដែង ៩៤០០ ធម្មក្ខន្ធ, ១៨២ភា-ណវារៈ, ៤៥៥០០ គណ្ឋៈ, ១ លាន ៩ សែន ៥ ម៉ឺន ៦ ពាន់អក្ខរៈ, ទ្រង់សំដែង ២៣ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៤០ កោដិ ។ បូករួមទាំងអស់ ៤ ម៉ឺន ២ ពាន់ ធម្មក្ខន្ធ, ៤១៤ ភាណវារៈ, ១ សែន ៣ ពាន់ ៥០០ គណ្ឋៈ, ៣ លាន ៨ សែន ១ ម៉ឺន ២ ពាន់អក្ខរៈ, ៩០ ថ្ងៃទើបចប់, ទេវតាបានសម្រេច ៨០ កោដិគត់ ។

ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មនោះ ហើយទ្រង់កំណត់ធម្មក្ខន្ធ ភាណវារៈ គណ្ឋៈ អក្ខរៈជាដើម ដើម្បីរក្សាធម្មរសនិងអក្ខរសឲ្យថិតថេរបើកាលយូរអង្វែងតទៅតាមសភាពពិត ការពារមិនឲ្យមានលុប្ត ធម្មរស អក្ខរសដទៃ ដែលពុំពិតកើតដោយគំនិតរបស់ខ្លួនប្រួលមកផ្សំបន្ថែមដ៏បានដោយពិត ។

១៦ - ធម្មវិធី ទទួលថាសាធុ អត្ថាធិ ប្រស្នានេះប្រពៃណាស់ ហើយ តែយើងនៅមានសេចក្ដីសង្ស័យតទៅទៀត ត្រង់សេចក្ដីដែល

អត្ថាធិប្បាយថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មនោះ កំណត់ ៩០ ថ្ងៃទើបចប់. ទេវតាបានសម្រេចមគ្គផល ៨០ កោដិ ចុះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់សំដែងព្រះអភិធម្មគបដ្ឋានសនគុណ ប្រោព្ធចំពោះព្រះពុទ្ធមាតារបស់ព្រះអង្គទេ លុះចប់ព្រះអភិធម្មកថាហើយ ទេវតាបានសម្រេចមគ្គផលដល់ ៨០ កោដិ ត្រង់ព្រះពុទ្ធមាតាមិនឮសំដែងប្រាប់ថាបានសម្រេចមគ្គផលត្រឹមណា: ឬបានសម្រេចដែរ តែកប់បញ្ចូលក្នុងពួកទេវតាទាំង ៨០ កោដិនោះ ឬព្រះពុទ្ធមាតាមានព្រះហឫទ័យពុំបានយានចុះកាន់ធម៌ទេសនា. ដោយមានព្រះហឫទ័យផ្សាយទៅកាន់អារម្មណ៍ផ្សេង ៗ ក៏ខានសម្រេចមគ្គផលទៅ ឬដូចម្ដេចខ្លះ ?

អត្ថវិទ្ទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មាធិកសម្ដេចព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រ ព្រះពុទ្ធមាតាបានសម្រេចមគ្គផលពិត តែពុំបានកប់បញ្ចូលក្នុងពួកទេវតាទាំង ៨០ កោដិនោះទេ គឺបានសម្រេចជាខាងក្រោយបន្ទាប់ទេវតាទាំង ៨០ កោដិនោះឯង ព្រោះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រជាព្រះពុទ្ធមាតា កាលចុះមកគង់ស្ដាប់ព្រះអភិធម្មចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះដ៏មានព្រះភាគនោះ បានទតឃើញព្រះពុទ្ធបុត្រព្រះអង្គប្រកបដោយមហាបុរិសលក្ខណៈ ៣២ និងអនុព្យញ្ជនៈ ៨០ ជាមហាបុរសយ៉ាងឯកល្អប្លែក ប្រសើរជាងមនុស្សទេវតា

ទាំងអស់ក៏កើតសេចក្តីស្នេហាស្រឡាញ់ពេញព្រះហឫទ័យនឹងព្រះពុទ្ធបុត្រនោះពន់ពេកណាស់ មានសេចក្តីសោមនស្សត្រេកអររីករាយសរសើរខ្លួនឯងថា អញបានកើតមកជាស្ត្រីប្រសើរវិសេសជាងស្ត្រីទាំងអស់ក្នុងលោក អញមានផ្ទៃបានទ្រទ្រង់នូវបុត្រដ៏បរិសុទ្ធបានប្រសូតមកហើយក៏បានត្រាស់ដឹងជាអង្គព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធប្រាកដក្នុងលោក ដោយសេចក្តីស្នេហានេះហើយ បានជាព្រះពុទ្ធមាតាពុំបានសម្រេចមគ្គផលជាមួយនឹងទេវតាទាំង ៨០ កោដិ លុះវេលាដែលចប់ព្រះអភិធម្មនោះ ទើបអង្គសម្តេចព្រះពុទ្ធិន្ទ្រជិនស្រីជាម្ចាស់ ទ្រង់បានជ្រាបហេតុនេះហើយ ក៏ទ្រង់សាសំដែងក្នុងគម្ពីរវិភង្គ ចំណែកចែកនូវព្រះចតុរារិយសច្ចទាំងបួនដោយសេចក្តីពិស្តារមួយពេលទៀត ដល់ចប់ព្រះចតុរារិយសច្ចទាំង ៤ ស្រេចហើយទើបសម្តេចព្រះពុទ្ធមាតាបានសម្រេចសោតាបត្តិផល ដ៏វិសេសប្លែកពីទេវតាទាំងឡាយនោះ ព្រោះទេវតាពួកខ្លះបានសម្រេចជាសត្តក្ខត្តុំសោតាកំណត់៧ជាតិទៀត ទើបបានសម្រេចដល់ព្រះនិព្វាន, ទេវតាពួកខ្លះបានសម្រេចជា កោលំកោលសោតា កំណត់២ជាតិទៀត ទើបបានសម្រេចដល់ព្រះនិព្វាន,ទេវតាពួកខ្លះបានសម្រេចជា ឯកពីជិសោតាកំណត់១ជាតិទៀតទើបបានសម្រេចដល់ព្រះនិព្វាន, ឯព្រះសិរីមហាមាយាទេវីពុំត្រ

ជាព្រះពុទ្ធមាតា បានសម្រេចសោតាប៉ុត ឈ្មោះថា លោកាធាមិស្សសោតា ជាសោតាវិសេសពុំបានត្រឡប់មកកាន់កាមលោកនេះវិញទេ តែច្យុតអំពីឋានតុសិតទៅ នឹងឡើងទៅកើតក្នុងឋានខាងលើ ៗ ហើយបានសម្រេចព្រះអរហត្តផលចូលកាន់ព្រះនិព្វានទៅតែម្ដង ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គមានព្រះហឫទ័យប្រកបដោយកតញ្ញូកតវេទិតាធម៌ ទ្រង់លើកយកបរមត្ថព្រះអភិធម្មទាំងបួនម៉ឺនពីរពាន់ព្រះធម្មក្ខន្ធ មកសំដែងតបស្នងសងគុណសម្ដេចព្រះអនន្តគុណជាព្រះពុទ្ធមាតា ដរាបដល់ព្រះពុទ្ធមាតាបានទទួលសោយអត្ថរសនៃបរមត្ថព្រះអភិធម្មស្ថិតនៅក្នុងសោតាបត្តិផល បានឈ្មោះថាព្រះអង្គបានសងគុណសម្ដេចព្រះអនន្តគុណ ជាព្រះពុទ្ធមាតារបស់ព្រះអង្គរួចជាស្រេចស្រឡះដោយពិត ហើយព្រះអង្គទ្រង់យាងចុះមកកាន់ឋានមនុស្សលោកវិញ ក្នុងថ្ងៃមហាបវារណានោះឯង ។

១៧- ធម្មវិទូ បានស្ដាប់ប្រស្នានេះហើយក៏មានសេចក្ដីពេញចិត្តក្រៃលែងទើប សួរប្រស្នាផ្សេងទៅទៀតថា ព្រះដ៏មានព្រះភាគជាម្ចាស់ទ្រង់គ្រាស់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្ម ក្នុងវស្សាជាគំរប់ ៧ នៅស្ថានសួគ៌តាវត្តិង្សពិភពក្នុងទីប្រជុំនៃទេវតាទាំងឡាយនោះ, តើមានមនុស្សទាំងឡាយក្នុងជម្ពូទ្វីប បានឡើងទៅប្រជុំស្ដាប់នៅទីនោះដែរឬដូចម្ដេច ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាថា កាលព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មក្នុងឋានតាវត្តិង្សពិភពនោះ ទើងមានមនុស្សទាំងឡាយក្នុងជម្ពូទ្វីបឡើងទៅប្រជុំស្តាប់ក្នុងឋានសួគ៌នោះផងក៏ទេ គឺមានតែពួកទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុទៅប្រជុំស្តាប់ព្រះអភិធម្ម ក្នុងឋានតាវត្តិង្សពិភពនោះឯងដោយពិត ។

១៨ - ធម្មវាទី សួរថា បើព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មក្នុងឋានសួគ៌នោះ, មានតែពួកទេវតាចូលទៅប្រជុំស្តាប់ព្រះអភិធម្មក្នុងទីនោះ មិនមានមនុស្សណាមួយឡើងទៅប្រជុំស្តាប់ព្រះអភិធម្មផងទេ ដូចម្តេចក៏មនុស្សទាំងឡាយ បានចេះចាំព្រះអភិធម្ម នាំមកបង្ហាត់បង្ហាញគ្នាបានចេះចាំជាប់តៗ មកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ឬមួយព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មក្នុងឋានសួគ៌ចប់ស្រេច ហើយព្រះអង្គទ្រង់យាងចុះមកកាន់ឋានមនុស្សលោកសំដែង ព្រះអភិធម្មក្នុងកាលជាខាងក្រោយទៀត ឬក៏ទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មក្នុងឋានមនុស្សលោករួចពីកាលមុនមកហើយ ឬដូចម្តេច? ។

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាថា ព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងព្រះអភិធម្មក្នុងឋានសួគ៌ចប់មុន ហើយទើបត្រឡប់ចុះមកសំដែងព្រះអភិធម្ម

ឯឋានមនុស្សក្នុងកាលជាខាងក្រោយទៀតក៏ទេ ឬថាព្រះអង្គទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មក្នុងឋានមនុស្សពីកាលមុនរៀងមកហើយក៏ទេ ពិតជាព្រះសម្មា-សម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្ម ក្នុងវស្សានរដូវជាមួយគ្នាមិនមុនមិនក្រោយ គឺទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មក្នុងឋានសួគ៌ផង ក្នុងឋានមនុស្សផង ក្នុងរដូវតែមួយ កាលតែមួយស្មើគ្នា ក្នុងសម័យដែលព្រះអង្គបានត្រាស់ដឹងព្រះអនុត្តរសម្ពោធិញ្ញាណ ប្រាកដឡើងក្នុងលោកហើយ គឺក្នុងវស្សាជាគំរប់ ៧នោះឯង ឯមនុស្សដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ដែលបានស្តាប់ព្រះអភិធម្មក្នុងទីចំពោះព្រះភ័ក្ត្រព្រះដ៏មានព្រះភាគចប់ហើយ នាំមកបង្ហាត់បង្ហាញសិស្សានុសិស្ស បានរៀនបេះដាំស្ទាត់ហើយ បង្ហាត់បង្ហាញគ្នាតៗមក ដល់កាលសព្វថ្ងៃនេះដោយពិត ។

១៩ - ធម្មវាទី សួរថា តើអដ្ឋកថា បើព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្ម ក្នុងវស្សានរដូវជាមួយគ្នាមិនមុនមិនក្រោយ ឯឋានសួគ៌ផង ឋានមនុស្សផង ក្នុងសម័យដែលព្រះអង្គបានត្រាស់ដឹងព្រះអនុត្តរសម្ពោធិញ្ញាណប្រាកដឡើងក្នុងលោកនាវស្សាជាគំរប់ ៧ នោះ តើព្រះអង្គទ្រង់វែកញែកពេលសំដែងព្រះអភិធម្មនោះដូចម្តេច? ប្រាប់ចំពោះបុគ្គលណា? ទ្រង់ឈ្មោះយល់ហេតុដូចម្តេចខ្លះ?

អដ្ឋកថា វិសជ្ជនាថា ក្នុងសម័យដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មប្រោតពុទ្ធបំពោះព្រះសិរីមហាមាយាទេវបុត្រ ជាព្រះពុទ្ធ-មាតានោះ ព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាមើលមើលពេល បើបានជ្រាបច្បាស់ថា អរុណជិតរះហើយ ក៏ព្រះអង្គទ្រង់និម្មិតជាពុទ្ធនិម្មិត ឲ្យសំដែងព្រះអភិធម្មជំនួសព្រះអង្គ ហើយទ្រង់យាងចុះមកកាន់ជម្ពូទ្វីប យកអរុណ ដោយឈើស្ទន់ លុបព្រះភ័ក្ត្រ ទៀបមាត់ស្រះអនោតត្ត រួចស្រេចហើយទើបព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅបិណ្ឌបាតក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីប លុះបានបង្ហាន់ល្មមហើយ ក៏ទ្រង់ត្រឡប់មកគង់លើបុប្ផាសនៈ ឆាប្រទេសហិមពាន្ត វេលានោះព្រះសារីបុត្តត្ថេរជាមានអាយុ បានចូលទៅធ្វើវត្តបដិបត្តិបំរើព្រះអង្គដោយគោ-រពក្នុងវេលាសោយចង្ហាន់ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធលុះទ្រង់ធ្វើភត្តកិច្ចសោយចង្ហាន់ស្រេចៈហើយ ក៏ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មប្រោតពុទ្ធបំពោះព្រះសារីបុត្តត្ថេរថា ម្នាលសារីបុត្រ វេលាថ្ងៃនេះយប់មិញ ព្រះតថាគតបានសំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មចំនួនប៉ុណ្ណេះ ពុទ្ធនិម្មិតសំដែងជំនួសតថាគតចំនួនប៉ុណ្ណេះ ត្រូវអ្នករៀនយកចុះ បើអ្នកបានរៀនយកហើយ ដល់ត្រឡប់ទៅវិញ ចូរអ្នកបង្ហាត់បង្ហាញភិក្ខុទាំង៥០០រូប ដែលជាសទ្ធិវិហារិករបស់អ្នកជានិរន្តរកាលទៅ ។ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់

សំដែងបរមត្ថ ព្រះអភិធម្មប្រាប់ព្រះសារីបុត្តត្ថេរសព្វគ្រប់ហើយ ក៏ព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅកាន់ឋានតាវត្តិង្សពិភពវិញ ហើយព្រះអង្គទ្រង់សំដែងព្រះអភិធម្មតអំពីពុទ្ធនិម្មិតទៅទៀត , បំណែកខាងព្រះមហាសារីបុត្ត-ត្ថេរ ក៏ត្រឡប់ទៅកាន់វិហារឯនគរសង្កស្សវិញ ហើយសំដែងព្រះអភិធម្មបង្រៀនភិក្ខុទាំង ៥០០ រូប ឲ្យរៀនព្រះអភិធម្មតែរាល់ ៗ ថ្ងៃទៅ លុះដល់ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបរមត្ថព្រះអភិធម្មឯឋានតាវត្តិង្ស-ពិភពចប់ហើយ ភិក្ខុទាំង ៥០០ រូប ក៏បានរៀនព្រះអភិធម្មចប់ដែរ ហើយបានទ្រទ្រង់នូវព្រះអភិធម្មទាំងប្រាំពីរគម្ពីរ ព្រមទាំងបាលីនិងអដ្ឋកថាមុនជាងភិក្ខុទាំងឡាយ ហើយបានបង្ហាត់បង្ហាញដល់សិស្សានុ-សិស្សជាប់ត ៗ តាមតដល់កាលសព្វថ្ងៃនេះ ។ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ឈ្វេងយល់ឧបនិស្ស័យភិក្ខុទាំង ៥០០ រូបនេះហើយ បានជាព្រះអង្គទ្រង់ខ្វល់ខ្វាយសំដែងព្រះអភិធម្មប្រាប់ដល់ព្រះសារីបុត្តត្ថេរ. ឲ្យរៀនយកទៅបង្ហាត់បង្ហាញដល់ភិក្ខុទាំង ៥០០ រូប នោះឯង ។

២០ - ធម្មវិធី ពោលថា សាធុ ៗ អត្ថកថា ប្រស្នានេះប្រពៃណាស់ ហើយ តែយើងនៅមានសង្ស័យតទៅទៀត ត្រង់ពាក្យខាងចុងដែលលោកវិសជ្ជនាថា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ឈ្វេងយល់ឧបនិស្ស័យភិក្ខុទាំង ៥

៥០០ រូបនោះ បានជាព្រះអង្គទ្រង់ខ្វល់ខ្វាយសំដែងព្រះអភិធម្មប្រាប់ព្រះសារីបុត្តត្ថេរ ឲ្យរៀនយកនាំទៅបង្ហាត់បង្ហាញភិក្ខុទាំង ៥០០ រូបនោះ ចុះកាលបុព្វជាតិមុន ភិក្ខុទាំងឡាយនោះបានបំពេញឧបនិស្ស័យពីកាលណាមក? កើតជាជាតិអ្វី បានធ្វើបុណ្យអ្វី ដែលជាបុណ្យអស្ចារ្យជាហេតុមានកំឡាំង គួរឲ្យបានទ្រទ្រង់នូវបរមត្ថព្រះអភិធម្មចប់មុនជាងបុគ្គលទាំងអស់ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនានេះ ?

អត្ថាធិប្បាយ វិសជ្ជនាថា ក្នុងកាលសាសនាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ព្រះនាមកស្សបព្រះអង្គបានត្រាស់ប្រាកដឡើងក្នុងលោកនេះ ឯភិក្ខុទាំង៥០០រូបនោះបានកើតជាសត្វប្រចៀវតូច ១ ហើយបាននៅអាស្រ័យក្នុងញកភ្នំមួយ មានព្រះថេរៈពីរព្រះអង្គលោកបានទៅចង្ក្រមស្វាធ្យាយ ព្រះអភិធម្មទៀបញកភ្នំនោះ ឯសត្វប្រចៀវទាំងនោះក៏បានឮសំស្តាប់កាន់យកនិមិត្តក្នុងសំ-ឡេងមកជាអារម្មណ៍សម្ងំស្តាប់ព្រះអភិធម្មដោយគោរព តែថាសត្វប្រ-ចៀវទាំងអស់នោះ មិនបានដឹងអត្ថរសជាធម៌ប៉ុណ្ណោះ ឈ្មោះខន្ធ អាយ-តនៈ ធាតុ ជាដើមក៏ទេដែរ គ្រាន់តែកាន់យកនូវនិមិត្តសំឡេងដែលលោកស្វាធ្យាយបរិយត្តិព្រះអភិធម្មមកជាអារម្មណ៍ជាទីត្រេកអរប៉ុណ្ណោះ សត្វប្រចៀវទាំងនោះ ក៏គង់បានធម្មស្សវនានិសង្សបារមីដ៏ឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ ព្រោះ

ច្យុតអំពីជាតិជាសត្វប្រទៀតនោះទៅ ក៏បានផ្លាស់កំណើតពីសត្វតិរច្ឆាន បានទៅកើតជាកំណើតទេវតាក្នុងឋានតាវត្តិង្សទេវលោក បានសោយនូវសម្បត្តិទិព្វទាំង ១០ ប្រការជាសុខក្សេមក្សាន្ត អស់កាលជាអន្តរមួយពុទ្ធន្តរ គឺចន្លោះព្រះពុទ្ធមួយព្រះអង្គដោយពិត លុះដល់ច្យុតចុះមកអំពីឋានតាវត្តិង្សពិភពនោះក៏បានមកកើតក្នុងត្រកូលទាំង ៥០០ ជំស្តុកស្តម្ភទៀបក្រុងសាវត្ថីមានសេចក្តីជ្រះថ្លាកើតឡើងក្នុងយមកបាដិហារិយ៍ របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់នៃយើងទាំងឡាយនេះ ហើយក៏បានលះបង់ទ្រព្យសម្បត្តិកូនប្រពន្ធចូលមកសូមផ្នួសបួសក្នុងសំណាក់ព្រះសារីបុត្តត្ថេរជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍លុះអង្គសម្តេចព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់សំដែងព្រះអភិធម្មនៅឋានតាវត្តិង្សពិភព ចប់ស្រេចហើយ ភិក្ខុទាំង ៥០០ រូបនោះក៏បានរៀនយកនូវព្រះអភិធម្មទាំងប្រាំពីរគម្ពីរ អំពីសំណាក់ព្រះសារីបុត្តត្ថេរជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍ចប់ដែរ ហើយបានទ្រទ្រង់នូវបរមត្ថព្រះអភិធម្មទាំងប្រាំពីរគម្ពីរចប់មុនជាងបុគ្គលទាំងអស់ ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនានេះ ដោយផលានិសង្សដែលបានគោរពស្តាប់ព្រះអភិធម្មកាន់យកនូវនិមិត្តសំឡេង នៃព្រះថេរៈទាំងពីរអង្គដែលលោកកំពុងស្វាធ្យាយនោះ យកមកជាអារម្មណ៍ជាទីត្រេកអរប៉ុណ្ណោះឯង ។

សប្បុរសទាំងឡាយ បើបានជ្រាបច្បាស់នូវផលានិសង្សស្តាប់ធម៌ព្រះអភិធម្មជាអស្ចារ្យយ៉ាងនេះហើយ គួរតែខំព្យាយាមស្តាប់បរមត្ថព្រះអភិធម្មឲ្យញឹកញយរឿយៗ ហើយខំរំពឹងគិតពិចារណាមើល ជ្រើសរើសយកសេចក្តីតាមសភាពពិត មិនត្រូវប្រកាន់មាំយកលទ្ធិគ្រូផ្សេងៗ ដែលមិនសមគួរតាមបាលីនិងអដ្ឋកថា ដីកា និស្ស័យ យោជនា ព្រះអភិធម្មនោះឡើយ ដែលជាហេតុនាំឲ្យខាតប្រយោជន៍ គួរបានផលានិសង្សដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ត្រឡប់ទៅជាបានផលានិសង្សទន់តិចថោកទាបទៅវិញ ព្រោះតែពុំបានគិតពិចារណាដោយសេចក្តីម៉ត់ចត់ប៉ុណ្ណោះឯង ។

ចប់អភិធម្មត្ថាធិប្បាយនិទានកថាដោយសង្ខេប ។

អភិធម្មត្ថាធិប្បាយបរមត្ថកថា

២១ _ ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្ថវាទី យើងបានបុច្ឆាវិសជ្ជនាគ្នាអំពីអភិធម្មត្ថាធិប្បាយមកនេះ ក៏ឃើញថាល្មមសមគួរហើយ យើងមិនបញ្ចប់សេចក្តីដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះចុះ តអំពីនេះទៅយើងនឹងបុច្ឆាវិសជ្ជនាគ្នាអំពីអភិធម្មត្ថាធិប្បាយបរមត្ថកថាតទៅទៀត អើ អត្ថវាទី សម្តេចព្រះមុនីនាថជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងបរមត្ថធម៌ ជាសុខុមភាពដ៏ល្អិតជ្រាលជ្រៅហ្មត់ចត់ កំណត់ឲ្យឈ្មោះថាគម្ពីរធម្មសង្គណី

នោះតើព្រះអង្គទ្រង់កំណត់អក្ខរៈប៉ុន្មានហៅថាមួយបាទ? ប៉ុន្មានបាទហៅថាមួយគណ្ឋៈ? ប៉ុន្មានគណ្ឋៈហៅថាមួយភាណវារៈ? ម្យ៉ាងទៀត ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងគម្ពីរធម្មសង្គណីកំណត់បរិច្ឆេទ បទមាតិកា, បទភាជនីយ, ធម្មក្ខន្ធនោះតើត្រូវកំណត់រាប់ឲ្យបានដឹងច្បាស់លាស់ដូចម្ដេចខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់ យើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្តវាទី ពោលថា បពិត្រធម្មកថិក កាលអង្គព្រះគតវត្តមុនីជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងគម្ពីរធម្មសង្គណី រូបរូមធម៌ ដ៏ល្អិតម៉ត់ជ្រាលជ្រៅនោះទ្រង់កំណត់ ៨ អក្ខរៈ ហៅថាមួយបាទ ៤ បាទ ហៅថាមួយគណ្ឋៈ ២៥០ គណ្ឋៈ ហៅថាមួយភាណវារៈ (៨ ពាន់អក្ខរៈ) ហើយព្រះអង្គទ្រង់សំដែងកំណត់ជាបរិច្ឆេទ ១៤ មានកុសលបរិច្ឆេទជាដើម មានវិបាកបរិច្ឆេទជាទីបំផុតខាងចុង ជាមាតិកាមាន ៣ គឺ ១ តិកមាតិកា ២២ មានកុសលត្តិកមាតិកាជាដើម មាននិទស្សនត្តិកមាតិកាជាទីបំផុតខាងចុង ។ ២-ទុកមាតិកា ១០០ មានហេតុទុកមាតិកាជាដើម មានបដ្ឋទុកមាតិកាជាទីបំផុតខាងចុង ។ ៣- សុត្តន្តទុកមាតិកា ៤២ មានវិជ្ជាភាគីទុកមាតិកាជាដើម មានខយេញាណទុកមាតិកាជាទីបំផុតខាងចុង ។ ឯតិកមាតិកាទាំង ២២ នោះត្រូវឲ្យកំណត់រាប់ធម្មក្ខន្ធតាមរបៀបបទមាតិកា ដូចយ៉ាង

អកុសលត្តិកមាតិកាខាងដើមមានបីបទមាតិកា គឺ កុសលា ធម្មា ធម៌ទាំង-
ឡាយជាកុសល បានឈ្មោះថាបទមាតិកា ១ រាប់ជាធម្មក្ខន្ធ ១ អកុសលា
ធម្មា ធម៌ទាំងឡាយជាអកុសល បានឈ្មោះថាបទមាតិកា ១ រាប់ជា
ធម្មក្ខន្ធ ១ អព្យាកតា ធម្មា ធម៌ទាំងឡាយជាអព្យាក្រឹត បានឈ្មោះថា
បទមាតិកា ១ រាប់ជាធម្មក្ខន្ធ ១ ។ ក៏ក្នុងតិកមាតិកាមួយៗមានបទ បទ
មាតិកាបី ៗ មានធម្មក្ខន្ធបី ៗ ដែល ២២ តិកមាតិកាត្រូវជា ៦៦ ធម្មក្ខន្ធគត់
ហើយត្រូវរាប់តាមភាគៈនៃចិត្តនិងចេតសិកធម៌ តាមបទ បទភាជនីយ
ដែលសំដែងញែកចែកចេញអំពីបទ បទមាតិកា ដូចយ៉ាងបទថា កុសលា
ធម្មា ចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយជាកុសលជាដើម ត្រូវរាប់តាមភាគៈនៃចិត្ត
និងចេតសិកមួយ ៗ ជាធម្មក្ខន្ធមួយ ៗ ជាលំដាប់ទៅ ភាគៈនៃចិត្តនិង
ចេតសិកមានចំនួនប៉ុន្មាន ធម្មក្ខន្ធក៏មានចំនួនប៉ុណ្ណោះដែរ ឯទុកមាតិកា
ទាំង ១០០ នោះក្តី សុត្តន្តិកទុកមាតិកាទាំង ៤២ នោះក្តី ត្រូវរាប់តាមទុក-
មាតិកា ក៏ក្នុងបទទុកមាតិកាមួយ ៗ មានធម្មក្ខន្ធពីរ ៗ ដូចបទថា ហេតូ
ធម្មា ធម៌ទាំងឡាយជាហេតុ ន ហេតូ ធម្មា ធម៌ទាំងឡាយមិនមែនជា
ហេតុជាដើម សឹងមានធម្មក្ខន្ធពីរ ៗ ដូចគ្នាទាំងអស់ ។

កុលបុត្រអ្នកសិក្សាបរមត្ថព្រះអភិធម្មក្នុងគម្ពីរធម្មសង្គណី ត្រូវកំណត់

សុត្តៈ គណ្ឋៈ ភាណវារៈ មាតិកា ជាដើម ដូចបានអធិប្បាយដោយសង្ខេប មកនេះ ទើបអាចនឹងកាន់យកអត្ថសំពោះបរមត្ថព្រះអភិធម្មតាមសភាព ពិតទៅបានដោយងាយ ។

២២– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថាសាធុ ។ ម្នាលអត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះត្រឹមត្រូវពិតហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នាដទៃតទៅទៀត ម្នាលអត្ថវាទី ក៏ក្នុងកុសលត្តិកមាតិកា ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងថា កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មា អព្យាកតា ធម្មា ជាបទមាតិកា សេចក្តីថា កុសលធម៌ទាំងឡាយ អកុសលធម៌ទាំងឡាយ អព្យាកតធម៌ទាំងឡាយ លុះដល់ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងជាបទបទភាជនីយ ចំណែកចែកបរមត្ថធម៌ដោយសេចក្តីពិស្តារ ពន្យល់ដល់វេនេយ្យសត្វទាំងឡាយ ព្រះអង្គទ្រង់ត្រឡប់យកអកុសលធម៌ទាំងឡាយមកសំដែងជាមុន ឲ្យខុសអំពីបទមាតិកានោះទៅ មិនយកកុសលធម៌ទាំងឡាយមកសំដែងជាមុនវិញឲ្យត្រូវត្រង់តាមបទមាតិកានោះ តើព្រះអង្គទ្រង់ឈ្វេងយល់ហេតុផលដូចម្តេចខ្លះ? ។

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គជាបុគ្គលឆ្លៀវឆ្លាសវាងវៃក្នុងពិធីសំដែងធម៌ទេសនា មិនតែបុគ្គលណា

មួយដទៃមកប្រៀបផ្ទឹមនឹងព្រះអង្គពុំបានឡើយ ព្រោះព្រះអង្គជាអង្គ
សព្វញ្ញូទ្រង់ត្រាស់ដឹងសព្វឥតមានចន្លោះ កាលដែលព្រះអង្គទ្រង់សំដែង
ធម៌ទេសនានោះ ទ្រង់ពិចារណាមើលឧបនិស្ស័យសត្វលោកទាំងឡាយ
ដោយសព្វគ្រប់ជាមុន បើព្រះអង្គបានពិចារណាឃើញសត្វទាំងឡាយ
ពួកខ្លះដែលមានឧបនិស្ស័យក្រាស់មាំមួន មានឥន្ទ្រិយចាស់ទុំពេញ
បរិបូណ៌ ស្គាល់ខុសត្រូវ គុណទោស ល្អអាក្រក់ បុណ្យបាប មានមុខ
ឈមទៅកាន់ផ្លូវត្រង់គឺព្រះអដ្ឋង្គិកមគ្គដែលប្រកបដោយអង្គទាំង ៨ មាន
សម្មាទិដ្ឋិ យល់ឃើញត្រូវជាដើមហើយ ក៏ព្រះអង្គលើកយកកុសលធម៌
ទាំងឡាយមកសំដែងប្រាប់ពន្យល់ដល់សត្វទាំងឡាយពួកនោះ ឲ្យ
បានសម្រេចមគ្គផលត្រង់តាមបទមាតិកានោះទៅក៏មានខ្លះដែរ តែថាសត្វ
ទាំងឡាយដែលមានឧបនិស្ស័យក្រាស់មាំមួន មានឥន្ទ្រិយចាស់ទុំពេញ
បរិបូណ៌នោះតិចពន់ពេកណាស់ ឯសត្វទាំងឡាយដែលក្រាស់ទៅដោយ
កិលេសទាំងឡាយមានរាគៈ ទោសៈ ជាដើម ដេកផ្ទាប់នៅក្នុងសន្តាន-
បន្ត លុះទៅតាមអំណាចនៃតណ្ហាដឹកនាំជ្រុលជ្រុះក្នុងសង្សារវដ្ដ ប្រាស
ចាកសទ្ធា សតិ បញ្ញា មិនជឿកម្មផល មិនមានសតិភ្ញាក់រឭកនឹករក
កុសលផលបុណ្យសោះ រាប់តែបញ្ញាវង្វេងកាន់ប្រឡំ សឹតរស់ខុស

ជាត្រូវ គុណជាទោស បុណ្យជាបាប ល្អជាអាក្រក់ជាដើម ហើយប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើបាបទាំងនោះតាមចំណង់ចិត្តខ្លួន ឥតមានកោតញញើតឡើយ ពួកសត្វទាំងឡាយដែលប្រព្រឹត្តបែបនេះ មានច្រើនជាអនេកត្រារាប់ពុំអស់ឡើយ ។ ហេតុហ្នឹងហើយបានជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ឈ្លៀវឈ្លាសវៃក្នុងវិធីសំដែងធម៌ទេសនា ព្រះអង្គទ្រង់លើកយកអកុសលធម៌ទាំងឡាយមកសំដែងប្រាប់ពន្យល់ដល់វេនេយ្យសត្វទាំងឡាយ ដែលប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើបាបដំណាមកនោះ ដោយគំនិតគិតខុសប្រាសចាកសទ្ធា សតិ បញ្ញា ជាមិច្ឆាទិដ្ឋិ យល់ឃើញខុស កាន់ផ្លូវវង្វេងប្រកបដោយសេចក្ដីអន្ធពាលផ្សេងៗ មានសោយទុក្ខគ្មានទីរកជាដើម រកទីបំផុតជាតិគ្មាន ឲ្យវេនេយ្យសត្វទាំងនោះបានភ្ញាក់ដឹងខ្លួន គក់ស្លុតគិតភ័យនឹងអំពើដែលខ្លួនធ្វើខុសនោះ ឲ្យងាកបែរមុខឈមមកកាន់សម្មាទិដ្ឋិ យល់ឃើញត្រូវជាផ្លូវត្រង់វិញ ដោយមេត្តាករុណាគុណរបស់ព្រះអង្គពិត ៗ មានសេចក្ដីឧបមាដូចបណ្ឌិតជាតបុរស ប្រកបដោយប្រាជ្ញាឈ្លៀវឈ្លាសវៃក្នុងវិធីបង្ហាញផ្លូវ ដែលប្រកបដោយសេចក្ដីមេត្តាករុណាដល់មនុស្សអ្នកដំណើរដើរវង្វេងផ្លូវ មិនដឹងទិស ប្រាកដត្រង់ណាសោះ បណ្ឌិតបុរសនោះក៏អធិប្បាយ ពន្យល់បង្អួល ប្រាប់ផ្លូវដែលវៀចវេរឆ្ងាយប្រកបដោយ

សេចក្តីអន្តរាយផ្សេង ៗ ដែលជាហេតុនាំដំណើរឲ្យយឺតយូរលំបាកកំណត់មិនបាន ឲ្យងាកបែរមុខឈមមករកផ្លូវត្រង់ ដែលជាហេតុនាំដំណើរឲ្យបានដើរដល់ឆាប់រហ័ស មានឧបមាយ៉ាងណាមិញ ព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ ទ្រង់លើកយកអកុសលធម៌ទាំងឡាយដែលជាផ្លូវវៀចវង់ឆ្ងាយ មកសំដែងអធិប្បាយប្រាប់ពន្យល់ដល់វេនេយ្យសត្វទាំងឡាយ ឲ្យបានដឹងច្បាស់ក្នុងខ្លួន តក់ស្លុតកិតភ័យនឹងផ្លូវវៀចវង់ឆ្ងាយប្រកបដោយសេចក្តីអន្តរាយផ្សេង ៗ នោះ ឲ្យងាកបែរមុខឈមមកកាន់ផ្លូវដ៏ត ប្រកបដោយអង្គទាំង ៨ មានសម្មាទិដ្ឋិយល់ឃើញត្រូវជាដើម ប្រតិបត្តិត្រូវតាមគន្លងផ្លូវត្រង់ជារបស់ព្រះអរិយបុគ្គលវិញ មានឧបមេយ្យដូចបណ្ឌិតបុរសមានប្រាជ្ញាឈ្លាសវៃ អ្នកបង្ហាញផ្លូវដូច្នោះឯង ។

២៣- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្តវាទី ប្រស្នានេះ ពិរោះពិតណាស់ហើយ តែថាយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ចុះពាក្យថាធម៌ ៗ នោះមានប៉ុន្មាន? ធម្មស័ព្ទនោះតើសេចក្តីអធិប្បាយដូចម្តេច?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មវាទី ឯពាក្យថាធម៌ៗ នោះតាមន័យព្រះអភិធម្មសំដែងថាមាន ១០ គឺ សោតាបត្តិមគ្គ ១ សោតាបត្តិផល ១

សកទាគាមិមគ្គ ១ សកទាគាមិផល ១ អនាគាមិមគ្គ ១ អនាគាមិផល ១ អរហត្តមគ្គ ១ អរហត្តផល ១ ព្រះនិព្វាន ១ ថែមព្រះបរិយត្តិ ១ ទៀត ជាគំរប់ ១០ បានឈ្មោះថាធម៌ដោយពិត ម្យ៉ាងទៀត ធម្មស័ព្ទនេះ តាមន័យអដ្ឋកថាព្រមទាំងដីកាព្រះអភិធម្មប្រែថា ទ្រទ្រង់ ជាស្ទួយឡើង ។ អធិប្បាយថា សភាវធាតុឯណា ទ្រទ្រង់ទុកនូវសត្វទាំងឡាយឯណា ដែលទ្រទ្រង់ខ្លួនទុក សត្វទាំងឡាយនោះ មិនឲ្យធ្លាក់លិចចុះទៅក្នុងអបាយទាំងឡាយ ៤ ផង ក្នុងវដ្តទុក្ខទាំងឡាយផង សភាវធាតុនោះបានឈ្មោះជាធម៌ពិត គឺថាបុគ្គលឯណាបានទ្រទ្រង់ធម៌ល្អ រក្សាធម៌ឲ្យល្អហើយ វិបាកធម៌ដែលល្អនោះឯងរមែងទ្រទ្រង់រក្សាបុគ្គលនោះឲ្យល្អវិញ មិនឲ្យធ្លាក់ចុះទៅក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ នោះឡើយ បុគ្គលឯណាបានទ្រទ្រង់នូវធម៌ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់វិសេសបំផុតក្នុងសន្តានខ្លួនល្អហើយ ធម៌ដែលខ្ពង់ខ្ពស់នោះនឹងទ្រទ្រង់រក្សាបុគ្គលនោះឲ្យស្ថិតនៅក្នុងឋាន ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់វិសេសបំផុត គឺព្រះនិព្វានជាសុខក្សេមក្សាន្តវិញ ពុំបានឲ្យធ្លាក់ចុះទៅក្នុងវដ្តទុក្ខទាំងឡាយនោះទៀតឡើយ ។ ឯសប្បុរសអ្នកសិក្សាព្រះអភិធម្ម ត្រូវរំពឹងមើលតាមសេចក្ដីអធិប្បាយជាយ៉ាងសង្ខេបនេះចុះ គង់នឹងបានជ្រាបច្បាស់នូវអត្ថរសព្រះអភិធម្មដោយពិត ។

២៤- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា អើអត្តវាទី លោកវិសជ្ជនាពាក្យពីរម៉ាត់ គឺកប់ចំនួនធម៌ ១០ និងសេចក្ដីអធិប្បាយធម្មស័ព្ទមកនេះ យើងស្ដាប់បានចូលចិត្តខ្លះហើយ តែយើងមានសេចក្ដីសង្ស័យខ្លះតទៅទៀត ត្រង់ពាក្យថាកុសលធម៌ គឺអំពើដែលសត្វទាំងឡាយធ្វើល្អប្រពៃ កើតបុណ្យជាកុសលវិបាកនោះ បានឈ្មោះថាធម៌ទ្រទ្រង់នូវសត្វទាំងឡាយ មិនឲ្យធ្លាក់លិចចុះក្នុងអបាយភូមិផង ក្នុងវដ្ដទុក្ខផង នោះយើងឥតមានសេចក្ដីសង្ស័យសោះឡើយ យើងសង្ស័យតែត្រង់ពាក្យថា អកុ-សលធម៌ គឺអំពើដែលសត្វទាំងឡាយប្រព្រឹត្តធ្វើអាក្រក់លាមកនោះ បានឈ្មោះថាធម៌ ទ្រទ្រង់នូវសត្វ ទាំងឡាយមិនឲ្យធ្លាក់លិចចុះក្នុងអបាយភូមិនិងក្នុងវដ្ដទុក្ខដែរ ពាក្យនេះយើងគិតពុំយល់ ស្ដាប់ពុំបាន ស្មានពុំត្រូវ ព្រោះពាក្យនេះដូចល្អិតជ្រាលជ្រៅពេក សូមលោកវិសជ្ជនាដោះស្រាយអធិប្បាយឲ្យមានសេចក្ដីពក់ងាយឡើង យើងនឹងស្ដាប់ឲ្យចូលចិត្តបានដោយងាយផងមើល ?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មវាទី ត្រង់ពាក្យថាកុសលធម៌និងអកុសលធម៌នោះគួរសង្ស័យពិតមែន ព្រោះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គសំដែងថា កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មា ឃើញសេចក្ដីថា កុសលកម្ម

ទាំងឡាយក៏បានឈ្មោះថាធម៌ដែរ អកុសលកម្មទាំងឡាយក៏បានឈ្មោះថាធម៌ដែរ តែអត្ថរសរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់មិនមែនដូច្នោះទេ តាមសេចក្ដីពិតថា សម្ដេចព្រះលោកនាថជាម្ចាស់ ព្រះអង្គជាមគ្គនាយក ទ្រង់ដឹកនាំបង្ហាញផ្លូវសត្វលោក ជាមគ្គវិទូ ព្រះអង្គទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវផ្លូវល្អនិងផ្លូវអាក្រក់ពិតប្រាកដណាស់ ហើយព្រះអង្គទ្រង់សំដែងធម៌ទូន្មានប្រៀនប្រដៅដល់សត្វលោកទាំងឡាយ ឲ្យបានដឹងច្បាស់នូវអំពើអាក្រក់ទាំងឡាយមានប្រព្រឹត្តធ្វើនូវកាយទុច្ចរិតជាដើម ដែលជាផ្លូវអាក្រក់រៀបទាំងឡាយ ប្រកបដោយសេចក្ដីអន្តរាយផ្សេងៗ មានសោយទុក្ខវេទនាក្នុងនរកជាដើម ដើម្បីឲ្យសត្វលោកទាំងឡាយលះបង់ចោលពីសន្ដានខ្លួនឲ្យស្រឡះចេញ បើបានលះបង់ហើយទើបបានឈ្មោះថាសត្វលោកទាំង-ឡាយនោះជាបុគ្គលមានធម៌ពិត ជាគ្រឿងទ្រទ្រង់ខ្លួនមិនឲ្យលង់លិចចុះទៅក្នុងអបាយភូមិទាំងឡាយនោះឡើយ បើសត្វលោកទាំងឡាយឯណាមិនបានដឹងក្ដី បានដឹងហើយក្ដី ហើយពុំបានលះបង់ នៅតែប្រព្រឹត្តនូវអំពើអាក្រក់លាមកនោះដដែល សត្វលោកទាំងឡាយនោះបានឈ្មោះថាជាបុគ្គលឥតធម៌គ្មានតែអ្វីជាគ្រឿងទ្រទ្រង់ខ្លួនទុក មុខជានឹងលង់លិចចុះទៅក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ នោះពុំខានឡើយ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គ

ជាសាស្តាចារ្យ តែងហ្វឹកហ្វឺនប្រៀនប្រដៅពួកវេនេយ្យសត្វដែលព្រះអង្គ គួរនឹងហ្វឹកហ្វឺនប្រៀនប្រដៅបាន ឲ្យខំប្រឹងប្រែងសិក្សារៀនសូត្រឲ្យបាន ចេះដឹងស្គាល់ច្បាស់នូវអំពើអកុសល ដែលជាអំពើឲ្យផលប្រកបដោយ សេចក្តីអន្តរាយផ្សេងៗ មានអបាយទុក្ខជាដើម ជាបហានលក្ខណៈ មាន កិរិយាឲ្យវេនេយ្យសត្វលះបង់ចេញជាលក្ខណៈ បើសត្វលោកបានលះ បង់តាមពាក្យប្រដៅរបស់ព្រះអង្គហើយ ទើបបានឈ្មោះថាធម៌ដោយ ពិត បើសត្វលោកពុំបានលះបង់ទេ នឹងត្រឡប់បានឈ្មោះថាអធម៌គឺមិន មែនជាធម៌ទៅវិញដោយពិត ទោះបើអំពើជាកុសលដែលជាអំពើឲ្យផល ល្អមានឲ្យបាននូវមនុស្សសម្បត្តិជាដើម បើបុគ្គលទាំងឡាយបានស្តាប់ ពុទ្ធឱវាទហើយសិក្សារៀនសូត្របានចេះដឹងច្បាស់លាស់ហើយ ខំប្រឹង ព្យាយាមធ្វើបុណ្យឲ្យកើតមានចំរើនច្រើនឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន ទើបបាន ឈ្មោះថាជាធម៌ពិតមែន បើពុំខំព្យាយាមធ្វើបុណ្យឲ្យកើតមានចំរើនច្រើន ឡើងក្នុងសន្តានខ្លួនសោះទេ ក៏បានឈ្មោះថាអធម៌គឺជាបុគ្គលឥតធម៌វិញ ដដែលដោយពិត ព្រោះអត្ថសក្នុងកុសលត្តិកមាតិកានេះ ត្រង់បទថា កុសលា ធម្មា កុសលធម៌ទាំងឡាយ គឺព្រះសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់ចំពោះ យកការងារលក្ខណៈ ឬការតែពូលក្ខណៈ កិរិយាដែលចំរើន ឬត្រូវចំរើន

បុណ្យឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្តានខ្លួនជាលក្ខណៈ ទើបព្រះសម្មា-
សម្ពុទ្ធព្រះអង្គឲ្យឈ្មោះថា ធម៌ជាគ្រឿងទ្រទ្រង់សត្វដោយពិត បើមិនបំពេញ
ឬថា មិនត្រូវបំពេញបុណ្យឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្តានខ្លួនជាលក្ខណៈ
ទេនោះ ក៏ពុំបានឈ្មោះថាធម៌ជាគ្រឿងទ្រទ្រង់សត្វឡើយ ត្រង់បទថា
អកុសលា ធម្មា អកុសលធម៌ទាំងឡាយ គឺព្រះអង្គចំពោះយកបហាន-
លក្ខណៈ ឬបហាតព្វលក្ខណៈ គឺកិរិយាដែលលះបង់ឬថាត្រូវតែលះបង់នូវ
អំពើបាបមិនឲ្យកើតមានឡើងក្នុងសន្តានខ្លួនជាលក្ខណៈ ទើបព្រះអង្គ
ឲ្យឈ្មោះថា ធម៌ជាគ្រឿងទ្រទ្រង់សត្វដូចគ្នា បើមិនបានលះបង់ឬថាមិន
ត្រូវលះបង់នូវអំពើបាបនោះជាលក្ខណៈទេនោះ ក៏ពុំបានឈ្មោះថាធម៌
ឡើយ ត្រឡប់បានឈ្មោះថា អធម៌គឺមិនមែនជាធម៌ឬជាបុគ្គលឥតធម៌ទៅ
វិញដោយពិត ត្រង់បទថា អព្យាកតា ធម្មា អព្យាកតធម៌ទាំងឡាយគឺព្រះ
អង្គចំពោះយកធម្មជាតដែលស្ទាក់ស្ទើរជាកណ្ដាល មិនមែនជាកុសល
មិនមែនជាអកុសល បណ្ដោយទៅតែតាមកំឡាំងកុសលនិងអកុសល
បើកុសលមានកំឡាំងខ្លាំងជាង ក៏ប្រព្រឹត្តតាមកុសលទៅ បើអកុសល
មានកំឡាំងខ្លាំងជាង ក៏ប្រព្រឹត្តទៅតាមអកុសលទៅ ទើបព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ
ព្រះអង្គឲ្យឈ្មោះថា អព្យាកតធម៌ដោយពិត បពិត្រធម្មវាទី ខ្ញុំអត្តវាទី

បានវិសជ្ជនាតាមសភាពពិតមកដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

២៥ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា សាធុ ៗ ម្នាលអត្តវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះពីកេះណាស់ហើយ ឃើញថាត្រឹមត្រូវ តាមធម្មសេចក្តីអត្ថសាសនៃបរមគ្រូព្រះអភិធម្មពិតមែនហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នាផ្សេងទៅទៀត ម្នាលអត្តវាទី ចុះធម្មជាតអ្វីឬតែអ្វីដែលជាដើមហេតុជាមេបណ្តាលឲ្យកើតឡើងនូវកុសលកម្ម អកុសលកម្ម និងអព្យាកតកម្មក្នុងសន្តានសត្វលោកទាំងឡាយនេះ សូមលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី កុសលកម្មក្តី អកុសលកម្មក្តី អព្យាកតកម្មក្តី ដែលនឹងកើតឡើងក្នុងសន្តានសត្តនិកាយទាំងឡាយក្នុងលោកសន្និវាសនេះ មិនមែនកើតឡើងមកអំពីធម្មជាតអ្វីឬតែអ្វីផ្សេងឡើយ គឺកើតមកតែអំពីចិត្តុប្បាទ គឺធម្មសមូហៈសង្ខារធម៌ប្រជុំព្រមគ្នាកើតឡើងជាមួយនឹងចិត្តជាប្រធាន ដែលប្រកបដោយលក្ខណៈ ៤ យ៉ាងគឺ សភាវៈប្រជុំព្រមគ្នានឹងចិត្តកើតឡើងជាមួយគ្នា រលត់ទៅជាមួយគ្នា ទទួលអារម្មណ៍ជាមួយគ្នា អាស្រ័យវត្ថុរូបជាមួយគ្នា វៀរលែងពាកគ្នា កើតឡើងពុំបានឡើយ ចិត្តុប្បាទរបស់សត្វទាំងឡាយហ្នឹងហើយ ដែលជាសភាវៈបណ្តាលឲ្យកើត

ឡើងនូវកុសលកម្មផង អកុសលកម្មផង អព្យាកតកម្មផង ក្នុងសន្តាននៃ
សត្វនិកាយទាំងឡាយក្នុងលោកសន្និវាសនេះដោយបំណែកមួយនៃនតិក ។

២៦– ធម្មវាទី ពោលថា ម្នាលអគ្គវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនា
មកនេះត្រឹមត្រូវពិតហើយ តែយើងនៅមានសង្ស័យតទៅទៀត ត្រង់
ពាក្យដែលលោកពោលថា ចិត្តុប្បាទគឺធម្មសមូហៈសង្ខារធម៌ប្រជុំព្រមគ្នា
កើតឡើងជាមួយនឹងចិត្តជាប្រធាន ប្រកបដោយលក្ខណៈ ៤ យ៉ាងនោះ
តើលក្ខណៈអ្វីខ្លះ? លក្ខណៈមួយៗមានសេចក្តីអធិប្បាយដូចម្តេច? សូម
លោកវិសជ្ជនាមកឲ្យសព្វគ្រប់យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អគ្គវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ចិត្តុប្បាទដែលប្រកបដោយ
លក្ខណៈ ៤ យ៉ាងនោះគឺ ឯកុប្បាទលក្ខណៈ ១ ឯកនិរោធលក្ខណៈ ១ ឯកាលម្ពណ-
លក្ខណៈ ១ ឯកវត្ថុលក្ខណៈ ១ ។ ឯកុប្បាទលក្ខណៈនោះ គឺសង្ខារធម៌
ប្រជុំព្រមជាមួយនឹងចិត្តដែលជាប្រធាន កើតឡើងព្រមគ្នាជាលក្ខណៈ ១
រលត់ទៅព្រមគ្នាជាលក្ខណៈ ១ ទទួលអារម្មណ៍ព្រមគ្នាជាលក្ខណៈ ១
អាស្រ័យនូវវត្ថុរូបជាលក្ខណៈ ១, សេចក្តីអធិប្បាយក្នុងបរមត្ថត្រៃអភិធម្មថា
សង្ខារធម៌នោះ គឺចេតសិកទាំង ៥២ ប្រជុំព្រមនឹងចិត្តជាអធិបតី ទទួលនូវ
អារម្មណ៍ ដែលចូលមកតាមវត្ថុរូប បះទង្គិចនឹងបសាទរូបហើយ កាន់យកជា

ចំណាំកោហារកើតឡើងព្រមគ្នា ដែលនឹងរលត់ទៅវិញក៏រលត់ទៅព្រមគ្នា មិនមុនមិនក្រោយស្មើៗគ្នា តាមលំដាប់នៃចិត្តនិងរូបរបស់ខ្លួនផ្សេងៗ ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងយោជនានិងដីកាព្រះអភិធម្មលោកសំដែងពន្យល់ថា សង្ខារផង អារម្មណ៍ផង វត្ថុផង ប្រជុំផ្សំចូលគ្នា ទើបបានឈ្មោះថាចេតសិក ជាគ្រឿងប្រកបក្នុងចិត្ត ឬថាជាគូស្មើរបស់ចិត្ត បានឈ្មោះពីរ គឺចិត្ត ១ ចេតសិក ១ តែថាចេតសិកនឹងកើតឡើងតាមទំនើងខ្លួនឯងពុំបាន លុះតែចិត្តកើតឡើងមុន ចេតសិកក៏កើតឡើងព្រមជាមួយនឹងចិត្តទើបបាន មានសេចក្ដីឧបមាដូចព្រះរាជា និងពួកសេវកាមាត្យទាំងឡាយ ឯពួកសេវកាមាត្យទាំងឡាយ នឹងប្រជុំគ្នាចាត់ចែងការរាជការទាំងពួងចេញទៅត្រួតត្រាស្រុកប្រទេសផ្សេងៗតាមទំនើងខ្លួនឯងពុំបានឡើយ លុះតែមានព្រះរាជបញ្ញត្តិត្រាស់បង្គាប់មកជាមុន ទើបសេវកាមាត្យទាំងឡាយចាត់ចែងការរាជការគ្រប់ជំពូក រៀបចំដំណើរតាមហែហមអមស្ដេចចេញអំពីព្រះបរមរាជវាំងទៅ ត្រួតត្រាស្រុកប្រទេសផ្សេងៗ តាមកំណត់ស្រុកប្រទេសជាអារម្មណ៍ ដឹកនាំដំណើរព្រះរាជាចេញទៅ លុះដល់ព្រះរាជាស្ដេចទ្រង់ត្រួតត្រាស្រុកប្រទេសសំរេចកិច្ចគ្រប់សព្វហើយ ទើបស្ដេចទ្រង់យាងត្រឡប់មកព្រមទាំងពួកសេវកាមាត្យទាំងឡាយ តាមដោយ

ក្រោយដែលត្រឡប់មកកាន់ព្រះខ័នគេនលើបល្ល័ង្ក ក្នុងព្រះបរមរាជវាំងវិញ មានសេចក្តីឧបមាយ៉ាងណា ឯការដែលចិត្តកើតឡើង ចេតសិកធម៌ទាំងឡាយក៏កើតឡើងព្រមជាមួយនឹងចិត្តដែរ ចេញទៅតាមខ្សែការដែលជាផ្លូវរបស់វិថីចិត្ត ទទួលត្រួតត្រាពិចារណានៅអារម្មណ៍ជាខាងក្រៅ ដែលចូលមកតាមទ្វារទាំងឡាយមានចក្ខុទ្វារជាដើម ធ្វើឲ្យសំរេចកិច្ចផ្សេងៗ មានបដិសន្ធិកិច្ចជាដើម ស្រេចហើយទទួលយកចំណែកផលបានគ្រប់គ្រាន់តាមចំណែកធំនិងតូច សមគួរតាមអារម្មណ៍ធំនិងតូចជាលំដាប់ រលត់ហើយទំលាក់ចោលនូវអារម្មណ៍ , ការដែលចិត្តព្រមទាំងចេតសិកទាំងឡាយ ក៏ត្រឡប់ចូលមកកាន់កាយខនគេ ស្ថិតនៅលើហទយៈបេះដូង ដូចជាបល្ល័ង្កក្នុងប្រជុំនៃបសាទទាំងឡាយមានចក្ខុបសាទជាដើម មានសេចក្តីឧបមេយ្យដូចព្រះរាជានិងសេវកាមាត្យទាំងឡាយដូច្នោះឯង ។

២៧- ធម្មវាទី ទទួលថាសាធុៗពិតពេកណាស់ហើយ អត្ថវាទីប្រស្នានេះ តែយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ចុះចិត្តសព្ទនេះ ប្រែបានដូចម្តេចខ្លះ ? សេចក្តីអធិប្បាយថាដូចម្តេច ? ម្យ៉ាងទៀត ចិត្តនឹងចេតសិកតែមួយ ហើយមានឈ្មោះពីរ សេចក្តីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា ? ឧបមាដូចតែអ្វី ?

អត្ថវាទី ឆ្លើយតបថា បពិត្រធម្មវាទី ចិត្តសព្ទនេះប្រែថា ធម្មជាត

សម្រាប់គិត សំរាប់ដឹងនូវអារម្មណ៍ក៏បាន ជាធម្មជាតសម្រាប់ធ្វើជ្រើសរើសនូវអារម្មណ៍ដ៏វិចិត្រចនាផ្សេងៗ ដោយខ្លួនឯងក៏បាន សេចក្តីអធិប្បាយថា ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតមិនចេះរើសអារម្មណ៍ ក៏គ្រប់អារម្មណ៍ទាំង ៦ នោះតាមតែអារម្មណ៍ណាក៏ដោយ ចិត្តតែងត្រូវការគិតត្រូវការដឹងទាំងអស់ បើរូបារម្មណ៍មកកាន់ទ្វារភ្នែកហើយ ចិត្តក៏កើតឡើងភ្លាមទទួលគិត ទទួលដឹងថា នេះរូប បើសទ្ទារម្មណ៍ គន្ធារម្មណ៍ រសារម្មណ៍ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ធម្មារម្មណ៍ ចូលមកកាន់ទ្វារត្រចៀក ច្រមុះ អណ្តាត កាយ ចិត្ត វិថីចិត្តក៏កើតឡើងភ្លាម ទទួលគិត ទទួលដឹងថា នេះសំឡេង នេះក្លិន នេះរស នេះសម្ផស្ស នេះធម៌ ដោយពិត ឥតមានអាក់ខានឡើយ ព្រោះចិត្តស័ព្ទប្រែថា ធម្មជាតសម្រាប់ធ្វើកិច្ចជ្រើសរើសអារម្មណ៍ដ៏វិចិត្រចនាផ្សេងៗ ដោយខ្លួនឯងនោះ មានសេចក្តីឧបមាដូចនាយជាងគំនូរដែលចេះឆ្លាសវាងវៃអាចធ្វើកិច្ចជ្រើសរើសនូវអារម្មណ៍ផ្សំគ្រឿងប្រដាប់ផ្សេងៗ មានក្រដាស សំពត់ ខ្មៅដៃ ថ្នាំគំនូរជាដើម ហើយគាំងនូវក្បាច់ចម្លាដ៏វិចិត្រផ្សេងៗ ជារូបតូច រូបធំ រូបល្អ រូបអាក្រក់ តាមត្រូវការខ្លួនឯងដោយពិត ឥតមានទើសទាល់ឡើយ មានសេចក្តីឧបមាយ៉ាងណា ចំណែកចិត្តដែលមានក្នុងសន្តានសត្វលោកទាំងអស់ ជាធម្មជាតអាចធ្វើកិច្ចជ្រើសរើស

នូវអារម្មណ៍ទាំងឡាយ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម ហើយធ្វើវិចិត្របនា ផ្សេងៗ នូវអារម្មណ៍ទាំងនោះ ឲ្យទៅជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ជាអារម្មណ៍មិនគប្បី គឺអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយមិនត្រូវការប្រាថ្នាត្រេកអរឡើយ ហើយខ្លួនត្រូវការប្រាថ្នាត្រេកអរនឹងអនិដ្ឋារម្មណ៍នោះ ឲ្យកើតជាអកុសលផលបាបតូចធំ តិចច្រើនទៅក៏បាន ឲ្យទៅជាឥដ្ឋារម្មណ៍ជាអារម្មណ៍គួរគប្បី គឺអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយតែងប្រាថ្នា ត្រូវការ ត្រេកអរប្រព្រឹត្តធ្វើឲ្យកើតជាកុសលផលបុណ្យតូចធំ តិចច្រើនទៅក៏បាន មានឧបមេយ្យដូចឆាយជាងគំនូរនោះឯង ៗ ត្រង់ដួងចិត្តនិងចេតសិកតែមួយ ហើយមានឈ្មោះពីរនោះ មានសេចក្តីឧបមាដូចតួភ្លើងគោម បើប្រឆេះតូចឆេះឡើង អណ្តាតភ្លើងក៏តូចដែរ ពន្លឺរស្មីរបស់ភ្លើងផ្សាយចេញទៅកាន់ទិសក៏តូចឬជិតដែរ បើប្រឆេះធំឆេះឡើង អណ្តាតភ្លើងក៏ធំ ពន្លឺរស្មីរបស់ភ្លើងផ្សាយចេញទៅកាន់ទិសក៏ធំឆ្ងាយដែរ មានសេចក្តីឧបមាយ៉ាងណា ឯដួងចិត្តនិងចេតសិកតែងទទួលយកនូវអារម្មណ៍ជាមួយគ្នា បើអារម្មណ៍តូចតិចចូលមក ដួងចិត្តកើតឡើង ចេតសិកជាពន្លឺរស្មីរបស់ដួងចិត្ត ក៏ផ្សាយចេញទៅកាន់អារម្មណ៍តូចតិចដែរ បើអារម្មណ៍ធំច្រើនចូលមក ដួងចិត្តកើតឡើង ចេតសិកជាពន្លឺរស្មីរបស់ដួងចិត្ត ក៏ផ្សាយចេញទៅកាន់អារម្មណ៍ធំឆ្ងាយ

ច្រើនដែរ មានឧបមេយ្យដូចគូអណ្តាតភ្លើងនិងពន្លឺរស្មីរបស់ភ្លើង គឺថា ការប្រែណាដូចប្រែធេះប្រែងតាម ដួងចិត្តដូចគូអណ្តាតភ្លើង ចេតសិកទាំងឡាយដូចពន្លឺរស្មីរបស់ភ្លើងយ៉ាងនោះឯង ។

២៨ – ធម្មវាទី ពោលថាសាធុ ម្នាលអត្ថវាទី ប្រស្នានេះប្រពៃហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នាផ្សេងទៅទៀត ម្នាលអត្ថវាទី ចុះចិត្តនោះបើនឹងហ្វឹកហ្វឺនប្រៀនប្រដៅឲ្យចម្រើនទៅតាមថ្នាក់ តាមជាន់តាមខ្ពស់ជាលំដាប់ទៅក្នុងប៉ុន្មានជាន់ ? ដូចម្តេចខ្លះ ? ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភូមិប៉ុន្មាន ? ឈ្មោះអ្វីខ្លះ ? ចិត្តមានឈ្មោះផ្សេងៗគ្នា មានប៉ុន្មាន ? គឺចិត្តឈ្មោះអ្វីខ្លះ ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាគមថា បពិត្រធម្មវាទី ប្រស្នានេះខ្ញុំនឹងអធិប្បាយជាសរុបពាក្យសួរទាំង ៣ ប្រស្នាតែម្តង តាមន័យបរមត្ថព្រះអភិធម្មដែលព្រះអរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងពន្យល់ដល់វេនេយ្យសត្វទាំងឡាយថា ចិត្តដែលកើតមានក្នុងសន្តានសព្វសត្វទាំងអស់ក្នុងលោកសន្និវាសនេះ ដែលហ្វឹកហ្វឺនប្រៀនប្រដៅឲ្យចំរើនទៅតាមលំដាប់ថ្នាក់លំដាប់ជាន់តាមខ្ពស់នោះមានថ្នាក់ ៤ មានភូមិ ៤ មានឈ្មោះ ៤ ដូចគ្នា ; សេចក្តីអធិប្បាយពន្យល់ថា ចិត្តទី ១ របស់សត្វទាំងឡាយឯណាដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអំណាចនៃកាមតណ្ហា ដឹកនាំឲ្យត្រេកត្រអាលនឹង

កាមគុណទាំង ៥ ព្រោះមានរូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្សជាអារម្មណ៍ ចិត្តរបស់សត្វទាំងឡាយនោះមានឈ្មោះថា ហីនចិត្ត ជាចិត្តយ៉ាងថោកថយ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាមភូមិ គឺទីកន្លែងដែលកើតអាស្រ័យនៅក្នុងកាមភព មានឈ្មោះថាកាមាវចរចិត្ត ។ ចិត្តទី២របស់សត្វទាំងឡាយឯណា ដែលប្រព្រឹត្តទៅលុះក្នុងអំណាចនៃរូបតណ្ហា ដែលបានលះបង់កាមគុណទាំង ៥ ហើយត្រេកត្រអាលតែនឹងរូបរបស់ខ្លួន ព្រោះមានរូបតណ្ហាជាអារម្មណ៍ ចិត្តរបស់សត្វទាំងឡាយនោះ មានឈ្មោះថាឧក្កដ្ឋចិត្ត ជាចិត្តជាន់ខ្ពស់ ល្មមប្រព្រឹត្តទៅក្នុងរូបភូមិ គឺទីកន្លែងកើតអាស្រ័យនៅក្នុងរូបភព បានឈ្មោះថារូបាវចរចិត្ត ។ ចិត្តទី ៣ របស់សត្វទាំងឡាយឯណា ដែលប្រព្រឹត្តទៅលុះក្នុងអំណាចនៃអរូបតណ្ហា ត្រេកត្រអាលតែនឹងនាម-ធម៌ ព្រោះមានអរូបធម៌ជាអារម្មណ៍ ចិត្តរបស់សត្វទាំងឡាយនោះបានឈ្មោះថាឧក្កដ្ឋតរចិត្ត ជាចិត្តយ៉ាងជាន់ខ្ពស់បំផុត ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអរូបភូមិ គឺទីកន្លែងកើតអាស្រ័យនៅក្នុងអរូបភព បានឈ្មោះថា អរូបាវចរចិត្ត ។ ចិត្តទី ៤ របស់សត្វទាំងឡាយឯណា ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទីដ៏ឧត្តមថ្ពង់ ផុតចាកលោកជាស្រឡះ ព្រោះមានព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ចិត្តរបស់សត្វទាំងឡាយនោះបានឈ្មោះថា ឧក្កដ្ឋតមចិត្ត ជាចិត្តយ៉ាងប្រសើរ

វិសេសខ្ពង់ខ្ពស់បំផុត ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងលោកុត្តរភូមិ គឺទីកន្លែងសោយសុខដ៏ឧត្តមក្រៃលក្ខ ក្នុងទីបំផុតលោកទាំង ៣ គឺ កាមលោក ១ រូបលោក ១ អរូបលោក ១ ជាកិច្ចរួចផុតចាកតណ្ហា បានឈ្មោះថា លោកុត្តរចិត្ត ប្រែប្រួលចិត្តទាំងអស់ត្រូវជាថ្នាក់ ៤ ភូមិ ៤ ចិត្ត ៤ ដោយពិត ។

២៩- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអគ្គវាទី ប្រស្នានេះយើងស្តាប់ចូលចិត្តហើយ តែយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ចុះត្រង់ពាក្យដែលលោកវិសជ្ជនាមកថាភូមិមាន ៤ គឺកាមភូមិ ១ រូបភូមិ ១ អរូបភូមិ ១ លោកុត្តរភូមិ ១ ជាបទមាតិកានោះយើងស្តាប់បានហើយ តែបទភាជនីយយើងស្តាប់ពុំទាន់បាននៅឡើយ ដូច្នេះសូមឲ្យលោកសំដែងជាបទភាជនីយតទៅទៀត តើកាមភូមិមានប៉ុន្មាន? រូបភូមិមានប៉ុន្មាន? អរូបភូមិមានប៉ុន្មាន? លោកុត្តរភូមិមានប៉ុន្មាន? សូមលោកវិសជ្ជនាមកឲ្យសព្វគ្រប់យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អគ្គវាទី វិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មវាទី តាមបទភាជនីយលោកសំដែងចំណែកចែកភូមិដោយពិស្តារថា ទី ១ កាមាវចរភូមិមាន ១១ ជាន់ គឺអបាយភូមិ ៤ ជាន់ នរក ១ ប្រេត ១ អសុរកាយ ១ តិរច្ឆាន ១ កាមសុគតិ ៧ ជាន់ ឋានមនុស្ស ១ ឋានសួគ៌ ៦ ជាន់ គឺចាតុម្មហារាជិ-

កា ១ តាវត្តិំសា ១ យាមា ១ តុសិតា ១ និម្មានរតី ១ បរនិម្មិតវសវត្តី ១ ត្រូវជាកាមភូមិ ១១ ជាន់ បើនឹងហៅថាកាមភព ១១ ជាន់ ទៅវិញក៏បាន ; ទី ២ រូបភូមិមាន ១៦ ជាន់ មានព្រហ្មបារិសជ្ជាជាដើម មានអកនិដ្ឋ-ព្រហ្មជាទីបំផុត ត្រូវជារូបភូមិ ១៦ ជាន់ បើនឹងហៅថារូបភព ១៦ ជាន់ ទៅវិញក៏បាន ; ទី ៣ អរូបភូមិមាន ៤ ជាន់ គឺអាកាសានញ្ចាយតន ១ វិញ្ញាណញ្ចាយតន ១ អាកិញ្ចញ្ញាយតន ១ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន ១ ត្រូវជាអរូបភូមិ ៤ ជាន់ បើនឹងហៅថាអរូបភព ៤ ជាន់ទៅវិញក៏បាន ; ទី ៤ លោកុត្តរភូមិនោះ សេចក្តីអធិប្បាយថា ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ ៤ ពួក គឺសោតាបត្តិមគ្គពួក ១ សោតាបត្តិផលពួក ១ សកទាគាមិមគ្គពួក ១ សកទាគាមិផលពួក ១ គឺព្រះអរិយទាំងឡាយ ៤ ពួកនេះ អាចត្រាប់ទៅក្នុងភូមិទាំង ២១ ជាន់ គឺកាមសុគតិភូមិ ៧ ជាន់ រូបភូមិ ១០ ជាន់ អរូបភូមិ ៤ ជាន់ ត្រូវជា ២១ ជាន់ វៀរលែងតែភូមិទាំង ១០ ជាន់ចេញ គឺសុទ្ធាវាស-សភូមិ ៥ ជាន់ អបាយភូមិ ៤ ជាន់ អសញ្ញីភូមិ ១ ជាន់ លោកពុំបានកើតឡើយ ; ចំណែកខាងព្រះអនាគាមីបុគ្គលទាំងឡាយ លោកអាចត្រាប់ទៅកើតក្នុងសុទ្ធាវាសភូមិ ៥ ជាន់ គឺអវិហា ១ អតប្បា ១ សុទស្សា ១ សុទស្សី ១ អកនិដ្ឋ ១ តែប៉ុណ្ណោះ ព្រោះលោកមានកាមរាគបានលះបង់

ជាស្រេចហើយ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះអង្គទាំងឡាយដែលជាសេខបុគ្គល លោកកេបកើតបានក្នុងភូមិទាំង ២៦ ជាន់ វៀរលែងតែអបាយភូមិ ៤ និងអសញ្ញីភូមិ ១ ចេញ បើលោកបានចំរើនសំរេចព្រះអរហត្តផលហើយ ដល់កំណត់អស់អាយុសង្ខារ លោកនឹងរលត់ខន្ធ ចូលកាន់សិវស្ថាន ជាស្ថានដ៏ទៀងសោយបរមសុខក្រេមក្សាន្តគឺអមតមហានិព្វានទៀងដោយពិត ខ្ញុំអត្តាទី វិសជ្ជនាមគតិពីភូមិទាំង ៤ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣០ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា សាធុ ៗ ប្រស្នានេះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងខ្ញុំសួរលោកតទៅទៀត ម្នាលអត្តាទី ចុះចិត្តទាំង ៤ យ៉ាងនោះ គឺចិត្តទី ១ កាមាវចរចិត្ត ជាចិត្តលុះទៅក្នុងអំណាចនៃកាមតណ្ហាដឹកនាំឲ្យត្រាច់ទៅដោយច្រើន សោយសុខទុក្ខក្នុងកាមភពនោះ តើមានចិត្តចំនួនប៉ុន្មាន ? ចិត្តទី ២ រូបាវចរចិត្ត ជាចិត្តលុះទៅក្នុងអំណាចនៃរូបតណ្ហាដឹកនាំឲ្យត្រាច់ទៅដោយច្រើន សោយសុខក្នុងរូបភពនោះ តើមានចិត្តចំនួនប៉ុន្មាន ? ចិត្តទី ៣ អរូបាវចរចិត្ត ជាចិត្តលុះទៅក្នុងអំណាចនៃអរូបតណ្ហាដឹកនាំឲ្យត្រាច់ទៅដោយច្រើន សោយសុខក្នុងអរូបភពនោះ តើមានចិត្តចំនួនប៉ុន្មាន? ចិត្តទី ៤ លោកុត្តរចិត្ត ជាចិត្តផុតចាកលោកទាំង ៣ នោះ តើមានចិត្តចំនួនប៉ុន្មាន? បូករួមចិត្តទាំង ៤

ដោយសង្ខេប តើមានចិត្តចំនួនប៉ុន្មាន? បើដោយពិស្តារតើមានចិត្តចំនួនប៉ុន្មាន? សូមលោកវិសជ្ជនារៀបរាប់ចំនួនចិត្តឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងទាំងអស់ស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវិទូ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវិទូ កាមាវចរចិត្តទី ១ នោះមានចិត្តចំនួន ៥៤ ដួង, រូបាវចរចិត្តទី ២ នោះ មានចិត្តចំនួន ១៥ ដួង, អរូបាវចរចិត្តទី ៣ នោះ មានចិត្តចំនួន ១២ ដួង, លោកុត្តរចិត្តទី ៤ នោះ មានចិត្តចំនួន ៨ ដួង ដោយសង្ខេប; បើដោយពិស្តារមានចិត្តចំនួន ៤០ ដួងគត់ បូករួមចិត្តទាំង ៤ យ៉ាងនោះ ដោយសង្ខេបមានចិត្តចំនួន ៨៩ ដួង, បើសំដែងដោយពិស្តារមានចិត្តចំនួន ១២១ ដួងគត់ ខ្ញុំអត្ថវិទូ បានវិសជ្ជនារៀបរាប់ចំនួនទាំង ៤ យ៉ាងមកតែត្រឹមប៉ុណ្ណោះឯង ។

៣១ - ធម្មវិទូ សួរទៀតថា ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនារៀបរាប់ចំនួនចិត្តមកនេះត្រឹមត្រូវពិតហើយ ចុះកាមាវចរចិត្ត ៥៤ ដួង, ខាងដើមនោះ ចែកជាអកុសលចិត្តប៉ុន្មាន? ជាអហេតុកចិត្តប៉ុន្មាន? ជាសហេតុកកាមាវចរចិត្តប៉ុន្មាន ? សូមលោកវិសជ្ជនារៀបរាប់មកមើល ?

អត្ថវិទូ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវិទូ កាមាវចរចិត្តទី ១ ខាងដើមនោះ ចែកជាអកុសលចិត្ត ១២ ជាអហេតុកចិត្ត ១៨ ជាសហេតុកចិត្ត ២៤

ត្រូវជាកាមាវចរចិត្ត ៥៤ ដោយពិត ។

៣២- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរបញ្ជាក់ទៀតថា ម្នាលអត្ថវាទី ចុះពាក្យថា អកុសលចិត្ត ១ នោះ តើសេចក្ដីអធិប្បាយដូចម្ដេច ? ពាក្យថា អហេតុកចិត្ត ១ នោះ សេចក្ដីអធិប្បាយដូចម្ដេច ? ពាក្យថា សហេតុកកាមាវចរចិត្ត ១ នោះ សេចក្ដីអធិប្បាយដូចម្ដេច ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯអកុសលចិត្តនោះ សេចក្ដីអធិប្បាយក្នុងបរមត្ថព្រះអភិធម្ម លោកសំដែងពន្យល់ថាចិត្តរបស់បុគ្គលទាំងឡាយឯណា កើតឡើងឥតពន្លឺស្មើសោះគាប់ឥតបញ្ញាមិនចេះត្រាស់ដឹងពិចារណាកាន់ច្រឡំក្នុងអារម្មណ៍ទាំងឡាយ ដែលជាគុណមានផលប្រយោជន៍ក្នុងលោកនេះនិងលោកខាងមុខ ពិចារណាយល់ឃើញខុសថា ឥតគុណ ឥតផលប្រយោជន៍ទៅវិញ មិនខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងធ្វើឲ្យកើតផលឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន អារម្មណ៍ទាំងឡាយដែលជាទោសឥតផលប្រយោជន៍សោះក្នុងលោកនេះនិងលោកខាងមុខ ពិចារណាយល់ឃើញខុសថា មានគុណមានផលប្រយោជន៍ទៅវិញ ហើយខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងប្រព្រឹត្តធ្វើអំពើខុសនោះពុំដាច់មានកម្មារម្មណ៍អារម្មណ៍ គឺអំពើបៀតបៀនសម្លាប់សត្វលួចទ្រព្យគេ ប្រព្រឹត្តក្បត់ក្នុងប្រពន្ធកូនចៅគេ

ជាដើម ដែលជាអំពើឥតប្រយោជន៍ប្រកបដោយទោសផ្សេងៗ ក្នុងលោកនេះនិងលោកខាងមុខ ដោយចំណែកមួយ ព្រោះគ្មានសទ្ធា សតិ បញ្ញា ជាគ្រឿងដាស់តឿនខ្លួន ជាបុគ្គលវង្វេងកាន់ប្រឡូកក្នុងអារម្មណ៍ ខំព្យាយាមធ្វើទៅតាមអំណាចនៃកាមតណ្ហាដឹកនាំជំរុលទៅក្នុងកាមគុណទាំង ៥ ឥតមានស្រាកស្រាន្តសោះ ចិត្តរបស់បុគ្គលទាំងឡាយនោះឯងបានឈ្មោះជាអកុសលចិត្តដោយពិត ។ ឯពាក្យថាអហេតុកចិត្តនោះ សេចក្តីអធិប្បាយក្នុងគម្ពីរអដ្ឋសាលិនីអដ្ឋកថាអភិធម្មសង្គណី លោកពន្យល់ថា ចិត្តឯណាឥតហេតុ មិនអាចនឹងនាំនូវគុណវិសេសមានឈានសមាបត្តិជាដើមឲ្យកើតឡើងបានឡើយ គ្រាន់តែនឹកស្រាវជ្រាវរាវរកអារម្មណ៍ ឃើញអារម្មណ៍ ទទួលចាប់យកអារម្មណ៍ ពិចារណាកំណត់អារម្មណ៍បានត្រឹមវិថីចិត្តទី ៤ ហើយរលត់បាត់ទៅវិញ ធ្លាក់ចុះមកកាន់ឧបេក្ខាវេទនាវិញដដែល ពុំច្បាស់លាស់ថាជាកុសលឬជាអកុសលពេញទីនោះឡើយ ព្រោះកុសលនិងអកុសលដែលនឹងកើតឡើងច្បាស់លាស់ តែក្នុងជវនវិថីចិត្តទី៥ ប៉ុណ្ណោះ ចិត្តនោះឯងបានឈ្មោះថាអហេតុកចិត្តដោយពិត ។ ឯសហេតុកកាមាវចរចិត្តនោះ លោកសំដៅយកចិត្តដែលរុងរឿងឆ្លៀវឆ្លាសវាងវៃ ស្គាល់ខុសត្រូវ គុណទោស បុណ្យបាប ប្រកបដោយ

ហេតុ មានអលោភចិត្ត គឺចិត្តមិនលោភហួសប្រមាណជាដើម អាចលះបង់សេចក្តីកំណាញ់ កាត់អាល័យបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានដល់បុគ្គលដទៃបាន កើតជាកុសល ជាវិបាក ជាកិរិយា នឹងបានអន្ទោលទៅមកសោយសុខក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ដោយច្រើន ចិត្តនោះឯងបានឈ្មោះថាសហេតុកកាមាវចរចិត្តដោយពិត ។ ខ្ញុំអត្ថវាទី អធិប្បាយឈ្មោះចិត្តទាំង ៣ យ៉ាងមកដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣៣ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ ពោលថា អើអត្ថវាទី លោកវិសជ្ជនាមកនេះ យើងស្តាប់បានហើយ តែយើងនឹងសួរតទៅទៀត ចុះចិត្តដែលប្រកបដោយហេតុ ។ នោះមានចំនួនប៉ុន្មាន ? គឺហេតុអ្វីខ្លះ ? ចូរលោករាប់ចំនួនហេតុព្រមទាំងសេចក្តីអធិប្បាយ ឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ចិត្តដែលប្រកបដោយហេតុនោះ មាន ៦ គឺលោភៈ ១ ទោសៈ ១ មោហៈ ១ ទាំង ៣ នេះជាអកុសលហេតុ ព្រោះចិត្តដែលសម្បយោគប្រកបព្រមដោយលោភៈចង់បាន កំណាញ់ស្វិតស្វាញ ចំពាក់ជាប់នៅក្នុងទ្រព្យសម្បត្តិទាំងពួងក្តី ទោសៈ ក្រោធខឹង កាចសាហាវឬប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារទាំងពួងក្តី

មោហៈ វង្វេងកាន់ប្រឡំក្នុងអារម្មណ៍ សំគាល់ខុសឥដ្ឋារម្មណ៍ថាជាអនិដ្ឋា-រម្មណ៍ក្តី ជាហេតុបណ្តាលឲ្យកើតឡើងជាអកុសលផលបាបដោយពិត ។ អលោភៈ ១ អទោសៈ ១ អមោហៈ ១ ទាំង ៣ នេះ ជាកុសលហេតុ ព្រោះចិត្តដែលសម្បយោគប្រកបព្រមដោយអលោភៈ មិនកំណាញ់ស្វិតស្វាញ បំពាក់ជាប់នៅក្នុងទ្រព្យសម្បត្តិទាំងឡាយក្តី អទោសៈ មិនក្រោធខឹង គាបសាហាវ មិនប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារទាំងឡាយក្តី អមោហៈ មិនវង្វេងកាន់ប្រឡំក្នុងអារម្មណ៍ សំគាល់ត្រូវ ឥដ្ឋារម្មណ៍ ថាជាឥដ្ឋារម្មណ៍ អនិដ្ឋារម្មណ៍ ថាជាអនិដ្ឋារម្មណ៍តាមសភាពពិតក្តី ជាហេតុបណ្តាលឲ្យកើតឡើងជាកុសលផលបុណ្យដោយពិត ។ ខ្ញុំអគ្គក៉ទី បានវិសជ្ជនាហេតុ ៦ យ៉ាងព្រមទាំងសេចក្តីអធិប្បាយមកដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣៤-ធម្មវិទូ ពោលថា ម្ចាស់អគ្គក៉ទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះ មានសេចក្តីបំពាក់ទាក់ទាមគ្នានូវឲ្យសង្ស័យតទៅទៀត ដូចត្រង់កុសលចិត្តទាំង ២១ សម្បយោគប្រកបព្រមដោយហេតុឲ្យឈ្មោះថា សហេតុកកាមាវចរចិត្ត ត្រង់អកុសលចិត្តទាំង ១២ សម្បយោគប្រកបព្រមដោយហេតុដែរ ដូចម្តេចក៏ពុំឲ្យឈ្មោះថា សហេតុកកាមាវចរ-ចិត្តផង ? បើពុំឲ្យឈ្មោះថាសហេតុកកាមាវចរចិត្តទេ តើព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ

ជាម្ចាស់ទ្រង់កំណត់ឲ្យឈ្មោះផ្សេងគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ ? សេចក្ដីអធិប្បាយ យ៉ាងណា ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្ដាប់ ចូលចិត្តជឿផងមើល ?

អត្ថាធិ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រឧបាសក ឯកុសលចិត្តទាំង ២ ខ្ទះនោះ សម្បយោគប្រកបព្រមដោយ អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ គឺសេចក្ដី មិនលោភហួសប្រមាណផង មិនក្រោធខឹងប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារផង មិនវង្វេងភាន់ច្រឡំក្នុងអារម្មណ៍ផង មានបញ្ញាឆ្លៀវឆ្លាសវាងវៃស្គាល់ ខុសត្រូវ គុណទោសជាដើម ដូចមានសេចក្ដីអធិប្បាយតទៅនេះ ។ ទី ១ កុសលចិត្តរបស់បុគ្គលដែលជាសម្មាទិដ្ឋិ ពិចារណាយល់ឃើញត្រូវ ដឹងច្បាស់ស្គាល់ច្បាស់នូវទោសនៃលោភៈ សេចក្ដីលោភហួសប្រមាណ ប្រព្រឹត្តកំណាញ់លាក់បាំងទ្រព្យរបស់ខ្លួនទុក ពុំបានបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើ បុណ្យឲ្យទាន ថាជាសការៈ ដឹកនាំសត្វទាំងឡាយទៅកាន់អបាយភូមិ៤ ដោយពិត ហើយខំព្យាយាមលះបង់សេចក្ដីលោភ បន្ថយកំឡាំងសេចក្ដី លោភឲ្យថយចុះតិចទៅ ខំព្យាយាមចំរើនអលោភៈ សេចក្ដីមិនលោភ មិនប្រព្រឹត្តកំណាញ់ បរិច្ចាគទ្រព្យរបស់ខ្លួនធ្វើបុណ្យឲ្យទាន ញុំាង បុណ្យឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន ។ ទី ២ ដឹងច្បាស់ស្គាល់

ច្បាស់នូវទោសនៃទោសៈ សេចក្តីក្រោធខឹង ប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារទាំង-ឡាយថាជាសភាវៈដឹកនាំសត្វទាំងឡាយទៅកាន់អបាយភូមិ ៤ ដោយពិត ហើយខំព្យាយាមលះបង់ទោសៈ បន្ថយកំឡាំងទោសៈ ឲ្យថយចុះតិចទៅ ខំព្យាយាមបំបែកទោសៈ សេចក្តីមិនក្រោធខឹងប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារ តាំងចិត្តសុចរិតប្រព្រឹត្តតាមសីល ៥ សីលុបោសថដែលប្រកបព្រម ដោយអង្គទាំង ៨ ញុំាងបុញ្ញកុសលឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន ៗ ទី ៣ ដឹងច្បាស់ស្គាល់ច្បាស់នូវទោសនៃមោហៈ សេចក្តីវង្វេងកាន់ច្រឡំឥដ្ឋារម្មណ៍ ដែលជាអារម្មណ៍ គួរតែប្រាថ្នាត្រេកអរពិត ថាជាអនិដ្ឋា-រម្មណ៍ គឺជាអារម្មណ៍មិនគួរតែប្រាថ្នាត្រេកអរទៅវិញ គឺថាកាន់យកអារម្មណ៍ដែលគួរតែត្រេកអរប្រព្រឹត្តធ្វើ ថាជាអារម្មណ៍មិនគួរតែត្រេកអរប្រព្រឹត្តធ្វើទៅវិញ ដឹងច្បាស់ថាការដែលកាន់ច្រឡំអារម្មណ៍ យ៉ាងនេះជាសភាវៈដឹកនាំសត្វទាំងឡាយទៅកាន់អបាយភូមិ ៤ ដោយពិត ហើយខំព្យាយាមលះបង់មោហៈបន្ថយកំឡាំងមោហៈ ឲ្យថយចុះតិចទៅ ខំព្យា-យាមប្រឹងប្រែងរៀនសូត្របំបែកមោហៈ សេចក្តីមិនវង្វេងកាន់ច្រឡំអា-រម្មណ៍ ឲ្យបានចេះដឹងពិតតាំងចិត្តបំពេញការនៃកុសលផលបុណ្យឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន ៗ គឺចិត្តដែលសម្បយោគប្រកបព្រមដោយ

កុសលហេតុទាំង ៣ យ៉ាងដូចបានអធិប្បាយមកនេះ ជាចិត្តមានកំឡាំងឲ្យផលប្រកបដោយហេតុ ទើបព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ត្រាស់ឲ្យឈ្មោះថាសហេតុកកាមាវចរចិត្តដោយពិត ។ ឯអកុសលចិត្តទាំង ១២ នោះសម្បយោគប្រកបព្រមដោយ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ គឺសេចក្តីលោភហួសប្រមាណផង ក្រោធខឹងប្រទូស្តច្រើនផង វង្វេងភាន់ច្រឡំអារម្មណ៍ផង មិនមានបញ្ញាឆ្លៀវឆ្លាសក់ងវៃ មិនស្គាល់ខុសត្រូវ គុណទោសជាដើម ជាមិច្ឆាទិដ្ឋិ ពិចារណាយល់ឃើញខុសថា អលោភៈ សេចក្តីដែលមិនលោភចង់បានណាក់ទ្រព្យទុក មិនកំណាញ់ ហើយបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទាននេះជាការឥតប្រយោជន៍ យល់ឃើញខុសថា អទោសៈ សេចក្តីដែលមិនក្រោធខឹងមិនប្រទូស្តសត្វនឹងសង្ខារ ហើយទំតាំងចិត្តរក្សាសីលនេះជាការឥតប្រយោជន៍ យល់ឃើញខុសថា អមោហៈ សេចក្តីដែលមិនវង្វេងភាន់ច្រឡំប្រកាន់មាំថា ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ឬទានសីល ភាវនាជាដើម ដែលថាជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍ គឺបុគ្គលគប្បីប្រាជ្ញាត្រេកអរស្រឡាញ់គាប់ចិត្តប្រព្រឹត្តធ្វើ ហើយថាបានបុណ្យបានប្រយោជន៍នោះពុំពិតទេ ជាពាក្យគេបញ្ឆោតដល់មនុស្សល្ងង់ខ្លៅទាំងឡាយព្រោះយកប្រយោជន៍ទៅឲ្យគេប៉ុណ្ណោះទេ ចិត្តគំនិតរបស់បុគ្គលដែលយល់

ឃើញខុស គំនិតវង្វេងដូចអធិប្បាយដោយសង្ខេបមកខាងលើនេះបាន ឈ្មោះថា ចិត្តប្រកបព្រមដោយលោភៈ ទោសៈ មោហៈ គ្របសង្កត់បំបាត់ គំនិតល្អ ហើយញ៉ាំងគំនិតអាក្រក់លាមកឲ្យកើតឡើង ប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើ ទុច្ចរិតមានសម្លាប់សត្វ លួចទ្រព្យគេ ប្រព្រឹត្តក្បត់ក្នុងប្រពន្ធកូនគេជាដើម ពេញទីឥតកោតញាញើតឡើយ ។ គឺអកុសលចិត្តទាំង ១២ នេះ អកុ- សលចិត្ត ១០ គឺលោភចិត្ត ៨ ទោសចិត្ត ២ ជាទុហេតុកៈ ប្រកបដោយ ហេតុពីរ គឺលោភៈ១ ទោសៈ ១, មោហចិត្ត ២ ជាឯកហេតុកៈ ប្រកបដោយ ហេតុ ១ គឺមោហៈ ទោះបីប្រកបដោយហេតុយ៉ាងនេះក៏ដោយ គង់ព្រះ សម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គពុំបានឲ្យឈ្មោះថា សហេតុកកាមាវចរចិត្តឡើយព្រះ អង្គទ្រង់ឲ្យឈ្មោះថា អសោភណចិត្ត ជាចិត្តមិនរុងរឿងល្អសោះឡើយ ព្រោះអកុសលចិត្តទាំងនេះមានកំឡាំងខ្សោយ ឲ្យផលមិនប្រកបដោយ ហេតុជាអហេតុកវិបាកចិត្តពិតៗ ឯកុសលចិត្តទាំងឡាយដែលប្រកបដោយ ត្រៃហេតុក្តី ទុហេតុក្តី ព្រះអង្គឲ្យឈ្មោះថាសហេតុកកាមាវចរចិត្តផង ឲ្យឈ្មោះថាសោភណចិត្ត ជាចិត្តដ៏រុងរឿងល្អផង ព្រោះកុសលចិត្ត ទាំងឡាយមានកម្លាំងខ្លាំង អាចឲ្យផលប្រកបដោយហេតុជាសហេតុក- វិបាកចិត្តដោយពិត ៗ បពិត្រជម្ពាវទី ខ្ញុំព្រះករុណាបានអធិប្បាយអំពី

កាមាវចរចិត្ត ដែលបានចំណែកជាកុសលចិត្តផង អកុសលចិត្តផង ប្រកបដោយហេតុនិងមិនប្រកបដោយហេតុផង ដែលមានឈ្មោះនិងសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងៗ គ្នាដោយសង្ខេបមកតែប៉ុណ្ណេះសូមជ្រាប ។

៣៥-ធម្មវាទី ពោលថា សាធុៗ ម្នាលអ្នកទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃហើយ តែយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ។ ព្រះអង្គសម្តេចព្រះសយម្ភុញ្ញាណជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងអំពី ចិត្តដែលជាធម្មជាត ដ៏ល្អិត ឥតរូបរាងត្រាច់ទៅឆាប់រហ័សកាន់អារម្មណ៍ផ្សេងៗ មិនមានទីសំណាក់ ហើយព្រះអង្គទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវអាការៈចិត្តរបស់សត្វទាំងឡាយ តើព្រះអង្គទ្រង់កំណត់អាការៈចិត្ត ឲ្យឈ្មោះថា អហេតុកចិត្តមានចំនួនប៉ុន្មាន? កំណត់អាការៈចិត្តឲ្យឈ្មោះថាអហេតុកចិត្តដោយសង្ខេបមានចំនួនប៉ុន្មាន? ដោយពិស្តារមានចំនួនប៉ុន្មាន? គឺពួកចិត្តអ្វីខ្លះ ?

ឧត្តរវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គទ្រង់ពិចារណាជ្រាបច្បាស់នូវអាការចិត្តនៃសត្វទាំងឡាយ ហើយព្រះអង្គទ្រង់កំណត់អាការចិត្តទាំង ៣០ គត់ ដែលជាចិត្តអាប់ឥតពន្លឺសោះ ឥតមានសេចក្តីរុងរឿង បញ្ញាចេតសិកប្រកបកើតរលត់ព្រមជាមួយផងពុំបាន គឺអកុសលចិត្ត ១២ អហេតុកចិត្ត ១៨ ជាចិត្តមិនប្រកបដោយហេតុ ព្រះ

អង្គឲ្យឈ្មោះថា អសោភណចិត្តមានចំនួន ៣០ គត់ ជាចិត្តឥតពន្លឺរស្មីមិនមានសេចក្តីរុងរឿងល្អឡើយ ហើយព្រះអង្គទ្រង់កំណត់នូវចិត្តដែលរុង-រឿងល្អយ៉ាងសង្ខេបមានចំនួន ៥៩ គឺកាមាវចរសោភណចិត្ត ២៤ មហគ្គត-ចិត្ត ២៧ គឺរូបាវចរចិត្ត ១៥ អរូបាវចរចិត្ត ១២ និងលោកុត្តរចិត្ត ៨ ត្រូវជា ៥៩ គត់ ។ បើដោយពិស្តារព្រះអង្គទ្រង់យកលោកុត្តរចិត្តទាំង ៨ ចែកជាប្រាំ ៗ តាមប្រភេទនៃឈានទាំង ៥ គឺមគ្គចិត្ត ២០ ផលចិត្ត ២០ ត្រូវជា ៤០ គត់ ផ្សំគ្នាទាំងអស់បានចំនួន ៩១ ហើយព្រះអង្គឲ្យឈ្មោះថា សោភ-ណចិត្ត មានចំនួន ៩១ គត់ ជាចិត្តប្រកបដោយហេតុ មានពន្លឺរស្មីរុងរឿងល្អដោយពិត ។ បពិត្រធម្មវាទី ខ្ញុំព្រះករុណាបានវិសជ្ជនារៀបរាប់អំពីអសោភណចិត្តនិងសោភណចិត្តដោយសេចក្តីសង្ខេបមកតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣៦- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ សួរទៅទៀតថា ចុះអសោ-ភណចិត្តទាំង ៣០ នោះ បើវៀរលែងអសោភណចិត្ត ១២ ដែលប្រកបដោយហេតុនោះចេញ ហើយយកតែអសោភណចិត្ត ១៨ ដែលមិនប្រ-កបដោយហេតុនោះ មកចែកជាអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តមានប៉ុន្មាន? ជាកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តមានប៉ុន្មាន? ជាអហេតុកកិរិយាចិត្តមានប៉ុន្មាន?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯអសោភណចិត្តទាំង

១៨ ដែលមិនប្រកបដោយហេតុនោះ ចែកជាអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្ត ៧ ជាកុសលវិបាកអហេតុកចិត្ត ៨ ជាអហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ រួមទាំងអស់ត្រូវជាអសោភណចិត្ត ១៨ គត់ ។ បពិត្រព្រះធម្មវាទី ខ្ញុំព្រះករុណា បានវិសជ្ជនាកប់ចំនួនអសោភណចិត្ត ដែលចែកទៅតាមពួកតាមក្រុមផ្សេងៗ គ្នាដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣៧– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរសេចក្តីអធិប្បាយតទៅទៀតថា ព្រះអត្ថវាទី ព្រះអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង ៧ នោះគឺចិត្តអ្វីខ្លះ? អធិប្បាយដូចម្តេច? សូមលោកសំដែងសេចក្តីអធិប្បាយឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មក យើងនឹងស្តាប់ចូលចិត្តបានដោយងាយផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះអង្គទ្រង់សំដែងអំពីអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង ៧ នោះជាសុខុមភាព ដ៏ល្អិតជ្រាលជ្រៅពន់ពេកណាស់ ដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយតទៅនេះ; ទី ១– ឧបេក្ខាសហគតចក្ខុវិញ្ញាណ សេចក្តីអធិប្បាយថា អនិដ្ឋារម្មណ៍ជាអារម្មណ៍មិនជាទីប្រាថ្នាគឺរូបដែលអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយ លោកមិនប្រាថ្នាមិនស្រឡាញ់គាប់ចិត្ត លោកតែងលះបង់វៀរលែង គេចវៀរចេញជាធម្មតា នោះ ។ សវិញ្ញាណករូប គឺរូបដែលមានវិញ្ញាណ មានរូបមនុស្សប្រុស

ស្រ្តីនឹងរូបសត្វតូចធំជាដើមក្តី នឹងឥន្ទធនូជាទិនូវរូបដែលមិនមានវិញ្ញាណ មាន សំពត់អាវមាសប្រាក់គ្រឿងប្រើប្រាស់ទាំងពួងជាដើមក្តី រូបារម្មណ៍ទាំង នោះចូលមកកាន់ផ្លូវនៃភ្នែកគឺចក្ខុទ្វារប៉ះទង្គិចនឹងចក្ខុប្បសាទ ចក្ខុវិញ្ញាណ ដែលអាស្រ័យនៅក្នុងភ្នែក កើតឡើងអំពីចំហាយនៃអហេតុកកិរិយាមនោ-ធាតុជាសំខាន់ កើតឡើងមួយខណៈចិត្តធំ ជា ៣ ខណៈចិត្តតូចគឺ ឧប្បាទ ឋិតិចិត្តកើតឡើងតាមកន្លែងទ្វារឬជាមនោទ្វារវិញក៏បាន ឋិតិប៉ះពាល់នូវរូបា-រម្មណ៍ដែលស្ថិតនឹងនៅក្នុងផ្លូវចក្ខុទ្វារយ៉ាងហ័ស, ភង្គៈកើតឡើងហើយ បែកលត់ចេញអំពីរូបារម្មណ៍នោះធ្លាក់ចុះមកកាន់ទ្វារកន្លែងវិញ ; ៣ ខណៈ ចិត្តតូចនេះហៅថា ១ ខណៈចិត្តធំ ទើបបានឈ្មោះថា ឧបេក្ខាសហគត-ចក្ខុវិញ្ញាណ វិថីចិត្តអាចញ៉ាំងទស្សនកិច្ច គឺកិច្ចដែលឃើញដឹងថា រូបា-រម្មណ៍ឲ្យសម្រេចបាន កើតលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវ រសនៃរូបារម្មណ៍ នឹងនៅក្នុងឥដ្ឋារម្មណ៍ ជាកណ្តាលមិនគ្រើក កាល បើចក្ខុវិញ្ញាណកើតឡើងហើយ រលត់ទៅវិញយ៉ាងនេះហើយ សម្ប-ដិច្ឆនចិត្តក៏កើតឡើងបន្ទាប់អំពីចក្ខុវិញ្ញាណនោះ អំពីចំហាយនៃអហេតុ-កវិបាកមនោធាតុជាសំខាន់ ហើយទទួលចាប់យកនូវរូបារម្មណ៍នោះ.

បានមួយខណៈចិត្តធំ ៣ ខណៈចិត្តតូចដូចគ្នា ទើបបានឈ្មោះថា

ឧបេក្ខាសហគតសម្បដិច្ឆន្នចិត្ត វិថីចិត្ត អាចញុំាងសម្បដិច្ឆន្នកិច្ច គឺកិច្ចដែលទទួលតាប់ព្រមនូវរូបារម្មណ៍ឲ្យសម្រេចបាន កើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃរូបារម្មណ៍ ទីងនៅក្នុងអនិដ្ឋារម្មណ៍ជាកណ្តាលមិនគក្រើក កាលបើសម្បដិច្ឆន្នចិត្តកើតឡើងហើយ រលត់ទៅវិញយ៉ាងនេះហើយ សន្តីរណចិត្តក៏កើតឡើងជាបន្ទាប់អំពីសម្បដិច្ឆន្ន-ចិត្តនោះ អំពីចំហាយនៃអហេតុកវិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុ ជាស់តឿន ហើយពិចារណាកំណត់នូវរូបារម្មណ៍នោះបានមួយខណៈចិត្តដ៏ ៣ ខណៈចិត្តតូចទៀតដូចគ្នា ទើបបានឈ្មោះថា ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណចិត្ត វិថីចិត្ត អាចញុំាងសន្តីរណកិច្ច គឺកិច្ចដែលពិចារណាកំណត់នូវរូបា-រម្មណ៍ឲ្យសំរេចបាន កើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនាសោយរសនៃរូបារម្មណ៍ ទីងនៅក្នុងអនិដ្ឋារម្មណ៍ជាកណ្តាលមិនគក្រើក កាលបើសន្តីរណចិត្តកើតឡើងហើយ រលត់ទៅវិញយ៉ាងនេះហើយ វោដ្ឋព្វនចិត្តក៏កើតឡើង វិថីចិត្តទី៤នេះ កើតឡើងជាបន្ទាប់អំពីសន្តីរណចិត្តនោះតវៀកវគ្គមកអំពីចំហាយនៃកិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុជាស់តឿន ហើយកំណត់នូវរូបារម្មណ៍នោះដដែល បើវិថីចិត្តនេះកំណត់អារម្មណ៍ទុកក្នុងចិត្តរួស ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍មិនត្រូវតាមឧបាយនៃប្រាថ្នាទេ ក៏កើតឡើង

ជាអកុសលផលបាបពេញទី បើវិថិចិត្តនេះកំណត់អារម្មណ៍ទុកក្នុងចិត្ត ជាឥដ្ឋារម្មណ៍ត្រូវតាមឧបាយនៃប្រាជ្ញាប្រាកដ ក៏កើតឡើងជាកុសលផលបុណ្យពេញទី ក៏វិថិចិត្តដែលកំណត់នូវអារម្មណ៍យ៉ាងនេះ ទើបបានឈ្មោះថា ជវនចិត្ត វិថិចិត្ត អាចញ៉ាំងជវនកិច្ច គឺកិច្ចដែលត្រូវធ្វើកំណត់អារម្មណ៍ ទុកក្នុងចិត្តឲ្យសំរេចបាន បើកំណត់ខុសមិនត្រូវតាមឧបាយនៃបញ្ញា ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ ហើយរលត់ចុះមកកាន់មនោទ្វារវិញ បណ្ដាអកុសលចិត្តទាំង ១២ នោះ អកុសលចិត្តណាមួយកើតឡើងជាអកុសលជវនទទួលសោយនូវរសនៃអនិដ្ឋារម្មណ៍ ដែលជវនចិត្តកំណត់ទុកហើយនោះ អកុសលជវននេះ ដែលនឹងសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍នោះសោត ក៏សោយតែតាមកំឡាំងនៃអារម្មណ៍ជាលំដាប់ បើអារម្មណ៍មានកំឡាំងខ្លាំងពេក អកុសលជវនសោយរសនៃអារម្មណ៍អស់វារៈ ៧ដងយ៉ាងច្រើន បាបក៏ធ្ងន់ខ្លាំង បើអារម្មណ៍មានកំឡាំងល្មមទេ អកុសលជវនសោយរសនៃអារម្មណ៍អស់វារៈ ៥ ឬ ៦ ដង បាបក៏ធ្ងន់ល្មមដែរ បើអារម្មណ៍មានកំឡាំងខ្សោយថយចុះមកជាលំដាប់ អកុសលជវនសោយរសនៃអារម្មណ៍អស់វារៈ ៤ ៣ ២.១ ដង បាបក៏ថយចុះមកជាលំដាប់ៗដែរ ទើបបានឈ្មោះថា កាមាវចរអកុសលជវនចិត្ត វិថិចិត្ត

កាចញ្ចាំងដវនកិច្ច គឺកិច្ចដែលសោយនូវរសនៃរូបារម្មណ៍ ឲ្យសម្រេចបាន ហើយរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយរសនៃរូបារម្មណ៍ទីនៅក្នុងអនិដ្ឋារម្មណ៍ ជាកណ្ដាលមិនគគ្រើត ។ កាលបើអកុសល-ផលនេះកើតឡើងហើយរលត់ទៅវិញ យ៉ាងនេះហើយ អហេតុកសន្តី-រណចិត្តកើតឡើងពិចារណាកំណត់យកនូវរសនៃរូបារម្មណ៍ ដែលអកុ-សលផលនៃសោយនោះ មកជាអារម្មណ៍ជាប់នៅក្នុងសន្តានខ្លួន បានឈ្មោះថា តទាលម្ពណអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្ត តែម្យ៉ាងពិត ព្រោះសម្តេចព្រះសក្យមុនីជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់សំដែងថា អកុសលធម៌ទាំងឡាយគឺអកុសលចិត្ត ១២ ក្តី អកុសលចេតសិកទាំង ១៤ ក្តី ជាសភាវៈមានកំឡាំងខ្សោយ មានកេនុកាតតិចតួចពេកណាស់ ពុំអាចធ្វើនូវលោកុត្តរធម៌ឲ្យជាអារម្មណ៍បានឡើយ ទោះបើប្រកបដោយទុហេតុ-ឯកហេតុក៏ដោយ គង់ពុំអាចឲ្យផលជាសហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តបានឡើយ ទីងឲ្យផលជាអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្ត គឺឧបេក្ខាសហគត-សន្តីរណចិត្ត ជាតួតទាលម្ពណអកុសលវិបាក ជាតួផលបដិសន្ធិប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអបាយភូមិ ៤ តែប៉ុណ្ណោះ ។

អធិប្បាយអំពីអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្ត: ទី ១ គឺចក្ខុវិញ្ញាណកើតឡើង

ហើយរលត់ទៅ សម្បដិច្ឆន្នចិត្តកើតឡើងក្នុងលំដាប់នៃចក្ខុវិញ្ញាណនោះ
ហើយរលត់ទៅ ទើបសន្តីរណចិត្តកើតឡើងបន្ទាប់គ្នាហើយរលត់ទៅវិញ
ទៅជាគណនូបគ្គចិត្ត ជាចិត្តកើតឡើងរលត់ទៅ តាមពួកតាមក្រុមរបស់
ខ្លួន តែងកើតជាអហេតុកវិបាកចិត្ត៣ ១ដួងខ្លះឯង ។ ឯអហេតុកវិបាកចិត្ត
ទី ២-៣-៤-៥ ក៏កើតឡើងនឹងរលត់ទៅវិញ ប្រកបដោយអហេតុកវិបាក-
ចិត្ត៣ ១ដួងគ្នាទាំងអស់ ។ ម្យ៉ាងទៀតអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្ត ដែលជា
ចិត្តមិនប្រកបដោយហេតុជាផលរបស់អកុសលចិត្តនេះ បើរាប់តាមឈ្មោះ
នោះមាន ៧ រាប់តាមពួកតាមក្រុមរបស់វិថីចិត្តមាន ១៤ គត់ តែថា គ្រង់
អហេតុកវិបាកចិត្តទី ២-៣-៤-៥- មានសេចក្ដីប្លែកគ្នាខ្លះដែរ ព្រោះសោត-
វិញ្ញាណទី ២ វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យនៅក្នុងសោតទ្វារ សំរាប់ស្ដាប់ឮ
សំឡេងផ្សេងៗ ដែលជាអនិដ្ឋារម្មណ៍មានសំឡេងក្ងួមហាស្រែកខឹង
សំឡេងចំរៀងជាដើម ឃានវិញ្ញាណទី ៣ វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យនៅ
ក្នុងឃានទ្វារសំរាប់ថើបហិតស្រង់ដឹងនូវក្លិនផ្សេងៗ ដែលជាអនិដ្ឋារម្មណ៍
មានក្លិនធ្អាំងទឹកអប់គ្រឿងក្រអូបជាដើម ជីវ្ហាវិញ្ញាណទី ៤ វិញ្ញាណ
ដែលអាស្រ័យនៅក្នុងជីវ្ហាទ្វារ សំរាប់ភ្លក់ដឹងនូវជាតរសផ្សេងៗ ដែល
ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ មានបរិភោគសាច់ផកស្អុយជាដើម អហេតុកវិបាកទាំង

ញនេះប្រកបដោយ ឧបេក្ខាវេទនាដូចគ្នា ។ ទុក្ខសហគតកាយវិញ្ញាណទី៥ វិញ្ញាណដែលអាស្រ័យនៅក្នុងកាយទ្វារសំគាល់ដឹង នូវសម្ផស្សផ្សេងៗដែលជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ គឺសម្ផស្សរបស់សត្វទាំងឡាយ មានចៃសង្កើចខ្ទួយ វក្តុបជាដើម ឬសម្ផស្សរបស់មនុស្សទាំងឡាយ មានមនុស្សកាប ព្រហើនជាដើម ចូលមកទាំចិចខឹងវាយវៃទាត់ធាក់ក្នុងកាយខ្លួនជាដើម កាយវិញ្ញាណក៏កើតឡើងដឹងច្បាស់នូវសម្ផស្សទាំងនោះហើយកើតព្រមជាមួយទុក្ខវេទនា សោយនូវអនិដ្ឋារម្មណ៍ ជាទុក្ខលំបាកប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយទ្វារ ហើយរលត់ទៅវិញ ឧបេក្ខាសហគតសម្បដិច្ឆន្នចិត្ត វិថិចិត្តកើតឡើងទទួលចាប់យកនូវអនិដ្ឋារម្មណ៍នោះកើតព្រមជាមួយ ឧបេក្ខា-វេទនា ហើយរលត់ទៅវិញ ៗ សប្បុរសទាំងឡាយអ្នកសិក្សាបរមត្ថព្រះអភិធម្មគប្បីកំណត់ដឹងតាមសេចក្តីអធិប្បាយក្នុង ចក្ខុវិញ្ញាណ ខាងដើមនេះចុះ គង់ដឹងច្បាស់នូវសេចក្តីអធិប្បាយដោយពិត ខ្ញុំព្រះករុណាបានអធិប្បាយអំពីអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង ៧ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ ៗ

៣៨ - ធម្មវាទី ទទួលថា សាធុ ៗ ម្ចាស់អគ្គវាទី ប្រស្នានេះប្រពៃហើយ ចុះកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង ៨ នោះ សេចក្តីអធិប្បាយថាដូចម្តេចខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្តាប់

ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកថិក កុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង៨នោះមានសេចក្ដីលោកសំដែងថាវិថីចិត្តដែលកើតឡើងនិងរលត់ទៅតាមខណចិត្តផង និងខណចិត្តតូចជាលំដាប់និងលំដាប់គ្នា ដូចអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង ៧ នោះដែរ ប្លែកផ្សេងគ្នាខ្លះតែអារម្មណ៍និងវេទនាប៉ុណ្ណោះ ដូចមានសេចក្ដីអធិប្បាយតទៅខាងក្រោយនេះ ។ ទី ១ ឧបេក្ខាសហគតចក្ខុវិញ្ញាណ សេចក្ដីថា រូបទាំងឡាយដែលជាឥដ្ឋារម្មណ៍ចូលមកកាន់ត្រង់ចក្ខុទ្វារ ប៉ះខ្ទប់និងចក្ខុប្បសាទ ឧបេក្ខាសហគតចក្ខុវិញ្ញាណក៏កើតឡើងញុំាងទស្សនកិច្ច គឺកិច្ចដែលឃើញដឹងថារូបារម្មណ៍ឲ្យសំរេច ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃរូបារម្មណ៍ និងនៅក្នុងឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ជាកណ្ដាលមិនកក្រើក ឧបេក្ខាសហគតសម្បដិច្ឆន្នចិត្ត ក៏កើតឡើងជាលំដាប់គ្នា ហើយញុំាងសម្បដិច្ឆន្នកិច្ច គឺកិច្ចដែលទទួលចាប់យកនូវរូបារម្មណ៍នោះឲ្យសំរេច ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃរូបារម្មណ៍ និងនៅក្នុងឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ជាកណ្ដាលមិនកក្រើក ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណចិត្ត ក៏កើតឡើងជាលំដាប់គ្នាទៀត ហើយញុំាងសន្តីរណកិច្ច គឺកិច្ចដែលរិះគិតកំណត់នូវ

រូបារម្មណ៍នោះឲ្យសំរេច ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃរូបារម្មណ៍នឹងនៅក្នុងឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ ជាកណ្ដាលមិនករក្រើក ។ ឯកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទី ២-៣-៤ ក៏មានសេចក្ដីអធិប្បាយជាលំដាប់គ្នាដូច្នេះដែរ ។ ត្រង់កុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទី ៥ នោះមានសេចក្ដីអធិប្បាយថា បើផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ទាំងឡាយដែលជាឥដ្ឋារម្មណ៍ មានសម្ផស្សរបស់មនុស្សជាដើម នឹងគ្រឿងប្រើប្រាស់ផ្សេង ៗ មានសំពត់ អាវ ពូក កន្ទេល ខ្នើយជាដើម ចូលមកប៉ះខ្ទប់នឹងកាយប្បសាទ សុខសហគតកាយវិញ្ញាណ ក៏កើតឡើងញ៉ាំងផុស្សនកិច្ច គឺកិច្ចដែលប៉ះខ្ទប់នូវផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ឲ្យសំរេចហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយសុខវេទនា សោយនូវរសនៃផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ជាសុខសប្បាយប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយទ្វារ ឧបេក្ខាសហគតសម្បដិច្ឆនចិត្តក៏កើតឡើងញ៉ាំងសម្បដិច្ឆនកិច្ច គឺកិច្ចដែលទទួលចាប់ព្រមនូវផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ឲ្យសំរេច ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃផោដ្ឋព្វារម្មណ៍នឹងនៅក្នុងឥដ្ឋមជ្ឈត្តា-រម្មណ៍ជាកណ្ដាលមិនករក្រើក សោមនស្សសហគតសន្តីរណចិត្តក៏កើតឡើងញ៉ាំងសន្តីរណកិច្ច គឺកិច្ចដែលរិះគិតកំណត់នូវផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ឲ្យសំរេចហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយសោមនស្សវេទនា សោយនូវរសនៃ

ឥដ្ឋារម្មណ៍ប្រកបដោយចិត្តរីករាយស្រស់ស្រាយល្អគួរមនោរម្យ ។ កុសលជវនៃផលសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ជាកុសល ហើយធ្លាក់ចុះមកឲ្យផលជាកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តទាំង ៨ ដូច្នេះ ព្រោះតែអារម្មណ៍ខ្សោយកំឡាំងតិចពេកណាស់ ដែលចិត្តកើតឡើងចាប់កាន់នូវអារម្មណ៍ពុំជាប់ មានខណៈចិត្តតិចពេកជាអាយុនៃរូបធម៌ទាំងឡាយគឺជាអារម្មណ៍ មានខណៈចិត្តកើតឡើង ៩ ខណៈ ១០ ខណៈ ១១ ខណៈប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ ហើយមានតែខណៈចិត្ត ៨-៧-៦ ជាអាយុនៃរូបធម៌ទាំងឡាយ សូម្បីវីថិចិត្ត ៣ គឺ តទាលម្ពណៈ ១ ជវនៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ហើយពុំបានកើតតទៅទៀត ធ្លាក់ចុះមកកាន់ទ្វារភវង្គវិញ កុសលចិត្តបែបនេះ ទោះបីប្រកបដោយហេតុក៏ដោយ រមែងតែឲ្យផលជាកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តតាមធម្មតាដោយពិត ខ្ញុំព្រះករុណាវិសជ្ជនាមកអំពីកុសលវិបាកអហេតុ-កចិត្តទាំង ៨ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣៩ – ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា ម្នាលអ្នកចំ ចុះអហេតុកកិរិយាចិត្តទាំង ៣ នោះ មានសេចក្តីអធិប្បាយដូចម្តេចខ្លះ ? មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តអស់សេចក្តីសង្ស័យផងមើល ?

អត្ថវិទី វិសជ្ជនាកថា បដិគ្គហមគ្គទី ឯអហេតុកកិរិយាចិត្ត ទាំង ៣ នោះ សេចក្ដីអធិប្បាយថា អហេតុកមនោធាតុ ផ្សាយចំពោះ គឺសន្តានឡើងចំរើនឡើង ញុំាងវិថីចិត្តឲ្យកើតឡើងពិចារណាប្រាកដកែអា-រម្មណ៍ក្នុងបញ្ចទ្វារនិងមនោទ្វារ ឬថាធ្វើអាការប្ញូកមានញញឹមស្រស់ស្រាយជាដើម បានឈ្មោះថា អហេតុកកិរិយាចិត្តដោយពិត ដូចមានសេចក្ដីអធិប្បាយពិស្ដារតទៅនេះ ៖

ទី ១- បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត បែកចេញទៅជា ៥ គឺៈ ១- ឧបេក្ខា-សហគតចក្ខុទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោធាតុដាស់តឿនភវង្គ អាចញុំាងអាវជ្ជនកិច្ច គឺកិច្ចដែលប្រាកដកែនូវរូបារម្មណ៍ ដែលចូលមកកាន់ទ្វារចក្ខុទ្វារ ប៉ះខ្ទប់នឹងចក្ខុប្បសាទឲ្យសំរេចបាន ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃរូបារម្មណ៍នឹងនៅជាកណ្ដាលមិនកម្រើក ។ ២- ឧបេក្ខាសហគតសោតទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោធាតុ ដាស់តឿនភវង្គ អាចញុំាងអាវជ្ជន-កិច្ច គឺកិច្ចដែលពិចារណាប្រាកដកែនូវសទ្ទារម្មណ៍ ដែលចូលមកកាន់ទ្វារសោតទ្វារប៉ះខ្ទប់នឹងសោតប្បសាទឲ្យសំរេចបាន ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃសទ្ទារម្មណ៍នឹងនៅជាកណ្ដាល

មិនកក្រើក ។ ៣ - ឧបេក្ខាសហគតឃានទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោធាតុដាស់តឿនភវង្គ អាចញ៉ាំងអាវជ្ជនកិច្ច គឺកិច្ចដែលពិចារណាជ្រាបក្រែកនូវគន្ធារម្មណ៍ ដែលចូលមកកាន់ទ្រនំឃានទ្វារប៉ះខ្ទប់នឹងឃានប្បសាទឲ្យសំរេចបាន ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃគន្ធារម្មណ៍នឹងនៅជាកណ្ដាលមិនកក្រើក ។ ៤ – ឧបេក្ខាសហគតជិវ្ហាទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោធាតុ ដាស់តឿនភវង្គអាចញ៉ាំងអាវជ្ជនកិច្ច គឺកិច្ចដែលពិចារណាជ្រាបក្រែកនូវរសារម្មណ៍ ដែលចូលមកកាន់ទ្រនំជិវ្ហាទ្វារប៉ះខ្ទប់នឹងជិវ្ហាប្បសាទឲ្យសំរេចបាន ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃរសារម្មណ៍នឹងនៅជាកណ្ដាលមិនកក្រើក ។ ៥– ឧបេក្ខាសហគតកាយទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោធាតុដាស់តឿនភវង្គអាចញ៉ាំងអាវជ្ជនកិច្ច គឺកិច្ចដែលពិចារណាជ្រាបក្រែកនូវផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ដែលចូលមកកាន់ទ្រនំកាយទ្វារប៉ះនឹងកាយប្បសាទ ឲ្យសំរេចបាន ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ជាកណ្ដាលមិនកក្រើក គឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្តទាំង ៥ នេះ គ្រាន់តែពិចារណាជ្រាបក្រែកនូវអារម្មណ៍តែប៉ុណ្ណោះឯង ។

ទី ២ – មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្តនោះបែកចេញទៅជាពីរគឺ ១. បញ្ចទ្វារ ឧបេក្ខាសហគតមនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោ-វិញ្ញាណធាតុផងសំគៀនក្តី អាចញ៉ាំងវោដ្ឋព្វនកិច្ច គឺកិច្ចដែលធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តនូវអារម្មណ៍ទាំង ៥ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម ដែលចូលមកកាន់ផ្លូវនៃមនោទ្វារឲ្យសំរេចបាន គឺថា បើវិថីចិត្តធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តនូវអារម្មណ៍ខុសជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ មិនត្រូវល្អតាមចំណង់នៃបញ្ញា ទើបនឹងកើតទៅជាអកុសលផលបាបពិត បើធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តនូវអារម្មណ៍ ត្រូវល្អជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ត្រូវតាមចំណង់នៃប្រាថ្នាពិតប្រាកដ នឹងកើតទៅជាកុសលផលបុណ្យដោយពិត ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ដោយត្រូវសេនៃអារម្មណ៍ឋិតនៅជាកណ្តាលនៃទ្វារទាំង ៥ មានចក្ខុទ្វារជា-ដើម ៗ ២ មនោទ្វារ ឧបេក្ខាសហគតមនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត វិថីចិត្តដែលកើតឡើងអំពីកិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុផងសំគៀនក្តី អាចញ៉ាំងអាវជ្ជនកិច្ចគឺកិច្ចដែលពិចារណាជ្រើសរើសពារនូវធម្មារម្មណ៍ ក្នុងមនោ-ទ្វារឲ្យសំរេចបាន ហើយកើតរលត់ព្រមជាមួយឧបេក្ខាវេទនា ដោយនូវសេនៃធម្មារម្មណ៍ឋិតនៅជាកណ្តាលនៃក្នុងមនោទ្វារដោយពិត, គឺមនោ-ទ្វារាវជ្ជនចិត្តទាំងពីរនេះគ្រាន់តែពិចារណាជាក់ពារនូវអារម្មណ៍ ក្នុង

បញ្ញាខ្ញាទើនឹមនោខ្ញាតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

ទី ៣- សោមនស្សសហគតហសិតុប្បាទចិត្តនោះ សេចក្តីអធិប្បាយក្នុងដីកាមានបាលីថា ហសិតុសទេត្វ បេត្ត សិតរាប់កោ គឺហសិតសត្តុ ក្នុងទីនេះប្រែថា គ្រេកអរកែកាយ ញញឹម ស្រស់ប្រិមប្រិយ បានដល់ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ពុំបានដល់បុថុជ្ជនទាំងសេខបុគ្គលទាំងឡាយឡើយ ព្រោះព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយលោកមានអារម្មណ៍ពុំបានគ្រោតគ្រាតប្រកបដោយនេក្ខម្មគុណ លោកមានគុណវិសេសបេញពាកកាមគុណទាំង ៥ ជាជ្រះស្រឡះហើយ ។ លោកបានឃើញនូវបំណែកនៃផែនដីដែលកបតាបល្អជាទីគ្រេកអរដ៏សមគួរល្មមគម្ពល់នូវព្យាយាមបំពេញព្រះកម្មដ្ឋានជាដើមហើយ លោកគិតថា ឱហ្ន៎ ! ប្រទេសនេះស្អាតល្អគួរដល់ព្រះកម្មដ្ឋានពិត សោមនស្សសហគតហសិតុប្បាទចិត្តវិបបត្តិដែលគ្រេកអរកែកាយញញឹមស្រស់ប្រិមប្រិយ កើតឡើងប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាសោយនូវសេនៃអារម្មណ៍ជាសុខប្រព្រឹត្តទៅក្នុងសន្តាននៃព្រះខីណាស្រពដោយពិត ម្យ៉ាងទៀតព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយដែលលោកនឹងគ្រេកអរកែកាយនោះសោត គឺលោកតែងគ្រេកអរកែកាយដោយកិរិយាចិត្តទាំង ៥ គឺសហេតុកកាមាវចរកិរិយាចិត្ត ដែលប្រកបដោយ

សោមនស្សវេទនា ៤ អហេតុកកិរិយាចិត្តនេះ ១ ត្រូវជាកិរិយាចិត្ត ៩ កើតមានដល់ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយតែមួយចំណែកយ៉ាងប្រសើរដោយពិត ៗ ឯហសិតុប្បាទចិត្តនេះ ប្រែថា អស់សំណើច សើចក្អាកក្អាយ បានដល់បុថុជ្ជនបុគ្គលនិងសេខបុគ្គលទាំងឡាយនោះមាន ៦ យ៉ាងគឺ សិត ត្រេកអរញញឹមស្រស់ស្រាយ ១ ហសិត អស់សំណើចទើបបបូរមាត់ សំដែងឲ្យមានធ្មេញចេញក្រៅ ១ វិហសិត អស់សំណើចសើចលាក់លេកឲ្យមានសំឡេងតិកេះ ១ ឧបហសិត អស់សំណើចសើចអង្រួនញ័រទាំងក្បាល ១ អបហសិត អស់សំណើចសើចហូរទាំងទឹកភ្នែក ១ អតិហសិត អស់សំណើចសើចញ័រអស់ទាំងខ្លួន ១ អស់សំណើចទាំង ៦ យ៉ាងនេះបានដល់បុថុជ្ជនបុគ្គលនិងសេខបុគ្គលទាំងឡាយ ដោយពិតតែជាបុថុជ្ជនទាំងឡាយអស់សំណើចដោយចិត្តទាំងឡាយ ៨ គឺអកុសល-ចិត្តដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ៤ កុសលចិត្តដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ៤ ត្រូវជា ៨ គត់ ៗ ជំនុំចិត្តទាំងឡាយ ៨ នេះចិត្តណាមួយកើតឡើងដល់បុថុជ្ជនទាំងឡាយៗ សឹងត្រេកអរសើចកករាយដោយចិត្តនោះជា ហីនៈ យ៉ាងថោកទាប ព្រោះបុគ្គលបុថុជ្ជនទាំងឡាយមានកាមតណ្ហាជាអារម្មណ៍ ៗ ចំណែកខាងសេខបុគ្គលទាំងឡាយ

វិញលោកតែងត្រេកអរសើចកេរកាយប្រកបដោយចិត្តទាំងឡាយ ៦ គឺ អកុសលចិត្តជាទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្ត ព្រោះចេញផុតពីមិច្ឆាទិដ្ឋិ ប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ២ មហាកុសលចិត្តប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ៤ ត្រូវជា ៦ ។ ជំនុំចិត្តទាំង ៦ នេះ ចិត្តណាមួយកើតឡើងដល់សេខបុគ្គលទាំងឡាយ ។ សឹងត្រេកអរសើចកេរកាយដោយចិត្តនោះ ជាមធ្យមយ៉ាងកណ្ដាលមិនបានខ្លាំងពេក ព្រោះសេខបុគ្គលទាំងឡាយលោកមានព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ដោយពិត ។ ឯព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទាំងឡាយ ព្រះអង្គត្រេកអររីករាយស្រស់ស្រាយប្រឹមប្រិយ ប្រកបដោយសហេតុកកាមាវចរកិរិយាចិត្ត ៤ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ។ ជំនុំមហាកិរិយាចិត្តទាំង ៤ នេះ មហាកិរិយាចិត្តណាមួយ កើតឡើងដល់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទាំងឡាយ ។ សឹងត្រេកអរស្រស់ស្រាយប្រឹមប្រិយដោយមហាកិរិយាចិត្តនោះយ៉ាងប្រសើរវិសេសខ្ពង់ខ្ពស់បំផុត ព្រោះព្រះសព្វញ្ញុសម្ពុទ្ធទាំងឡាយ ព្រះអង្គមានគុណសម្បត្តិគឺសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាអារម្មណ៍ដោយចំណែកមួយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីអហេតុកកិរិយាចិត្តទាំង ៣ ជាសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះ ។.

៤០ - ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា សាធុ ។ ម្ចាស់អគ្គវាទី

ប្រស្នានេះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងនៅមានសេចក្ដីសង្ស័យតទៅទៀត ព្រោះលោកវិសជ្ជនាត់ពីអារម្មណ៍ទាំងឡាយនោះ ត្រង់អារម្មណ៍ទាំង ៥ គឺ រូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្សនោះ យើងស្ដាប់បានហើយឥតមានសង្ស័យទេ យើងសង្ស័យតែអារម្មណ៍ដែលមានឈ្មោះផ្សេងគ្នាទាំង ៤ គឺឥដ្ឋារម្មណ៍ ១ អនិដ្ឋារម្មណ៍ ១ ឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ ១ អនិដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ ១ គឺអារម្មណ៍ទាំង ៤ នេះលោកបានអធិប្បាយមកខ្លះហើយតែពុំទាន់បានសព្វគ្រប់ យើងនឹងជឿស៊ប់សួនឲ្យច្បាស់លាស់ផងពុំទាន់បាន ដូច្នេះ សូមលោកវិសជ្ជនាទូរអារម្មណ៍ទាំង៤ យ៉ាងនេះឲ្យបានសេចក្ដីពិស្ដារសព្វគ្រប់មកផងទៀត យើងនឹងស្ដាប់ឲ្យបានជឿស៊ប់សួនអស់សេចក្ដីសង្ស័យផងមើល ?

អត្ថវិទូ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មិកទី ឯអារម្មណ៍ទាំង ៤ នោះ ទ្រង់ព្រះករុណា បានពិនិត្យស្រង់យកសេចក្ដីក្នុងដីកានិងអនុដីកា ព្រមទាំងយោជនាព្រះអភិធម្មនោះឃើញ សេចក្ដីដូចតទៅនេះ អារម្មណ៍ទី ១ មានបាលីថា តត្ថ កុសលវិបាកភូតា រូបាទយោ ឥដ្ឋា សេចក្ដីថា បណ្ដាអារម្មណ៍ទាំងឡាយនោះ អារម្មណ៍ទាំងឡាយមានរូបារម្មណ៍ជាដើម ដែលកើតមកជាកុសលវិបាកដោយពិត បានឈ្មោះថា ឥដ្ឋារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍គួរគាប់ប្រាថ្នាទាំងឡាយ មានសព្វញ្ញូពោធិសត្វ និង បច្ចេក-

ពោធិសត្វជាដើម លោកតែងត្រេកអរប្រាថ្នាស្រឡាញ់គាប់ចិត្ត ចំពោះតែគ្រន់តាំងចិត្តជាម្ចាស់ ឬថាជានាយចៅហ្វាយត្រួតត្រាលើកាមតណ្ហា ពុំបានលុះទៅក្នុងអំណាចនៃកាមតណ្ហាដឹកនាំឡើយ ព្រោះអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយនោះលោកជាសម្មាទិដ្ឋិប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណ តែងពិចា-រណាជ្រើសរើសកំណត់ដឹងច្បាស់ប្រាកដនូវអារម្មណ៍ទាំង៥គឺរូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្សនោះថា ជាគ្រឿងល្បួងលួងលោមបញ្ឆោតរបស់មារទាំង ៥ មានកិលេសមារជាដើមទេ តែបុគ្គលណាមួយត្រេកអរប្រាថ្នាស្រឡាញ់គាប់ចិត្តនឹងកាមារម្មណ៍ទាំង៥នេះ ខ្លាំងហួសប្រមាណពេក មិនប្រព្រឹត្តធម៌សន្តោសត្រេកអរស្មើៗ ដ៏សមគួរតាមលាភហើយ មុខជាកាមារម្មណ៍ទាំង៥នេះ នឹងសម្លាប់បុគ្គលនោះវិញ បើទុកជាពុំបានដល់ស្លាប់ខ្លួនទេ ក៏គង់បានសេចក្តីទុក្ខលំបាកអាក្រក់ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ មានពាក្យតុះហាននិន្ទាជាដើម ក្នុងលោកខាងមុខនឹងធ្លាក់ទៅសោយទុក្ខ-វេទនាក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ ជាពុំខាន អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយ លោកបានពិចារណាដឹងច្បាស់ប្រាកដយ៉ាងនេះហើយ លោកតាំងចិត្តមិនប្រាថ្នាត្រេកអរស្រឡាញ់គាប់ចិត្ត នឹងរូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ទាំង៥នេះ ខ្លាំងហួសប្រមាណឡើយ លោកតែងប្រតិបត្តិតាមពុទ្ធឱវាទ

ប្រព្រឹត្តធម៌សន្តោស ត្រេកអរស្រឡាញ់គាប់ចិត្តនឹងកាមារម្មណ៍ទាំង ៥ មានរូបារម្មណ៍ជាដើមនេះស្មើ សមគួរតាមលោកពិត ប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា សោយនូវរសនៃកាមារម្មណ៍ជាសុខសប្បាយក្នុងចិត្ត តែងប្រព្រឹត្តធ្វើការជាកុសលមានលះបង់សេចក្តីលោភមិនកំណាញ់ បរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានជាដើម ហើយអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយនោះតែងត្រាច់អន្ទោលទៅមកសោយសុខក្សេមក្សាន្តក្នុងសុគតិភពទាំង ៧ ជាន់ ដោយច្រើន បានឈ្មោះថាឥដ្ឋារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍នាំឲ្យកើតជាកុសលវិបាកចិត្តដោយពិត ។ អារម្មណ៍ទី ២ មានបាលីថា អកុសលវិបាកភូតា រូបាទយោ អនិដ្ឋា សេចក្តីថា អារម្មណ៍ទាំងឡាយមានរូបារម្មណ៍ជាដើម ដែលកើតមកជាអកុសលវិបាកចិត្តពិត ៗ បានឈ្មោះថា អនិដ្ឋារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍ គឺអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយ មានសព្វញ្ញូពោធិសត្វនិងបច្ចេកពោធិសត្វជាដើម លោកមិនប្រាថ្នាត្រេកអរស្រឡាញ់គាប់ចិត្ត លោកតែងវៀរលែងចេញជាស្រឡះ មិនឲ្យជំពាក់ជាប់នៅក្នុងសន្តានចិត្តរបស់លោកឡើយ ចំណែកឯបុគ្គលពាលទាំងឡាយ ជាមិច្ឆាទិដ្ឋិ យល់ឃើញខុស តែងមានចិត្តកើតឡើងយកអនិដ្ឋារម្មណ៍នោះ មកជាឥដ្ឋារម្មណ៍ជាទីប្រាថ្នាត្រេកអរ ស្រឡាញ់ គាប់ចិត្ត មានរូប សំឡេង ក្លិន រស

សម្ផស្សនោះវិញ លុះទៅក្នុងអំណាចនៃកាមតណ្ហាដឹកនាំ ជាខ្ញុំបំរើតណ្ហា គឺជា បានរូបមួយហើយប្រាថ្នាចង់បានរូបពីរបីបួន តទៅទៀតជាដើម មិនប្រតិបត្តិតាមពុទ្ធដីកា គឺជាមិនប្រព្រឹត្តធម៌សន្តោសត្រេកអរស្មើ ៗ ឲ្យសមគួរតាមលាភឡើយ ជាបុគ្គលមានចិត្តវិបល្លាសប្រែប្រួល គំនិតគិតខុសវង្វេងកាន់ប្រចាំអារម្មណ៍ , សំគាល់ថាបុគ្គលអ្នកធ្វើបុណ្យឲ្យទានរក្សាសីលការនោះជាដើមនេះជាការឥតប្រយោជន៍ ជាបុគ្គលប្រកបដោយ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ពេញទី ប្រព្រឹត្តកំណាញ់មិនបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទាន ខឹងប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារមិនរក្សាសីល វង្វេងកាន់ប្រចាំអារម្មណ៍មិនចំរើនមេត្តាភាវនាឡើយ ហើយប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា សោយនូវរសនៃកាមារម្មណ៍ជាសុខសប្បាយក្នុងចិត្ត មានគំនិតស្ទុះទៅតាមបង្គាប់តណ្ហាដឹកនាំឲ្យប្រាថ្នា ត្រេកត្រអាលស្រឡាញ់គាប់ចិត្តនៃនឹង រូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ដែលជាគ្រឿងទាស់នឹងពុទ្ធដីកាដោយពិតៗ បុគ្គលពាលទាំងឡាយនោះរមែងត្រាច់អន្ទោលទៅមកសោយទុក្ខវេទនាក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ ដោយច្រើន បានឈ្មោះថាអនិដ្ឋារម្មណ៍ជាអារម្មណ៍នាំឲ្យកើតជាអកុសលវិបាកចិត្តដោយពិត ។ ទី ៣ ឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ មានសេចក្តីអធិប្បាយដូចគ្នានឹងឥដ្ឋារម្មណ៍នោះដែរ ប្លែក

គ្នាតែវេទនា គឺជាឥដ្ឋារម្មណ៍ជាសោមនស្សវេទនា ឯឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍នេះ ជាឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅជាកណ្ដាលនិងទៅក្នុងឥដ្ឋារម្មណ៍មិនកក្រើក គឺជាមិនប្រែប្រួលត្រឡប់ទៅជា សុខ-ទុក្ខ សោមនស្ស-ទោមនស្សឡើយ បានឈ្មោះថា ឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍នាំឲ្យកើតជាកុសលវិបាកចិត្តដោយពិត ។ ទី ៤-អនិដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ សេចក្ដីអធិប្បាយ ដូចគ្នានឹងអនិដ្ឋារម្មណ៍នោះដែរ ប្លែកផ្សេងគ្នាតែវេទនា គឺថា អនិដ្ឋារម្មណ៍ជាសោមនស្សវេទនា ឯអនិដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ ជាឧបេក្ខាវេទនា សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅជាកណ្ដាលនិងទៅក្នុងអនិដ្ឋារម្មណ៍មិនកក្រើក គឺជាមិនប្រែប្រួលត្រឡប់ទៅជា សុខ-ទុក្ខ-សោមនស្ស-ទោមនស្សឡើយ បានឈ្មោះថាអនិដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណ៍ ជាអារម្មណ៍ នាំឲ្យកើតជាអកុសលវិបាកចិត្តដោយពិត ។ ខ្ញុំអាត្មាទី បានអធិប្បាយអំពីអារម្មណ៍មានឈ្មោះផ្សេងគ្នាទាំង ៤ ដោយសង្ខេបមកតែប៉ុណ្ណេះ ។

៤១-ធម្មវិទូ បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្ចាស់អាត្មាទី អារម្មណ៍ដែលមានឈ្មោះផ្សេងគ្នាទាំង ៤ ដែលលោកសំដែងមកនេះ យើងស្ដាប់បានហើយ តែយើងនៅមានសង្ស័យនឹងអារម្មណ៍ទាំង ៦ គឺ កាមា-

វចរចិត្តតទៅទៀត គឺរូបារម្មណ៍ ១ សទ្ទារម្មណ៍ ១ គន្ធារម្មណ៍ ១ រសារម្មណ៍ ១ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ១ ធម្មារម្មណ៍ ១ ត្រូវជា ៦ គឺរូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ធម៌ ដូចម្តេច ក៏ឲ្យឈ្មោះថាអារម្មណ៍ ។ សព្ទនេះ តើអធិប្បាយថាដូចម្តេច? ម្យ៉ាងទៀត ធម្មស័ព្ទ ក្នុងកុសល-ត្តិកមាតិកាយើងបានសួរឲ្យលោកវិសជ្ជនាមករួចហើយ ចុះធម្មសព្ទ ក្នុងធម្មារម្មណ៍ កាមាវចរចិត្តនេះ មានសេចក្តីអធិប្បាយដូចធម្មសព្ទ ក្នុងកុសលត្តិកមាតិកានោះដែរ ឬផ្សេងគ្នាដូចម្តេចខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថាវិទ្ទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកំទី ក្នុងបាលីអដ្ឋកថា ដីកា អនុដីកា ព្រមទាំងយោជនាព្រះអភិធម្ម លោកសំដែងសេចក្តីពន្យល់ថា រូប សំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ធម៌នេះ លោកកំណត់ឲ្យឈ្មោះជាពីរគឺ អាលម្ពណៈ ១ អារម្មណៈ ១ ។ ទី ១ អាលម្ពណៈ នោះមានបាលីបទវិគ្រោះថា ចិត្តចេតសិកេហិ អាលម្ពិយតី,តិ > អាលម្ពណំ សេចក្តីថា វត្ថុទាំង ៦ មានរូបវត្ថុជាដើមឯណា ដែលចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយចាប់តោងជាប់ជាកំឡាំង ហេតុនោះវត្ថុទាំង ៦ នោះបានឈ្មោះថា អា-លម្ពណៈ ជាធម្មជាតសម្រាប់ចិត្តនិងចេតសិក ចាប់តោងជាប់ជាកំឡាំង

ទើបកើតឡើងបាន មានសេចក្តីឧបមាដូចបុរសទិន មានកំឡាំងថយពន់ពេក ក៏ម្តងឯបុរសទិនមានកំឡាំងថយយ៉ាងនេះហើយដែលនឹងក្រោកឈរឡើងឋិតនៅទីបាននោះ លុះតែបានអាស្រ័យនឹងខ្សែផ្តៅឬខ្សែព្រ័ត្រដែលបុគ្គលបានចងសំយុងចុះមកឲ្យ ទើបយកដៃចាប់តោងនូវខ្សែផ្តៅឬខ្សែព្រ័ត្រនោះ ហើយខំប្រឹងព្យាយាមចាប់ស្រាវតាមខ្សែនោះក្រោកឈរឡើង ទើបឋិតនៅទីបាន បើខ្សែនោះមានកំឡាំងជាប់មាំមួន បុរសដែលចាប់តោងខ្សែក៏ឈរឋិតនៅទីបានយូរដែរ បើខ្សែនោះមិនជាប់មាំមួន ពុកផុយដាច់ទៅហើយ បុរសដែលចាប់តោងខ្សែឈរនោះ ក៏នឹងដួលធ្លាក់ចុះមកអង្គុយក្នុងទីកន្លែងរបស់ខ្លួនវិញដដែល មានសេចក្តីឧបមាយ៉ាងណា ឯអារម្មណ៍ទាំង ៦ ដូចខ្សែដែលបុគ្គលចងសំយុងចុះខ្ចប់ទីនបសាទទាំង ៦ មានចក្ខុប្បសាទជាដើម ចិត្តនិងចេតសិកដូចបុរសទិនមានកំឡាំងថយខំប្រឹងចាប់តោងនូវខ្សែគឺអារម្មណ៍ទាំង ៦ អារម្មណ៍ណាមួយចាប់ស្រាវតាមខ្សែគឺអារម្មណ៍នោះ ខំក្រោកឈរឡើងឋិតនៅទីបានតាមកម្លាំងនៃអារម្មណ៍ជាលំដាប់ដោយពិត បើអារម្មណ៍ធំមានកម្លាំងខ្លាំងចិត្តនិងចេតសិកក៏ចាប់តោងយកជាអារម្មណ៍ឋិតនៅទីបានយូរ បើអារម្មណ៍តូចមានកម្លាំងខ្សោយ ចិត្តនិងចេតសិកចាប់តោងយកជាអារម្មណ៍ឋិត

នៅទីនិយូរពុំបាន នឹងដាច់ចេញពីអារម្មណ៍ធ្លាក់ចុះមកកាន់ទ្វារកន្លែងវិញ ដដែល មានសេចក្តីឧបមេយ្យដូចបុរសខ្វិននោះឯង ទើបអាលម្ពណទ្រ ទាំង ៦ បានឈ្មោះថាធម្មជាតសំរាប់ចិត្តនិងចេតសិកជាប់កាន់កើតឡើងៗ ទី ២ អារម្មណៈនោះ មានបាលីបទវិគ្រោះថា ចិត្តចេតសិកានិ អាគន្ត្វា ឯត្ថ រមន្តីតិ > អារម្មណំ សេចក្តីថា ចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយ មកហើយ ត្រេកអរក្នុងរូបវត្ថុជាដើមនេះ ហេតុនោះ រូបវត្ថុជាដើមនោះបានឈ្មោះ ជាអារម្មណ៍ជាគ្រឿងមកត្រេកអរនៃចិត្តនិងចេតសិក គឺថា រូបចូលទៅ កាន់ទ្រនំចក្ខុទ្វារប៉ះខ្ទប់នឹងចក្ខុប្បសាទញ៉ាំងកក្រើកដល់កន្លែងហើយ រីឯចិត្ត និងចេតសិកទាំងឡាយកើតឡើងមកតាមចក្ខុទ្វារ ទទួលត្រេកអរនឹងរូប នោះឯង ពោលបើសំឡេងក្តី ក្លិនក្តី រសក្តី សម្ផស្សក្តី ធម៌ក្តី ចូលទៅ កាន់ទ្រនំសោតទ្វារ, ឃានទ្វារ ជិវ្ហាទ្វារ កាយទ្វារ មនោទ្វារ ប៉ះខ្ទប់នឹង បសាទនោះៗ ញ៉ាំងកម្រើកដល់កន្លែងហើយ រីឯចិត្តនិងចេតសិកទាំងឡាយ ក៏កើតឡើងមកតាមទ្វារនោះៗ ទទួលត្រេកអរនឹងសំឡេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ធម៌នោះៗឯង ទើបបានឈ្មោះថាអារម្មណ៍ រូបវត្ថុជាដើម ជាគ្រឿងមកត្រេកអរនៃចិត្តនិងចេតសិកដោយពិត ។ ឯធម្មសព្ទក្នុង ធម្មារម្មណ៍ជាកាមាវចរចិត្តនេះ សេចក្តីអធិប្បាយមិនបានដូចធម្មសព្ទ

ក្នុងកុសលត្តិកមាតិកានោះទេ ព្រោះធម្មសព្ទក្នុងកុសលត្តិកមាតិកានោះ លោកចំពោះយកសភាវវិបាក ជាធម៌ទ្រទ្រង់សត្វទាំងឡាយមិនឲ្យធ្លាក់ចុះទៅក្នុងអបាយភូមិ ៤ និងក្នុងវដ្តទុក្ខដោយពិត ក៏ធម្មសព្ទក្នុងធម្មារម្មណ៍នេះ លោកចំពោះយកព្រះបរិយត្តិធម៌ ដែលបុគ្គលបានទ្រទ្រង់ចាំទុកក្នុងសន្តានខ្លួនដោយសមគួរតាមសភាពពិត ដូចមានបទវិគ្រោះថា ធារិយតិ យថាសភាវតោ· តិ > ធម្មោ សេចក្តីថា (សភាវឯណា) ដែលអ្នកប្រាជ្ញបានទ្រទ្រង់ចំណាំចាំទុកដោយសមគួរតាមសភាពពិត (សភាវៈនោះឯង) បានឈ្មោះថាធម្មោ គឺសភាវៈដែលអ្នកប្រាជ្ញបានទ្រទ្រង់ចំណាំចាំទុកក្នុងចិត្តដោយសមគួរតាមសភាពពិត ធម្មោ ឯវ អារម្មណំ > ធម្មារម្មណំ ធម៌មែនពិត ជាទីបកត្រេកអរនៃចិត្តនិងចេតសិកបានឈ្មោះថាធម្មារម្មណ៍ សេចក្តីអធិប្បាយថា សប្បុរសទាំងឡាយដែលមានសេចក្តីប្រាថ្នាចង់ឲ្យស្ងប់រម្ងាប់បាបធម៌ ហើយខំប្រឹងព្យាយាមស្តាប់ធម្មរស រៀនទន្ទេញធម្មរសទ្រទ្រង់ចំណាំចាំទុកធម្មរសក្នុងចិត្ត ហើយខំរៀនប្រែត្រិះរិះគិតជញ្ជឹងរំពឹងកំណត់យកសេចក្តីអត្ថរសចំពោះតាមធម្មរសដែលខ្លួនបានទ្រទ្រង់ទុកមកហើយ បើបានចាំធម្មរសគឺរសបាលី រៀនកំណត់ដឹងច្បាស់អត្ថរសគឺសេចក្តីពិតប្រាកដហើយ ខំព្យាយាមប្រតិបត្តិតាមឲ្យសមគួរដល់ធម្ម-

រសនិងអត្ថរសនោះឯង បានឈ្មោះថាធម្មារម្មណ៍ កាមាវចរកុសលចិត្តចាប់យកធម៌ជាអារម្មណ៍ ត្រូវចំនង់ជាឥដ្ឋារម្មណ៍តាមឧបាយនៃប្រាជ្ញា នឹងកើតជាកាមាវចរកុសលវិបាកដោយពិត បើមិនបានប្រតិបត្តិតាមឲ្យសមគួរដល់ធម្មរសនិងអត្ថរសនោះទេ គង់បានឈ្មោះថាធម្មារម្មណ៍ដែរ តែជាបានខាងកាមាវចរអកុសលចិត្តចាប់យកធម៌ជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ មិនបានត្រូវតាមឧបាយនៃប្រាជ្ញា នឹងកើតជាអកុសលវិបាកអហេតុកចិត្តពិត ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ក្នុងគម្ពីរអដ្ឋសាលិនី អដ្ឋកថាអភិធម្មសង្គណី លោកសំដែងចំពោះយកបរមត្ថទានទាំង ៣ យ៉ាង គឺជីវិតទាន ១ បានទាន ១ រសទាន ១ ដែលសម្តេចព្រះអនន្តញាណជាម្ចាស់ ព្រះអង្គទ្រង់អនុញ្ញាតឲ្យភិក្ខុសង្ឃទទួលគ្រេគអេធាន់បានផង ព្រះអង្គទ្រង់អនុគ្រោះដល់ទាយកទាយិកាទាំងឡាយ ដែលមានសទ្ធាបានបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានបានផលានិសង្សច្រើនជំទួនចំទួស់ផង ដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយតទៅនេះ ។

ទី ១- គឺឲ្យទានកត្តទាំង ១៨ ដែលជាគ្រឿងចិញ្ចឹមជីវិតដល់ភិក្ខុ-សាមណេរទាំងឡាយ ដែលបានបួសក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនានេះបានឈ្មោះថាជីវិតទាន ឯកត្តទាំង ១៨ នោះគឺ: ១- សង្ឃភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានតាក់តែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃ

ដែលនិមន្តមកអំពីទិសទាំង ៤ ទទួលចង្ហាន់បិណ្ឌបាតឥតកំណត់ ។ ២- ឧទ្ទេសភត្ត គឺភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះភិក្ខុ ឬភិក្ខុនីដែលគណសង្ឃទាំងពីរពួកបានចាត់ឲ្យមកទទួលចង្ហាន់បិណ្ឌបាតសមគួរតាមពាក្យទាយកនិមន្ត ។ ៣- និមន្តនភត្ត គឺភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចូលមកកាន់ពេលឆាន់ក្នុងអារាម ហើយកាន់យកបាត្រលោកឥតចំពោះរូប យកទៅចាត់ដាក់ចង្ហាន់បិណ្ឌបាតប្រគេនសង្ឃ ចំណែកខាងភិក្ខុសង្ឃបានដឹងហើយក៏ចេញទៅទទួលចង្ហាន់បិណ្ឌបាត សំគាល់តាមបាត្ររបស់ខ្លួន ។ ៤- សលាកភត្ត គឺភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានធ្វើស្លាកដាក់ឈ្មោះខ្លួន ព្រមទាំងទីលំនៅ ហើយចូលមកកាន់វត្ត វាយគាំងប្រជុំលោកចាប់ស្លាក(១) លុះព្រឹកឡើងលោកក៏និមន្តទៅទទួលចង្ហាន់បិណ្ឌបាតតាមស្លាករបស់ខ្លួន ។ ៥- បក្ខិកភត្ត គឺភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះព្រះ

១- ក្នុងព្រះវិនយធរសិក្ខាបទ ថាទាយកទាយិកា យកស្លាកទៅឲ្យលោកចាប់ពេលព្រឹកបានហើយចាំលោកទៅទទួលភត្តឯផ្ទះក៏បាន ។ បើមានភត្តបម្រុងមកស្រេចឲ្យលោកចាប់ស្លាកហើយប្រគេនភត្តក្នុងវត្តក៏បាន បានឈ្មោះថាសង្ឃទក្ខិណាទានដូចគ្នា ។

សង្ឃក្នុងសុក្កបក្ខឬកាឡបក្ខ គឺក្នុងខែខាងខ្នើតឬខាងរនោចមួយបក្ខ(១) តាមសទ្ធា ។ ៦- ឧបោសថិកភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានសមាទានឧបោសថរួចហើយចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាត ចំពោះភិក្ខុសង្ឃតែក្នុងថ្ងៃឧបោសថក្នុងមួយខែៗ គឺសរុប: ២ដង ៤ដង ៨ដង តាមថ្ងៃឧបោសថដ៏សមគួរតាមសទ្ធា ។ ៧- បាដិបទិកភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាត ចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃក្នុងថ្ងៃ ១ កើតឬថ្ងៃ ១ រោច ជាភត្តដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់សរសើរថាជាភត្តដ៏ឧត្តមមានផលានិសង្សច្រើន ។ ៨- គិលានភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាត ចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃដែលមានជម្ងឺអាពាធតែម្យ៉ាង ។ ៩- គិលានុបដ្ឋាកភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះភិក្ខុឬសាមណេរ ដែលបំរើជម្ងឺភិក្ខុអ្នកអាពាធតែម្យ៉ាង ។ ១០- គមិកភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាត ចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃដែលមានកិច្ចរៀបចំដំណើរនឹងចេញទៅកាន់ទិសឆ្ងាយ ។ ១១- អាគន្តុកភត្ត ភត្តាហារដែល

១- គឺថ្ងៃបញ្ចមី អដ្ឋមី ចាតុទ្ទសី បណ្ណរសីឧបោសថ ខ្នើត ៤ ថ្ងៃ រនោច ៤ ថ្ងៃ ។

ទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃជាគណភត្តៈ ដែលទើបនិមន្តមកដល់ថ្មីៗ ។ ១២– ធុរភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌ-បាត មួយសំរាប់ឬពីរសំរាប់ ចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃក្នុងវត្តមួយៗ រាល់ៗថ្ងៃកុំបានដាច់ ។ ១៣- កុដិភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំង-ឡាយ បានបវារណាហើយចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះភិក្ខុសង្ឃឬសាមណេរ ដែលបានមកនៅក្នុងកុដិ ដែលខ្លួនបានកសាងទុកក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ១៤- វារកភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងដាក់វេនផ្លាស់ប្តូរគ្នា ម្តងត្រូវផ្ទះអ្នកឯណេះ ម្តងត្រូវផ្ទះអ្នកឯណោះ ចំពោះភិក្ខុសង្ឃ-សាមណេរដែលនៅក្នុងវត្តមួយៗ ។ ១៥- វិហារភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះភិក្ខុសង្ឃសាមណេរដែលនៅក្នុងវត្តមួយៗ បានឆាន់គ្រប់គ្រាន់បរិបូណ៌ទាំងអស់ ។ ១៦- ចតុក្កភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងចង្ហាន់បិណ្ឌបាតចំពោះភិក្ខុសង្ឃបួនៗអង្គ ដែលខ្លួនបានសូមមកអំពីគណៈសង្ឃ ។ បានចាត់មកឲ្យទទួលចង្ហាន់បិណ្ឌបាតនៅផ្ទះខ្លួនរាល់ៗ ថ្ងៃកុំបានដាច់ ។ ១៧- អដ្ឋ-

កភត្ត ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងបង្ហាត់បិណ្ឌបាតចំពោះភិក្ខុសង្ឃ ត្រាំបីៗរូបដែលខ្លួនបាននិមន្តមកពីគណសង្ឃ បានចាត់មកឲ្យទទួលបង្ហាត់បិណ្ឌបាតនៅផ្ទះខ្លួនពល់ ១ ថ្ងៃ ពុំបានដាច់ ៗ

១៨- គុឡភត្ត (១) ភត្តាហារដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានចាត់ចែងភត្តលាយដោយស្ករអំពៅមានបាយដំណើប បបរស្ករខិលជាដើម ចំពោះភិក្ខុសង្ឃ សាមណេរដែលនៅក្នុងវត្តមួយ ១ តាមសទ្ធា ៗ ឯទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បាននឹករឭកដល់ព្រះធម៌គឺព្រះសុគតគោរព ទីឥទ្ធាភិញ្ញាតនេះជាអារម្មណ៍ ការមានកុសលចិត្តក៏កើតឡើង ជំនុំភត្តទាំង ១៨ នោះ ក្នុងភត្តណាមួយ ហើយមានសេចក្ដីជ្រះថ្លាបានបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានភត្តនោះ ១ ចំពោះព្រះភិក្ខុសង្ឃបានឈ្មោះថាជីវិតទានដោយពិត ៗ

ទី២ - បានទាន ឲ្យទានទឹកបានទាំង ៨ មានទឹកស្វាយទុំជា-ដើម ចំពោះភិក្ខុសង្ឃ សាមណេរ បានឈ្មោះថាបានទាន ៗ

ទី៣ - វត្ថទាន ឲ្យសំពត់គ្រប់ផ្ទះទាំង ៤ យ៉ាងមានចីវរស្បង់

១- គុឡភត្ត ក្នុងវិនយធរសិក្ខាបទថា គុឡសព្ទនេះ ប្រែថាអង្គញ់ បានពិលភត្តដែលទាយកទាយិកាបានចាត់ចែងរួចហើយចូលទៅក្នុងវត្ត ធ្វើស្លាកមិនទាន់ហើយយកអង្គញ់មកចែកឲ្យភិក្ខុសង្ឃចាប់ហើយប្រគេនភត្តតាមអង្គញ់នោះ បានឈ្មោះថាសង្ឃភត្តទក្ខិណាទានផ្ទៃ ។

ទិន្នទៀតជាដើម ចំពោះភិក្ខុសង្ឃ សាមណេរ បានឈ្មោះជាសេ-ទាន ។ ក៏បានទាននឹងសេទានទាំងពីរយ៉ាងនេះលោកកប់បញ្ចូលក្នុងកេសដ្ឋទានដោយពិត ។ បុគ្គលដែលបាននឹករឭកដល់ពុទ្ធគុណទាំង-ឡាយនេះជាអារម្មណ៍ ហើយមានសេចក្ដីពេញចិត្តនឹងទានណា កាមាវចរកុសលចិត្តក៏កើតឡើង បរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើទាននោះឯង បានឈ្មោះជាធម្មារម្មណទាន ឲ្យទានបរមត្ថមានធម៌ជាអារម្មណ៍ដោយពិត ។ ខ្ញុំអត្តាទី បានវិសជ្ជនាមកអំពីអារម្មណ៍ទាំង ៦ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ ។

៤២ - ធម្មវិទូ បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្តាមី យើងបានបុច្ឆាវិសជ្ជនាគ្នាអំពីអសោភណចិត្តទាំង ៣០ គឺអកុសលចិត្ត ១២ ដោយសង្ខេប អហេតុកចិត្ត ១៨ ដោយពិស្ដារ ព្រមទាំងអារម្មណ៍ ៥-៤-៦ ជាសេចក្ដីពិស្ដារខ្លះ សង្ខេបខ្លះ ល្មមស្ដាប់បានហើយ ឥឡូវនេះយើងនឹងសួរលោកអំពីសោភណចិត្ត ៥៩ ដែលជាចិត្តប្រកបដោយហេតុមានគុណស៊ើបរៀងល្អតទៅទៀត ។ ចុះសោភណចិត្តទាំង ៥៩ នោះបើចែកជាកុសលតាមពួកមានចំនួនប៉ុន្មាន ? ចែកជាវិបាកចិត្តតាមពួកមានចំនួនប៉ុន្មាន ? ចែកជាកិរិយាចិត្តតាមពួកមានចំនួនប៉ុន្មាន ? ចូរលោកវិសជ្ជនា

បែកចំនួនចិត្តនេះតាមពួកថ្មីសព្វគ្រប់មកមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯសោភណចិត្តទាំង ៥៩ នោះព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់សម្ដែងបែកជា កុសលចិត្ត២១ គឺកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ រូបាវចរកុសលចិត្ត ៥ អរូបាវចរកុសលចិត្ត ៤ លោកុត្តរកុសលចិត្ត ៤ ត្រូវជា ២១ បែកជាវិបាកចិត្ត ២១ គឺកាមាវចរវិបាកចិត្ត ៨ រូបាវចរវិបាកចិត្ត ៥ អរូបាវចរវិបាកចិត្ត ៤ លោកុត្តរវិបាកចិត្ត ៤ ត្រូវជា ២១ បែកជាកិរិយាចិត្ត ១៧ គឺកាមាវចរកិរិយាចិត្ត ៨ រូបាវចរកិរិយាចិត្ត ៥ អរូបាវចរកិរិយាចិត្ត ៤ ត្រូវជា ១៧ ព្រោះលោកុត្តរកិរិយាចិត្តពុំមានឡើយ បូករួមចិត្តទាំងអស់ត្រូវជាសោភណចិត្ត ៥៩ គត់ ៗ ខ្ញុំអត្ថវាទី បានវិសជ្ជនាមកអំពីសោភណចិត្តបែកទៅតាមពួកចិត្ត ជាកុសលចិត្ត ជាវិបាកចិត្ត ជាកិរិយាចិត្ត ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ៗ

៤៣ - ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា អើ! អត្ថវាទី លោកបានវិសជ្ជនាចំណែកសោភណចិត្តទាំង ៥៩ តាមពួកចិត្ត ក៏ត្រឹមត្រូវពិតមែនហើយ តែយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ៗ ត្រង់ចិត្តសព្វនេះ យើងបានសួរឲ្យលោកវិសជ្ជនាមកឡប់ហើយ យើងឥតមាន

សង្ស័យទេ យើងសង្ស័យតែត្រង់ចិត្តតែមួយ ហើយឲ្យឈ្មោះផ្សេងគ្នាជាបីយ៉ាង ជាកុសល ជាវិបាក ជាកិរិយានេះ តើមានសេចក្ដីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? អធិប្បាយជាដូចម្ដេចខ្លះ? មានសេចក្ដីឧបមាដូចត្ទេអ្វីខ្លះ? សូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្ដារសព្វគ្រប់មក យើងខ្ញុំបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវិជ្ជី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកាមី ត្រង់ចិត្តតែមួយឲ្យឈ្មោះផ្សេងគ្នាជា ៣ យ៉ាងនោះដូច្នេះ ត្រង់ឈ្មោះជាកុសលនោះ សេចក្ដីអធិប្បាយពិស្ដារថា ចិត្តព្រមទាំងសោភណចេតសិកប្រជុំគ្នា កើតឡើងព្រមជាមួយគ្នា មានអារម្មណ៍តែ ១ មានវត្ថុតែ ១ ដ៏ក្លីស្វាន់រ៉ុនរឿងល្អ មានបញ្ញាឆ្លៀវឆ្លាសរ៉ាងវៃ អាចប្រួតកាត់ខ្សែអំពើបាបធម៌ ដ៏អាក្រក់លាមកដែលបណ្ឌិតទុប្បវេក្ខមតំអំពើបាបធម៌ដែលបុគ្គលធ្វើប្រកបដោយលោភៈ សេចក្ដីលោភចង់បានហួសប្រមាណ ទោសៈ សេចក្ដីក្រោធខឹងប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារ មោហៈ សេចក្ដីវង្វេងកាន់ច្រឡំអារម្មណ៍ លះបង់ចោលចេញជាស្រឡះ ហើយខិតខំយាមចំរើន អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្ដានចិត្តខ្លួន ការបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទាន សមាទានរក្សាសីល ៥ សីល ៨ ឧបោសថ ប្រកបព្រមដោយ

អដ្ឋ ៨ នឹងចំរើនសមថកម្មដ្ឋានជាដើមបានឈ្មោះថាកុសលចិត្ត ។ ត្រង់ថាវិបាកនោះ សេចក្តីថា វិថីចិត្តដែលចាប់តោងយកនូវផលនៃអំពើជាឥដ្ឋារម្មណ៍ដែលកុសលផ្តល់ឲ្យបានសោយសំរេចហើយជាប់មកក្នុងសន្តានខ្លួនបានឈ្មោះថាវិបាកចិត្ត ឬថាគតពលម្ពណៈក៏បាន ។ ត្រង់ថាកិរិយានោះសេចក្តីថា វិថីចិត្តដែលធ្វើផលគឺកិត្តិគុណសព្ទឲ្យល្បីផ្សាយចេញទៅកាន់ទិសផ្សេង ៗ បានឈ្មោះថាកិរិយាចិត្ត ដូចមានសេចក្តីឧបមាក្នុងអដ្ឋកថា លោកសំដែងពន្យល់ថា ធម្មតាផ្កាឈើទាំងឡាយដែលកើតមានឡើងក្នុងលោកនេះមិនដូចគ្នាទេ ព្រោះផ្កាឈើដែលគ្រាន់តែមានពណ៌ខ្ចីនិងសណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ ឥតក្លិនក្រអូបច្រើនជាអនេក ឈើដែលមានផ្កាមានពណ៌ខ្ចីនិងសណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ ហើយមានក្លិនក្រអូបផងតិចពន់ពេកណាស់ មានសេចក្តីឧបមាយ៉ាងណា ឯកុសលចិត្តដូចរូបផ្កា វិបាកចិត្តដូចពណ៌ខ្ចីនិងសណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ របស់ផ្កា កិរិយាចិត្តដូចខ្យល់សំពប់ធ្វើក្លិនក្រអូបរបស់ផ្កាឲ្យផ្សាយចេយទៅកាន់ទិសទាំងពួង គឺថាបុគ្គលទាំងឡាយឯណាដែលមានកុសលចិត្តតិច វិបាកចិត្តដែលជាផលកើតមកអំពីកុសលក៏តិចដែរ ដូចផ្កាឈើទាំងឡាយដែលឥតក្លិនមានតែពណ៌ខ្ចីនិងសណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ ពុំមានក្លិនក្រអូបផ្សាយទៅកាន់ទិសទាំងពួង

ឡើយ បុគ្គលទាំងឡាយនោះមានច្រើនជាអនេក កើតឡើងក្នុងលោកនេះមានតែរូបមានតែពណ៌ទ្រង់សណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ ឥតកិរិយាចិត្តពុំមានវិចិត្ត ដែលនឹងធ្វើក្លិនគឺកិត្តិគុណសព្វឲ្យល្បីផ្សាយទៅកាន់ទិសផ្សេង ៗ ឡើយ ចំណែកខាងបុគ្គលឯណាដែលមានកុសលចិត្តកើតឡើងច្រើន វិបាកចិត្តដែលជាផលកើតមកអំពីកុសលក៏ច្រើនដែរ ដូចផ្កាឈើដែលមានពណ៌ទ្រង់សណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ មានក្លិនក្រអូប មានផ្កាចម្ប៉ា និងផ្កាម្លិះរំដួលជាដើម បុគ្គលនោះមានតិចពន់ពេកណាស់ កើតឡើងក្នុងលោកនេះ មានរូបនិងពណ៌សណ្ឋានល្អផ្សេង ៗ មានទាំងកិរិយាចិត្ត អាចធ្វើក្លិនក្រអូបគឺកិត្តិគុណសព្វ ឲ្យល្បីផ្សាយទៅកាន់ទិសផ្សេង ៗ ដ៏ប្រសើរ តែថាមិនមានច្រើនទេ ព្រោះមហាកិរិយាចិត្តនេះមិនមានដល់បុថុជ្ជនទាំងសេខបុគ្គលទាំងឡាយឡើយ មានតែដល់ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយតែប៉ុណ្ណោះ ឯកុសលចិត្តដូចរូបផ្កា វិបាកចិត្តដូចក្លិនក្រអូបនៅក្នុងផ្កា កិរិយាចិត្តដូចក្លិនក្រអូបផ្សាយចេញអំពីផ្កា មានសេចក្តីឧបមេយ្យដូចផ្កាឈើទាំងឡាយនោះឯង ។

ម្យ៉ាងទៀត លោកសម្តែងពន្យល់ក្នុងអដ្ឋកថា ថាបុគ្គលអ្នកធ្វើស្រែទាំងព្យាយាមប្រុងប្រៀបរកគោក្របីនង្គ័លរនាស់បំរុងទុក ដល់ខាងទឹក

គ្រឿងធ្លាក់ចុះមកក្នុងរដូវដើមឆ្នាំ ហើយក្ដីរកស៊ីសាបព្រោះដកស្ទូងចាក់ថែទាំរក្សាស្រែដរាបដល់ស្រូវទុំ ហើយច្រូតកាត់បែនបោករើបការស្រូវដាក់ជង្រុកហើយ ទុកដាក់គ្រឿងប្រដាប់មានខន្តិលនោស់ជាដើមជាស្រេច ក៏ស្រូវដែលនៅក្នុងជង្រុកនោះ លុះដល់ពេលម្ចាស់ស្រូវគេត្រូវការ ហើយបានចាត់ចែងធ្វើស្រូវទាំងនោះទៅតាមប្រាថ្នា មានបំពិនធ្វើអាហារបរិភោគជាដើមមានសេចក្ដីឧបមាយ៉ាងណា បុគ្គលដែលមានកុសលចិត្តកើតឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន មានសេចក្ដីជ្រះថ្លាហើយចាត់ចែងធ្វើការជាកុសលផ្សេង ៗ ប្រកបដោយកុសលចេតនាមួយលើក ៗ នោះដរាបដល់ហើយស្រេច បានឈ្មោះថាកុសលចិត្ត បុណ្យដែលជាផលកើតមកអំពីកុសលចិត្តនោះ ៗ ជាប់ជិតនៅក្នុងជង្រុកគឺដួងហឫទ័យបានឈ្មោះថាវិបាកចិត្តឬថាគតាលម្ពណៈក៏បាន កិរិយាធ្វើគុណសម្បត្តិទាំងពួងមានបញ្ញាសម្បត្តិជាដើម ឲ្យផ្សាយចេញអំពីវិបាកចិត្តនោះ ៗ ល្បីទៅកាន់ទិសផ្សេង ៗ ច្បាស់លាស់ដោយរហ័ស បានឈ្មោះថាកិរិយាចិត្ត មានសេចក្ដីឧបមេយ្យដូចបុគ្គលអ្នកចាត់ចែងធ្វើស្រែនោះឯង ។

ខ្ញុំអាត្មាទី បានវិសជ្ជនាអំពីកុសលចិត្ត វិបាកចិត្ត កិរិយាចិត្ត ដោយសង្ខេបមកតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៥៥-ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា អើអត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះត្រឹមត្រូវហើយ តែយើងនឹងសួរតទៅទៀត ។ ចុះកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង ៨ នោះ ផ្សេងគ្នាដោយវេទនាមានប៉ុន្មាន ? គឺវេទនាអ្វីខ្លះ ? ដោយញាណមានប៉ុន្មាន? គឺញាណអ្វីខ្លះ? ដោយសង្ខារិកមានប៉ុន្មាន? គឺសង្ខារិកអ្វីខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង៨នោះ ផ្សេងគ្នាដោយវេទនាមានពីរគឺសោមនស្សវេទនា ១ ឧបេក្ខាវេទនា ១- ផ្សេងគ្នាដោយញាណមាន៤ គឺសោមនស្ស-ញាណសម្បយុត្ត-អសង្ខារិក ១ សោមនស្ស-ញាណសម្បយុត្ត-សសង្ខារិក ១ ឧបេក្ខា-ញាណសម្បយុត្ត-អសង្ខារិក ១ ឧបេក្ខាញាណសម្បយុត្ត-សសង្ខារិក ១ ផ្សេងគ្នាដោយសង្ខារិកមាន៨ គឺ កុសលចិត្តទី១ នឹងទី ៣ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ចំណែកខាងញាណសម្បយុត្ត ១ ខាងញាណ-វិប្បយុត្ត ១ កុសលចិត្តទី ៥ និងទី ៧ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ចំណែកខាងញាណសម្បយុត្ត ១ ខាងញាណវិប្បយុត្ត ១ ត្រូវជាអសង្ខារិក៤, កុសលចិត្តទី២ និងទី៤ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា

ចំណែកខាងញាណសម្បយុត្ត១ ខាងញាណវិប្បយុត្ត១ កុសលចិត្តទី៦ និងទី៨ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ចំណែកខាងញាណសម្បយុត្ត១ ខាងញាណវិប្បយុត្ត១ ត្រូវជាសសង្ខារិក ៤ រួមទាំងអស់ត្រូវជាសង្ខារិក ៨ ដោយពិត ។

៤៥- ធម្មរិទ្ធី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្ថរិទ្ធី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះយើងស្តាប់បានហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នាដទៃតទៅទៀត ។ ចុះកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង៨នោះ ដែលផ្សេងគ្នាដោយសោមនស្សវេទនានិងឧបេក្ខាវេទនា តើមានសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ដោយញាណសម្បយុត្តនិងញាណវិប្បយុត្ត តើមានសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ដោយអសង្ខារិកនិងសសង្ខារិក តើមានសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មកយើងនឹងស្តាប់ចូលចិត្តបានដោយងាយផងមើល ?

អត្ថរិទ្ធី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មរិទ្ធី បណ្តាកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង៨នោះ បឋមកុសលចិត្តទី១ មានសេចក្តីអធិប្បាយថា: បុគ្គលឯណាបានអាស្រ័យនូវទេយ្យធម្មសម្បត្តិ គឺបរិបូណ៌ដោយទេយ្យវត្ថុ មានសំពត់សំពង់ត្រៃចីវរជាដើមក្តី ភត្តាហារទាំងពួងដ៏ឧត្តមក្តី សេនាសនៈ

វត្ថុសំរាប់ដេកអង្គុយ មានកន្ទេលខ្នើយជាដើមក្តី គ្រឿងភេសជ្ជៈទាំងពួង ដ៏ឧត្តមក្តី បដិគ្គាហកសម្បត្តិ គឺបរិបូណ៌ដោយបុគ្គលអ្នកទទួលដែលប្រកបដោយវត្តប្បដិបត្តិដ៏សមរម្យល្អ គួរដល់សមណសារូបក្តី បដិគ្គាហក-បុគ្គលដែលផ្តាច់ស្រឡាញ់រាប់អានជាញាតិមិត្តជាមិត្រសំឡាញ់ក្តី ឬនូវសម្បត្តិដទៃដែលជាហេតុ ឲ្យកើតសេចក្តីសោមនស្សមានចិត្តត្រេកអររីករាយប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា សោយនូវសៃនឥដ្ឋារម្មណ៍ជាសុខសប្បាយប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បានបំពេញនូវសម្មាទិដ្ឋិគឺការដឹងច្បាស់ឃើញត្រូវឲ្យពេញបរិបូណ៌តាមរន្ធព្រះអដ្ឋង្គិកមគ្គជាបឋម ប្រព្រឹត្តទៅដោយន័យមានន័យថា ទានដែលអញបានឲ្យហើយនេះ ជាទានមានផលានិសង្សច្រើន អាចនាំមកនូវប្រយោជន៍នឹងសេចក្តីសុខសេចក្តីចំរើនជាអសន្ទុឃ្យជាដើម ; ជាញាណសម្បយុត្តប្រកបព្រមដោយញាណ គឺបញ្ញាដឹងច្បាស់នូវហេតុទាំង ៤ យ៉ាង តាមសភាពពិត គឺ: ១- កម្ម ដឹងច្បាស់ថា បុគ្គលធ្វើអំពើអាក្រក់លាមកនឹងបានសេចក្តីអាក្រក់លា-មកវិញ បុគ្គលធ្វើអំពើល្អដ៏ប្រសើរនឹងបានសេចក្តីល្អដ៏ប្រសើរវិញ ។

២- ឧបបត្តិ ដឹងច្បាស់ថាបុគ្គលដែលចូលទៅជិតកើតក្នុងព្រហ្ម-លោកដោយមិនមានសេចក្តីព្យាបាទមានមេត្តាព្រហ្មវិហារជាដើម ។

៣ . ឥន្ទ្រិយបរិបាក មានបញ្ញាជាធំចាស់ដោយជុំវិញ ព្រោះមានចិត្តមិនបើនឹងនឹងរួសប្រកាន់ទិដ្ឋិមានះឡើយ ទំព្យាយាមដើរសាកសួរនូវអត្ថ-រសនិងធម្មរស ចំពោះអ្នកប្រាជ្ញដែលមានបញ្ញាចាស់មានចិត្តជូនក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ញ៉ាំងបញ្ញារបស់ខ្លួនឲ្យសំរេច គេចវៀះវៀសចេញមិនសេពគប់នូវបុគ្គលពាលអាប់ឥតបញ្ញាឡើយ ហើយស្វែងរកសេព-គប់នូវបុគ្គលជាបណ្ឌិតមានបញ្ញាដ៏ល្អិតជ្រាលជ្រៅ ទំពិចារណាសាកសួរប្រព្រឹត្តសន្សំនូវញាណ គឺបញ្ញារបស់ខ្លួនឲ្យបានជ្រាលជ្រៅទៅក្នុងអត្ថរសនិងធម្មរសដោយពិត ៗ ៤ . កិលេសទូរីភាវៈ ដឹងច្បាស់ជាភាវៈដែលឆ្ងាយចាកកិលេសនោះ ត្រូវតែសង្កត់សង្កិនកំចាត់បង់នូវកងកិលេសទាំងពួងដោយឈានសមាបត្តិជាដើមទើបបាន ៗ បុគ្គលដែលដឹងច្បាស់នូវហេតុទាំង ៤ យ៉ាងនេះ ទើបបានឈ្មោះថាញាណ-សម្បយុត្តប្រកបព្រមដោយញាណ ៗ លុះបានដឹងច្បាស់យ៉ាងនេះហើយមានចិត្តពុំបានលំបាកបុះក្នុងសេចក្ដីខឹលប្រកួសទម្រន់ចុះឡើយ មិនមានបុគ្គលទាំងឡាយដទៃ មកជួយជ្រោមជ្រែងរំឭកដាស់តឿនឲ្យមានស្វាហាប់ក្លៀវក្លាឡើយ គឺជាមានចិត្តសប្បាយជ្រះថ្លាចំពោះបុគ្គលអ្នកទទួលក្ដី អាហារបិណ្ឌបាតក្ដី ទីសេនាសនៈក្ដី វត្ថុក្ដី ដែលជាទីពេញ

ចិត្ត ក៏កើតឧស្សាហ៍ព្យាយាមក្បៀកក្បាឡើងដោយខ្លួនឯង ហើយបានធ្វើបំពេញនូវបុញ្ញកិរិយាវត្ថុទាំង ១០ យ៉ាង មានបរិច្ចាគទ្រព្យទានជាដើម បានឈ្មោះថាអសង្ខារិក កុសលចិត្តប្រកបដោយសេចក្ដីសប្បាយកើតឧស្សាហ៍ព្យាយាម យ៉ាងក្បៀកក្បាធ្វើការជាកុសលផ្សេង ៗ ដោយខ្លួនឯង គ្រាកាលឯណា បឋមកុសលចិត្តប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាញាណសម្បយុត្តអសង្ខារិកក៏កើតឡើងប្រាកដដល់បុគ្គលនោះ គ្រាកាលនោះឯង ។

ទុតិយកុសលចិត្តទី ២ មានសេចក្ដីអធិប្បាយដូចបឋមកុសលចិត្តនោះដែរ ប្លែកគ្នាតែត្រង់សង្ខារិក ព្រោះទុតិយកុសលចិត្តនេះជាសសង្ខារិក សេចក្ដីអធិប្បាយថា បុគ្គលឯណា មានកុសលចិត្តប្រកបដោយសោម-នស្សវេទនា ញាណសម្បយុត្តដែរ តែថាជាបុគ្គលមានចិត្តធុញទ្រាន់លិចចុះក្នុងសេចក្ដីខ្ជិលច្រអូសទម្រន់ចុះ មិនធ្វើបំពេញនូវបុញ្ញកិរិយា-វត្ថុទាំង ១០ យ៉ាង មានបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានជាដើម ព្រោះមិនសប្បាយពេញចិត្តចំពោះវេលាកាលក្ដី បុគ្គលអ្នកទទួលក្ដី អាហារបិណ្ឌបាតក្ដី ទីសេនាសនៈក្ដី នាំឲ្យមានចិត្តធុញទ្រាន់ធ្វើបុណ្យឲ្យទានមិនកើតឡើយ លុះមានបុគ្គលទាំងឡាយដទៃនោះបីជាញាតិសាច់សាលោហិតក្ដី ជាមិត្ត

សំឡាញ់មិត្តភក្តិ ចូលមកជួយនិយាយរំឭកដាស់តឿន ទើបមានឧស្សាហ៍សេចក្តីព្យាយាមក្លៀវក្លាកើតឡើង បានចាត់ចែងធ្វើបំពេញនូវបុញ្ញកិរិយាវត្ថុទាំង ១០ យ៉ាង មានបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានជាដើម បានឈ្មោះថាសសង្ខារិក កុសលចិត្តប្រកបដោយសេចក្តីធុញទ្រាន់ ខ្ជិលច្រអូសមិនសប្បាយពេញចិត្តនឹងធ្វើបុណ្យឲ្យទានឡើយ លុះមានបុគ្គលដទៃមកជួយនិយាយរំឭកដាស់តឿន ទើបមានឧស្សាហ៍សេចក្តីព្យាយាមក្លៀវក្លាសប្បាយពេញចិត្តបានចាត់ចែង ធ្វើការកុសលផ្សេង ៗ តាមកម្លាំងសទ្ធាក្នុងកាលឯណោះ ទុតិយកុសលចិត្តដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា-ញាណសម្បយុត្ត-សសង្ខារិក ក៏កើតឡើងប្រាកដដល់បុគ្គលនោះក្នុងកាលនោះឯង ។

តតិយកុសលចិត្តទី ៣ មានសេចក្តីអធិប្បាយថា: ពេលទារកក្មេងទាំងឡាយដែលពុំទាន់រៀនសូត្រចេះដឹងចំណេះវិជ្ជាមាំមួន នៅក្មេងសេចក្តីខ្ចីគំនិតមានកិរិយាប្រព្រឹត្តសន្សំនូវវត្តប្រតិបត្តិកើតឡើង ដោយសារបានឃើញនូវសេចក្តីគោរពប្រតិបត្តិនៃជនទាំងឡាយជាញាតិ មានមាតាបិតាជាដើម ដែលខំព្យាយាមធ្វើបំពេញនូវបុញ្ញកិរិយាវត្ថុទាំង ១០ ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា, ពេលទារកទាំងឡាយនោះ លុះបាន

ឃើញភិក្ខុ-សាមណេរទាំងឡាយហើយ មានសេចក្តីសោមនស្សត្រេក-អររីករាយកើតឡើង តែថាជាញាណវិប្បយុត្តប្រាសចេញផុតចាកញាណគឺមិនមានបញ្ញាពិចារណាដឹងច្បាស់នូវហេតុទាំង ៤ យ៉ាងនោះទេ ហើយមានចិត្តពុំបានលិចចុះ ក្នុងសេចក្តីខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ឡើយ មិនមានបុគ្គលទាំងឡាយដទៃ មកជួយនិយាយរំពុកដាស់តឿនឲ្យមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមក្លៀវក្លាឡើយ គឺមានចិត្តសប្បាយជ្រះថ្លានឹងភិក្ខុសាមណេរដែលខ្លួនបានឃើញនោះ ក៏កើតឧស្សាហ៍ព្យាយាមក្លៀវក្លាឡើងដោយខ្លួនឯង មានទេយ្យវត្ថុអ្វីបន្តិចបន្តួចក្នុងដៃខ្លួន ក៏លះបង់នូវទេយ្យវត្ថុនោះប្រគេនដល់ភិក្ខុ សាមណេរទាំងឡាយនោះដោយរហ័ស ឬថាធ្វើបំពេញនូវបុញ្ញកិរិយាវត្ថុឯណាមួយក្តី ក្នុងកាលឯណា តតិយ-កុសលចិត្តប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ក៏កើតឡើងប្រាកដដល់ទារកទាំងឡាយនោះក្នុងកាលនោះឯង ។

ចតុត្ថកុសលចិត្តទី ៤ មានសេចក្តីអធិប្បាយដូចតតិយកុសលចិត្តទី ៣ នោះដែរ ប្លែកគ្នាតែត្រង់សង្ខារិក គឺចតុត្ថកុសលចិត្តជាសសង្ខារិក សេចក្តីអធិប្បាយថា ទារកទាំងឡាយមានចិត្តលិចចុះក្នុងសេចក្តីខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់មិនសប្បាយពេញចិត្តនឹងធ្វើបុណ្យសោះ លុះមាន

បុគ្គលទាំងឡាយដែលមានមាតាបិតាជាដើម បានជួយនិយាយល្បួងលួងលោមរឮកដាស់តឿនថា កូនៗ អ្នកត្រូវកាន់យកវត្ថុនេះទៅប្រគេនលោក អ្នកត្រូវថ្វាយបង្គំលោកជាដើម ទើបទារកទាំងឡាយនោះមានឧស្សាហ៍ សេចក្តីព្យាយាមក្លៀវក្លាកើតឡើង បានប្រគេនទេយ្យវត្ថុដល់លោក បានថ្វាយបង្គំលោក បានចាត់ចែងធ្វើការកុសលផ្សេងៗ តាមកម្លាំងសព្វាក្នុងកាលឯណោះ. ចតុត្ថកុសលចិត្តដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាញាណវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ក៏កើតឡើងប្រាកដដល់ពាលទារកទាំងឡាយនោះក្នុងកាលនោះឯង ។ ក៏ក្នុងមហាដីកា លោកសំដែងកាត់សេចក្តីថា កុសលចិត្តទី ៣-៤ នោះលោកយកពាលទារកទាំងឡាយមកជាទីតាំង ហាក់ដូចជាកុសលចិត្តទី ៣-៤ នោះកើតឡើងបានតែត្រឹមពាលទារកក្មេងតូចៗ ប៉ុណ្ណោះ តែមិនមែនតែដូច្នោះទេ ទោះបីបុរសស្ត្រីក្មេងចាស់ក្តី ក៏គង់មានកុសលចិត្តទី ៣-៤ នោះកើតឡើងដូចគ្នាដែរ មានសេចក្តីអធិប្បាយដូចពាលទារកទាំងឡាយនោះឯង ។

ឯកុសលចិត្តទី ៥-៦-៧-៨ មានសេចក្តីអធិប្បាយដូចកុសលចិត្តទី-១-២-៣-៤ នោះដែរ ផ្សេងគ្នាតែវេទនា ព្រោះកុសលចិត្តទី ៥-៦-៧-៨ នេះ ប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាសោយនូវរសនៃឥដ្ឋារម្មណ៍

ប្រព្រឹត្តទៅជាកណ្តាល គឺនៅក្នុងការបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទាន ក្នុងកិច្ចកុសល ក្នុងកិច្ចចំរើនភាវនា មិនកក្រើកប្រែប្រួលត្រឡប់ប្រែទៅជាសុខ-ទុក្ខ-សោមនស្ស-ទោមនស្សវេទនាឡើយ ដូចមានសេចក្តីពិស្តារក្នុងអដ្ឋកថា-មហាដីកា-អនុដីកាព្រមទាំងយោជនា លោកអធិប្បាយពន្យល់សព្វគ្រប់ថា៖ ឧបេក្ខាវេទនានេះ ជាចេតសិកធម៌ឯកដ៏ប្រសើរឥតគូ គឺរកចេតសិកធម៌ណាមួយមកផ្ទឹមជាគូផងពុំបាន ក្នុងវេទនា ៥ លោកសំដែងចែកទៅជា ៣ គឺសុខវេទនាជាគូនឹងទុក្ខវេទនា អទុក្ខមសុខវេទនា សោយនូវសែនអារម្មណ៍មិនជាទុក្ខមិនជាសុខយ៉ាងកណ្តាល បានឈ្មោះថាឧបេក្ខាវេទនា ជាចេតសិកធម៌ឯក ឥតគូដែលលោកចែកទៅជា ៤ គឺទោមនស្សវេទនាជាគូនឹងសោមនស្សវេទនា ទុក្ខវេទនាជាគូនឹងសុខវេទនា ឧបេក្ខាវេទនាជាចេតសិកធម៌ឯកដ៏ប្រសើរឥតគូ បើសំដែងអំពីជ្រៅទិដ្ឋិកាញទៀតនោះ លោកពោលថា កុសល-ចិត្តដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាជាចេតសិកធម៌កក់ ១ ទេ ព្រោះលាយទៅដោយកាមតណ្ហាអាស្រ័យនឹងសម្បត្តិទើបកើតឡើងបាន បើគ្មានសម្បត្តិទេក៏កើតឡើងពុំបានដែរ ត្រេកអរកាយចំពោះទេយ្យវត្ថុ-សម្បត្តិជាដើម គឺមានវត្ថុទេយ្យទានបរិបូណ៌ទើបកើតសេចក្តីសោមនស្ស

មានចិត្តត្រេកអរក្រោយបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានបាន បើត្រូវឲ្យទានមិនបានគ្រប់គ្រាន់បរិបូណ៌ទេ សេចក្ដីសោមនស្សក៏កើតឡើងពុំបានបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានក៏ពុំកើតដែរជាដើម ឯកុសលចិត្ត ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាជាចេតសិកធម៌ប្រសើរ កើតឡើងពុំបានអាស្រ័យនូវសម្បត្តិទាំងពួង មានទេយ្យវត្ថុសម្បត្តិជាដើមនោះឡើយ ជាចេត-សិកធម៌ប្រាសចេញស្រឡះចាកសម្បត្តិទាំងពួង ដែលជាហេតុនាំឲ្យកើតសោមនស្សវេទនាដោយពិត ព្រោះមានសទ្ធាចេតសិកជឿកម្មនិងផលរបស់កម្មមិនកក្រើក មានសតិចេតសិកភ្ញាក់រឭកនឹកអរគេចឃ្លាំយាមពេញការកុសលពុំភ្លេច មានបញ្ញាចេតសិកពិចារណាដឹងច្បាស់ថា៖ ការបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានក្ដី កិច្ចរក្សាសីលក្ដី កិច្ចភាវនាក្ដី ជាកិច្ចយ៉ាងឧត្ដមគាបញាំងខ្លួនឲ្យរួចផុតចាកសង្សារទុក្ខបានដោយពិត ឧបេក្ខាវេទនាក៏កើតឡើងក្នុងសន្ដានខ្លួនជាសភាវៈមានជម្រៅ ពុំបានកក្រើកប្រែប្រួលទៅជាទុក្ខ-សុខ-ទោមនស្ស-សោមនស្សវេទនាឡើយ សោយនូវសៃង ឥដ្ឋារម្មណ៍ជាកណ្ដាល ទាំងនៅក្នុងការបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានក្នុងកិច្ចរក្សាសីល ក្នុងកិច្ចភាវនាព្រះកម្មដ្ឋានមិនបានលះបង់ឡើយក៏កុសលចិត្តទី ៥-៦-៧-៨ ខុសផ្សេងគ្នាអំពីកុសលចិត្តទី ១-២-៣-៤

តែត្រឹមឧបេក្ខាវេទនាដូចបានអធិប្បាយមកហើយនេះ ។ វិសជ្ជនាមកអំពីកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង ៨ ដែលផ្សេងគ្នា ដោយវេទនាមាន ២ ដោយញាណមាន ៤ ដោយសង្ខារិកមាន ៨ ជាសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ ។

៤៦- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា សាធុ ។ ម្នាលអត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ។ ចុះបុគ្គលដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីល ៥ សីលឧបោសថ ចំរើនភាវនាសមថកម្មដ្ឋាន ដោយកុសលចិត្តជាញាណសម្បយុត្តក្តី ញាណវិប្បយុត្តក្តី អសង្ខារិកក្តី សសង្ខារិកក្តី ប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាក្តី ឧបេក្ខាវេទនាក្តី តើបានផលានិសង្សមានកំឡាំងខ្លាំង កំឡាំងខ្សោយ បានបុណ្យច្រើន បុណ្យតិចផ្សេងគ្នាដូចម្តេច? ឬមានផលានិសង្សដូច ៗ គ្នាទេ បូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី បុគ្គលធ្វើបុណ្យឲ្យទានរក្សាសីល៥សីលឧបោសថ ចំរើនភាវនាសមថកម្មដ្ឋានដោយកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង ៨ នោះបានផលានិសង្សមិនដូចគ្នាទេ ដូចមានបាលីសម្រាប់កាត់សេចក្តីក្នុងអត្ថដីកាព្រះអភិធម្មថា ពលភិពលវិភាវិតោតិ ញាណ-

វិប្បយុត្តតោ ញាណសម្បយុត្តំ ពលវំ សសង្ខារិកតោ អង្ខារិកំ ពលវំ សោមនស្សសហគតតោ ឧបេក្ខាសហគតំ ពលវំ សេចក្តីថា បុគ្គលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីល ចំរើនភាវនា ដោយកុសលចិត្តជាញាណសម្បយុត្តបានបុណ្យច្រើនមានកម្លាំងខ្លាំងជាងបុគ្គលដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទានរក្សាសីល ចំរើនភាវនាដោយកុសលចិត្តមានកម្លាំងខ្សោយជាញាណវិប្បយុត្ត បុគ្គលដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីលចំរើនភាវនាដោយកុសលចិត្តជាអសង្ខារិកបានបុណ្យច្រើនមានកម្លាំងខ្លាំងជាងបុគ្គលដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីល ចំរើនភាវនា ដោយកុសលចិត្តមានកម្លាំងខ្សោយជាសសង្ខារិក បុគ្គលដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីល ចំរើនភាវនា ដោយកុសលចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា បានបុណ្យច្រើនមានកម្លាំងខ្លាំងជាងបុគ្គលដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទាន រក្សាសីល ចំរើនភាវនាដោយកុសលចិត្តមានកម្លាំងខ្សោយប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា។ វិសជ្ជនាមកអំពីកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង៨ដែលមានផលានិសង្សផ្សេងគ្នា បានបុណ្យច្រើនមានកម្លាំងខ្លាំងបានបុណ្យតិចមានកម្លាំងខ្សោយ ជាសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៤៧—ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្តវាទី ប្រស្នា

ដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងនៅមានសន្ស័យ
តទៅទៀត ត្រង់កាមាវចរកុសលចិត្តជាញាណសម្បយុត្តក្តី ញាណ-
វិប្បយុត្តក្តី ជាអសង្ខារិកក្តី សសង្ខារិកក្តី នោះយើងមិនសន្ស័យឡើយ
យើងសន្ស័យតែត្រង់ពាក្យថា កាមាវចរកុសលចិត្តដែលប្រកបដោយ
សោមនស្សវេទនា ថាជាកុសលចិត្តមានកម្លាំងខ្សោយ ដែលប្រកបដោយ
ឧបេក្ខាវេទនា ថាជាកុសលចិត្តមានកម្លាំងខ្លាំង បើដូច្នេះបុគ្គលដែល
បានឲ្យទានដោយកុសលចិត្តប្រកបដោយសោមនស្សវេទនានោះ បាន
តែត្រឹមបាដិបុគ្គលិកទានមិនកើតជាសង្ឃគតទក្ខិណាទានទេ បុគ្គលដែល
បានឲ្យទានដោយកុសលចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ទើបបានកើតជា
សង្ឃគតទក្ខិណាទាន ឬដូចម្តេច? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់
មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី សេចក្តីនេះជាសុខុមភាព
ដ៏ល្អិតជ្រាលជ្រៅពន់ពេកណាស់ អ្នកសិក្សាបរមត្ថព្រះអភិធម្ម តែង
យកនូវបញ្ញា• ប្រាជ្ញាដ៏ល្អិតជ្រាលជ្រៅ មកពិចារណាពិនិជ្ឈឹងមើល
រឿយៗ ដោយសេចក្តីមិតចត់ ទើបគាប់យកអត្ថរសចំពោះបរមត្ថព្រះ
អភិធម្មបាន. ត្រូវត្រង់តាមពុទ្ធភាសិតសំដែងថា កុសលចិត្តដែលប្រកប

ដោយសោមនស្សវេទនាជាចេតសិកធម៌ថ្នាក់ទី ២ មានគូ ជាចិត្តមាន
កម្លាំងខ្សោយ កុសលចិត្តដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាជាចេតសិកធម៌
ថ្នាក់ទី ១ មានជម្រៅយ៉ាងឯកឥតគូ ជាចិត្តមានកម្លាំងខ្លាំង ព្រោះកុសល-
ចិត្តដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនានេះ ជាគូនឹងទោមនស្សវេទនា
កើតឡើងអាស្រ័យនឹងទេយ្យវត្ថុសម្បត្តិគឺបរិបូណ៌ ដោយវត្ថុទេយ្យទានជា
ដើមក្តី បដិគ្គាហកសម្បត្តិគឺបរិបូណ៌ដោយបុគ្គលអ្នកទទួលមួយរូប ៗ
ជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្តជាដើមក្តី ទើបកើតសេចក្តីសោមនស្សបរិច្ចាគ
ទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានបាន បើមិនមានទេយ្យវត្ថុសម្បត្តិក្តី មិនមាន
បដិគ្គាហកសម្បត្តិក្តី នឹងបែរទៅជាកើតសេចក្តីទោមនស្សពុំបានបរិច្ចាគ
ទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានឡើយ កិច្ចដែលបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទាន
បែបនេះ បានឈ្មោះថាបាដិបុគ្គលិកទាន គឺថាឲ្យទានចំពោះបុគ្គលផ្សេង ៗ
តាមពេញចិត្ត តែក៏គង់បានផលានិសង្សតិចច្រើនជាអសង្ខេយ្យតាមលំ-
ដាប់បុគ្គលដែលឥតគុណធម៌និងមានគុណធម៌តិចច្រើនតាំង ១៤ ពួក ឬ ២១
ពួកដោយសេចក្តីពិស្ដារនោះ ម្យ៉ាងទៀត កុសលចិត្តដែលប្រកបដោយ
សោមនស្សវេទនានេះ មិនបាននឹងទៀងទាត់ទៅតែងកាយមាយប្រែប្រួល
ទៅផ្សេង ៗ ទើបទុកជាមានប្រាជ្ញានឹងធ្វើសន្សំគតាទក្ខិណាទានក៏ព្រើកព្រមឹង

កើតដែរ ព្រោះទាយកអ្នកមានប្រាជ្ញានឹងធ្វើសង្ឃគតទក្ខិណាទាន ធ្វើចិត្តគោរពក្នុងព្រះសង្ឃបានដោយកម្រពន់ពេកណាស់ បើបានទៅសូមព្រះថេរៈមួយអង្គឲ្យគណសង្ឃចាត់មកឲ្យតាមពុទ្ធ[illegible] លុះដល់ភិក្ខុអ្នកកាន់បញ្ជីបានចាត់សាមណេរឲ្យមកទទួលភត្តតាមបញ្ជីសង្ឃហើយ ទាយកទាយិកាអ្នកឲ្យទានបានឃើញសាមណេរ និមន្តមកដល់ហើយ គិតថាអញបានសាមណេរហើយ ក៏កើតចិត្តអាយមាយប្រកបដោយទោមនស្សគួបចិត្តឲ្យទានដល់សាមណេរនោះ ក៏ពុំកើតជាសង្ឃគតទក្ខិណាទានឡើយ ត្រឡប់ទៅជាបានឈ្មោះថាបាដិបុគ្គលិកទានទៅវិញ បើភិក្ខុអ្នកកាន់បញ្ជីបានចាត់ព្រះថេរៈមកឲ្យទទួលភត្ត ទាយកទាយិកាអ្នកឲ្យទានបានឃើញព្រះថេរៈនិមន្តមកដល់ ក៏កើតសេចក្តីសោមនស្សមានចិត្តត្រេកអរស្រស់ស្រាយគិតថាអញបានព្រះថេរៈហើយ ក៏ឲ្យទានដល់ព្រះថេរៈនោះទៅ ពុំបានកើតជាសង្ឃគតទក្ខិណាទានឡើយ ត្រឡប់ទៅជាបានឈ្មោះថាបាដិបុគ្គលិកទានទៅវិញដោយពិត ។ ឯកុសលចិត្តដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនានេះជាចេតសិកធម៌ សោយសោនឥដ្ឋារម្មណ៍ ស្មើនឹងនៅជាកណ្តាលក្នុងការបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទាន, មិនបានអាស្រ័យនូវទេយ្យវត្ថុសម្បត្តិនឹងបដិគ្គាហកសម្បត្តិជាដើម ដូចសោមនស្សវេទនានោះឡើយ

ជាគ្រឿងប្រកបកើតព្រមជាមួយនឹងចិត្ត ឋិតនៅក្នុងផ្ចួមឯគ្គារម្មណ៍ មានអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅជាកណ្តាល ជាទីប្រាថ្នាត្រេកអរកំណត់ត្រូវតាម ធុរាយនៃបញ្ញា ជាទីតាំងមាំមិនកក្រើកក្នុងកិច្ចបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានចំពោះ ស្មូតកស្មូតទានមិនរើសមុខ គឺជាមានទេយ្យទានច្រើន ឲ្យទានច្រើន មានទេយ្យទានតិច ឲ្យទានតិច ស្មើៗ គ្នាមិនប្រកាន់បុគ្គលឡើយ ម្យ៉ាងទៀតបើទាយកឯណា មានប្រាថ្នានឹងធ្វើសង្ឃគតាទក្ខិណាទាន ដែលជាទានមានផលានិសង្សច្រើនខ្ពង់ខ្ពស់បំផុត ហើយបាននៅសូមភិក្ខុមួយអង្គ ឲ្យគណសង្ឃតាំងមកឲ្យ លុះដល់ទាយកនោះបានឃើញនូវបុគ្គលឯណានីមួយ ទោះបីជាសាមណេរក្តី ភិក្ខុខ្ចីវស្សក្តី ភិក្ខុចាស់វស្សក្តី ភិក្ខុពាលក្តី ភិក្ខុជាបណ្ឌិតក្តីដែលគណសង្ឃតាំងមកឲ្យហើយក៏ឥតមានសេចក្តីសង្ស័យចំពោះបុគ្គលនោះសោះ ធ្វើចិត្តគោរពចំពោះព្រះសង្ឃតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ហើយប្រគេនឲ្យទានចំពោះសង្ឃដោយគោរព បានឈ្មោះថាសង្ឃគតាទក្ខិណាទានដោយពិត ៗ ពិនិត្យមើលតាមពុទ្ធដីកានេះឃើញថាបុគ្គលអ្នកឲ្យទានដោយកុសលចិត្ត ប្រកបដោយសោមនស្សរីករាយច្រើនបានតែជាបាដិបុគ្គលិកទាន បើប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាទើបកើតជាសង្ឃគតាទក្ខិណាទានពិត ៗ វិសេសឆ្ងាយអំពីកុសលចិត្ត ដែលប្រកបដោយសោម-

នស្សវេទនានិងឧបេក្ខាវេទនាជាសេចក្តីសន្ទើមតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៤៨- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា អើ! អត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះយើងស្តាប់បានហើយ, តែយើងនឹងសួរទៅទៀត ។ បុះសម្តេចព្រះអនន្តញាណជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្តែងថា បុគ្គលជាសប្បុរសទាំងឡាយ ដែលបានធ្វើបុណ្យឲ្យទានចំពោះបុគ្គល ឬចំពោះសង្ឃដោយកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង ៨ នោះ ជាបានបុណ្យតិច-បានបុណ្យច្រើន បានបុណ្យជាអសង្ខ្យេយ្យ តើព្រះអង្គទ្រង់រំពឹងផ្ចង់យកធម្មជាតអ្វីមកជាទីតាំង ទ្រង់គុណវៃឡើងថាបានបុណ្យតិចចំនួនប៉ុន្មាន ? ជាបានបុណ្យច្រើនចំនួនប៉ុន្មាន ? ជាបានបុណ្យជាអសង្ខ្យេយ្យរាប់ពុំបានស្មានមិនត្រូវនោះ ទ្រង់គុណដូចម្តេច? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ឲ្យចូលចិត្តដោយងាយផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី តាមន័យពុទ្ធភាសិតដែលអង្គព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់សម្តែងពន្យល់ដល់វេនេយ្យសត្វទាំងឡាយក្នុងបរមត្ថព្រះអភិធម្មដោយសេចក្តីសព្វគ្រប់ថា: សប្បុរសទាំងឡាយដែលបានឲ្យទានចំពោះបុគ្គល ទាំង ១៤ ពួកជាបាដិបុគ្គលិកទានដោយសោមនស្សវេទនា នឹងបានបុណ្យតិច បានបុណ្យច្រើន តាមលំដាប់នៃ

បុគ្គលផ្សេងៗ ដូចអធិប្បាយតទៅនេះ បើទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គល ៤ ពួកជាចំពាបទានដើមបានបុណ្យតិច ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់កំណត់កប់ផលានិសង្សគុណនៃទេឡើង ដោយកំណត់កប់ជាតិបានមិនឲ្យលើសខ្វះឡើយ គឺជាទី ១ បុគ្គលឲ្យទានចំពោះសត្វតិរច្ឆានមានសត្វឆ្កែជាដើម បានផលានិសង្សមួយរយគុណ ដោយគុណប្រាំ គឺបានសោយផលកើតជាមនុស្សមានអាយុវែងមួយរយជាតិ មានពណ៌សម្បុរល្អមួយរយជាតិ បានសេចក្តីសុខចិត្តឥតក្តៅក្រហាយសុខកាយឥតរោគមួយរយជាតិ មានកម្លាំងខ្លាំងមួយរយជាតិ មានប្រាជ្ញាអង់អាចមានសំដីដ៏វិចិត្រមួយរយជាតិ ត្រូវជាប្រាំរយជាតិគត់ ។ ទី ២ ឲ្យទានចំពោះបុគ្គលទ្រុស្តសីលបានផលានិសង្ស មួយពាន់គុណ ដោយគុណប្រាំដូចគ្នា ត្រូវជាប្រាំពាន់ជាតិគត់ ។ ទី ៣ ឲ្យទានចំពោះបុគ្គលជាកណ្តាលខ្ទង់ជាជាបុគ្គលទ្រុស្តសីលក៏ទេ ថាជាបុគ្គលបានរក្សាសីលក៏ទេដែរ គ្រាន់តែជាបុគ្គលរកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតតាមសម្មាអាជីវៈប៉ុណ្ណោះ បានផលានិសង្ស មួយសែនគុណ ដោយគុណប្រាំដូចគ្នា ត្រូវជាប្រាំសែនជាតិគត់ ។ ទី ៤ ឲ្យទានចំពោះតាបសឫសីដែលជាអ្នកស្វែងរកគុណ ដ៏ប្រសើរមានសីលគុណជាដើម បានលះបង់កាមគុណទាំងប្រាំជាស្រឡះ ចូលទៅនៅកន្ទ

ព្រៃយកផ្នួសបួសជាតាបសឬសីចំរើនព្រះកម្មដ្ឋាន បានផលានិសង្សមួយសែនកោដិគុណ ដោយគុណប្រាំដូចគ្នាដែរ គ្រប់ជាប្រាំសែនកោដិជាតិគត់ ។ បើតាមកថាដីកាទាំងឡាយ បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលទាំង ១០ ពួកជាខ្ពស់ខាងលើគឺបុគ្គលដែលបានរក្សាសរណគមន៍ ៣ សីល ៥ សីលៗ ហោសថជាដើម ទំព្យាយាមប្រតិបត្តិដើម្បីសម្រេចសោតាបត្តិមគ្គ១, សោតាបត្តិផល ១, សកទាគាមិមគ្គ ១, សកទាគាមិផល ១, អនាគាមិមគ្គ ១, អនាគាមិផល ១, អរហត្តមគ្គ ១, អរហត្តផល ១, ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ១, ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ១, គ្រប់ជាបុគ្គល ១០ ពួកជាខ្ពស់ខាងលើ សេចក្តីអធិប្បាយថា បើតាមកថាដីកាទាំងឡាយ បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលប្រតិបត្តិដើម្បីសំរេចសោតាបត្តិមគ្គមួយដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់តាបសឬសី ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុងសោតាបត្តិផល ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់បុគ្គលដែលប្រតិបត្តិដើម្បីសម្រេចសោតាបត្តិមគ្គ ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុងសកទាគាមិមគ្គ ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់បុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុងសោតាបត្តិផល ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុងសកទាគាមិផល ១

ដងបានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់បុគ្គលដែលឋិតនៅក្នុងសកទា-
គាមិមគ្គ ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុងអនាគាមិ-
មគ្គ ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាង ឲ្យទានដល់បុគ្គលឋិតនៅក្នុងសក-
ទាគាមិផល ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុងអ-
នាគាមិផល ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់បុគ្គលឋិតនៅក្នុង
អរហត្តមគ្គ ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់បុគ្គលឋិតនៅក្នុង
អនាគាមិផល ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលបានឋិតនៅក្នុង
អរហត្តផល ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់បុគ្គលឋិតនៅ
ក្នុងអរហត្តមគ្គ ១ រយដង បានឲ្យទានចំពោះព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ១ ដង បាន
ផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់ព្រះអរហត្តផល ១ រយដង បានឲ្យទាន
ចំពោះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ១ ដង បានផលានិសង្សច្រើនជាងឲ្យទានដល់ព្រះ
បច្ចេកពុទ្ធ ១ រយដង; ទានដែលឲ្យចំពោះបុគ្គលទាំង ១០ ពួកនោះបាន
ឈ្មោះថាបាដិបុគ្គលិកទាន ឲ្យទានចំពោះបុគ្គលផ្សេងៗជាទានមានផលា-
និសង្សតិចឬច្រើនតាមលំដាប់នៃបដិគ្គាហកៈអ្នកទទួលទានដែលឥតគុណ-
វិសេសក្នុងខ្លួន នឹងមានគុណវិសេសក្នុងខ្លួនជាន់ទាប ជាន់កណ្ដាល
ជាន់ខ្ពស់ ដូចបានអធិប្បាយមកខាងលើនេះស្រេចហើយ តែត្រង់ពាក្យ

ថាបានផលានិសង្សច្រើននេះ ព្រះពុទ្ធញាណកំណត់ជាតិកំណើតពុំបាន ដោយព្រះអង្គទ្រង់ពិនិត្យឃើញយល់ច្បាស់ថា ទាយកទាយិកាទាំងឡាយ ដែលបានទានឲ្យចំពោះបុគ្គលទាំង ១០ នេះ ចំពោះបុគ្គលណាមួយនឹង បានសោយផលានិសង្សច្រើនជាសុខក្សេមក្សាន្ត ហូរជូនមកពុំបានដាច់ ជាអនេកជាតិកប់ជាតិកំណើតពុំអស់ឡើយ ហើយព្រះអង្គទ្រង់សរសើរ ថាបានបុណ្យជាអស្ចារ្យ ព្រោះមានផលានិសង្សហូរជូនមកពុំចេះ អស់ដរាបដល់បានសម្រេចព្រះនិព្វានជាឯកន្តសុខក្នុងកាលណា ទើប អស់ផលានិសង្សក្នុងកាលនោះឯង ។ បើទាយកទាយិកាទាំងឡាយបាន ឲ្យទានចំពោះព្រះសង្ឃទាំង ៧ ពួកមានពុទ្ធប្បមុខឧភតោសង្ឃជាដើមក្តី បានឲ្យវិហារទានមានរោងឧបោសថជាដើម · ចំពោះព្រះសង្ឃដែល មកអំពីទិសទាំងបួនក្តី នឹងបានសោយផលានិសង្សច្រើនជាអស្ចារ្យ ដ៏ឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់វិសេសជាងបាដិបុគ្គលិកទាន ១ រយគុណដោយពិត ។ ទើបទាយកទាយិកាទាំងឡាយបានឲ្យទាន ចំពោះភិក្ខុមួយរូប ។ បាន ឈ្មោះថាបុគ្គលិកទាន បានឲ្យទានចំពោះភិក្ខុ ២ រូប ៣ រូបបានឈ្មោះថា គណិកទាន បានឲ្យទានចំពោះភិក្ខុ ៤ រូបជាដើមឡើងទៅ បានឈ្មោះថា សង្ឃគតទក្ខិណាទាន ឬថាបានឲ្យទានដល់ភិក្ខុ ១ រូបក្តី ២ រូបក្តី ៣ រូប

ក្តី ដែលខ្ញុំបានចូលទៅសូមសង្ស័យទៀតណាហាក់ឡើងមក ក៏គង់បាន ឈ្មោះថាសង្ស័យគតាងក្តីណា តានដែរ ។ មួយវិញទៀត នយការិតា អ្នកប្រាជ្ញ ដែលធ្លៀវឆ្លាសក្នុងន័យបរមត្ថព្រះអភិធម្ម ត្រូវយកកាមាវចរកុសល-ចិត្តទាំង ៨ មកគុណដោយបុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ១០ ផ្សេង ៗ គ្នា គឺយកកុសល-ចិត្តមួយ ៗ គុណឡើងជាលំដាប់ ៗ ដោយបុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ១០ ត្រូវជាកាមាវចរបុណ្យ ៨០ គត់ ហើយយកកាមាវចរបុណ្យទាំង ៨០ មកគុណដោយអារម្មណ៍ទាំង ៦ ផ្សេង ៗ គ្នា គុណអារម្មណ៍មួយ ៗ ៨០ ៗ ត្រូវជា ៤៨០ គត់ យកបុណ្យដែលកើតអំពីកុសលចិត្ត ៤៨០ ជាញាណវិប្បយុត្តមកគុណនឹងអធិបតី ៤ ត្រូវជា ៩៦០ គត់ យកបុណ្យដែលកើតអំពីកុសលចិត្ត ៤៨០ ជាញាណសម្បយុត្តគុណនឹងអធិបតី ៤ ត្រូវជា ៩៦០ គត់ បូករួមអធិបតី ៤ ទាំងពីរផ្នែកត្រូវជាបុណ្យ ១.៩២០ គត់ យកបុណ្យ ១.៩២០ មកគុណជា ៣ ដោយកាយកម្ម វចីកម្ម មនោកម្ម ត្រូវជា ៥.៧៦០ គត់ យកបុណ្យ ៥.៧៦០ មកគុណជា ៣ ដោយហីនៈ មជ្ឈិមៈ បណីតៈ ត្រូវជាបុណ្យ ១៧.២៨០ គត់ សម្រេចព្រមក្នុងកាលដែលទាយកទាយិកាទាំងឡាយ បានធ្វើបុណ្យទានមួយលើក ៗ ដោយពិត បើគំណត់រាប់ផលានិសង្សដោយសុខុមភាពដ៏ល្អិត ជ្រាលជ្រៅដោយប្រពៃ

ផ្សេងៗ មានកាលៈទេសៈ ជាដើម បានបុណ្យសុទ្ធតែជាអសង្ខេយ្យតូច អសង្ខេយ្យធំជាលំដាប់ៗ ទៅមិនតិច ។ វិសជ្ជនាអំពីសប្បុរសទាំងឡាយ ដែលធ្វើបុណ្យឲ្យទានក្នុងកាលមួយលើកៗ អាចញុំាងកាមាវចរកុសលចិត្តទាំង៨ឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន បានបុណ្យតិច-បុណ្យច្រើន បុណ្យជាអសង្ខេយ្យដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៤៩ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្តវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះត្រូវហើយ តែយើងនៅសង្ស័យពាក្យពីរម៉ាត់ទៀតដែលលោកវិសជ្ជនាមកថា បុគ្គលអ្នកធ្វើបុណ្យឲ្យទាន បានបុណ្យជាអសង្ខេយ្យតូច ជាអសង្ខេយ្យធំ ដូចជាអសង្ខេយ្យនោះ មានច្រើនយ៉ាងផ្សេងៗគ្នា តើពាក្យថាបានបុណ្យជាអសង្ខេយ្យៗនេះចែកទៅទៀតមានប៉ុន្មាន? មានសេចក្តីឧបមាដូចម្តេច? បូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី គ្រង់ពាក្យថាបុគ្គលអ្នកធ្វើបុណ្យឲ្យទានហើយបានបុណ្យជាអសង្ខេយ្យៗ នោះ ចែកទៅជា ៣ យ៉ាងគឺជាអសង្ខេយ្យតូច ១ អសង្ខេយ្យកណ្តាល ១ អសង្ខេយ្យធំ ១ បើតាមកថាយិកាបានឲ្យទានដល់បដិគ្គាហកៈ អ្នកទទួលមានគុណធម៌

ក្នុងជាន់ទាប បានបុណ្យជាអស្ចារ្យតូច បានឲ្យទានដល់បដិគាហ-
កៈអ្នកទទួលមានគុណធម៌ក្នុងជាន់កណ្ដាល បានបុណ្យជាអស្ចារ្យ
កណ្ដាល បានឲ្យទានដល់បដិគាហកៈអ្នកទទួលមានគុណធម៌ក្នុង
ជាន់ខ្ពស់ បានបុណ្យជាអស្ចារ្យធំខ្ពង់ខ្ពស់ដែរ មានសេចក្ដីឧបមាដូច
បុរសអ្នកចេះចំណានខាងវិជ្ជាភ្លក់ត្រូវផ្សេង ៗ បានភ្លក់ទឹកស្ទឹងដែលមាន
ខ្សែទឹកហូរមកជាប់មិនដាច់ ដោយស្រាល់មានច្រាំងជាដើម ដងទឹក
ក៏ពិសោធតាក់ទៅក្នុងទីដទៃកំណត់កប់ថា ១ ចាំង ២ ចាំងដកបដល់ ១
សែនកោដិចាំង ឃើញថាមិនចេះរលស់ស្រកទឹកស្ទឹងតូចនោះសោះ
ហើយលាន់កាថា ទឹកស្ទឹងនេះភ្លក់កប់ពុំអស់ទេ ច្រើនណាស់ ជា
អស្ចារ្យ បុរសនោះបានទៅភ្លក់ទឹកទន្លេធំជាកណ្ដាលទៀត ក៏ឃើញ
ថាភ្លក់កប់ពុំអស់ជាអស្ចារ្យដូចគ្នា បានទៅភ្លក់កប់ទឹកសមុទ្រធំទៀត
ក៏ឃើញថាភ្លក់កប់ពុំអស់ច្រើនណាស់ជាអស្ចារ្យដូចគ្នាដែរ មាន
សេចក្ដីឧបមាយ៉ាងណា បុគ្គលដែលមានបសាទសទ្ធា ជឿកម្មជឿផល
ដ៏ជ្រះថ្លាស្អាត បានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលមានគុណធម៌ក្នុងជាន់ទាប
ក៏គង់បានបុណ្យកប់ពុំបានស្មានពុំត្រូវ ដោយអានិសង្សហូរជួនមកជាប់ពុំ
ដាច់ជាអស្ចារ្យតូច ដូចបុរសអ្នកភ្លក់កប់ទឹកស្ទឹងតូចនោះដែរ បុគ្គល

ដែលបានឲ្យទានចំពោះបុគ្គល ដែលមានគុណធម៌ក្នុងថ្នាក់កណ្ដាល ក៏គង់បានបុណ្យកប់ពុំបាន ស្មានពុំត្រូវ ដោយអានិសង្សហូរជូនមកជាប់ពុំដាច់ជាអស្ចារ្យកណ្ដាល ដូចបុរសអ្នកកល់កប់ទឹកទន្លេធំជាកណ្ដាលនោះដែរ បុគ្គលដែលបានឲ្យទានចំពោះបុគ្គលដែលមានគុណធម៌ក្នុងថ្នាក់ខ្ពស់ ក៏គង់បានបុណ្យកប់ពុំបានស្មានពុំត្រូវ ដោយអានិសង្សហូរជូនមកជាប់ពុំដាច់ជាអស្ចារ្យធំខ្ពង់ខ្ពស់ តាមលំដាប់នៃបដិគ្គាហកៈ លោកអ្នកទទួលទាន ដូចជាបុរសអ្នកកល់កប់ទឹកសមុទ្រធំនោះដែរ ឯលោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយមានព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធជាដើម លោកឃើញកំណត់កប់ផលានិសង្សនៃទានយកទាយិកាទាំងឡាយ ដែលមានសទ្ធាជឿកម្មជឿផលមាំមួន បានបរិច្ចាគទ្រព្យឲ្យទានចំពោះបុគ្គលផ្សេងៗ មិនចំពោះព្រះសង្ឃ ថាបានបុណ្យជាអស្ចារ្យតូច ជាអស្ចារ្យកណ្ដាល ជាអស្ចារ្យធំខ្ពង់ខ្ពស់មានសេចក្ដីឧបមេយ្យដូចបុរសអ្នកកល់កប់ទឹកស្ទឹង ទឹកទន្លេនិងទឹកសមុទ្រនោះឯង ។

៥០- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា សាធុៗ ម្នាលអត្តកំទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃណាស់ហើយ យើងបានបុច្ឆាវិសជ្ជនាប្រស្នាអំពីកាមាវចរសោភណចិត្តទាំង ២៤ មកនេះ គឺល្មមសមគួរ

ស្តាប់បានហើយ នឹងបញ្ចប់សេចក្តីប៉ុណ្ណេះសិនចុះ ។ តអំពីនេះយើងនឹងសួរអំពីរូបាវចរសោភណចិត្តទាំង ១៨ តទៅទៀត តែគ្រាន់រូបាវចរ-វិបាកចិត្តនឹងរូបាវចរកិរិយាចិត្តនោះយើងមិនបានសួរទេ ព្រោះពាក្យថាវិបាកចិត្តនឹងកិរិយាចិត្តនោះ យើងបានសួរឲ្យលោកវិសជ្ជនាមកក្នុងកាមា-វចរវិបាកចិត្ត-កិរិយាចិត្តសព្វគ្រប់ហើយ ឃើញថាសេចក្តីដូចគ្នាទេ យើងសួរតែគ្រាន់រូបាវចរកុសលចិត្តទាំងប្រាំតែប៉ុណ្ណោះ ។ ចុះរូបាវចរ-កុសលចិត្តនោះបានខាងបុគ្គលពួកណា? ប្រព្រឹត្តទៅដូចម្តេច? ក្នុងរូបាវចរ-កុសលចិត្តមួយ ៗ មានសេចក្តីអធិប្បាយថាដូចម្តេចខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវិទូ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯរូបាវចរកុសលចិត្តទាំងប្រាំនោះបានខាងព្រះយោគាវចរកុលបុត្តដែលបានពិចារណាឃើញនូវទោសនៃនីវរណធម៌ទាំងប្រាំថាជាសត្រូវ គាបបិទបាំងរាំងផ្លូវមិនឲ្យសត្វទាំង-ឡាយ ត្រាច់ទៅសោយសុខរបស់មនុស្ស-សុខរបស់ទេវតា-សុខក្នុងព្រះនិព្វានបានឡើយ ហើយបើកផ្លូវឲ្យសត្វទាំងឡាយត្រាច់ទៅសោយទុក្ខលំបាកក្នុងនរក ប្រេត អសុរកាយ តិរច្ឆាន គឺ: ១- កាមច្ឆន្ទ សេចក្តីប្រាថ្នាត្រេកត្រអាលក្នុងកាមគុណទាំងប្រាំមានរូបជាដើម លុះទៅតាម

អំណាចតណ្ហាដឹកនាំ, ២-ព្យាបាទ សេចក្ដីក្រោធខឹងគំនុំគុំកួនធ្វើប្រយោជន៍របស់បុគ្គលដទៃឲ្យវិនាស ឬថា ធ្វើបុគ្គលដទៃឲ្យអន្តរាយជីវិតប្រកបដោយអាឃាតវត្ថុទាំង ៩ , ៣-ថីនមិទ្ធ សេចក្ដីខ្ជិលច្រអូសមិនមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមខ្វល់ខ្វាយនឹងងងុយងោកច្រើន , ៤-ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ច មានចិត្តរាយ-ហាយ ហុយឡើងដូចផេះត្រូវខ្យល់ ឬដូចផ្សែងភ្លើង និងសេចក្ដីក្ដៅក្រ-ហាយស្ដាយក្រោយដោយគិតថា អំពើលាមកអាក្រក់អញធ្វើជ្រុលហើយ អំពើល្អអញពុំបានធ្វើឡើយ , ៥-វិចិកិច្ឆា សេចក្ដីសង្ស័យប្រកបដោយវត្ថុទាំង ៨ មានសង្ស័យក្នុងគុណព្រះពុទ្ធជាដើម ត្រូវជានីវរណធម៌ទាំងប្រាំ ជាសត្រូវដល់កុសលធម៌ទាំងពួងមានឈានជាដើម ព្រះយោគីកុលបុត្ត អ្នកមានព្យាយាមមាំបានពិចារណាឃើញទោសនេះហើយក៏ខំព្យាយាមលះបង់នីវរណធម៌ទាំងប្រាំ ខំប្រឹងប្រែងព្យាយាមចំរើនភាវនា ក្នុងបណ្ដាសមថកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះ សមថកម្មដ្ឋានឯណាមួយ ឬក្នុងវិបស្សនាកម្មដ្ឋានក្ដីដែលជាធម៌សម្រាប់ម្ចាត់នីវរណធម៌ទាំងប្រាំបាន ហើយញុំាងបឋមជ្ឈានកុសលចិត្តឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្ដានរបស់ខ្លួន គឺកុសលចិត្តព្រមទាំងចេតសិកកើតលេកជាមួយគ្នាដោយបឋ-មជ្ឈាន ទី ១ ប្រកបដោយអង្គ ៥ គឺ: ១-វិតក្កៈ សេចក្ដីត្រិះរិះ

លើកចិត្តដាក់ទៅក្នុងអារម្មណ៍នៃព្រះកម្មដ្ឋានឯណានីមួយ ៗ ២- វិចារៈ ញុំាងចិត្តឲ្យត្រាច់ទៅក្នុងអារម្មណ៍នៃព្រះកម្មដ្ឋាន មានកិរិយាពិចារណា ផុសទាក់ទងនូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ។ ៣-បីតិ ធម្មជាតិញុំាងកាយនិងចិត្ត ឲ្យឆ្អែតបំប៉នឡើង មានការប្រកបដោយសេចក្ដីត្រេកអរពេញចិត្ត និង កាន់យកនូវអារម្មណ៍ដ៏ស្រាលរហ័សជាលក្ខណៈ មាន ៥ គឺ: ខុទ្ទកាបីតិ សេចក្ដីអំណរពេញចិត្តធ្វើឲ្យព្រឺក្បាល ព្រឺខ្លួនប្រកបដោយរស្មីមានពណ៌ ទៀតកើតឡើងប្រាកដគ្រាន់តែផ្ទន់ផ្លែកឬគ្រាន់ហាចយកែ ១, ខណិកាបីតិ សេចក្ដីអំណរពេញចិត្តធ្វើឲ្យព្រឺ ៗ ព្រាប ៗ ហើយបាត់ទៅប្រកបដោយ រស្មីមានពណ៌សផេក ៗ ដូចរលកទឹកកើតឡើងប្រាកដគ្រាន់តែផ្ទន់ផ្លែកឬ គ្រាន់ហាចយកែ ១, ឱក្កន្តិកាបីតិ សេចក្ដីអំណរពេញចិត្តធ្វើឲ្យស្រួន កាយ-ចិត្ត ប្រកបដោយរស្មីមានពណ៌ព្រាលដូចភ្លើងកើតឡើងប្រាកដ គ្រាន់តែផ្ទន់ផ្លែកឬគ្រាន់ហាចយកែ ១, ឧព្វេគាបីតិ សេចក្ដីអំណរពេញចិត្ត ធ្វើឲ្យហាក់អណ្ដែតខ្លួន បើចំរើនខ្លាំងអាចបណ្ដែតទាំងខ្លួនឡើងទៅ ប្រកបដោយរស្មីមានពណ៌លឿង កើតឡើងប្រាកដគ្រាន់តែផ្ទន់ផ្លែក ឬគ្រាន់ ហាចយកែ ១, ផរណាបីតិ សេចក្ដីអំណរពេញចិត្ត ធ្វើឲ្យធំទូលាយចិត្ត ហាក់ដូចជាខ្លួនធំឡើងប្រកបដោយរស្មីមានពណ៌សដូចសំឡី កើតឡើង

ប្រាកដត្រង់ទ្រនំនៃក្នុកប្តូរត្រង់ហាងយកគេ ១ ។ ៤–សុខំ ប្រព្រឹត្តទៅដោយស្រួលក្នុងសម្បយុត្តធម៌មានសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរពេញចិត្តជាលក្ខណៈ ដូចជាព្រះរាជាមានព្រះរាជហឫទ័យជ្រះថ្លាសោយនូវភោជនមានឱជារសដ៏ឆ្ងាញ់ ។ ៥-ឯកគ្គតា ភាវៈនៃចិត្តដ៏ប្រសើរ មានអារម្មណ៍តែមួយដំកល់មាំមិនបានរវើរវាយ ដោយអារម្មណ៍ផ្សេង ៗ បានឈ្មោះថា បឋមជ្ឈានកុសលចិត្ត ។

ទី ២- ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត មានសេចក្ដីអធិប្បាយដូចបឋមជ្ឈានកុសលចិត្តទី ១ នោះដែរ ប្លែកផ្សេងគ្នាតែអង្គ ព្រោះទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្តនេះប្រកបដោយអង្គ ៤ គឺៈ ១ វិចារៈ ២-បីតិ ៣-សុខៈ ៤-ឯកគ្គតា ត្រូវជាអង្គ ៤ បានឈ្មោះថា ទុតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ។

ទី ៣ - តតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបដោយអង្គ ៣ គឺៈ ១- បីតិ ២- សុខៈ ៣-ឯកគ្គតា ត្រូវជាអង្គ ៣ បានឈ្មោះថា តតិយជ្ឈានកុសលចិត្ត ។

ទី ៤ - ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបដោយអង្គ ២ គឺៈ ១ - សុខ ២-ឯកគ្គតា ជាអង្គ ២ បានឈ្មោះថា ចតុត្ថជ្ឈានកុសលចិត្ត ។

ទី ៥ – បញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្ត ប្រកបដោយអង្គ ២ គឺៈ ១-ឧបេក្ខា

ធម្មជាតិសំឡឹងមើលមាំ គឺជាធម្មជាតិប្រព្រឹត្តរម្ងាប់នូវនីវរណធម៌ទាំងប្រាំបាន យ៉ាងចុះជាមាំគង់ ។ សេចក្ដីស្រួលកាយស្រួលចិត្តគឺបណ្ឌិតពោលថាសេចក្ដីសុខយ៉ាងសំខាន់ដោយពិត, ២- ឯកគ្គតាការនៃចិត្តដ៏ប្រសើរមានអារម្មណ៍តែមួយដ៏គល់មាំមិនបានរវើរវាយដោយអារម្មណ៍ផ្សេងៗ ជាអង្គ ២ បានឈ្មោះថាបញ្ចមជ្ឈានកុសលចិត្ត ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ព្រះយោគីកុលបុត្ត ដែលខំធ្វើឈានទាំងនេះឲ្យកើតឡើងបានក្នុងសន្ដានរបស់ខ្លួននោះ ត្រូវលះបង់នីវរណធម៌ទាំងប្រាំឲ្យស្រឡះហើយទំព្យាយាមឲ្យមាំមួនប្រកបដោយធម៌ ២ យ៉ាងជាដើម គឺការនាំទំពើរនូវព្រះកម្មដ្ឋានសមគួរតាមចរិតរបស់ខ្លួន ១, សមាធិដ៏គល់ចិត្តឲ្យមាំ ខំនៅក្នុងអារម្មណ៍ នៃព្រះកម្មដ្ឋានដែលខ្លួនបានរៀនមក ហើយមិនឲ្យនីវរណធម៌ទាំង ៥ ចូលមកបៀតបៀនបាន ១ ទើបអាចញ៉ាំងឈានទាំងនេះឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្ដានរបស់ខ្លួនបាន ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីរូបាវចរកុសលចិត្តទាំង ៥ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៥១- ធម្មវិទូ បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្តកាមី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះត្រឹមត្រូវហើយ តែយើងខំសួរប្រស្នាដទៃតទៅទៀត ។ ចុះពាក្យថា សមថកម្មដ្ឋាននិងវិបស្សនាកម្មដ្ឋាននោះមាន

សេចក្ដីអធិប្បាយដូចម្ដេច? សមថកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះគឺកម្មដ្ឋានអ្វីខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាអំពីពាក្យថា សមថកម្មដ្ឋាន វិបស្សនាកម្មដ្ឋានដឹងរាប់ចំនួនកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ ព្រមទាំងពាក្យប្រែអធិប្បាយឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងដឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវិទូ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកាមី សេចក្ដីអធិប្បាយថា ចិត្តកាន់យកនូវអារម្មណ៍ទាំងឡាយមានបឋវីកសិណារម្មណ៍ជាដើម មកជាទីតាំងបរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្ត ភាវនាឲ្យរឿយ ៗ រម្ងាប់នូវនីវ-រណធម៌បានហើយ ក៏ញុំាងឧបចារសមាធិនិងអប្បនាសមាធិឲ្យកើតឡើងប្រាកដ បានឈ្មោះថា សមថកម្មដ្ឋាន ។ ព្រោះយោគាវចរកុលបុត្របានចំរើនភាវនាដោយបញ្ញាពិចារណាឃើញដោយអាការផ្សេង ៗ មានអនិច្ច-លក្ខណៈ ទុក្ខលក្ខណៈ អនត្តលក្ខណៈ ជាដើមជាអារម្មណ៍ បានឈ្មោះថា វិបស្សនាកម្មដ្ឋាន ដោយពិត ។ ឯចំនួនសមថកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះគឺកសិណ ១០ អសុភ ១០ អនុស្សតិ ១០ ព្រហ្មវិហារ ៤ សញ្ញា ១ វវត្ថាន ១ អរូប ៤ ត្រូវជា ៤០ គត់ ។ សេចក្ដីអធិប្បាយថា កសិណទាំង ១០ នោះ បែកទៅជាភូតកសិណ ៤ គឺៈ ១– បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តភាវនាថា បឋវី ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពី

មណ្ឌលនៃដីជាអារម្មណ៍ ក្នុងមនោទ្វារដោយចក្ខុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា បឋវីកសិណ ។ ២– បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនាថា អាបោ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃទឹកជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយចក្ខុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា អាបោកសិណ ។ ៣– បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនាថា តេជោ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃភ្លើងជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយចក្ខុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា តេជោកសិណ ។ ៤– បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនាថា វាយោ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតអំពីមណ្ឌលនៃខ្យល់ជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយចក្ខុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា វាយោកសិណ ។ ចែកទៅជាវណ្ណកសិណ ៤ គឺ: ៥– បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនាថា នីលំ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃផ្កាឬសំពត់ មានពណ៌ខៀវជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយចក្ខុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា នីលកសិណ ។ ៦– បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនាថា បីតំ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃផ្កាឬសំពត់ មានពណ៌លឿងជាអារម្មណ៍ក្នុង

មនោទ្វារ ដោយបច្ចុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា បីតកសិណ ។ ៧- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា លោហិតំ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃផ្កាឬសំពត់ មានព័ណ៌ក្រហមជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយបច្ចុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា លោហិតកសិណ ។ ៨- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា ឱទាតំ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃផ្កាឬសំពត់មានព័ណ៌សជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយបច្ចុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា ឱទាតកសិណ ។ ៩- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់អាកាសទីរលងទទេទុកក្នុងចិត្តការនោះថា អាកាសោ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌល នៃអាកាសជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយបច្ចុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា អាកាសកសិណ ។ ១០- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តដោយអំណាចនៃពន្លឺមានពន្លឺព្រះចន្ទ្រជាដើមការនោះថា អាលោកោ ៗ សំឡឹងយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីមណ្ឌលនៃពន្លឺជាអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារដោយបច្ចុបញ្ញាជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត បានឈ្មោះថា អាលោកកសិណ ។ កសិណទាំង ១០ នេះ សំរេចដល់ឧបចារសមាធិនិងអប្បនាសមាធិ បានហូតបញ្ញ-

មជ្ឈានដោយពិត ។

អសុភ ១០ នោះគឺ: ១- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា ឧទ្ធុមាតកំ ៗ រំពឹងគាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសព(១) មានសរីរៈស្រស់គួរខ្ពើមហើមប៉ោងឡើងជាអារម្មណ៍ជាទីសង្កេត បានឈ្មោះថា ឧទ្ធុមាតកៈ ។ ២- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា វិនីលកំ ៗ រំពឹងគាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសព មានសរីរៈស្រស់ហើមខ្លាំង មានពណ៌ខៀវផ្សេង ៗ ដោយច្រើនជាអារម្មណ៍ជាទីសង្កេត បានឈ្មោះថា វិនីលកៈ ។ ៣- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា វិបុព្វកំ ៗ រំពឹងគាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាក-សពមានខ្ទុះហូរចេញផ្សេង ៗ ជាអារម្មណ៍ជាទីសង្កេត បានឈ្មោះថា វិបុព្វកៈ ។ ៤- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា វិច្ឆិទ្ទកំ ៗ រំពឹងគាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសព មានសរីរៈដែលបុគ្គលកាត់ដាច់ពាក់កណ្តាលជាពីរកំណាត់ជាអារម្មណ៍ជាទីសង្កេត បានឈ្មោះថា វិច្ឆិទ្ទកៈ ។ ៥- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា វិក្ខា-យិតកំ ៗ រំពឹងគាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសព មានសរីរៈ

១- ដែលហៅថា " សាកអសុភ " តែក្នុងវចនានុក្រមថា " សាកសព " ត្រូវប្រើវិញ ។

ស្រស់ដែលសត្វក្អែក-ឆ្កែ-ចចកជាដើម ចិកស៊ីហើយជាអារម្មណ៍ជាទីសង្វេគ បានឈ្មោះថា វិក្ខាយិតកៈ ។ ៦- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា វិក្ខិត្តកំ ៗ រំពឹងកាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសពមានសរីរៈស្រស់ជាអង្គារដែលសត្វឆ្កែ ចចកជាដើម ចិកស៊ីចោលហើយកកាយជាអារម្មណ៍ជាទីសង្វេគ បានឈ្មោះថា វិក្ខិត្តកៈ ។ ៧ៈ បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា ហតវិក្ខិត្តកំ ៗ រំពឹងកាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសពមានសរីរៈស្រស់ ដែលបុគ្គលកាត់បំព្រួញដាច់ជាកំណាត់តូច-ធំដោយកាំបិត ហើយចោលផ្សេងៗ ជាអារម្មណ៍ជាទីសង្វេគ បានឈ្មោះថា ហតវិក្ខិត្តកៈ ។ ៨-បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា លោហិតកំៗរំពឹងកាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសពមានសរីរៈ ស្រស់ ប្រឡាក់ដោយឈាមក្រហមព្រាលដែលបុគ្គលកាត់ដាច់ហើយថ្មីៗ ជាអារម្មណ៍ជាទីសង្វេគ បានឈ្មោះថា លោហិតកៈ ។ ៩- បរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា បុឡុវកំ ៗ រំពឹងកាន់យកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើតមកអំពីសាកសព មានសរីរៈស្រស់លាយប្រឡំដោយត្រកូលនៃសត្វដង្កូវទាំងឡាយហូរចេញពុំដាច់ ជាអារម្មណ៍ជាទីសង្វេគ បានឈ្មោះថា បុឡុវកៈ ។ ១០-បរិកម្មចំរើនធ្វើ

កំណត់ទុកក្នុងចិត្តការនោះថា អដ្ឋិកំ ៗ រំពឹងការនយកឧគ្គហនិមិត្តដែលកើត មកអំពីសាកសពមានតែកន្លឹងនេះជាអារម្មណ៍ជាទីសង្កេត បានឈ្មោះ ថា អដ្ឋិកៈ ។ អសុភទាំង ១០ នេះ សម្រេចដល់ឧបចារសមាធិផង អប្បនាសមាធិ បានត្រឹមតែបឋមជ្ឈានប៉ុណ្ណោះ ។

អនុស្សតិទាំង ១០ នោះ គឺៈ ១- ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករឭក រឿយៗ នូវព្រះពុទ្ធគុណទាំង ១០ រំពឹងការនោះថា សោ ភគវា ឥតិបិ អរហំ សោ ភគវា ឥតិបិ អរហំ, សោ ភគវា ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សោ ភគវា ឥតិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ។ល។ សោ ភគវា ឥតិបិ ពុទ្ធោ សោ ភគវា ឥតិបិ ពុទ្ធោ, សោ ភគវា ឥតិបិ ភគវា សោ ភគវា ឥតិបិ ភគវា ឬថារំពឹងការនោះឲ្យខ្លីតិចចុះមកថា អរហំ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ។ល។ ពុទ្ធោ ពុទ្ធោ ភគវា ភគវា តាំងដំកល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោន បង្វែរផ្តួលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅ សិបក្នុងព្រះពុទ្ធគុណជាអារម្មណ៍ គាបគ្របសង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង៥បាន មានពន្លឺស្មើកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាម កាយក្តាសម្រេចបានត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា ពុទ្ធានុស្សតិ ។ ២- ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយៗនូវព្រះធម្មគុណ រំពឹងការនោះថា

ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ, សន្ទិដ្ឋិកោ សន្ទិដ្ឋិកោ, អកាលិកោ អកាលិកោ, ឯហិបស្សិកោ ឯហិបស្សិកោ, ឱបនយិកោ ឱបនយិកោ, បច្ចត្តំវេទិតព្វោ វិញ្ញូហិ បច្ចត្តំ វេទិតព្វោ វិញ្ញូហិ ឬជារំពឹងការនោឡើងទ្រឹតចុះមកថា ធម្មោ ធម្មោ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំ ដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោនបង្ហូរជម្រាលចិត្តឲ្យទៅផ្ទេកនៅស៊ប់ ក្នុងព្រះធម្មគុណជាអារម្មណ៍ គាបគ្របសង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេងៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចបានត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា ធម្មានុស្សតិ ។

៣ . ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយៗ នូវព្រះសង្ឃគុណរំពឹងការនោថា សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ ។ល។ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្ស អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្ស ឬជារំពឹងការនោឡើងទ្រឹតចុះមកថា សង្ឃោ សង្ឃោ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំ ដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោន បង្ហូរ ជម្រាលចិត្តឲ្យទៅផ្ទេកនៅស៊ប់ក្នុងព្រះសង្ឃគុណជាអារម្មណ៍ គាបគ្របសង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេងៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចបានត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា

សង្ឃានុស្សតិ ។ ៤-ធ្វើបរិកម្មបំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយ ៗ នូវសីល-គុណរបស់ខ្លួនដ៏បរិសុទ្ធល្អដោយការៈមានសីលមិនបានដាច់ជាដើម ពឹងការនោះថា សីលំ ។ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោនបង្ហូរផម្រួលចិត្តទៅឲ្យជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងសីលគុណជាអារម្មណ៍ អាចគ្របសង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាម-កាយទ្វារសម្រេចបានត្រឹមឧបចារៈសមាធិ បានឈ្មោះថា សីលានុស្សតិ ។ ៥-ធ្វើបរិកម្មបំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយ ៗ នូវចាគគុណ គុណដែលខ្លួនបានបរិច្ចាគបាយទឹកសំពត់យានជំនិះ ផ្កាកម្រង គ្រឿងក្រអូប គ្រឿងលាប ទីដំណេក ទីនៅអាស្រ័យ គ្រឿងប្រទីបសម្រាប់អុជ ឲ្យជាទានមិនកេ្ងច ដោយការៈនៃខ្លួនមានចិត្តកំណាញ់ជាមន្ទិលប្រាសចេញជាស្រឡះហើយ ពឹងការនោះថា ចាគំ (១) ។ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំ ដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោនបង្ហូរផម្រួលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងចាគគុណជាអារម្មណ៍ អាចគ្របសង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា

● មានបាលីខ្វះថា ចាគោ ។ តែក្នុងដីកាព្រះអភិធម្មថា ចាគំ ។ ផ្ទេះ ។

ចាគានុស្សតិ ។ ៦ - ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយ ៗ នូវទេវតា-
គុណឲ្យជាបន្ទាល់សាក្សីនៃខ្លួន ដឹងច្បាស់ថា ទេវតាទាំងឡាយប្រកប
ដោយគុណធម៌ទាំងឡាយ ៥ មានសទ្ធាគុណជាដើម យ៉ាងណាមិញ
អញក៏ប្រកបដោយគុណធម៌ទាំង ៥ យ៉ាងនោះដែរ ហើយពិចារណាថា
ទេវតា ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោនបង្វិលជម្រុល
ចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងទេវតាគុណជាអារម្មណ៍ គាបគ្រប់សង្កត់
នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់
ផ្សេង ៗ ផ្សាយទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះ
ថា ទេវតានុស្សតិ ។ ៧ - ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករលឹករឿយ ៗ
នូវឧបសមគុណនៃព្រះនិព្វាន ដែលជាគុណជាតកើតឡើងគាប់រម្ងាប់
នូវកង្វល់ទុក្ខទាំងអស់បាន ពិចារណាថា សន្តិ ៗ រលត់ទុក្ខ ៗ អច្ចុត ៗ
មិនច្យុត ៗ ស៊ប់ ៗ ទៀង ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយា
បង្អោនបង្វិលជម្រុលចិត្ត ឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងឧបសមគុណជាអារម្មណ៍
គាបគ្រប់សង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្ត
ដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារសម្រេចត្រឹមឧបចារ
សមាធិ បានឈ្មោះថា ឧបសមានុស្សតិ ។ ៨ - ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំង

សតិនឹករឭករឿយ ៗ នូវមរណៈសេចក្តីស្លាប់មិនទៀងដល់ខ្លួន តែកើតឡើងហើយកាត់ផ្តាច់បង់នូវជីវិតិន្ទ្រិយឲ្យសូន្យទៅ ឥតកំណត់កាលឡើយ ពិចារណាថា មរណំ ៗ ស្លាប់ ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោន បង្ហោរ ផ្ទួលចិត្តឲ្យទៅជ្រុកនៅស៊ប់ក្នុងមរណានុស្សរណៈ កិរិយានឹករឭករឿយ ៗ នូវសេចក្តីស្លាប់ជាអារម្មណ៍ អាចគ្រប់សង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានតទូវស្មើកើតឡើង អំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា មរណានុស្សតិ ។ ៩- ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយ ៗ នូវកាយគោដ្ឋាសនិមិត្ត ចំណែកនៃរាងកាយមានសក់ជាដើម ពិចារណានូវអាការ ៣២ មានបរិយាយថា កេសា ៗ លោមា ៗ នខា ៗ ទន្តា ៗ តចោ ៗ ជាអនុលោមបដិលោមជាដើម ថាជារបស់ឥតខ្លឹមសារសូន្យសោះ គួរខ្ពើមដោយពិត តាំងដំកល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោន បង្ហោរផ្ទួលចិត្តឲ្យទៅជ្រុកនៅស៊ប់ ក្នុងកាយគោដ្ឋាសនិមិត្តជាអារម្មណ៍ អាចគ្រប់សង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានតទូវស្មើកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចដល់ឧបចារសមាធិ និងអប្បនាសមាធិ ត្រឹមបឋមជ្ឈានប៉ុណ្ណោះ បានឈ្មោះថា កាយគតា-

សតិ ៗ ១០ ធ្វើបរិកម្មចំរើនតាំងសតិនឹករឭករឿយ ៗ នូវអានាបានៈរបស់ ដែលខ្លួនដកដង្ហើមចេញនិងដកដង្ហើមចូល ឲ្យដឹងច្បាស់ថា អញដកដង្ហើមចេញវែង អញដកដង្ហើមចូលក៏វែងជាដើម រំពឹងភាវនាថា អានាបានំ ៗ អស្សាសបស្សាសា ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អួន បន្ធូរជម្រុលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងអស្សាសបស្សាសនិមិត្តជាអារម្មណ៍ កាលគ្រប់សង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ស្អាតផូរផង់ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចដល់ឧបចារសមាធិនិងអប្បនាសមាធិរហូតបញ្ចមជ្ឈានដោយពិត បានឈ្មោះថាអានាបានស្សតិ, ត្រូវជាអនុស្សតិ ១០ ។

ព្រហ្មវិហារ ៤ នោះគឺៈ ១ បរិកម្មចំរើនឲ្យរឿយ ៗ ដើម្បីលះបង់នូវព្យាបាទ សេចក្ដីក្រោធខឹងគំនុំគំគួនដល់សត្វទាំងឡាយ ដោយមេត្តាចិត្តផ្សាយទៅកាន់ទិសទាំងពួង មានសេចក្ដីស្រឡាញ់រាប់អានស្មើ ៗ ប្រមូលមកនូវប្រយោជន៍និងសេចក្ដីសុខ ។ ចំរើនដល់សព្វសត្វទាំងឡាយជាលក្ខណៈ រំពឹងភាវនាថា សព្វេ សត្តា អវេរា ហោន្តុ ។ សត្វទាំងឡាយទាំងពួង កុំឲ្យមានពៀរវេរាឡើយ ។ សព្វេ សត្តា សុខិតា ហោន្តុ ។ សត្វទាំងឡាយទាំងពួង ចូរឲ្យបានសេចក្ដីសុខក្សេមក្សាន្ត ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យ

នាំដោយអំណាចនៃកិរិយា បង្អោន បង្ហូរផ្ទេរលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុង
មេត្តាគុណ មានសត្វប្រមាណពុំបានជាអារម្មណ៍ អាចគ្របសង្កត់នូវ
នីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ថ្លាស្អាតផូរផង់
ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចដល់ឧបចារសមាធិ
និងអប្បនាសមាធិត្រឹមចតុក្កជ្ឈាន បានឈ្មោះថា មេត្តាព្រហ្មវិហារ ។

២– បរិកម្មចំរើនឲ្យរឿយ ៗ ដើម្បីលះបង់នូវវិហឹសកម្ម អំពើបៀតបៀន
សម្លាប់សត្វទាំងឡាយ ដោយករុណាសេចក្ដីអាណិតអាសូរចំពោះសត្វ
ទាំងឡាយដែលមានសេចក្ដីទុក្ខលំបាកផ្សេង ៗ មានប្រាថ្នានឹងនាំសត្វ
ឲ្យរួចផុតចាកទុក្ខជាលក្ខណៈតែងភាវនាថា សព្វេ សត្តា ទុក្ខា បមុញ្ចន្តុ ។
សត្វទាំងឡាយទាំងពួងចូរឲ្យរួចផុតចាកទុក្ខ ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យនាំដោយ
អំណាចនៃកិរិយា បង្អោន បង្ហូរផ្ទេរលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងករុណា-
គុណ មានសត្វប្រមាណពុំបានជាអារម្មណ៍ អាចគ្របសង្កត់នូវ
នីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្តដ៏ថ្លាស្អាតផូរផង់
ផ្សេង ៗ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចដល់ឧបចារសមាធិនិង
អប្បនាសមាធិត្រឹមចតុក្កជ្ឈាន បានឈ្មោះថា ករុណាព្រហ្មវិហារ ។

៣– បរិកម្មចំរើនឲ្យរឿយ ៗ ដើម្បីលះបង់នូវសេចក្ដីឫស្យាប្រណែនឈ្នា-

ទិស មិនត្រេកអរចំពោះសេចក្ដីសុខ ចំរើននឹងភោគសម្បទានៃបុគ្គលដទៃ មានកិរិយាត្រេកអរកែកាយចំពោះសុខសម្បត្តិ របស់អ្នកដទៃជាលក្ខណៈ រំពឹងការនោះថា សព្វេ សត្តា លទ្ធសុខសម្បត្តិតោ មា វិគច្ឆន្តុ សត្វទាំងឡាយ ទាំងពួងចូរកុំឲ្យប្រាសចាកសុខសម្បត្តិដែលខ្លួនបានហើយ ១ កាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយា បង្អោន បង្ហូរដម្រូលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅសិប់ក្នុងមុទិតាគុណ មានសត្វប្រមាណពុំបានជាអារម្មណ៍ កាបគ្របសង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន មានពន្លឺរស្មីកើតឡើងអំពីចិត្ត ដ៏ថ្លាស្អាតផូរផង់ផ្សេង ១ ផ្សាយចេញទៅតាមកាយទ្វារ សម្រេចដល់ឧប-ចារសមាធិនិងអប្បនាសមាធិត្រឹមចតុក្កជ្ឈាន បានឈ្មោះថា មុទិតាព្រហ្មវិហារ ។ ក៏ព្រហ្មវិហារទាំង ៣ មានមេត្តាជាដើមនេះប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ជាចេតសិកធម៌មានកម្លាំងថយ ជាគូសត្រូវនឹងទោ-មនស្សវេទនាឲ្យសម្រេចបាននៃត្រឹមចតុក្កជ្ឈាន ពុំបានសម្រេចដល់បញ្ច-កជ្ឈានឡើយ ព្រោះមេត្តា ករុណា មុទិតាដែលប្រកបដោយសោមនស្សនេះ ជាធម៌សម្រាប់លះបង់នូវអកុសលទាំង ៣ គឺព្យាបាទ: ១ វិហឹសា ១ អនភិរតិ សេចក្ដីមិនត្រេកអរចំពោះសុខសម្បត្តិអ្នកដទៃ ១ ឲ្យជ្រះស្រ-ឡះបាន តែងសម្រេចបាននៃត្រឹមចតុក្កជ្ឈានចំណែកៗ ២– បរិកម្មចំរើនឲ្យ

រឿយ ៗ ដើម្បីលះបង់នូវចិត្តដែលត្រេកអរក្នុងអកុសលកម្មមានសេចក្តីព្យា-បាទជាដើមដោយឧបេក្ខាចិត្តជាកុសលប្រកបដោយបញ្ញាដឹងច្បាស់ជាកម្មជារបស់ខ្លួនពិត ៗ មានកិរិយាប្រព្រឹត្តទៅជាគណ្ឋាលក្ខណ៍ឥដ្ឋារម្មណ៍ និងអនិដ្ឋារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ រំពឹងការនោះថា សព្វេ សត្តា យថា កំ តថា កំ កម្មស្សកា ហោន្តុ ៗ សត្វទាំងឡាយទាំងពួង មានកម្មល្អ-អាក្រក់របស់ខ្លួនជាយ៉ាងណា ៗ នឹងកើតមានប្រាកដជាយ៉ាងនោះ ៗ តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយា បង្អោនបង្ហូរដម្រូលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងឧបេក្ខាគុណ មានសត្វនិងសង្ខារប្រមាណពុំបានជាអារម្មណ៍ អាចគ្របសង្កត់នូវអកុសលធម៌ទាំងឡាយមាននីវរណធម៌ជាដើមបាន សម្រេចដល់ឧបចារសមាធិនិងអប្បនាសមាធិ ចំពោះតែបញ្ចមជ្ឈានដែលជាឈានដ៏-ឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ ព្រោះឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនានេះមានកម្លាំងខ្លាំង អាចញ៉ាំងបញ្ចមជ្ឈានឲ្យកើតឡើងបានដោយពិត ៗ

៣៨ - បដិកូលសញ្ញា សេចក្តីអធិប្បាយថា ព្រះយោគាវចរកុល-បុត្រ បានបរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ចំណាំទាំក្នុងទុកចិត្តប្រព្រឹត្តទៅដោយកិច្ចពិចារណានូវអាហារទាំងពួងថាជាវត្ថុ គឺបុគ្គលគប្បីខ្ពើមរអើមក្រពេក រំពឹងការនោះថា កវឡិង្ការាហារេ បដិកូលា ៗ អាហារដែលបុគ្គលធ្វើ

ឲ្យជាពិទូត គួរខ្ពើមរអើមក្រៃពេក ៗ ដោយអំណាចនៃកាលទាំង-ឡាយ មានគមនកាល ៗ ជាទីដើរចេញទៅ , បរិយេសនកាល ៗ ជាទីស្វែងរកអាហារ, បរិភោគកាល ៗ ជាទីបរិភោគជាដើម តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយា បង្អោនបង្ហូរប្រមូលចិត្តឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងទីបដិកូលជាអារម្មណ៍ អាចគ្រប់សង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បានសម្រេចត្រឹមឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា បដិកូលសញ្ញា ។

៣៦ – ធាតុវវត្ថាន ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រ បានបរិកម្មចំរើនធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តនូវធាតុទាំង ៤ មានបឋវីធាតុជាដើម ថាជាសភាវៈទ្រទ្រង់នៅ មិនមែនជាសត្វ មិនមែនមានជីវិត តែងសូន្យទៅជាធម្មតា មានរំពឹងភាវនាថា កេសា ធាតូ ៗ សក់ទាំងឡាយជាធាតុ ៗ លោមា ធាតូ ៗ រោមទាំងឡាយជាធាតុ ៗ ជាដើម តាំងតម្កល់ចិត្តឲ្យមាំដោយអំណាចនៃកិរិយាបង្អោនបង្ហូរប្រមូលចិត្ត ឲ្យទៅជ្រកនៅស៊ប់ក្នុងកិរិយាកំណត់ធាតុទាំង ៤ ជាអារម្មណ៍ អាចគ្រប់សង្កត់នូវនីវរណធម៌ទាំង ៥ បាន សម្រេចឧបចារសមាធិ បានឈ្មោះថា ធាតុវវត្ថាន ។

អរូប ៤ នោះគឺ: ទី ១.- ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រ ដែលបានចេះស្ទាត់ក្នុងរូបជ្ឈានទាំង ៥ ហើយបានរំពឹងពិចារណាឃើញនូវទោសនៃ

ក្នុងរូបទាំង ៤ ដែលជាគ្រោតគ្រាតមិនបង់ឲ្យមានទៀយ បង់ឲ្យមានតែអា-
កាសធាតុទទេទទេនៅក្រៅលទទេដែលល្អិតផូរផង់ បណ្ដាកសិណទាំង ១០ នោះ
ដែលកើតឡើងហើយ គឺថាលើកលែងតែពលនៅកសិណបដិភាគនិមិត្តទាំង ៩
ចេញ ដោយពុំបានធ្វើកំណត់ទុកក្នុងចិត្តទៀយ ហើយប្រារព្ធការយក
បដិភាគនិមិត្តមួយដែលកើតអំពីអាកាសកសិណមកបរិកម្មចំរើនរឿយ ៗ
ការនោះថា អនន្តោ អាកាសោ ៗ អាកាសមានទីបំផុតមិនមាន ៗ ឬថា អនន្តោ
អាកាសោ ៗ អាកាសមានទីបំផុតមិនមាន ៗ សំឡឹងបដិភាគនិមិត្តដែល
កើតមកអំពីមណ្ឌលនៃអាកាសដ៏ធំទូលាយ មានទីបំផុតមិនមាននោះជា
អារម្មណ៍ ក្នុងមនោទ្វារ ដោយបក្ខបញ្ញាជាទីពេញចិត្តចូលកាន់បឋ-
មជ្ឈានគឺអាកាសានញ្ចាយតនៈអរូបជ្ឈានទី ១ មានតែអាកាសមានទីបំផុត
មិនមានជាអាយតនៈក្នុងអាកាសារម្មណ៍នោះឯង ៗ ទី ២- ព្រះយោគាវច-
កុលបុត្រ បានពិចារណាឃើញនូវទោសនៃអាកាសថាធំទូលាយពន់-
ពេកណាស់ នាំឲ្យលំបាកមិនបង់ឲ្យមានទៀយ បង់ឲ្យមានតែវិញ្ញាណ
ជាអាយតនៈវិញ ហើយតាំងព្យាយាមបរិកម្មចំរើនការនោះថា អនន្តំ
វិញ្ញាណំ អនន្តំ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណមានទីបំផុតមិនមានៗ តាំងចំរើន
យ៉ាងនេះឲ្យរឿយ ៗ ញុំាងអរូបវិញ្ញាណជាបឋមដែលមានទីបំផុត

មិនមាន ឲ្យបានសម្រេចចូលកាន់បញ្ចមជ្ឈាន គឺវិញ្ញាណញ្ចាយតន - អរូប-
ជ្ឈានទី ២ មានតែអរូបវិញ្ញាណជាបឋម មានទីបំផុតមិនមានជាអាយតនៈ
ក្នុងវិញ្ញាណារម្មណ៍នោះឯង ៗ ទី ៣ ព្រះយោគាវចរកុលបុត្របានពិចារ-
ណាឃើញទោសនៃអរូបវិញ្ញាណជាបឋម ផ្សាយទៅធំឆ្ងាយទូលាយ
ពន់ពេករកទីបំផុតគ្មាន មិនចង់ឲ្យមានអរូបវិញ្ញាណជាបឋមបន្តិចបន្តួចជា
អាយតនៈ ហើយតាំងព្យាយាមបរិកម្មថា នត្ថិ កិញ្ចិ នត្ថិ កិញ្ចិ អរូបវិញ្ញាណ
បន្តិចបន្តួចមិនមានឡើយ ៗ តាំងចំរើនយ៉ាងនេះឲ្យរឿយ ៗ ដរាបដល់បាន
សម្រេចរំលត់អស់អរូបវិញ្ញាណជាបឋម ហើយចូលកាន់បញ្ចមជ្ឈាន គឺអា-
កិញ្ចញ្ញាយតន - អរូបជ្ឈានទី ៣ មិនមានអរូបវិញ្ញាណជាបឋមបន្តិចបន្តួច
ជាអាយតនៈ;ក្នុងបឋមារូបវិញ្ញាណការម្មណ៍ គឺឈានមានការមិនមាននៃ
អរូបវិញ្ញាណជាបឋមជាអារម្មណ៍នោះឯង ៗ ទី ៤-ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រ
បានពិចារណាឃើញទោសនៃអរូបជ្ឈាន ទី ៣ នេះថា នៅមិនទាន់ល្អិត
ដ៏ឧត្តមថ្លូរផង់ ព្រោះនៅមានសញ្ញាដ៏គ្រោតគ្រាតមិនចង់ឲ្យមានឡើយ
ហើយតាំងព្យាយាមបរិកម្មការនោះថា ឯតំ សន្តំ បណីតំ អរូបជ្ឈាន
ទី ៣ នេះដ៏ល្អិតពេក អរូបជ្ឈានទី ៣ នេះ ដ៏ឧត្តមម៉ត់ចត់ពេក តាំង
ចំរើនយ៉ាងនេះឲ្យរឿយ ៗ ដរាបបានសម្រេច ចូលកាន់បញ្ចមជ្ឈាន គឺ

នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន - អរូបជ្ឈានទី ៤ មិនមានសញ្ញាដ៏គ្រោតគ្រាត នោះ តែថាមិនមែនជាមិនមានសញ្ញានោះ គឺមានសញ្ញាដ៏ល្អិតផូរផង់ ជាអាយតនៈក្នុងកិរិយារូបជ្ឈានារម្មណ៍ គឺឈានមានអរូបជ្ឈានទី ៣ ជាអារម្មណ៍នោះឯង ។ ឯអរូបជ្ឈានទាំង ៤ នេះប្រកបដោយអង្គពីរ ៗ ដូចគ្នាគឺ ឧបេក្ខា ១ ឯកគ្គតា ១ សេចក្តីអធិប្បាយដូចអរូបជ្ឈានទី ៤ ដែរ រួមព្រះកម្មដ្ឋានទាំងអស់ គឺកសិណ ១០ អសុភ ១០ អនុស្សតិ ១០ ព្រហ្មវិហារ ៤ បដិកូលសញ្ញា ១ ធាតុវវត្ថាន ១ អរូបជ្ឈាន ៤ ត្រូវជា សមថកម្មដ្ឋាន ៤០ គត់ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៥២–ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា សាធុ ៗ ម្នាលអ្នកទីប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងខ្ញុំសូរលោកតទៅទៀត ។ ចុះព្រះយោគាវចរកុលបុត្រ ដែលមានព្យាយាមខំរៀនព្រះកម្មដ្ឋានត្រូវឲ្យរៀនសមគួរតាមចរិតរបស់ខ្លួន តើចរិតនោះមានប៉ុន្មាន ? គឺចរិតអ្វីខ្លះ ? ក្នុងចរិតមួយ ៗ មានសេចក្តីអធិប្បាយយ៉ាងណាខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនារាប់ចំនួនចរិត ព្រមទាំងសេចក្តីអធិប្បាយ ឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែល

រៀនព្រះកម្មដ្ឋានសមគួរតាមចរិតរបស់ខ្លួននោះ ដោយសង្ខេបចរិតមាន៦គឺ រាគចរិត ១ ទោសចរិត ១ មោហចរិត ១ សទ្ធាចរិត ១ ពុទ្ធិចរិត ១ វិតក្កចរិត ១ សេចក្ដីអធិប្បាយក្នុងចរិតមួយ ៗ ដូច្នេះ ទី ១– បុគ្គលដែលមានរាគៈជាចរិតនោះតែងមានមាយាបិទបាំងទោស ដែលមានក្នុងខ្លួនមិនឲ្យប្រាកដដល់អ្នកដទៃ សំដែងនូវគុណដែលពុំមានក្នុងខ្លួនថាមានក្នុងខ្លួន មានចិត្តប្រកបដោយអស្មិមានៈរបើងរើងរូស មានប្រាជ្ញាតែអំពើដ៏លាមក ជាអ្នកប្រាជ្ញាច្រើនពេកហួសប្រមាណ មិនប្រព្រឹត្តធម៌សន្តោសត្រេកអរស្មើ ៗ សមគួរតាមលាភ ចូលចិត្តតែប្រដាប់តាក់តែងស្អិតស្អាងរាងកាយជាដើម បានឈ្មោះថា បុគ្គលជារាគចរិត ។ ទី ២– បុគ្គលដែលមានទោសៈជាចរិតនោះ តែងមានចិត្តក្រោធខឹង ច្រើនគំនុំគុំគួនដល់អ្នកដទៃ ចូលទៅផិតបង់ពៀរទុកចំពោះបុគ្គលដទៃ ពោលលុបគុណអ្នកដទៃ មានចិត្តឫស្យា ឈ្មោះ ប្រណែននូវសេចក្ដីសុខ- ចំរើននិងសម្បត្តិអ្នកដទៃមិនឲ្យលើសខ្លួន ប្រព្រឹត្តកំណាញ់ទ្រព្យលាក់លៀមទុកមិនឲ្យដល់បុគ្គលដទៃជាដើម បានឈ្មោះថា បុគ្គលជាទោសចរិត ។ ទី ៣– បុគ្គលដែលមានមោហៈជាចរិតនោះ តែងមានសេចក្ដីខ្ជិលច្រអូសច្រើនងងុយងោកងក់ងោកដេកលក់ច្រើន មានចិត្តរាយមាយផ្សាយហុយ

ឡើងដូចផ្ទះត្រូវភ្លើង តែងមានចិត្តក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយជានិច្ច មានចិត្តសង្ស័យច្រើនមិនដោះដាច់ស្រេច. ប្រកាន់យកមាំតែអំពើដែលមិនមែនជាផ្លូវនៃប្រាជ្ញា លះបង់នូវអំពើដែលត្រឹមត្រូវហើយ បានដោយកម្រៃក្រពេញជាដើម បានឈ្មោះថា បុគ្គលជាមោហចរិត ។ ទី៤ បុគ្គលដែលមានសទ្ធាជាចរិត តែបានបរិច្ចាគទានរួចហើយតែងមានចិត្តត្រេកអរមិនបានក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយ មានប្រាជ្ញាត្រូវការចង់ឃើញនូវព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ តែងមានសេចក្តីបំណងចង់ស្តាប់នូវព្រះសទ្ធម្ម មានសេចក្តីត្រេកអរជ្រះថ្លាច្រើន មិនបានសម្តែងសេចក្តីអំនួតអួតគុណដែលមិនមានក្នុងខ្លួនឡើយ ជាបុគ្គលមិនមានមាយាបិទបាំងនូវទោសខ្លួនទុក មានសេចក្តីជ្រះថ្លាតែក្នុងទីដែលគួរជ្រះថ្លាជាដើម បានឈ្មោះថាបុគ្គលជាសទ្ធាចរិត ។ ទី៥-បុគ្គលដែលមានសេចក្តីចេះដឹង(បញ្ញា)ជាចរិត ជាបុគ្គលនិយាយប្រដៅបានដោយងាយ ចូលចិត្តសេពគប់នូវកល្យាណមិត្តដែលមានចិត្តល្អជាកុសល ជាបុគ្គលដឹងប្រមាណក្នុងកិច្ចបរិភោគនូវភោជនមិនល្មោភឥតកំណត់ មានសតិភ្ញាក់រលឹកដឹងខ្លួនល្អ មានព្យាយាមប្រកបការរៀន ១ ក្នុងកិរិយាភ្ញាក់រលឹកកុំភ្លេច មានសេចក្តីសង្វេគក្នុងទីទាំងឡាយដែលគួរសង្វេគ ទំព្យាយាមតម្កល់នូវសេចក្តី

សន្សើត ដោយមុខពាយនៃប្រាជ្ញាជាដើម បានឈ្មោះថា បុគ្គលជាពុទ្ធិ-ចរិត ។ ទី៦– បុគ្គលដែលមានវិតក្កៈជាចរិត តែងនិយាយពាក្យសំដីច្រើនប្រកបដោយពាក្យសំនួន ចូលចិត្តត្រេកអរតែក្នុងពួកមនុស្សប្រជុំគ្នាច្រើន មិនត្រេកអរក្នុងកិរិយាប្រកបរឿយៗ ក្នុងធម៌ជាកុសល មានកិច្ចពុំបានតម្កល់ខ្ជាប់មាំឡើយ ច្រើនត្រិះរិះគិតរំពឹងផ្តើមនូវកិច្ចក្នុងវេលាយប់ ហើយផ្ទុះបំភ្លឺនូវកិច្ចនោះឲ្យឆេះរឿងក្នុងវេលាថ្ងៃ មានចិត្តគំនិតច្រើនវារុះស្ទុះទៅក្នុងអារម្មណ៍ខាងណេះម្តង ខាងណោះម្តង ជាដើម បានឈ្មោះថា បុគ្គលជាវិតក្កចរិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីចរិតទាំង៦ ព្រមទាំងសេចក្តីអធិប្បាយដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៥៣– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា តើអត្ថវាទី លោកវិសជ្ជនាមកនេះយើងស្តាប់បានហើយ ចុះព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះ បើចែកអនុលោមតាមបុគ្គលដែលប្រកបដោយចរិតទាំង ៦ នោះ តើព្រះកម្មដ្ឋានណាខ្លះដែលផ្សេងគ្នា ? មានចំនួនប៉ុន្មានដែលជាទីសប្បាយដល់បុគ្គលទាំងឡាយដែលប្រកបដោយចរិតទាំង៦នោះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យច្បាស់លាស់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះកម្មដ្ឋាន ១០ គឺអសុភ

១០ កាយគតាសតិ ១ ជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជារាគចរិតដោយពិត ។ ព្រះកម្មដ្ឋាន ៨ គឺព្រហ្មវិហារ ៤ វណ្ណកសិណ ៤ ជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជាទោសចរិត ។ ព្រះកម្មដ្ឋានតែ ១ គឺអានាបានស្សតិ ជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជាមោហចរិតផង វិតក្កចរិតផង ។ ព្រះកម្មដ្ឋាន ៦ គឺអនុស្សតិទាំង ៦ មានពុទ្ធានុស្សតិជាដើម ជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជាសទ្ធាចរិត ។ ព្រះកម្មដ្ឋាន ៤ គឺមរណានុស្សតិ ១ ឧបសមានុស្សតិ ១ បដិក្កូលសញ្ញា ១ ចតុធាតុវវត្ថាន ១ ជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជាពុទ្ធិចរិត ។ ព្រះកម្មដ្ឋានដ៏សេសសល់ទាំង ១០ គឺភូតកសិណ ៤ អាកាសកសិណ ១ អាលោកកសិណ ១ អរូបជ្ឈាន ៤ ត្រូវជា ១០ ជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលប្រកបដោយចរិតទាំង ៦ មានបុគ្គលជារាគចរិតជាដើម, បណ្ដាចរិត ទាំង ៦ នោះ កសិណដែលធំក្រាស់ទូលាយជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជាមោហចរិត, កសិណដែលតូចស្ដើងជាទីសប្បាយនៃបុគ្គលជាវិតក្កចរិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ ដែលអនុលោមសមគួរតាមចរិតទាំង ៦ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៥៤- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអ្នកក់ទី ក្នុងព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះ ។ តើមានភាវនាប៉ុន្មាន? មាននិមិត្តប៉ុន្មាន?

មានសមាធិប៉ុន្មាន? កើតមានផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនា ឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថាវិទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ក្នុងព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះមានភាវនា ៣ គឺបរិកម្មភាវនា ១ ឧបចារភាវនា ១ អប្បនាភាវនា ១ ។ មាននិមិត្ត ៣ គឺបរិកម្មនិមិត្ត ១ ឧគ្គហនិមិត្ត ១ បដិភាគនិមិត្ត ១ ។ មានសមាធិ ៣ គឺបរិកម្មសមាធិ ១ ឧបចារសមាធិ ១ អប្បនាសមាធិ ១ ដូចមានសេចក្ដីអធិប្បាយតទៅនេះ គឺភាវនាទាំង ៣ នោះគឺ: ១-ភាវនាដែលមានកម្លាំងខ្សោយជាចំណែកខាងដើម ដែលព្រះយោគាវចរកុលបុត្រព្យាយាមចំរើនធ្វើកំណត់ជាអារម្មណ៍ នៃព្រះកម្មដ្ឋានមានបឋវីកសិណជាដើម ក្នុងមនោទ្វារ ហើយពិចារណារឿយ ៗ សំឡឹងមើលនិមិត្តកើតអំពីមណ្ឌលនៃកសិណ បានឈ្មោះថា បរិកម្មភាវនា ។ ២-ភាវនាដែលមានកម្លាំងខ្លាំងបានឧគ្គហនិមិត្តកើតឡើង ហើយជាកាមាវចរកុសលដែលបានសង្កត់សង្កិននូវនីវរណធម៌បាន មានគោត្រភូកុសលជាទីបំផុតគ្រាប់ទៅក្នុងទីជិតនៃអប្បនា ដូចជាឧបចារនៃស្រុក បានឈ្មោះថា ឧបចារភាវនា ។ ៣-ភាវនាដែលព្រះយោគាវចរកុលបុត្រចំរើនលះបង់នូវនីវរណធម៌ទាំងប៉ុន្មាន ហើយចូលកាន់មហគ្គតកុសលជាប្រសើរ គឺ បឋម-

ជ្ឈាន. មានតែក្តាប្រធានជារូបាវចរកុសលសិបសួន បានឈ្មោះថា អប្ប-
នាភាវនា ។ ឯបរិកម្មភាវនាសម្រេចបានក្នុងព្រះកម្មដ្ឋានទាំងអស់ , ឧប-
ចារភាវនាសម្រេចបានតែក្នុងព្រះកម្មដ្ឋាន ១០ គឺ អនុស្សតិ ៨ មានពុទ្ធា-
នុស្សតិជាដើម បដិក្កូលសញ្ញា ១ ធាតុវវត្ថាន ១ ។ អប្បនាភាវនាសម្រេច
បានក្នុងព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៣០ គឺកសិណ ១០ អានាបានស្សតិ ១ ប្រកបក្នុង
បញ្ចមជ្ឈាន អសុភ ១០ កាយគតាសតិ ១ ប្រកបក្នុងបឋមជ្ឈាន ព្រហ្ម-
វិហារ ៣ មានមេត្តាជាដើម ប្រកបក្នុងចតុក្កជ្ឈាន ឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារ ១
ប្រកបក្នុងបញ្ចមជ្ឈាន ក៏កម្មដ្ឋានទាំង ២៦ នេះ ប្រកបក្នុងរូបាវចរជ្ឈាន
អារុប្ប ៤ ប្រកបក្នុងអរូបាវចរជ្ឈានទាំង ៤ ដោយពិត ។ និមិត្ត ៣ នោះគឺ:
១-ព្រះយោគាវចរកុលបុត្របានកាន់យកនិមិត្តផ្សេងៗ មានកសិណមណ្ឌល
ជាដើមជាអារម្មណ៍ ខំព្យាយាមចំរើនបរិកម្មរឿយ ៗ បានឈ្មោះថាបរិកម្ម-
និមិត្ត ។ ២-ព្រះយោគាវចរកុលបុត្របានរៀនយកនិមិត្តដែលកើតមកអំពី
បរិកម្មភាវនាកើតឡើងប្រាកដក្នុងមនោទ្វារហើយ ដឹងច្បាស់ដោយចក្ខុ-
បញ្ញាដូចជាបានឃើញច្បាស់ដោយភ្នែក បានឈ្មោះថា ឧគ្គហនិមិត្ត ។
៣-តអំពីឧគ្គហនិមិត្តនោះ ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រខំប្រកបចំរើនរឿយ ៗ
ដោយបរិកម្មសមាធិក្នុងឧគ្គហនិមិត្តនោះ លុះដល់អារម្មណ៍ដែលសម្រេច

ដោយការនោះ ហៅថា បញ្ញត្តិរូបផុតស្រឡះចាកវត្ថុធម៌ដែលមានចំណែកដូចឧគ្គហនិមិត្តនោះ ដ៏ផ្អែកស្ងប់ស្ងាត់ថ្លាស្អាតកើតប្រាកដក្នុងចិត្ត ក្នុងកាលណា បានឈ្មោះថា បដិភាគនិមិត្ត កើតឡើងប្រាកដក្នុងកាលនោះឯង ។ ឯនិមិត្តទាំងពីរគឺបរិកម្មនិមិត្ត ១ ឧគ្គហនិមិត្ត ១ នេះសម្រេចបានក្នុងព្រះកម្មដ្ឋានទាំងអស់សមគួរតាមហេតុពិត,ឯបដិភាគនិមិត្តសម្រេចបានតែក្នុងព្រះកម្មដ្ឋាន ២២ គឺកសិណ ១០ អសុភ ១០ កាយគតាសតិ ១ អានាបានស្សតិ ១ ប៉ុណ្ណោះ ។ សមាធិ ៣ នោះគឺ: ១-ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលមានចិត្តដំកល់មាំមិនរវើរវាយក្នុងកិច្ចបរិកម្ម បានឈ្មោះថា បរិកម្មសមាធិ ។ ២-ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលមានចិត្តដំកល់មាំមិនរវើរវាយក្នុងកិច្ចឧបចារ បានឈ្មោះថា ឧបចារសមាធិ ។ ៣-ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលមានចិត្តដំកល់មាំមិនរវើរវាយក្នុងកិច្ចអប្បនា បានឈ្មោះថា អប្បនាសមាធិ ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រទាំងឡាយដែលបានព្យាយាមរៀននូវបណ្តាព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ នោះ ព្រះកម្មដ្ឋានឯណានីមួយ ហើយបានកើតគុណវិសេសត្រឹមឧបចារភាវនាឬឧបចារសមាធិបានឈ្មោះថា កាមាវចរកម្មដ្ឋាន បើបានកើតគុណវិសេសដល់អប្បនាភាវនា ឬអប្បនាសមាធិ បានឈ្មោះថា រូបាវចរកម្មដ្ឋាន ឬ

អប្បាវចរកម្មដ្ឋានដោយសមគួរតាមលំដាប់ ។ វិសុទ្ធនាមកអំពីការនោះ ៣ និមិត្ត ៣ សមាធិ ៣ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៥៥— ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្ថវាទី ប្រស្នានេះប្រពៃហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នាផ្សេងទៅទៀត ចុះព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលមានប្រាថ្នានឹងរៀនព្រះកម្មដ្ឋានទាំងអស់នេះ ក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកគឺព្រះវិន័យព្រះសូត្រព្រះអភិធម្ម ក្នុងកាលមុនជាខាងដើមដែលពុំទាន់ការនោះព្រះកម្មដ្ឋានណាមួយ តើមានបាឡីបង្គាប់ឲ្យសូត្រភាវនាខ្លះដែរ ឬគ្មានទេ? ឬមានបាឡីបង្គាប់ឲ្យសូត្រដូចម្តេចខ្លះ? ចូរលោកវិសុទ្ធនាឲ្យប្រាកដមកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសុទ្ធនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ខ្ញុំព្រះករុណាបានសង្កេតពិនិត្យមើលបាឡីក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ដោយសព្វគ្រប់ពុំឃើញមានបាឡីក្នុងគម្ពីរណាបង្គាប់ឲ្យសូត្រភាវនាព្រះកម្មដ្ឋាននោះទេ ឃើញមានតែបាឡីក្នុងគម្ពីរព្រះវិសុទ្ធិមគ្គមានបង្គាប់ថា ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលនឹងរៀនព្រះកម្មដ្ឋាននោះ ត្រូវសូត្របាឡីសូមសេចក្តីសង្គ្រោះ អំពីសំណាក់អាចារ្យនឹងសូត្រសូមសេចក្តីសង្គ្រោះ អំពីសំណាក់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាមុនសិន ដើម្បីការពារនូវសេចក្តីអន្តរាយទាំងឡាយ មិនឲ្យកើតមានឡើង

ដល់ខ្លួនក្នុងកាលដែលចំរើនព្រះកម្មដ្ឋាននោះ ឯបាឡីសម្រាប់សូត្រ
សូមសេចក្ដីសង្គ្រោះអំពីសំណាក់អាចារ្យនោះគឺ ត្រូវចូលទៅជិតកាន់សំ-
ណាក់អាចារ្យគោរពថ្វាយបង្គំហើយសូត្របាឡីថា (ឱកាស) ឥមាហំ
ភន្តេ អត្តភាវំ តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ (សូមឱកាស) បពិត្រលោក
ដ៏ចំរើន ខ្ញុំព្រះករុណា សូមលះបង់នូវអត្តភាពនេះចំពោះលោកម្ចាស់,
ទុតិយម្បិ ឥមាហំ ភន្តេ អត្តភាវំ តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ បពិត្រ
លោកដ៏ចំរើន ខ្ញុំព្រះករុណា សូមលះបង់នូវអត្តភាពនេះចំពោះលោកម្ចាស់
អស់វារៈជាគំរប់ពីរដងផង, តតិយម្បិ ឥមាហំ ភន្តេ អត្តភាវំ
តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ បពិត្រលោកដ៏ចំរើន ខ្ញុំព្រះករុណា សូមលះបង់នូវ
អត្តភាពនេះចំពោះលោកម្ចាស់អស់វារៈជាគំរប់បីដងផង ។ បើសូត្រ
សូមសេចក្ដីសង្គ្រោះអំពីសំណាក់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធនោះ ត្រូវតាំងនមស្ការ
នឹករលឹកព្រះពុទ្ធគុណ ធម្មគុណ - សង្ឃគុណស្រេចហើយសូត្របាឡីពុទ្ធ
សន្តកៈថា (ឱកាស) ឥមាហំ ភគវា អត្តភាវំ តុម្ហាកំ បរិច្-
ជាមិ (សូមធ្វើគោរពយ៉ាងខ្ពង់ខ្ពស់) បពិត្រព្រះដ៏មានព្រះភាគខ្ញុំព្រះអង្គ
សូមលះបង់នូវអត្តភាពនេះថ្វាយចំពោះព្រះអង្គ, ទុតិយម្បិ ឥមាហំ

ភគវា អត្តភាវំ តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ បពិត្រព្រះដ៏មានព្រះភាគ ខ្ញុំព្រះករុណាសូមលះបង់នូវអត្តភាពនេះ ថ្វាយចំពោះព្រះអង្គអស់វារៈជាគំរប់ពីរដងផង, តតិយម្បិ ឥមាហំ ភគវា អត្តភាវំ តុម្ហាកំ បរិច្ចជាមិ បពិត្រព្រះដ៏មានព្រះភាគ ខ្ញុំព្រះអង្គសូមលះបង់នូវអត្តភាពនេះថ្វាយចំពោះព្រះអង្គ អស់វារៈជាគំរប់បីដងផង ៗ ស្រេចហើយទើបឲ្យចំរើនព្រះកម្មដ្ឋានជាខាងក្រោយ ទើងបានសម្រេចដូចសេចក្តីប្រាថ្នាដោយពិត ឯសាធុជនជាយោគាវចរកុលបុត្រដែលទើងចំរើនព្រះកម្មដ្ឋាននោះ បើពុំបានសូត្របាលីសង្គហៈនេះទេ បានឈ្មោះថា ពុំទាន់បាននូវទីពឹងមាំក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ បើបានសូត្របាលីសង្គហៈនេះហើយទើបបានឈ្មោះថា បាននូវទីពឹងមាំក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាដោយពិត អាចបានសម្រេចនូវប្រាថ្នាដ៏ចំរើនពេញបរិបូណ៌ ព្រោះធម៌ទើងកើតឡើងប្រាកដក្នុងមនោទ្វារ-កាយទ្វារតាមសភាពពិត ៗ មួយវិញទៀត អាចកំចាត់បង់នូវសេចក្តីអន្តរាយទាំងពួង មានភេរវារម្មណ៍គឺអារម្មណ៍គួរខ្លាចស្ញប់ស្ញែងជាដើម មិនបានកើតចូលមកកាន់ចក្ខុទ្វារ-មនោទ្វារ បើទុកជាកើតមកហើយក៏គង់វិនាសសាបសូន្យបាត់បង់ទៅវិញមួយរំពេច ៗ វិសជ្ជនាមកអំពីបាលីសម្រាប់សូត្រសូមសេចក្តីសង្គ្រោះ ឬថ្វាយខ្លួន ក្នុងកាលមុន

ពេលដែលបរិកម្មការនោ ដោយសេចក្ដីសន្សើបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៥៦- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្ថវាទី ចុះព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលបានចំរើនព្រះកម្មដ្ឋានញ៉ាំងឈាន ឲ្យកើតឡើងហើយថា ត្រូវចំរើនឲ្យស្ទាត់ក្នុងឈានដោយវសីទាំងប្រាំនោះ តើគឺវសីអ្វីខ្លះ? សេចក្ដីអធិប្បាយថាដូចម្ដេច ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលបានចំរើនធ្វើឈានឲ្យកើតឡើងហើយ ត្រូវធ្វើឈានឲ្យស្ទាត់ជំនាញដោយវសីទាំងប្រាំនោះគឺៈ ១- អាវជ្ជនវសី ចំរើនឲ្យស្ទាត់ជំនាញមិនបាច់ចាំកាន់យកនូវភវង្គទៅតាមអំពីភវង្គកើតឡើងអស់វារៈមួយដង ពីរដងក្នុងខាងនាយអំពីជវនទី ៤ ទី ៥ នោះឡើយ ហើយអាចពិចារណាដឹងច្បាស់នូវអង្គនៃឈានក្នុងលំដាប់នៃជវនដែលកើតឡើងក្នុងអារម្មណ៍មួយៗដោយពិត ។ ២- សមាបជ្ជនវសី ចំរើនឲ្យស្ទាត់ជំនាញមិនបាច់ឲ្យចិត្តស្ទុះទៅកាន់ភវង្គដទៃអំពីភវង្គពីរបីក្នុងលំដាប់នៃចិត្តដែលមានប្រាថ្នាដើម្បីចូលកាន់ឈាន ហើយអាចនឹងចូលកាន់ឈានក្នុងលំដាប់នៃជវនដែលកើតឡើងហើយដោយហើស ។ ៣- អធិដ្ឋានវសី ចំរើនឲ្យស្ទាត់ជំនាញដឹងកាលដើម្បីកាត់ផ្ដាច់នូវវេលានៃភវង្គហើយដំកល់នូវឈាន ឲ្យឋិតនៅសម

គួរតាមកាលដែលខ្លួនកំណត់ទុកហើយ ប្រកបក្នុងកិរិយាគ្រោះនូវដែនមិន ឲ្យធ្លាក់ចុះមកកាន់កន្លែងវិញ តាមដំណល់តាំងនៅក្នុងឈានមិនឲ្យជ្រុល ហួសអំពីកាលដែលខ្លួនបានកំណត់ទុកនោះឡើយ ។ ៤-វុដ្ឋានវសី ចំរើន ឲ្យស្ទាត់ជំនាញ មិនបានឲ្យប្រព្រឹត្តកន្លងនូវកាលដែលខ្លួនបានកំណត់ ទុកដោយសមគួរ ហើយតាំងចិត្តចេញចាកឈានដែលខ្លួនបានចូល សមគួរតាមកំណត់ គឺថាមិនបានចេញចាកឈានទាន់ក្នុងចន្លោះនៃកាល ដែលខ្លួនកំណត់ តាមចេញអំពីឈានដោយអំណាចនៃកាលដ៏សមគួរ តាមកំណត់ពិត ។ ៥-បច្ចវេក្ខណវសី ចំរើនឲ្យស្ទាត់ជំនាញក្នុងខណៈ ពិចារណាដោយប្រាជ្ញាដ៏ច្បាស់នូវឈានដោយកិច្ចទាំងឡាយ មាន ពិចារណានូវអង្គនៃឈានទាំងឡាយ ដោយសមគួរតាមប្រាជ្ញាជាដើម មិនលះបង់នូវអង្គនៃឈានដ៏គ្រោតគ្រាត ហើយចូលកាន់ឈានជាលំដាប់ មានទុតិយជ្ឈាននិងតតិយជ្ឈានជាដើម ដែលមានអង្គដ៏ល្អិតសួផង ជាសុខសប្បាយយ៉ាងសំខាន់ ។ ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលបានឈាន ហើយត្រូវហាត់ចិត្តឲ្យស្ទាត់ជំនាញដោយវសីទាំងប្រាំនេះ ទើបបាន ឈ្មោះថាបានឈានពិតប្រាកដមែន ។ វិសជ្ជនាមកអំពីវសីទាំងប្រាំ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៥៧- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្ថវាទី យើងបានបុច្ឆាវិសជ្ជនាគ្នាអំពីសេចក្ដីដ៏កំបាំងជ្រាលជ្រៅក្នុងកាមាវចរសោ-ភណចិត្តទាំង ២៤ និងរូបាវចរសោភណចិត្តទាំង ១៥ ក៏ល្មមស្ដាប់បានហើយ ឯរូបាវចរសោភណចិត្តទាំង ១២ យើងពុំបានសួរគ្នាទៅទៀតទេ ព្រោះមានសេចក្ដីអធិប្បាយដូចគ្នានឹងអរូបជ្ឈានទាំង ៤ នោះដែរ ប្លែកគ្នាតែត្រង់ពាក្យថា អរូបាវចរកុសល-វិបាក កិរិយាប៉ុណ្ណោះ ក៏គង់មានសេចក្ដីអធិប្បាយដូចកាមាវចរកុសល-វិបាក-កិរិយានឹងរូបាវចរ-កុសល-វិបាក-កិរិយា ដែលបានបុច្ឆាវិសជ្ជនាគ្នាមករួចហើយនោះដែរ ចំ-ណែកសប្បុរសអ្នកសិក្សាបរមត្ថព្រះអភិធម្មគប្បីពិនិត្យសេចក្ដីអធិប្បាយតាមន័យខាងលើនេះចុះ តពីនេះយើងនឹងសួរលោកអំពីលោកុត្តរសោ-ភណចិត្តវិញ ចុះលោកុត្តរសោភណចិត្ត បើសំដែងដោយធម្មាធិដ្ឋានយកធម៌ជាទីតាំងបែកជាលោកុត្តរកុសលចិត្តមានប៉ុន្មាន? ជាលោកុត្តរ-វិបាកចិត្តមានប៉ុន្មាន? បានឈ្មោះថា លោកុត្តរមគ្គចិត្តមានប៉ុន្មាន? បានឈ្មោះថា លោកុត្តរផលចិត្តមានប៉ុន្មាន? សេចក្ដីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី សេចក្ដីអធិប្បាយថា

កុសលចិត្តដែលទៀវទៅសកាន់វៃបាតពិតាណា ឃើញជាក់ច្បាស់នូវព្រះអរិយសច្ចតាំង ៤ មានទុក្ខសច្ចជាដើម ហើយលះបង់បុថុជ្ជនគោត្រឡើងកាន់ព្រះអរិយគោត្រឆ្ពង់ផុតចាកលោកទាំង ៣ មានកាមលោកជាដើម ហៅថា លោកុត្តរកុសលចិត្តមាន ៤ គឺព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងចែកជា ៤ ចំណែកតាមប្រភេទនៃមគ្គ ៤ ឲ្យឈ្មោះថា សោតាបត្តិមគ្គចិត្ត ១ សកិទាគាមិមគ្គចិត្ត ១ អនាគាមិមគ្គចិត្ត ១ អរហត្តមគ្គចិត្ត ១ ឯវិបាករបស់លោកុត្តរកុសលចិត្តនោះ ព្រះអង្គទ្រង់សំដែងចែកជា ៤ ចំណែក តាមប្រភេទនៃផល ៤ ឲ្យឈ្មោះថា សោតាបត្តិផលចិត្ត ១ សកិទាគាមិផលចិត្ត ១ អនាគាមិផលចិត្ត ១ អរហត្តផលចិត្ត ១ ព្រោះការៈនៃលោកុត្តរវិបាកចិត្តនោះជាផលរបស់លោកុត្តរកុសលចិត្តនោះឯង ។ សេចក្ដីអធិប្បាយពិស្ដារថា ទី ១ - សោតសព្ទ ប្រែថា ស្ដាប់ ព្រោះអាស្រ័យនូវព្រះនិព្វានធ្វើឲ្យជាអារម្មណ៍ហើយ ស្ដាប់ប្រតិបត្តិតាម, សោតសព្ទ ប្រែថា ខ្សែ ព្រោះព្រះធម៌ប្រសើរប្រកបដោយអង្គទាំង ៨ លោកពោលឲ្យឈ្មោះថា សោតៈ ប្រាកដស្មើដោយខ្សែទឹក, អាសព្ទ ប្រែថា ខាន់ដើម ឬទីមួយ, បត្តិសព្ទ ប្រែថា កិរិយាដល់ ភ្ជាប់គ្នាជាអាបត្តិ ប្រែថា កិរិយាដល់ជាខាន់ដើមឬទីមួយ ; ប្រជុំបទ ៣ តភ្ជាប់គ្នាជា

សោតាបត្តិ បានសេចក្ដីថា កិរិយាដល់ជាខាន់ដើមឬទីមួយនៃព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរដែលប្រកបដោយអង្គ៨ បានឈ្មោះថា សោតៈ ប្រែថា ស្ទាប់ ព្រោះអាស្រ័យនូវព្រះនិព្វាន ធ្វើឲ្យជាអារម្មណ៍ហើយស្ទាប់ប្រតិបត្តិតាមគឺបង្អោនបង្ហូរជម្រុលចិត្តឲ្យចូលទៅជិតកាន់ព្រះនិព្វាន បានឈ្មោះថា សោតៈ ប្រែថា ខ្សែ ព្រោះព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរដែលប្រកបដោយអង្គទាំង ៨ នោះដ៏ប្រាកដស្មើដោយខ្សែទឹកបង្អោន បង្ហូរជម្រុលចិត្តឲ្យចូលទៅជ្រែកនៅស៊ប់សួនក្នុងមហាសមុទ្រ គឺព្រះនិព្វាន, មគ្គសព្ទ ប្រែថា ស្វែងរកនូវព្រះនិព្វាន សេចក្ដីអធិប្បាយថា ព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរឯណា សម្រាប់ស្វែងរកព្រះនិព្វាន ឬថា ដែលបុគ្គលទាំងឡាយអ្នកមានប្រយោជន៍ដោយព្រះនិព្វាន ត្រូវស្វែងរកព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរនោះ បានឈ្មោះថា មគ្គ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរណា រមែងសម្លាប់ផ្ដាច់បង់នូវកិលេសទាំងឡាយ ដោយសមុច្ឆេទប្បហារហើយប្រព្រឹត្តទៅ ព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរនោះ បានឈ្មោះថា មគ្គ គឺព្រះអរិយមគ្គប្រកបដោយអង្គ៨ពិត, ក៏កុសលចិត្តដែលកើតឡើងនឹងរលត់ទៅវិញជាមួយនឹងមគ្គ បានឈ្មោះថា មគ្គចិត្ត, ប្រជុំបទទាំង ៣ ភ្ជាប់គ្នា បានឈ្មោះថា សោតាបត្តិមគ្គចិត្ត បានសេចក្ដីថា កុសលចិត្តកើតឡើងនឹងរលត់ទៅវិញ ជាមួយនឹងមគ្គ

ដែលជាផ្លូវសម្រាប់ស្វែងរកនូវព្រះនិព្វាន ឬជាផ្លូវដែលបុគ្គលទាំងឡាយ អ្នកមានប្រយោជន៍ដោយព្រះនិព្វានត្រូវស្វែងរក ឬជាជាធម៌ដ៏ប្រសើរ តែងសម្លាប់ផ្តាច់បង់នូវកិលេសទាំងឡាយ ដោយសមុច្ឆេទប្បហាររបស់ព្រះអរិយបុគ្គលទី ១ ដែលបានដល់ជាខាងដើមខ្សែទីមួយនៃព្រះអរិយ-មគ្គចិត្ត ។ ទី ២– សកឹសព្ទ ប្រែថា អស់ការៈមួយដង, អាគមិសព្ទ ប្រែថា ត្រឡប់មក តភ្ជាប់គ្នាទាំងពីរបទជា សកិទាគាមិ បានសេចក្តីថាព្រះអរិយបុគ្គលត្រឡប់មកកាន់មនុស្សលោកនេះ ដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ-ចិត្តអស់ការៈមួយដងទៀត មគ្គសព្ទ ទី ២ នេះ អធិប្បាយដូចមគ្គសព្ទទី ១ ដែរ គឺកុសលចិត្តដែលកើតឡើងនឹងរលត់ទៅវិញជាមួយនឹងមគ្គ បានឈ្មោះថា មគ្គចិត្ត តភ្ជាប់គ្នាទាំង ៤ បទ បានឈ្មោះថា សកិទាគាមិ-មគ្គចិត្ត បានសេចក្តីថា កុសលចិត្តកើតឡើងនឹងរលត់ទៅវិញជាមួយនឹងមគ្គដែលជាផ្លូវដ៏ប្រសើរសម្រាប់ស្វែងរកនូវព្រះនិព្វាន ឬជាផ្លូវដែលបុគ្គលទាំងឡាយ អ្នកមានប្រយោជន៍ដោយព្រះនិព្វានត្រូវស្វែងរក ឬជាជាធម៌ដ៏ប្រសើរតែងសម្លាប់ផ្តាច់បង់នូវកិលេសទាំងឡាយដោយសមុ-ច្ឆេទប្បហារ របស់ព្រះអរិយបុគ្គលទី ២ អ្នកត្រឡប់មកកាន់មនុស្សលោកនេះ ដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិចិត្តអស់ការៈមួយដងទៀត ដោយពិត ។

ទី ៣ – អនាគាមិសត្ត ប្រែថា ព្រះអរិយបុគ្គលលោកពុំបានត្រឡប់មក កាន់កាមធាតុនេះដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិចិត្តឡើយ មគ្គសត្តទី ៣ នេះ អធិប្បាយដូចមគ្គសត្តទី ១ ដែរ គឺកុសលចិត្តកើតឡើងនិងនិរលត់ទៅវិញ ជាមួយនឹងមគ្គ បានឈ្មោះថា មគ្គចិត្ត តភ្ជាប់គ្នាទាំង ៣ បទ បានឈ្មោះថា អនាគាមិមគ្គចិត្ត បានសេចក្តីថា កុសលចិត្តកើតឡើងនិងនិរលត់ទៅវិញជាមួយនឹងមគ្គជាផ្លូវដ៏ប្រសើរ សម្រាប់ស្វែងរកនូវព្រះនិព្វាន ឬថាជាផ្លូវដែលបុគ្គលទាំងឡាយអ្នកមានប្រយោជន៍ ដោយព្រះនិព្វានត្រូវស្វែងរក ឬថាជាធម៌ដ៏ប្រសើរ តែងសម្រាប់ផ្តាច់បង់នូវកិលេសទាំងឡាយ ដោយសមុច្ឆេទប្បហារ របស់ព្រះអរិយបុគ្គលទី ៣ លោកពុំបានត្រឡប់មកកាន់កាមធាតុនេះដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិចិត្តទៀតឡើយ ។ ទី៤ – អរហត្តមគ្គចិត្ត សេចក្តីអធិប្បាយថា កុសលចិត្តកើតឡើងនិងនិរលត់ទៅវិញជាមួយនឹងមគ្គជាធម៌ដ៏ប្រសើរ គាបសម្រាប់ផ្តាច់បង់នូវកិលេសទាំងឡាយបានដោយសមុច្ឆេទប្បហារ របស់ព្រះអរិយបុគ្គលទី ៤ ដែលលោកបានសម្រាប់ផ្តាច់បង់នូវសត្រូវគឺកិលេសបាន លោកពុំបានធ្វើនូវអំពើបាបណា-មកក្នុងទីស្ងាត់កំបាំងឡើយ លោកបានផ្តាច់បង់នូវកាំសង្សារចក្របាន ជាបុគ្គលគួរទទួលនូវបូជាដ៏វិសេស ដែលមនុស្សព្រមទាំងទេវតាទាំងឡាយ

នាំមកបូជាចំពោះលោក ដោយការៈនៃលោកជាទក្ខិណេយ្យបុគ្គលដ៏ប្រ-
សើរខ្ពង់ខ្ពស់ ៗ ឯផលចិត្តទាំង ៤ មានសេចក្ដីអធិប្បាយដូចគ្នានឹង
មគ្គចិត្តដែរ ប្លែកគ្នាតែត្រង់ពាក្យថា លោកុត្តរវិបាកចិត្ត លោកឲ្យ
ឈ្មោះថា ផលចិត្តវិញ ព្រោះថាចិត្តជាផលដែលព្រះអរិយបុគ្គលលោកបាន
ហើយ កើតមកអំពីលោកុត្តរកុសលចិត្តនោះឯង ៗ រួមគ្នាទាំងអស់
ត្រូវជាលោកុត្តរចិត្តទាំង ៨ ព្រោះពុំមានកិរិយាចិត្តឡើយ ៗ វិសជ្ជនាមក
អំពីលោកុត្តរសោភណចិត្តទាំង ៨ ដោយសេចក្ដីពិស្ដារខ្លះ សង្ខេបខ្លះ
តែប៉ុណ្ណោះឯង ៗ,

៥៨– ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្ត-
វាទី បុះបើសំដែងជាបុគ្គលាធិដ្ឋានយកបុគ្គលជាទីតាំងវិញ ក្នុងបុគ្គល-
ប្បភេទទាំងអស់មានប៉ុន្មានពួក? ចែកផ្សេងគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ? អធិប្បាយយ៉ាង
ណាខ្លះ? ចូរវិសជ្ជនារៀបរាប់ឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្ត
ផងមើល?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ក្នុងបុគ្គលប្បភេទលោក
សំដែងចែកជា ១៦ ពួក គឺព្រះអរិយបុគ្គល ៨ ពួក គឺបុគ្គលដែលបាន
សម្រេចសោតាបត្តិមគ្គពួក ១ ៗ ល ៗ បុគ្គលដែលបានសម្រេចព្រះ

អរហត្តផលពួក ១ ត្រូវជាព្រះអរិយបុគ្គលទាំង ៨ ពួក ; បើសំដែងប្រមូលតាមព្រះអរិយបុគ្គលទាំង ៨ ពួកនោះឲ្យរួមចុះមកមាន ៤ ពួកគឺ: សោតាបន្នបុគ្គល ១ សកទាគាមីបុគ្គល ១ អនាគាមីបុគ្គល ១ អរហន្ត-បុគ្គល ១ ត្រូវជា ៤ ពួក; បុថុជ្ជនបុគ្គលមាន ៤ ពួកគឺ: តិហេតុកបុគ្គល ១ ទុហេតុកបុគ្គល ១ អហេតុកបុគ្គល ១ អបាយិកាហេតុកសត្វ ១ ត្រូវជា ៤ ពួក បានសេចក្តីថាបើចែកដោយពិស្តារមាន ១៦ ពួកដោយសង្ខេបមាន ៨ ពួកព្រោះថាមគ្គចិត្តកើតឡើងហើយ ផលចិត្តក៏កើតឡើងជាលំដាប់នៃមគ្គ-ចិត្តនោះដែរ តែជាដែលលោកចែកព្រះអរិយបុគ្គលទៅជា ៨ ពួកនោះ គឺលោកចែកនិយមតាមលោកុត្តរកុសលវិបាកចិត្តនោះឯង ។

៥៩– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្តវាទី ចុះព្រះសោតាបន្នបុគ្គលទី ១ ក្តី ព្រះសកទាគាមីបុគ្គលទី ២ ក្តី ព្រះអនាគាមីបុគ្គលទី ៣ ក្តី ព្រះអរហន្តបុគ្គលទី ៤ ក្តី លោកបានលះបង់នូវសំយោជនធម៌ប៉ុន្មាន ? វៀរលែងចាកវីថិចិត្តប៉ុន្មាន ? មានវីថិចិត្តប៉ុន្មាន ដែលឋិតនៅក្នុងសន្តានរបស់លោកជាសមគួរតាមបាន ? សេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់យើងនឹងស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្តវាទី វិសុទ្ធាគមថា បតិក្រេតម្នាក់ទី ព្រះសោតាបន្នបុគ្គលទី ១ នោះ លោកបានលះបង់នូវសំយោជនធម៌ទាំង ៣ បាន គឺសក្កាយទិដ្ឋិ សេចក្តីប្រកាន់តួប្បដិបត្តិតាមគំនិតយល់ឃើញរបស់ខ្លួន ១ វិចិកិច្ឆា សេចក្តីសង្ស័យមិនទាន់ដាច់ស្រេច ១ សីលព្វតបរាមាសោ សេចក្តីបរាមាសអន្លើលប្រកាន់សីលវត្តរបស់ខ្លួនថាប្រសើរវិសេស ១ តែងវៀរលែងចាកវិថីចិត្ត ៣៨ គឺអហេតុកហសនកិរិយាចិត្ត ១ កាមាវចរមហា-កិរិយាចិត្ត ៨ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ (ជា ១៨) អកុសលចិត្តប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាជាទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត ២ អកុសលចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាជាទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត ២ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ១ (ជា ៥) មគ្គចិត្ត ៣ ផលចិត្ត ៣ មហគ្គតចិត្ត ៩ ត្រូវជា ៣៨ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានលោកនោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៥១ គឺអហេតុកអកុសល-វិបាកចិត្ត ៧ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ សហេតុកមហាវិបាកចិត្ត ៨ (ជា ២៣) បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១ មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១ (ជាអាវជ្ជនចិត្ត២) សហេតុកកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ រូបាវចរកុសលចិត្ត ៥ អរូបាវចរ-កុសលចិត្ត ៤ លោកុត្តរកុសលចិត្ត ១ (ជា ១៨) អកុសលចិត្ត ៧ សោតាបត្តិផលចិត្ត ១ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៥១ កើតឡើងក្រោកដក្ន៍

សន្តាននៃព្រះសោតាបន្នបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ។

ទី ២ – ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលនោះលោកបានលះបង់នូវសំយោជនធម៌ជាចំណែកនៃកាមធាតុទាំង ៤ បានគឺ សក្កាយទិដ្ឋិ ១ វិចិកិច្ឆា ១ សីលព្វតបរាមាសោ ១ កាមរាគោ សេចក្តីជម្រេកត្រេកត្រអាលក្នុងកាមតណ្ហា ១ បដិឃចិត្តំ សេចក្តីថ្នាំងថ្នាក់ក្តៅក្រហាយចិត្តប្រកបដោយទោមនស្ស ១ ត្រូវជា ៤ តែជាកាមរាគនិងបដិឃចិត្តទាំង ២ នេះ គ្រាន់តែតិចស្តើងប៉ុណ្ណោះ នឹងវៀរលែងពាក់វិថីចិត្ត ៣៨ គឺ កិរិយាចិត្ត ១៨ អកុសលចិត្ត ៤ មគ្គចិត្ត ៣ ផលចិត្ត ៣ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ ត្រូវជា ៣៨ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានលោកនោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៨១ គឺ វិបាកចិត្ត ៦៣ អាវជ្ជនចិត្ត ២ កុសលចិត្ត ១៨ អកុសលចិត្ត ៧ សកិទាគាមិផលចិត្ត ១ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៨១ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ។

ទី ៣ – ព្រះអនាគាមីបុគ្គលនោះលោកបានលះបង់នូវសំយោជនធម៌ជាចំណែកនៃកាមធាតុទាំង ៤ ជាស្រេច: នឹងវៀរលែងពាក់វិថីចិត្ត ៤០ គឺ កិរិយាចិត្ត ១៨ អកុសលចិត្ត ៧ មគ្គចិត្ត ៣ ផលចិត្ត ៣ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ ត្រូវជា ៤០ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានលោកនោះឡើយ

មានតែវិថីចិត្ត ៤៩ គឺកាមាវចរវិបាកចិត្ត ២៣ អាវជ្ជនចិត្ត ២ កុសលចិត្ត ១៨ អកុសលចិត្ត ៥ អនាគាមិផលចិត្ត ១ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៤៩ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃព្រះអនាគាមីបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានហើយពិត ៗ

ទី ៤ — ព្រះអរហន្តបុគ្គលនោះលោកបានលះបង់នូវសំយោជនធម៌ទាំង ១០ គឺ សំយោជនធម៌ ជាចំណែកនៃកាមធាតុ ៥ និងសំយោជនធម៌ជាចំណែកនៃរូបារូបធាតុ ៥ គឺរូបរាគ សេចក្ដីជម្រេកត្រេកត្រអាលក្នុងរូបឈាន ១ អរូបរាគ សេចក្ដីជម្រេកត្រេកត្រអាលក្នុងអរូបឈាន ១ មានះ សេចក្ដីប្រកាន់ចិត្តរបឹងរឹងរូសមាំ ១ ឧទ្ធច្ចំ ចិត្តរាយមាយហុយឡើងដូចផេះត្រូវខ្យល់ ១ អវិជ្ជា សេចក្ដីមិនដឹងប្រាកដក្នុងព្រះអរិយសច្ចទាំងបួន ១ និងវៀរលែងចាកវិថីចិត្ត ៤៥ គឺអកុសលចិត្ត ១២ កាមាវចរ-កុសលចិត្ត ៨ រូបាវចរកុសលចិត្ត ៥ អរូបាវចរកុសលចិត្ត ៤ លោកុត្តរ-កុសលចិត្ត ៤ (ជា ៣៣) ផលចិត្ត ៣ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ៩ ត្រូវជា ៤៥ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានលោកនោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៤៤ គឺអកុសលអហេតុកវិបាកចិត្ត ៧ កុសលអហេតុកវិបាកចិត្ត ៨ សហេតុក-មហាវិបាកចិត្ត ៧ (ជា ២៣) អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ មហាកិរិយាចិត្ត ៨ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ (ជា ២០) អរហត្តផលចិត្ត ១ រួមទាំងអស់ត្រូវជា

៤៤ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃព្រះអរហន្តបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ៗ វិសជ្ជនាមកអំពីព្រះអរិយបុគ្គលទាំង៤ពួក ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦០–ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្ថវាទី ចុះបុថុជ្ជនបុគ្គលទាំង ៤ ពួកនោះ ក្នុងបុគ្គលមួយពួក ៗ វៀរលែងចាកវិថីចិត្តប៉ុន្មាន? មានវិថីចិត្តប៉ុន្មាន កើតនៅក្នុងសន្តានខ្លួន? ផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯបុថុជ្ជនបុគ្គលទាំង៤ពួកនោះគឺ: ទី ១- តិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះតែងវៀរលែងចាកវិថីចិត្ត ៣៥ គឺ: អហេតុកកិរិយាហសិតុប្បាទចិត្ត ១ សហេតុកកាមាវចរកិរិយាចិត្ត៨ មហគ្គតកិរិយាចិត្ត ៩ (ជា ១៨) លោកុត្តរចិត្ត ៨ មហគ្គតវិបាកចិត្ត៩ (ជា ១៧) រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៣៥ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តាននៃតិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៥៤ គឺអហេតុកអកុសល-វិបាកចិត្ត ៧ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្ត ៨ (ជា ២៣) អាវជ្ជនចិត្ត ២ កាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ មហគ្គតកុសលចិត្ត ៩ អកុសលចិត្ត ១២ (ជា ៣១) រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៥៤ កើតឡើងប្រាកដ

ក្នុងសន្តាននៃតិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ។

ទី២– ទ្វិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះតែងវៀរលែងចាកវិថីចិត្ត១៣ គឺសហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណ~~វិប្ប~~សម្បយុត្ត ៤ មហគ្គតកុសលចិត្តជាអប្បនាជវន ៩ ត្រូវជា ១៣ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តាននៃទ្វិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៤១ គឺអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្ត ៧ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្ត ជាញាណវិប្បយុត្តដែលមានកម្លាំងខ្លាំងជាឧក្រិដ្ឋ ៤ អាវជ្ជនចិត្ត ២ សហេតុកកាមាវចរកុសលចិត្ត៨ អកុសលចិត្ត ១២ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៤១ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃទ្វិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ។

ទី ៣– អហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះតែងវៀរលែងចាកវិថីចិត្ត ១៣ គឺសហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណសម្បយុត្ត ៤ មហគ្គតកុសលចិត្តជាអប្បនាជវន ៩ ត្រូវជា ១៣ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តាននៃអហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៤១ គឺអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្ត ៧ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណវិប្បយុត្តដែលមានកម្លាំងខ្សោយជាឱមកៈ ៤ អាវជ្ជនចិត្ត ២ សហេតុកកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ អកុសលចិត្ត ១២ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៤១ កើតឡើង

ប្រាកដក្នុងសន្តាននៃអហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ។ ទី ៤– អាបាយិកាហេតុកបុថុជ្ជនសត្វនោះតែងវៀរលែងចាកវីថិចិត្ត ១៧ គឺ សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្ត ៨ មហគ្គតកុសលចិត្តជាអប្បនាជវន ៩ ត្រូវជា ១៧ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តាននៃអាបាយិកាហេតុកបុថុជ្ជន-សត្វនោះឡើយ មានតែវីថិចិត្ត ៣៧ គឺអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្ត ៧ អហេតុកកុសលវិបាកចិត្ត ៨ អាវជ្ជនចិត្ត ២ សហេតុកកាមាវចរកុសល-ចិត្ត ៨ អកុសលចិត្ត ១២ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៣៧ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃអាបាយិកាហេតុកបុថុជ្ជនសត្វនោះ សមគួរតាមបានដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីបុថុជ្ជនបុគ្គលទាំង ៤ ពួកដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦១– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា អើអត្ថវាទី លោកវិសជ្ជនាមកនេះយើងស្តាប់បានខ្លះ នៅសង្ស័យខ្លះ តែត្រង់ពាក្យដែលលោកពោលថា ទ្វិហេតុកបុគ្គលទី ២ ជាវៀរលែងចាកវីថិចិត្ត ១៣ ជាស្រឡះមានតែវីថិចិត្ត ៤១ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃទ្វិហេតុកបុគ្គលនោះ ព្រោះជាសហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណវិប្បយុត្ត មានកម្លាំងខ្លាំងជាងក្រៃលែង អហេតុកបុគ្គលទី ៣ ជាវៀរលែងចាកវីថិចិត្ត ១៣ ជាស្រឡះ

ដូចគ្នាដែរ មានវិថីចិត្ត ៤១ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃអហេតុកបុគ្គលនោះ ព្រោះថា សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណវិប្បយុត្ត មានកម្លាំងខ្សោយជាទុមក: តើមានសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាដូចម្តេចខ្លះ? អាបាយិកាហេតុកសត្តទី ៤ ជាវៀរលែងវិថីចិត្ត ១៧ ជាស្រឡះមានតែវិថីចិត្ត ៣៧ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តាននៃអាបាយិកាហេតុកសត្តនោះ តើមានសេចក្តីអធិប្បាយផ្សេងគ្នា អំពីអហេតុកបុគ្គលនោះដូចម្តេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកម្តងទៀតឲ្យច្បាស់លាស់. យើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកថិក ទី ២ ទ្វិហេតុកបុគ្គលដែលវៀរលែងចាកវិថីចិត្ត ១៣ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានខ្លួននោះឡើយ មានតែវិថីចិត្ត ៤១ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តានខ្លួន ព្រោះថា សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណវិប្បយុត្ត មានកម្លាំងខ្លាំងជាទីក្រៃ នោះ មានសេចក្តីអធិប្បាយថា បុគ្គលដែលប្រកបដោយកុសលចិត្តទី ៣-៤-៧-៨ ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិកក្តី សសង្ខារិកក្តី ក្នុងខណៈដែលបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើទានក្តី តាំងសមាទានរក្សាសីលក្តី តាំងចំរើនការនោព្រះកម្មដ្ឋានក្តី ជាបុគ្គលមានចិត្តជំរៀវក្លាខ្លាំងទំប្រឹងប្រែងហាត់

តែងធ្វើការជាកុសលមិនបានខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ឡើយ ដរាបដល់សម្រេចបុណ្យមួយលើក ១ ហើយមានចិត្តមិនបានក្តៅក្រហាយជាខាងក្រោយ តែងមានចិត្តត្រេកអរនឹករលឹកបុណ្យដែលខ្លួនបានធ្វើកន្លងទៅ ហើយជាប់ជានិច្ចពុំបានភ្លេចឡើយ កើតជាសហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិកក្តី សសង្ខារិកក្តី ដ៏មានកម្លាំងខ្លាំងជាតួបដិសន្ធិកើតជាមនុស្សជាន់កណ្តាល មានសទ្ធាជឿកម្ម-ផលតែងបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទាន តែងសមាទានរក្សាសីល ៥ សីលឧបោសថ តែជាជាបុគ្គលល្ងង់ខ្លៅពុំសូវមានប្រាជ្ញាចំរើនមេត្តាភាវនាឡើយ បានឈ្មោះថា ទ្វិហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលពិត ។ ទី ៣-អហេតុកបុថុជ្ជនបុគ្គលដែលវៀរលែងតែវិបាកចិត្ត ១៣ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន មានតែវិបាកចិត្ត ៤១ កើតឡើងប្រាកដក្នុងសន្តានខ្លួន ព្រោះថា សហេតុកកាមា-វចរវិបាកចិត្តជាញាណវិប្បយុត្តមានកម្លាំងខ្សោយជាមូលៈនោះ មានសេចក្តីអធិប្បាយថា បុគ្គលដែលប្រកបដោយកុសលចិត្តទី ៣-៤-៧-៨ ជាញាណវិប្បយុត្ត អសង្ខារិកក្តី សសង្ខារិកក្តី ក្នុងខណៈដែលបានបរិ-ច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានក្តី កាន់សមាទានរក្សាសីលក្តី កាន់ចំរើនភាវនាព្រះកម្មដ្ឋានក្តី ជាបុគ្គលមានចិត្តឥតសទ្ធាមិនបានជឿកម្មផល មិនបាន

គ្រេតអរជ្រះថ្លាក្នុងការជាកុសលនោះប៉ុន្មានឡើយ ធ្វើដោយការរើស
តាល់នឹងញាតិមិត្តសំឡាញ់ដែលនៅផ្ទះជិតខាង ដែលគេតែងធ្វើបុណ្យ
ឲ្យទានរៀង ៗ ឬថា គេបានមកបបួលដឹកនាំឲ្យចូលធ្វើបុណ្យនឹងគេក្តី
ដែលនឹងធ្វើបុណ្យនោះទៀត មានសេចក្តីខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ច្រើន
អន្តើយស្ងៀម មិនមានឧស្សាហ៍ ទំព្យាយាមជួយតាក់តែងការជាកុសល
នោះឡើយ លុះបានធ្វើបុណ្យឲ្យទានរួចស្រេចហើយ ក៏កើតវិប្បដិសា-
រីមានសេចក្តីក្តៅក្រហាយជាខាងក្រោយ ក៏បុណ្យទានដែលបុគ្គលបាន
ធ្វើប្រកបដោយកាមាវចរកុសលចិត្ត ជាញាណវិប្បយុត្តមានកម្លាំងខ្សោយ
យ៉ាងនេះ បានឈ្មោះថា សហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្តមានកម្លាំងខ្សោយ
ជាទុមកៈ ដំរៀតតាប ពុំបានឲ្យបដិសន្ធិឡើយ នឹងធ្លាក់ចុះមកឲ្យបដិ-
សន្ធិជាអហេតុកកំណើតវិញ គឺឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណៈជាអហេតុក-
កុសលវិបាកទី ៨ ជាតួបដិសន្ធិ កើតជាមនុស្សជាន់ទាប មានភ្នែកខ្វាក់
ត្រចៀកថ្លង់ និងគមពីកំណើតជាដើម ជាមនុស្សអភព្វមិនគួរដល់បព្វជ្ជា
និងឧបសម្បទាក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាឡើយ បានឈ្មោះថា អហេតុក-
បុថុជ្ជនបុគ្គលដោយពិត ។ ៦– អាបាយិកាហេតុកបុថុជ្ជនសត្វ ដែល
វៀរលែងតែវិថីចិត្ត ១៧ ពុំបានកើតឡើងក្នុងសន្តានខ្លួន មានតែវិថីចិត្ត

៣៧ កើតឡើងព្រោះកម្មក្នុងសន្តាននៃអបាយិកាហេតុកសត្វនោះ ព្រោះថា វៀរលែងតែសហេតុកកាមាវចរវិបាកចិត្ត ជាញាណវិប្បយុត្តជាស្រេច: មានសេចក្តីអធិប្បាយថា បណ្តាអកុសលចិត្ត ១២ នោះ បុគ្គលដែលប្រកបដោយអកុសលចិត្តឯណានីមួយ ហើយប្រព្រឹត្តច្រើននូវកំពើទុច្ចរិតទាំង ៣ មានកាយទុច្ចរិតជាដើម ដែលជាចិត្តមានកម្លាំងខ្សោយឲ្យផលជាអហេតុកកំណើត គឺ ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណៈជាអហេតុកអកុសលវិបាកចិត្តទី ៧ ជាតួបដិសន្ធិកើតក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ គឺ នរក ១ ប្រេត ១ អសុរកា ១ តិរច្ឆាន ១ សោយទុក្ខវេទនាដោយច្រើន បានឈ្មោះថា អបាយិកាហេតុកសត្វដោយពិត ។

វិសេសខាងបកតិពីបុគ្គលទី ២-៣-៤ ដែលមានសេចក្តីផ្សេងគ្នាដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦២ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្តវាទី យើងនៅមានសង្ស័យក្នុងព្រះអរិយបុគ្គលទាំង ៤ ពួកតទៅទៀត តែត្រង់ព្រះអរិយបុគ្គលទាំង ៣ ពួក គឺព្រះសោតាបន្នបុគ្គលពួកទី ១ ផ្សេងគ្នាដោយឈ្មោះមាន ៣ យ៉ាង មានសត្តក្ខត្តុបរមសោតាបន្នបុគ្គលជាដើម , ព្រះអនាគាមីបុគ្គលពួកទី ៣ ផ្សេងគ្នាដោយឈ្មោះមាន ៥ យ៉ាង មាន

អន្តរបរិនិព្វាយីអនាគាមីបុគ្គលជាដើម, ព្រះអរហន្តបុគ្គលពួកទី ៤ ផ្សេងគ្នាដោយឈ្មោះមាន ២ យ៉ាង មានព្រះអរហន្តបដិសម្ភិទាញ្ញាណជាដើម ក៏ព្រះអរិយបុគ្គលទាំង ៣ ពួកនេះយើងពុំបានសួរលោកឡើយ ព្រោះលោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយលោកធ្លាប់សំដែងមករឿយ ៗ ហើយ យើងនៅសង្ស័យតែត្រង់ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលពួកទី ២ ព្រោះពុំដែលឮលោកអ្នកប្រាជ្ញណាមួយសំដែងប្រាប់ថា មានឈ្មោះផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាសោះ ឬមានឈ្មោះតែមួយទេ បើមានឈ្មោះផ្សេងគ្នាដែរ តើមានឈ្មោះប៉ុន្មាន? គឺអ្វីខ្លះ? សេចក្ដីអធិប្បាយថាដូចម្ដេចខ្លះ!

អត្ថាវិទី វិសជ្ជនាតបថា បតិក្រគម្ភ៍ទី ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលនោះមិនមែនមានឈ្មោះតែមួយទេ តាមន័យដីកាសង្គហៈលោកសំដែងពន្យល់ថា ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលផ្សេងគ្នាដោយឈ្មោះមាន ៥ គឺ ឥធ បត្វា ឥធ បរិនិព្វាយី ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលលោកបានសម្រេចដល់សកិទាគាមិផលក្នុងឋានមនុស្សលោកនេះ ហើយបានចំរើនវិបស្សនាកម្មដ្ឋានបានសម្រេចដល់ព្រះអរហត្តផល កំចាត់បង់នូវកិលេសទាំងអស់ ហើយបានរំលាយខន្ធចូលកាន់ព្រះនិព្វាន ក្នុងឋានមនុស្សលោកនេះ ១, តត្ថ បត្វា តត្ថ បរិនិព្វាយី ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលលោកបាន

សម្រេចដល់សកិទាគាមិផលក្នុងឋានទេវលោកនោះ ហើយបានចំរើនវិបស្សនាកម្មដ្ឋានបានសម្រេចដល់ព្រះអរហត្តផល កំចាត់បង់នូវកងកិលេសទាំងអស់ ហើយបាននាំយកខន្ធចូលកាន់ព្រះនិព្វានក្នុងឋានទេវលោកនោះ ១, ឥធ បត្តា តត្ថ បរិនិព្វាយី ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលលោកបានសម្រេច ដល់សកិទាគាមិផលក្នុងឋានមនុស្សលោកនេះ ហើយបានច្យុតទៅកើតក្នុងឋានទេវលោកនាយ បានចំរើនវិបស្សនាកម្មដ្ឋានបានសម្រេចដល់ព្រះអរហត្តផល កំចាត់បង់នូវកងកិលេសទាំងអស់ ហើយបាននាំយកខន្ធចូលកាន់ព្រះនិព្វានក្នុងឋានទេវលោកនោះ១, តត្ថ បត្តា ឥធ បរិនិព្វាយី ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលលោកបានសម្រេចដល់សកិទាគាមិផលក្នុងឋានទេវលោកនោះ លុះបានច្យុតចុះមកកើតក្នុងឋានមនុស្សលោកវិញ ហើយបានចំរើនវិបស្សនាកម្មដ្ឋានបានសម្រេចដល់ព្រះអរហត្តផលកំចាត់បង់នូវកងកិលេសទាំងអស់ ហើយបាននាំយកខន្ធចូលកាន់ព្រះនិព្វានក្នុងឋានមនុស្សលោកនេះ១, ឥធ បត្តា តត្ថ និព្វត្តា ឥធ បរិនិព្វាយី ព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលលោកបានសម្រេចដល់សកិទាគាមិផលក្នុងឋានមនុស្សលោកនេះ លុះបានច្យុតទៅកើតក្នុងឋានទេវលោកនោះ ដល់អស់អាយុក៏ច្យុតចុះមកកើតក្នុងឋានមនុស្សលោកវិញ ហើយ

បានចំរើនវិបស្សនាកម្មដ្ឋាន បានសម្រេចដល់ព្រះអរហត្តផលកំចាត់បង់នូវកង្កិលេសទាំងអស់ ហើយបានរំលាយខន្ធចូលកាន់ព្រះនិព្វានក្នុងឋានមនុស្សលោកនេះ ១; ត្រូវជាសកិទាគាមីបុគ្គលផ្សេងគ្នាដោយឈ្មោះមាន ៥ តែថាលោកលើកយកនាមព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលជាគំរប់ ៥ តែមួយយកមកឲ្យឈ្មោះថា សកិទាគាមីបុគ្គលដោយពិត បានសេចក្តីថា ព្រះអរិយបុគ្គលលោកត្រឡប់មកកាន់ឋានមនុស្សលោកនេះដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិចិត្តអស់វារៈមួយដងទៀត ទើបសម្រេចដល់ព្រះនិព្វានដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីព្រះសកិទាគាមីបុគ្គលផ្សេងគ្នាដោយឈ្មោះមាន ៥ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦៣ – ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរប្រស្នាដទៃទៅទៀតថា ម្នាលអត្ថវាទី ចុះធម៌ទាំងឡាយ ៥២ បានឈ្មោះថា ចេតសិក កើតនឹងរលត់ព្រមជាមួយនឹងចិត្តនោះ បើចែកទៅតាមពួកក្រុមរបស់ចេតសិកមានប៉ុន្មានពួក? ក្នុងពួកមួយ ៗ មានចំនួនប៉ុន្មាន? ចូរលោកវិសជ្ជនារៀបរាប់តាមពួកក្រុមរបស់ចេតសិកមក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ធម៌ទាំងឡាយ ៥២

បានឈ្មោះថា ចេតសិកនោះ បើចែកទៅតាមពួកក្រុមរបស់ចេតសិក មាន ៣ ពួកគឺអញ្ញសមានាចេតសិកពួកទី ១ មានចំនួន ១៣ អកុសលចេតសិកពួកទី ២ មានចំនួន ១៤ សោភណចេតសិកពួកទី ៣ មានចំនួន ២៥ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ៥២ ដោយពិត សូមជ្រាប ។

៦៤ - ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា អើអត្ថវាទី លោកបានវិសជ្ជនាមកនេះត្រឹមត្រូវហើយ ចុះអញ្ញសមានាចេតសិកពួកទី ១ មានចំនួន ១៣ នោះ បើចែកទៅជាសព្វចិត្តសាធារណចេតសិកមានចំនួនប៉ុន្មាន? អធិប្បាយថាដូចម្ដេចខ្លះ? ចែកទៅជាបកិណ្ណកចេតសិកមានចំនួនប៉ុន្មាន? សេចក្ដីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងនឹងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯអញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ នោះ គឺលោកសម្ដែងចែកជាសព្វចិត្តសាធារណចេតសិកគឺជាចេតសិកធម៌សាធារណៈទូទៅ កើតបានគ្រប់ថីចិត្តទាំងអស់មាន ៧ គឺៈ

១- ផស្សៈ ចេតសិកធម៌ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង៦ មានការប៉ះពាល់នូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ មានការផ្សំគ្នានូវអារម្មណ៍ជាកិច្ច មានការប្រជុំចូលប្រទះគ្នាដោយចក្ខុនិងរូបជាដើមជាទីដំកល់នៃឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណ៍ ។

២- វេទនា ធម្មជាតិប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង ៦ មានកិរិយាសោយបរិភោគជ្រះថ្លាព្រមទាំងដឹងច្បាស់នូវរសនៃអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ជាផលជាទីដកល់នៃឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណ៍ ។ ៣- សញ្ញា ធម្មជាតិសម្រាប់ធ្វើសំគាល់ចំណាំ ហើយដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍ព័ណ៌ខៀវ ក្រហម លឿងជាដើមជាលក្ខណៈ ជាផលជាទីដកល់នៃឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណ៍ ។ ៤- ចេតនា ធម្មជាតិជាធំអាចចាត់ចែងនិរតិតមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមដ៏ក្លៀវក្លាក្រៃលែងជាទេវគុណក្រៃគុណក្នុងឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណ៍ឲ្យជាធម៌ កើតទាំងរលត់ព្រមដោយខ្លួនឯង ។ ៥- ឯកគ្គតា ភាពនៃចិត្តបិតទង់ទៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយ ពុំបានរវើរវាយទៅក្នុងអារម្មណ៍ផ្សេង ៗ ឡើយ ។ ៦- ជីវិតិន្ទ្រិយ ធម្មជាតិតែងប្រព្រឹត្តរស់នៅផង ញុំាងខ្លួនឲ្យធ្វើជាធំក្នុងកិច្ចទាំងឡាយដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងធម៌ដ៏ប្រកបកើតទាំងរលត់ព្រមជាមួយគ្នាផង ។ ៧- មនសិការោ កិរិយាធ្វើកំណត់នូវអារម្មណ៍ផ្សេង ៗ ទុកក្នុងចិត្ត គឺជាចេតសិកធម៌ដែលប្រកបកើតព្រមជាមួយនឹងវិថីចិត្តទី៥ សម្រាប់ធ្វើកំណត់នូវអារម្មណ៍ទុកក្នុងចិត្ត បើធ្វើកំណត់នូវអារម្មណ៍ ខុសជាអនិដ្ឋារម្មណ៍មិនត្រូវតាមឧបាយនៃប្រាជ្ញាទេ នឹងកើតជាអកុសលផលបាបពិត បើធ្វើកំណត់នូវអារម្មណ៍ត្រូវជាឥដ្ឋារម្មណ៍ត្រូវត្រង់តាមឧបាយនៃប្រាជ្ញាហើយ នឹងកើត

ជាកុសលផលបុណ្យផ្ដាយពិត ។

លោកសំដែងចែកទៅជាបកិណ្ណកចេតសិក គឺ ជាចេតសិកធម៌ដែលប្រឡូកប្រឡំរាយរាយកើតឡើងរលត់ជាមួយនឹងសោភណចិត្តខ្លះ អសោភណចិត្តខ្លះ ក្នុងវិថិចិត្តផ្សេងៗ មាន ៦ គឺ: ១– វិតក្កៈ ចេតសិកធម៌សម្រាប់ត្រិះរិះគិតនូវអារម្មណ៍ ឬជាញុំាងចិត្តឲ្យឡើងកាន់អារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងសម្បយុត្តធម៌ មានកិរិយាលើកឡើងនូវវិថិចិត្តកាន់អារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងវិថិចិត្ត ៥៥ គឺកាមាវចរចិត្ត ៤៤ បឋមជ្ឈាន ១១ វៀរលែងតែវិញ្ញាណ ១០ និងរូបាវចរចិត្ត ១២ អរូបាវចរចិត្ត ១២ លោកុត្តរចិត្ត ៣២ ចេញពុំបានកើតឡើយ ។ ២– វិចារៈ ចេតសិកធម៌សម្រាប់ពិចារណានូវអារម្មណ៍ មានកិរិយាដុសខាត់នូវអារម្មណ៍រឿយៗ ជាលក្ខណៈ ជាទីតាំង ប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងវិថិចិត្ត ៦៦ គឺកាមាវចរចិត្ត ៤៤ បឋមជ្ឈានចិត្ត ១១ ទុតិយជ្ឈានចិត្ត ១១ វៀរលែងតែវិថិចិត្ត ៥៥ គឺវិញ្ញាណ ១០ និងតតិយ-ចតុត្ថ-បញ្ចមជ្ឈានទាំង ៤៥ ចេញពុំបានកើតឡើយ ។ ៣– អធិមោក្ខ ចេតសិកធម៌ដែលរួចផុតចេញចាកសេចក្ដីមិនជ្រះថ្លាហើយជ្រះថ្លា មានកិរិយាចូលចិត្តព្រមគ្នានឹងអារម្មណ៍មិនកក្រើកជាលក្ខណៈ ជាទីតាំង ប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងវិថិចិត្ត ៧៨ គឺកាមា-

វចរចិត្ត ៤៣ មហគ្គតចិត្ត ២៧ លោកុត្តរចិត្ត ៨ វៀរលែងតែវិញ្ញាណ ១០ និងវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ១ ចេញ ពុំបានកើតឡើយ ។

៤- វីរិយំ សេចក្តីឧបត្ថម្ភទំនុកបំរុងនូវកុសលធម៌ទាំងពួង មិនឲ្យសាបសូន្យទៅមានកិរិយាផ្គងឡើងនូវព្យាយាមដ៏មាំ គ្របសង្កត់នូវសេចក្តីខ្ជិលជាលក្ខណៈ ជាមូលហេតុនៃសម្បត្តិទាំងពួង ប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងចិត្តទាំង ៧៣ គឺសោភណចិត្ត ៥៩ អសោភណចិត្ត ១៤ វៀរលែងតែចិត្ត ១៦ គឺវិញ្ញាណ ១០ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១ សម្បដិ-ច្ឆនចិត្ត ២ សន្តីរណចិត្ត ៣ ចេញ ពុំបានកើតឡើយ ។ ៥ – បីតិ សេចក្តីអំណរពេញចិត្ត មានឆ្អែតកាយឆ្អែតចិត្ត ជាលក្ខណៈ មានពេញកាយ ពេញចិត្តជាកិច្ចប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងចិត្តទាំង ៥១ គឺសោ-មនស្សសហគតកាមាវចរចិត្ត ១៨ បឋម-ទុតិយ-តតិយជ្ឈានចិត្ត ៣៣ វៀរលែងចាកចិត្ត ៧០ គឺឧបេក្ខាសហគតចិត្ត ៥៥ បដិឃចិត្ត ២ កាយវិញ្ញាណ ២ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្ត ១១ ចេញ ពុំបានកើតឡើយ ។

៦– ឆន្ទោ ចេតសិកធម៌ជាបុព្វភាគ មានការៈប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើជាលក្ខណៈ មានកិរិយាស្វែងរកនូវអារម្មណ៍ជាកិច្ច ប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងចិត្តទាំង ៦៩ គឺកាមាវចរចិត្ត ៣៤ មហគ្គតចិត្ត ២៧

លោកុត្តរចិត្ត ៨ វៀរលែងតែកិរិយាចិត្ត ២០ និងអហេតុកចិត្ត ១៨ មោហមូលចិត្ត ២ ចេញ ពុំបានរើសឡើយ ។ រួមសព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ បកិណ្ណកចេតសិក ៦ ត្រូវជា ១៣ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦៥- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀត ថាម្នាលអត្ថវាទី ចុះអកុសលចេតសិកពួកទី ២ មានចំនួន ១៤ នោះ គឺចេតសិកអ្វីខ្លះ ? សេចក្ដីអធិប្បាយដូចម្ដេចខ្លះ ? សូមលោកថ្លែងមកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី ថ្លែងតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯអកុសលចេតសិកពួកទី ២ ទាំង ១៤ នោះគឺ: ១– មោហៈ សេចក្ដីវង្វេងកាន់ប្រឡំអារម្មណ៍សំគាល់ខុសថា គុណព្រះរតនត្រ័យដែលជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ថាជាអនិដ្ឋារម្មណ៍ទៅវិញ កាន់ប្រឡំខុសថា ព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ មានទុក្ខសច្ចជាដើមនេះជាធម៌មិនពិតទេ បុគ្គលអ្នកធ្វើបុណ្យឲ្យទានរក្សាសីលបំរើនភាវនា ថាបានបុណ្យច្រើនក៏មិនពិតដែរ សេចក្ដីវង្វេងកាន់ប្រឡំអារម្មណ៍យ៉ាងនេះជាដើម បានឈ្មោះថា មោហៈ ដោយពិត ។ ២– អហិរិកំ សេចក្ដីមិនខ្មាសបាប មិនខ្លាចបាប ធ្វើខ្លួនមិនបានឲ្យបរិសុទ្ធ ឲ្យប្រឡាក់ទៅដោយបាបធម៌ទាំងឡាយ មានអកុសលកម្មបថទាំង ១០ជាដើម ។

៣ – អនោត្តប្បំ សេចក្តីមិនបានតក់ស្លុតខ្លាចបាប ធ្វើខ្លួនមិនបានឲ្យបរិសុទ្ធឲ្យក្តៅក្រហាយកេលកលទៅដោយបាបធម៌ទាំងឡាយ មានអកុសលកម្មបថទាំង ១០ ជាដើម ។ ៤ – ឧទ្ធច្ចំ សេចក្តីរាយមាយហុយឡើងដូចផេះត្រូវខ្យល់បក់ផាត់ផ្សាយហុយឡើងដូចផ្សែងភ្លើង ។ ចេតសិកធម៌ទាំង ៤ នេះប្រកបកើតឡើងព្រមតែក្នុងអកុសលចិត្តទាំង ១២ ដោយពិត ។ ៥ – លោភោ សេចក្តីចង់បានហួសប្រមាណ មានចិត្តជំពាក់ជាប់នៅក្នុងអារម្មណ៍ទាំងពួងជាលក្ខណៈ ប្រកបកើតឡើងព្រមក្នុងលោភសហគតចិត្តទាំង ៨ ដោយពិត ។ ៦ – ទិដ្ឋិ សេចក្តីយល់ឃើញខុស ប្រកាន់យកមាំតែតាមគំនិតរបស់ខ្លួនដែលគិតយល់ឃើញជាប្រមាណ មានមិនជឿគុណព្រះរតនត្រ័យជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ៧ – មានោ សេចក្តីរបឹងរឹងរូសប្រកាន់អស្មិមានៈមិនស្តាប់ពាក្យប្រដៅល្អ មានប្រកាន់ជាតិកំណើតខ្លួនជាប់អហង្ការថា មានតែអញប្រសើរជាងគេជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ចេតសិកធម៌ទាំងពីរនេះ ប្រកបកើតឡើងព្រមក្នុងអកុសលចិត្តជាទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តទាំង៤ដោយពិត ។ ៨–ទោសោ សេចក្តីក្រោធខឹងប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារដទៃដើម្បីឲ្យវិនាសទៅ មានការកាចសាហាវជាលក្ខណៈ ។ ៩ – ឥស្សា សេចក្តីប្រណែនឫស្យានឹងទ្រព្យរបស់យសស័ក្តិអ្នកដទៃ មិន

បង្ខំឲ្យគេមានបានប្រសើរលើសជាងខ្លួនជាដើម មានកិរិយាឫស្យាខ្ញី
សម្បត្តិនៃបុគ្គលដទៃជាលក្ខណៈ ។ ១០- មច្ឆរិយំ សេចក្តីកំណាញ់
ទីអាវាសត្រកូលញាតិមិត្ត សំឡាញ់មិនឲ្យអ្នកដទៃចូលទៅជិតបានខ្លាច
ខាតលាភ កំណាញ់លាភមិនឲ្យអ្នកដទៃគេមានលាភបានខ្ញូបច្ច័យទាំង ៤
លើសខ្លួន កំណាញ់គុណវិសេសនិងធម៌មិនឲ្យអ្នកដទៃគេសរសើរអ្នក
ដទៃលើសខ្លួនឡើយ ។ ១១- កុក្កុច្ចំ សេចក្តីក្តៅក្រហាយជាខាង
ក្រោយ ដោយសំគាល់ថា អំពើជាកុសលគឺអញមិនបានធ្វើហើយ អំ-
ពើជំលាមកអាក្រក់ជាអកុសលគឺអញបានធ្វើហើយជាដើម ។ គឺចេតសិក
ធម៌ទាំង ៤ នេះប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងបដិឃចិត្តទាំង ២ ដោយពិត ។
១២- ថីនំ សេចក្តីខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ធ្ងន់កាយធ្ងន់ចិត្ត មានមិនបង្ក
ក្រោកឡើងធ្វើការងារទាំងពួងជាលក្ខណៈ ។ ១៣ - មិទ្ធំ សេចក្តី
ងងុយអង្គុយងោកធ្វើឲ្យធ្ងន់នាមកាយទាំង ៣ មានវេទនាខន្ធជាដើម
មាននាមកាយទាំង ៣ មិនគួរដល់ការងារទាំងពួងជាលក្ខណៈ ។
១៤- វិចិកិច្ឆា សេចក្តីសង្ស័យមិនជះដាច់ស្រេចក្នុងវត្ថុទាំង ៨ យ៉ាង
គឺៈ- សង្ស័យក្នុងគុណព្រះពុទ្ធ ១, សង្ស័យក្នុងគុណព្រះនវលោ-
កុត្តរធម៌ ១, សង្ស័យក្នុងគុណព្រះអរិយសង្ឃ ១, សង្ស័យក្នុង

សិក្ខាទាំង ៣ មានអធិសីលសិក្ខាជាដើម ១, សង្ស័យក្នុងខន្ធធាតុអាយ-តនៈជាអតីត ១, សង្ស័យក្នុងខន្ធធាតុអាយតនៈជាអនាគត ១, សង្ស័យក្នុងទីទាំងពីរ គឺខន្ធធាតុអាយតនៈជាអតីតនិងអនាគត ១, សង្ស័យក្នុងធម៌ទាំងឡាយជាកុសលនិងជាអកុសល ដែលកើតឡើងព្រមក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ ១ ។ គឺចេតសិកធម៌ ១ នេះប្រកបកើតឡើងព្រមក្នុងអកុសលចិត្តជាវិចិកិច្ឆាសហគតចិត្តតែ ១ ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីអកុសលចេត-សិកពួកទី ២ ទាំង ១៤ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៦៦- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្ថវាទី ចុះសោភណចេតសិកពួកទី ៣ មានចំនួន ២៥ នោះ គឺចេតសិកអ្វីខ្លះ? សេចក្តីអធិប្បាយថាដូចម្តេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯសោភណចេតសិកពួកទី ៣ ទាំង ២៥ នោះគឺ: ១- សទ្ធា ចេតនាដែលជ្រះថ្លាស្អាតជឿកម្ម ផលជាក់ច្បាស់ដោយខ្លួនឯង មានលក្ខណៈ ៣ យ៉ាង គឺសេចក្តីជឿជាក់ជ្រះថ្លាក្នុងគុណព្រះរតនត្រ័យ មានកិរិយាបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានរក្សាសីល ៥ សីល ១០ បួសបាននិងចំរើនព្រះកម្មដ្ឋានជាលក្ខណៈ ១, សេចក្តី

ជឿជាក់ទៅជាមុន មានកិរិយាស្ទុះទៅ ដើរបបួលដឹកនាំអ្នកដទៃឲ្យធ្វើបុណ្យឲ្យបានរក្សាសីល ៥ សីល ១ បោសបង់និងចំរើនព្រះកម្មដ្ឋានជាលក្ខណៈ ១, សេចក្តីជឿជាក់ក្នុងគុណព្រះរតនត្រ័យមិនកក្រើក មានកិរិយាញុំាងចិត្តដែលល្អក់មិនជ្រះថ្លាឲ្យវិនាសទៅ ហើយញុំាងចិត្តដែលជ្រះថ្លាល្អឲ្យកើតឡើងជាលក្ខណៈ ១ ។ ឯសទ្ធាចេតសិកនេះ មានសេចក្តីឧបមាដូចកែវមណីជាតិ ដែលស្តេចព្រះបរមចក្របោះទៅក្នុងទឹកប្រកបដោយកករដ៏ល្អក់ហើយ អាចកំចាត់បង់នូវមន្ទិលសៅហ្មងដែលល្អក់នោះឲ្យវិនាសបាត់អស់ទៅ ញុំាងទឹកដែលរងីថ្លាល្អដូចកញ្ចក់ឲ្យកើតឡើងយ៉ាងណាមិញ ក៏សទ្ធាចេតសិកនេះតែកើតឡើងក្នុងសន្តានចិត្តនៃបុគ្គលឯណាហើយ អាចញុំាងដួងចិត្តដែលសៅហ្មងល្អក់នៃបុគ្គលនោះឲ្យជ្រះថ្លាល្អឡើងជាកុសល ឧបមាដូចកែវមណីជាតិយ៉ាងនោះឯង ។

២– សតិ ស្មារតីភ្ញាក់ខ្លួនរឮកនូវកុសលធម៌រឿយ ៗ ពុំបានភ្លេចឧបមាដូចនាយឃ្លាំងរក្សាព្រះរាជទ្រព្យស្តេច តែងយកសេចក្តីក្រាបបង្គំទូលអំពីចំនួនព្រះរាជទ្រព្យទាំងអស់សព្វ ៗ ថ្ងៃ ឲ្យស្តេចទ្រង់ជ្រាបសព្វគ្រប់មិនឲ្យភ្លេចយ៉ាងណាមិញ ឯសតិចេតសិកនេះតែកើតឡើងក្នុងសន្តានចិត្តនៃបុគ្គលឯណាហើយ អាចញុំាងសន្តានចិត្តនៃបុគ្គលនោះឲ្យ

ក្ដាក់នឹងពេកក្រៀយ ។ នូវកុសលធម៌ទាំងពួងមិនឲ្យក្រេបយ៉ាងនោះដែរ ។ ៣- ហិរិ សេចក្ដីខ្មើមខ្មាសបាបក្នុងលោកជាធំ លះបង់នូវអកុសលកម្ម ហើយញុំាងកុសលកម្មឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្ដានខ្លួនលះបង់នូវអំពើប្រកបដោយទោស ហើយញុំាងអំពើដែលមិនប្រកបដោយទោសឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្ដានខ្លួន ទំព្យាយាមរក្សាខ្លួនឲ្យបរិសុទ្ធចាកអកុសលកម្មដ៏លាមកក្នុងលោកជាលក្ខណៈ ។ ៤- ឱត្តប្បំ សេចក្ដីក្ដៅក្រហាយតក់ស្លុតខ្លាចបាបក្នុងលោកជាធំលះបង់នូវអកុសលកម្ម ហើយញុំាងកុសលកម្មឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្ដានខ្លួនលះបង់នូវអំពើប្រកបដោយទោស ហើយញុំាងអំពើដែលមិនប្រកបដោយទោសឲ្យកើតឡើងក្នុងសន្ដានខ្លួន ទំព្យាយាមរក្សាខ្លួនឲ្យបរិសុទ្ធចាកអកុសលកម្ម ដ៏លាមកក្នុងលោកជាលក្ខណៈ ។ ៥- អលោភោ សេចក្ដីមិនលោភហួសប្រមាណដែលជាបដិបក្ខដល់មច្ឆិលគឺសេចក្ដីកំណាញ់ ជាហេតុនាំឲ្យមានសទ្ធាជឿកម្មផល អាចបរិច្ចាគទ្រព្យធ្វើបុណ្យឲ្យទានបាន មានកិរិយាមិនជំពាក់ជាប់ចិត្តក្នុងអារម្មណ៍ទាំងពួងជាលក្ខណៈ ។ ៦- អទោសោ សេចក្ដីមិនបានក្រោធខឹងប្រទូស្តសត្វនឹងសង្ខារដែលជាបដិបក្ខដល់មច្ឆិល គឺការៈប្រទូស្តសីល ជាហេតុនាំឲ្យមានព្យាយាមរក្សាសីលបាន មានកិរិយាមិនបានការបសា-

ហាវទឹងប្រចូស្តជាលក្ខណៈ ។ ៧ – តត្រមជ្ឈត្តតា ការៈនៃចេតនា ដែលសំឡឹងមើលដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍ មិនបានកាន់ប្រឡំ ហើយប្រព្រឹត្តទៅជាកណ្តាលទឹងនៅក្នុងអារម្មណ៍ទាំង ៦ នោះ ។ ៨ – កាយបស្សទ្ធិ សេចក្តីរម្ងាប់ស្ងប់ស្ងាត់នៃនាមកាយ គឺអរូបក្ខន្ធទាំង ៣ មានវេទនាខន្ធជាដើម មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវសេចក្តីក្រវល់ក្រវាយនៃនាមកាយ ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសមានឧទ្ធច្ចជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ៩ ចិត្តបស្សទ្ធិ សេចក្តីរម្ងាប់ស្ងប់ស្ងាត់នៃចិត្ត មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវសេចក្តីក្រវល់ក្រវាយនៃចិត្ត ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសមានឧទ្ធច្ចជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ១០ – កាយលហុតា ការៈប្រព្រឹត្តទៅស្រាលរហ័សនៃនាមកាយ មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវការៈធ្ងន់នៃនាមកាយ ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសគឺសេចក្តីខ្ជិលច្រអូស ងងុយដេកង៉ក់ដែលជាហេតុធ្វើឲ្យធ្ងន់នៃនាមកាយជាលក្ខណៈ ។ ១១ – ចិត្តលហុតា ការៈប្រព្រឹត្តទៅស្រាលរហ័សនៃចិត្ត មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវការៈធ្ងន់នៃចិត្ត ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេស គឺសេចក្តីខ្ជិលច្រអូស ងងុយដេកង៉ក់ដែលជាហេតុធ្វើឲ្យធ្ងន់នៃចិត្តជាលក្ខណៈ ។ ១២ – កាយមុទុតា ការៈកែកាយខន់ក្ងន់នៃនាមកាយមានកិរិយាចូល

ទៅផិតរម្ងាប់នូវភាវៈរបឹងរឹងរូសនៃនាមកាយ ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសគឺទិដ្ឋិមានះ ជាហេតុធ្វើឲ្យរបឹងរឹងរូសនៃនាមកាយជាលក្ខណៈ ។ ១៣ – ចិត្តមុទុតា ភាវៈរីករាយទន់ភ្លន់នៃចិត្ត មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវភាវៈរបឹងរឹងរូសនៃចិត្តដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសគឺទិដ្ឋិមានះ ជាហេតុធ្វើឲ្យរបឹងរឹងរូសនៃចិត្តជាលក្ខណៈ ។ ១៤ – កាយកម្មញ្ញតា ភាវៈស្អាតល្អគួរដល់បរិកម្មនៃនាមកាយ មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវភាវៈមិនស្អាតល្អគួរដល់បរិកម្មនៃនាមកាយ ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់នីវរណធម៌ទាំង ៥ មានកាមច្ឆន្ទៈជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ១៥ – ចិត្តកម្មញ្ញតា ភាវៈស្អាតល្អគួរដល់បរិកម្មនៃចិត្ត មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវភាវៈមិនស្អាតល្អគួរដល់បរិកម្មនៃចិត្ត ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់នីវរណធម៌ទាំង ៥ មានកាមច្ឆន្ទៈជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ១៦ – កាយបាគុញ្ញតា ភាវៈស្ទាត់ជំនាញនៃនាមកាយ មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវភាវៈលំបាកឈឺចាប់នៃនាម-កាយ ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសគឺអស្សទ្ធាមិនជឿកម្ម-ផល ជាហេតុធ្វើឲ្យលំបាកឈឺចាប់នៃនាមកាយជាលក្ខណៈ ។ ១៧ – ចិត្តបាគុញ្ញតា ភាវៈស្ទាត់ជំនាញនៃចិត្ត មានកិរិយាចូលទៅផិតរម្ងាប់នូវភាវៈលំបាកឈឺចាប់នៃចិត្ត ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេស គឺ អស្សទ្ធា មិនជឿកម្ម - ផល

ជាហេតុធ្វើឲ្យលំបាកឈឺចាប់នៃចិត្តជាលក្ខណៈ ។ ១៨– កាយុជ្ជុកតា ភាវៈប្រព្រឹត្តទៅត្រង់នៃនាមកាយ មានកិរិយាពិចារណាឃើញជាក់ច្បាស់នូវភាវៈវៀចនៃនាមកាយ ដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេសគឺភាវៈខ្ជិលជាហេតុធ្វើឲ្យវៀចនៃនាមកាយជាលក្ខណៈ ។ ១៩– ចិត្តុជ្ជុកតា ភាវៈប្រព្រឹត្តទៅត្រង់នៃចិត្ត មានកិរិយាពិចារណាឃើញជាក់ច្បាស់នូវភាវៈវៀចនៃចិត្តដែលកើតជាបដិបក្ខដល់កិលេស គឺភាវៈខ្ជិលជាហេតុធ្វើឲ្យវៀចនៃចិត្តជាលក្ខណៈ ។ ក៏ចេតសិកធម៌ទាំង ១៩ នេះបានឈ្មោះថា សោភណចេតសិក ប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នាទៅក្នុងសោភណចិត្តទាំង ៥៩ ដោយពិត ។ ២០– សម្មាវាចា ប្រព្រឹត្តពោលនូវពាក្យសំដីដ៏ល្អប្រពៃ មានវៀរលែងចាកវចីទុច្ចរិតទាំង ៤ មិនពោលនូវពាក្យមុសាវាទជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ២១– សម្មាកម្មន្តា ប្រព្រឹត្តធ្វើនូវការងារដ៏ល្អប្រពៃ មានវៀរលែងចាកកាយទុច្ចរិតទាំង ៣ មិនប្រព្រឹត្តសម្លាប់សត្វលួចទ្រព្យគេជាដើមជាលក្ខណៈ ។ ២២– សម្មាអាជីវោ ប្រព្រឹត្តរកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតដ៏ល្អប្រពៃ គឺវៀរលែងចាកកាយទុច្ចរិត ៣ វចីទុច្ចរិត ៤ និងជំនួញទាំង ៥ ប្រការជាស្រឡះ (ចេតសិកធម៌ទាំង ៣ នេះបានឈ្មោះថា វិរតិចេតសិក សម្រាប់វៀរលែងចាកកុសលចិត្ត ដែលគួរគប្បីវៀរលែងប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងចិត្ត

ទាំង ១៦ គឺកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ លោកុត្តរចិត្ត ៨ ត្រូវជា ១៦ ដោយ
ពិត) ។ ២៣– ករុណា សេចក្ដីអាណិតអាសូរដល់សត្វទាំងឡាយ
ដែលដល់នូវសេចក្ដីទុក្ខលំបាកខ្លាំង មានប្រាថ្នាដើម្បីនឹងនាំចេញនូវ
សត្វទាំងឡាយ ដែលដល់នូវសេចក្ដីទុក្ខលំបាកនោះឲ្យរួចផុតចេញចាក
ទុក្ខវេទនាជាលក្ខណៈ ។ ២៤– មុទិតា សេចក្ដីរីករាយទន់ត្រជាក់ត្រេក-
អរចំពោះទ្រព្យរបស់យសស័ក្ដិដែលបុគ្គលដទៃបានហើយ ពុំមានឫស្យា
ច្រណែនឈ្នានីសឡើយ មានកិរិយាអនុមោទនាត្រេកអររីករាយនូវសម្បត្តិ
នៃបុគ្គលដទៃជាលក្ខណៈ (ក៏ចេតសិកធម៌ទាំងពីរនេះបានឈ្មោះថា
អប្បមញ្ញាចេតសិក ព្រោះមានចេតនាផ្សាយទៅកាន់សត្វមិនសន្ធារ
ទាំងឡាយប្រមាណពុំបានជាអារម្មណ៍ ប្រកបកើតឡើងព្រមក្នុងវីថិចិត្ត
ទាំង ២៨ គឺមហគ្គតចិត្ត ១២ កាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ សហេតុកកាមាវចរ
កិរិយាចិត្ត ៨ (ត្រូវជា ២៨) ។ ២៥. បញ្ញិន្ទ្រិយំ ធម្មជាតដែលដឹងច្បាស់
ដោយអំណាចនៃលក្ខណៈទាំង ៣ មានអនិច្ចលក្ខណៈជាដើម បាន
ឈ្មោះថាបញ្ញា តែថាបញ្ញានោះឯងព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ឲ្យឈ្មោះថា
ឥន្ទ្រិយ ព្រោះថាជាអធិបតី ជាធំក្នុងកិរិយាដឹងច្បាស់ដ៏សមគួរតាមសភាព
ពិត មានកិរិយាយល់ឃើញត្រូវជាលក្ខណៈ បញ្ញានោះឯង បានឈ្មោះថា

បញ្ចិន្ទ្រិយដោយពិត ដែលប្រកបកើតឡើងព្រមគ្នានឹងចិត្តទាំង ៤៧ គឺ កាមាវចរសោភណចិត្តជាញាណសម្បយុត្ត ១២ មហគ្គតចិត្ត ២៧ លោកុត្តរ-ចិត្ត ៨ ត្រូវជា ៤៧ ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីសោភណចេតសិកពួកទី ៣ ទាំង ២៥ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ ។

បូករួមអញ្ញសមានាចេតសិកពួកទី ១ មានចំនួន ១៣ អកុសលចេត-សិកពួកទី ២ មានចំនួន ១៤ សោភណចេតសិកពួកទី ៣ មានចំនួន ២៥ ត្រូវជាចេតសិកធម៌ ៥២ ដោយសង្ខេបតែត្រឹមប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦៧– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា សាធុ ៗ ម្នាល អត្ថវាទី លោកបានវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃណាស់ហើយ តែថាយើង លើកចិត្តនិងចេតសិកទុកសិនចុះ យើងនឹងសួរលោកអំពីរូបវិញ ចុះពាក្យថារូប ៗ សំដៅនេះ ប្រែថាដូចម្តេច ? សេចក្តីអធិប្បាយថា យ៉ាងណាខ្លះ ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា ចាំព្រះធម្មវាទី ឯរូបសំដៅនោះ សេចក្តីប្រែថា ធម្មជាតសម្រាប់វិនាសរលាយសូន្យទៅដោយត្រជាក់និងក្តៅជាដើម បានឈ្មោះថា រូប សេចក្តីអធិប្បាយថា រូបសត្វទាំងឡាយតែកើតមានឡើងហើយ តែងវិនាសទៅដោយរដូវត្រជាក់រងាមកបៀត

បៀនរូប ធ្វើឲ្យរូបគ្រាំគ្រាស្វិតស្រពោនជ្រួញជ្រីវទៅ ជាបច្ច័យឲ្យកើតជាជរាធម៌ វិនាសទៅដោយកំដៅព្រះអាទិត្យដែលរះឡើងនិងដីកំដៅភ្លើងក្តៅស្អុះស្អាប់ចូលមកបៀតបៀនរូប ធ្វើឲ្យរូបគ្រាំគ្រាសៅហ្មងជ្រួញជ្រីវទៅផ្សេងៗ រាល់ថ្ងៃជាបច្ច័យឲ្យកើតជាជរា ១ ជាបច្ច័យឲ្យកើតព្យាធិជម្ងឺឈឺចាប់ មានឈឺក្បាលវិលមុខជាដើមផង វិនាសទៅដោយរមួលពោះឃ្លានបាយស្រេកទឹកទទឹងបំពោលដោយសម្ផស្ស នៃសត្វពោចមមូសសុចសន្ដើចនិងខ្យល់ត្រជាក់ក្តៅថ្ងៃនឹងតស់តូចតស់ធំជាដើម ចូលមកបៀតបៀនរូបមានទាំងផ្សាក់យកជាគឈាមផងជាដើម ជាបច្ច័យឲ្យកើតជាជរាគ្រាំគ្រាទៅជាខិច្ចខូចខ្ចួនៗរៀករាល់ ១ ថ្ងៃទៅ ពុំយូរប៉ុន្មានក៏កើតជាបច្ច័យដល់ព្យាធិជម្ងឺឈឺចាប់យ៉ាងតិច ១ ផ្ទាបដល់ជម្ងឺឈឺចាប់យ៉ាងធ្ងន់ខ្លាំងជាបច្ច័យដល់មរណៈសេចក្តីស្លាប់សូន្យទាំងកម្ម ចិត្ត រដូវ អាហារ អស់ទៅសល់នៅតែអនុបាទិន្នករូបតិសាគសព សូន្យរលាយទៅ ជាដី ទឹក ភ្លើងខ្យល់អស់ទៅវិញ បានឈ្មោះថា រូប ព្រោះរូបទាំង ៤ មានឧបាទយរូបជាដើម ប្រកបដោយលក្ខណៈ ៣ យ៉ាង គឺអនិច្ចលក្ខណៈ ១ ទុក្ខលក្ខណៈ ១ អនត្តលក្ខណៈ ១ ជារូបមិនទៀងតែងប្រែប្រួលទៅផ្សេងៗ តែងនាំមកនូវសេចក្តីទុក្ខលំបាកផ្សេងៗ ជារបស់ពុំបានប្រព្រឹត្តទៅតាមអំណាច

នៃខ្លួន គឺថាពុំបានស្តាប់បង្គាប់ខ្លួនដោយពិត្រ ។ ខ្ញុំអត្តវាទី បានវិសជ្ជនា មកអំពីរូបស័ត្វ ព្រមទាំងសេចក្តីអធិប្បាយដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ សូមជ្រាប ។

៦៨– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀត ម្នាលអត្តវាទី ចុះសង្ខារធម៌ទាំងពីរយ៉ាង គឺមហាភូតៈ ១ ឧបាទាយៈ ១ ដែលព្រះសព្វញ្ញូសម្ពុទ្ធព្រះអង្គទ្រង់លើកឡើងកាន់បញ្ញត្តិ ឲ្យឈ្មោះថា រូប, តែត្រង់រូបស័ត្វនោះ លោកបានវិសជ្ជនាមករួចហើយ យើងពុំបានសួរទេ យើងចង់សួរចំពោះតែត្រង់មហាភូតស័ត្វនិងឧបាទាយស័ត្វទាំងពីរបទនេះ មានសេចក្តីអធិប្បាយថាដូចម្តេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងចង់បានស្តាប់ ចូលចិត្តផងមើល?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯមហាភូតស័ត្វនោះ ប្រែថា សង្ខារធម៌មានសភាពធំកើតឡើងប្រាកដហើយ, សេចក្តីអធិប្បាយថា សង្ខារៈទាំងឡាយ ៤ គឺកម្ម ១ ចិត្ត ១ ឧតុ ១ អាហារ ១ ជាបច្ច័យប្រជុំព្រមស្មើគ្នា ញ៉ាំងផលគឺរូបឲ្យកើតឡើងប្រាកដ ដូចមានបាលីក្នុងគម្ពីរដីកានិងយោជនាព្រះអភិធម្មពន្យល់ថា ឧបាទិន្នានុបាទិន្នសន្តានេសុ សសម្ភារធាតុវសេន មហន្តា ហុត្វា ភូតាតិ មហាភូតា

ធម្មា (ប្រែថា) សភាវធម៌ទាំងឡាយឯណា មានភាពជាប្រជុំកើតឡើងព្រាកដហើយ ក្នុងសន្តាននៃឧបាទិន្នករូបនិងអនុបាទិន្នករូបដោយអំណាចដែលប្រព្រឹត្តទៅជាមួយដោយសសម្ភារធាតុ សភាវធម៌ទាំងឡាយនោះ បានឈ្មោះថា មហាភូត សេចក្ដីអធិប្បាយថាធាតុទាំង ៤ គឺបឋវីធាតុ ១ ដែលមានសភាពរឹង ជាលក្ខណៈ ១, អាបោធាតុ ១ ដែលមានសភាពទន់ជ្រាយករ ១ ជាលក្ខណៈ ១, តេជោធាតុ ១ ដែលមានសភាពអប់ក្ដៅ ១ ជាលក្ខណៈ ១, វាយោធាតុ ១ ដែលមានភាពបក់មករហើយ ១ ជាលក្ខណៈ ១ ធាតុទាំង ៤ នេះប្រជុំព្រមស្មើគ្នាក្នុងកពសម្រាប់កើតឯណា សភាវធម៌ទាំង ៤ មានកម្មជាដើម ចូលមកប្រជុំព្រមស្មើគ្នាក្នុងកពសម្រាប់កើតនោះហើយញ៉ាំងផល គឺកលលរូបឲ្យកើតឡើងព្រាកដ ៧ ថ្ងៃ ១ ជាលំដាប់គ្នា ១ ទៅ ជាឧបាទិន្នករូបខ្លះ អនុបាទិន្នករូបខ្លះ ទើបបានឈ្មោះថា មហាភូត ភ្ជាប់គ្នានឹងរូប ហៅថា មហាភូតរូប ដោយពិត ។ ឧបាទាយស័ព្ទនោះ មានសេចក្ដីអធិប្បាយថា: ធម្មជាតឯណាដែលអាស្រ័យកាន់យកនូវមហាភូតរូបទាំង ៤ ហើយញ៉ាំងផល គឺរូបជាខាងក្នុងខ្លះ ខាងក្រៅខ្លះ ឲ្យកើតចំរើនច្រើនឡើងសមគួរតាមលំដាប់ ធម្មជាតនោះបានឈ្មោះថា ឧបាទាយ ភ្ជាប់គ្នា

ទីងរូប ហៅថា ឧបាទាយរូប ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីមហាភូតសព្វ ទីងឧបាទាយសព្វ ទាំងពីរបទនេះដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៦៩- ធម្មាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្តាទី ចុះមហាភូតរូបនោះមានចំនួនប៉ុន្មាន? គឺរូបអ្វីខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាតបចំនួនរូបព្រមទាំងសេចក្តីប្រែពន្យល់ឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្តាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មាទី មហាភូតរូបនោះមាន ៤ គឺ: ១- បឋវីធាតុ ។ ដីមានចំនួន ២០ គឺ កេសា សក់ទាំងឡាយ ១ លោមា រោមទាំងឡាយ ១ នខា ក្រចកទាំងឡាយ ១ ទន្តា ធ្មេញទាំងឡាយ ១ តចោ ស្បែក ១ មំសំ សាច់ ១ នហារូ សរសៃទាំងឡាយ ១ អដ្ឋី ឆ្អឹងទាំងឡាយ ១ អដ្ឋិមិញ្ជំ ខួរក្នុងឆ្អឹង ១ វក្កំ តាប ឬតម្រងបស្សាវៈ ១ ហទយំ បេះដូង ១ យកនំ ថ្លើម ១ កិលោមកំ វាវ ១ បិហកំ ក្រពះ ឬលំពែងអាសន ១ បប្ផាសំ សួត ១ អន្តំ ពោះវៀនធំ ១ អន្តគុណំ ពោះវៀនតូច ១ ឧទរិយំ អាហារថ្មី ១ ករីសំ អាហារចាស់ ១ មត្ថកេមត្ថលុង្គំ ខួរក្នុងក្បាល ១ ។ ២- អាបោធាតុ ។ ទឹកមានចំនួន ១២ គឺ បិត្តំ ទឹកប្រមាត់ ១ សេម្ហំ ទឹកស្លេស្ម ១

បុព្វោ ទឹកខ្ទុះ ១ លោហិតំ ទឹកឈាម ១ សេទោ ទឹកញើស ១ មេទោ ទឹកខ្លាញ់ខាប់ ១ អស្សុ ទឹកភ្នែក ១ វសា ទឹកខ្លាញ់រាវទាំងឡាយ ១ ខេឡោ ទឹកមាត់ ១ សិង្ឃាណិកា ទឹកសម្បោរ ១ លសិកា ទឹករំអិល ១ មុត្តំ ទឹកមូត្រ ១ ។ ៣- តេជោធាតុ ។ ភ្លើងមានចំនួន ៤ គឺសន្តប្បតិ ធាតុភ្លើងអប់រំក្តៅស្រួលផ្សាយទៅក្នុងកាយជាប្រក្រតី ១ បរិទយ្ហតិ ធាតុភ្លើងក្តៅពេលពលផ្សាយទៅក្នុងកាយ ១ បរិណាមតិ ធាតុភ្លើងដុតអាហារឲ្យទ្រុឌទ្រោមផ្សាយឲ្យជារសឲ្យជ្រួតជ្រាបទៅក្នុងសព្វាង្គកាយ ១ ជីរណតិ ធាតុភ្លើងដុតរាងកាយឲ្យជ្រួញជ្រីវគ្រាំគ្រាចាស់ជរាទៅ ១ ។ ៤- វាយោធាតុ ។ ខ្យល់មានចំនួន ៦ គឺឧទ្ធង្គមា វាតា ខ្យល់ទាំងឡាយបក់ពីខាងក្រោមផ្សាយឡើងទៅខាងលើ ១ អធោគមា វាតា ខ្យល់ទាំងឡាយបក់ពីខាងលើផ្សាយចុះមកខាងក្រោម ១ កុច្ឆិសយា វាតា ខ្យល់ទាំងឡាយបក់វិលវល់ផ្សាយនៅក្នុងផ្ទៃ ១ កោដ្ឋាសយា វាតា ខ្យល់ទាំងឡាយបក់ផ្សាយនៅក្នុងពោះវៀនធំ-តូច ១ អង្គមង្គានុសារិនោ វាតា ខ្យល់ទាំងឡាយបក់ផ្សាយសព្វទៅក្នុងអវយវៈធំតូច ១ អស្សាសបស្សាសវាតា ខ្យល់ទាំងឡាយសម្រាប់ដកដង្ហើមចេញនិងដកដង្ហើមចូល ១ ។ គឺធាតុទាំង ៤ នេះ បាន

ឈ្មោះថា មហាភូតរូបដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីមហាភូតរូបទាំង ៤ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៣០ - បុច្ឆាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអគ្គកវី ចុះឧបាទាយរូបនោះមានចំនួនប៉ុន្មាន ? គឺរូបអ្វីខ្លះ ? សូមលោកវិសជ្ជនា ឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្របុច្ឆាទី ឯឧបាទាយរូបនោះ មានចំនួន ២៤ គឺ: ១- ចក្ខុ រូបគឺភ្នែក ២- សោតៈ រូបគឺត្រចៀក ៣ - ឃានៈ រូបគឺច្រមុះ ៤ - ជិវ្ហា រូបគឺអណ្តាត ៥ - កាយៈ រូបគឺកាយ (គឺរូបទាំង ៥ នេះឈ្មោះថាបសាទរូប ជារូបខាងក្នុងសម្រាប់ជ្រះថ្លាប៉ះពាល់ (កៅអារម្មណ៍) ៦ រូបារម្មណៈ រូបគឺរូបជាអារម្មណ៍ ៧ - សទ្ទារម្មណៈ រូបគឺសំឡេងជាអារម្មណ៍ ៨-គន្ធារម្មណៈ រូបគឺក្លិនជាអារម្មណ៍ ៩-រសារម្មណៈ រូបគឺរសជាអារម្មណ៍ (គឺរូបទាំង ៤ នេះឈ្មោះថា វិសយរូបជារូបខាងក្រៅជាវិស័យជាទីគោចរ គឺថាជាចំណីអាហារនៃបញ្ចវិញ្ញាណដោយពិត) ១០ - ឥត្ថីភាវៈ រូបគឺភាពជាស្រី ១១ - បុមភាវៈ រូបគឺភាពជាប្រុស (រូប២នេះឈ្មោះថាភាវរូប) ១២ - ហទយៈ រូបគឺហឫទ័យជាទីអាស្រ័យនៃមនោធាតុ ១៣ ជីវិតៈ រូបគឺជីវិតជាធំជាទីប្រព្រឹត្តរស់នៅ មានកិរិយា

រក្សារឿយ ៗ នូវកម្មជរូបដែលកើតឡើងជាមួយគ្នាជាលក្ខណៈ ១៤–អាហារ រូបគឺអាហារដែលបុគ្គលធ្វើឲ្យជាពំនូតហើយបរិភោគ សម្រាប់ទំនុកបំរុងនូវកាយ មានកិរិយានាំមកនូវរូបទាំង ៨ មានឱជរូបជាដើម ជាលក្ខណៈ ។ ១៥-អាកាសៈ រូបគឺអាកាសធាតុដែលមានក្នុងចន្លោះ ៗ នៃរូបគឺធម្មជាតិកំណត់មិនឲ្យច្រឡំដោយរូបកលាបៈនៃរូបទាំងឡាយ ដែលបានដល់នូវបាច់មួយ ៗ មានចក្ខុទសកៈជាដើម ។ ១៦-កាយវិញ្ញត្តិ វិញ្ញត្តិរូប គឺរូបដែលញ៉ាំងកាយឲ្យកម្រើកឡើងហើយបានដឹងច្បាស់នូវសេចក្ដីអធិប្បាយ ដោយកាយដែលកំរើកឡើងខ្លួនឯង ។ ១៧–វចីវិញ្ញត្តិ វិញ្ញត្តិរូបគឺរូបដែលញ៉ាំងពាក្យពោលឲ្យកំរើកឡើង ហើយបានដឹងច្បាស់នូវសេចក្ដីអធិប្បាយដោយវាចា ពោលគឺសំឡេង ដែលប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងវិញ្ញាណរបស់ខ្លួនឯង ។ ១៨–រូបស្ស លហុតា រូបគឺការៈប្រព្រឹត្តទៅឆាប់ហ័ស មានកិរិយាមិនយឺតយូរនឹងលះបង់នូវភារៈធ្ងន់នៃខ្លួនជាលក្ខណៈ ។ ១៩–រូបស្ស មុទុតា រូបគឺការៈទន់ភ្លន់ងាកបែរទៅមកបាន មានកិរិយាមិនបានរឹងនឹងលះបង់នូវភាវៈរឹងជាលក្ខណៈ ។ ២០–រូបស្ស កម្មញ្ញតា រូបគឺការៈប្រព្រឹត្តទៅ គួរដល់កម្មគឺការងារទាំងពួងមានការៈអនុកូលទៅតាមសរីរៈជាលក្ខណៈក៏រូបទាំង ៣ នេះ ឈ្មោះថា វិការរូបជា

រូបសម្រាប់ធ្វើនូវសរីរៈឲ្យប្រព្រឹត្តទៅផ្សេងៗ ដោយពិត) ។ ២១-រូប-ស្ស ឧបចយោ ជាតិរូបគឺកិរិយាសន្សំប្រមូលមកនូវអាយតនៈ គឺរូបដែលកើតឡើងរឿយៗ ហើយកំណត់សំគាល់ថា អាយតនរូប គឺជាសន្សំយកទុកនូវដែលកើតអារម្មណ៍ និងរូបដែលកើតឡើងហើយចូលជាមួយគ្នាកំណត់ឲ្យឈ្មោះថាឧបចយរូបដោយពិត ។ ២២-រូបស្ស សន្តតិ ជាតិរូបគឺទុកភ្ជាប់នូវអាយតនៈនឹងរូបដែលកើតចំរើនធំឡើង នឹងកិរិយាសន្សំប្រមូលមកនូវអាយតនៈនឹងរូបដែលកើតឡើងហើយ លោកកំណត់ឲ្យឈ្មោះថា សន្តតិរូបដោយពិត ។ ២៣-រូបស្ស ជរតា ជាតិរូបគឺការៈនៃរូបដែលកើតឡើងហើយជាបច្ច័យដល់ជរា ។ ជាបច្ច័យដល់ព្យាធិ ។ ជាបច្ច័យដល់មរណៈ សេចក្តីស្លាប់សូន្យទៅជាលក្ខណៈ ។ ២៤-រូបស្ស អនិច្ចតា ជាតិរូបគឺការៈនៃរូបដែលកើតឡើងហើយ ជារូបមិនទៀងស្ថិតស្ថេរតែងប្រែក្លាយសូន្យវិនាសទៅវិញជាលក្ខណៈ, គឺជាតិរូបទាំង ៤ យ៉ាងនេះ បានឈ្មោះថា លក្ខណរូប ជារូបប្រកបដោយលក្ខណៈ ៣ យ៉ាងគឺ អនិច្ចលក្ខណៈ ១ ទុក្ខលក្ខណៈ ១ អនត្តលក្ខណៈ ១ ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីឧបាទាយរូបទាំង ២៤ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៣១ – ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្ថវាទី លោកបានវិសជ្ជនាមកអំពីមហាភូតរូបទាំង ៤ និងឧបាទាយរូបទាំង ២៤ ក្នុងប្រស្នាទាំងពីរ រាប់ចំនួនរូប ២៨ ព្រមទាំងសេចក្ដីប្រែអធិប្បាយខ្លះ ក៏ឃើញថាល្អមស្ដាប់បានដែរហើយ តែយើងសួរលោកតទៅទៀតចុះរូបទាំង ២៨ នោះ ដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្ដែងឲ្យឈ្មោះផ្សេងៗ គ្នាជាគូៗ ថា ឧឡារិករូបជាគូនឹងសុខុមរូបខ្លះ ថានិប្ផន្នរូបជាគូនឹងអនិប្ផន្នរូបខ្លះ ថាអជ្ឈត្តិករូបជាគូនឹងពាហិររូបខ្លះ ថាឥន្ទ្រិយរូបជាគូនឹងអនិន្ទ្រិយរូបខ្លះ ថាកម្មជរូបជាគូនឹងអកម្មជរូបខ្លះ តើព្រះអង្គដកយករូបទាំង ២៨ មកផ្លាស់ប្ដូរកំណត់ឲ្យឈ្មោះផ្សេងៗ គ្នាដូចម្ដេចខ្លះ ? សេចក្ដីពន្យល់យ៉ាងណាខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា : បពិត្រធម្មវាទី ឯរូបទាំង ២៨ នោះ គឺព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សម្ដែងចំណែកចែកឲ្យឈ្មោះផ្សេងៗ គ្នាដូច្នេះ ព្រះអង្គយករូបទាំង ១២ គឺ បឋវីធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ ចក្ខុប្បសាទរូប ១ សោតប្បសាទរូប ១ ឃានប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាបសាទរូប ១ កាយប្បសាទរូប ១ រូបរូប ១ សទ្ទរូប ១ គន្ធរូប រសរូប ១

រូបទាំង ១២ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា ឱឡារិករូប ជារូបដ៏ក្រាស់គ្រោតគ្រាត ហើយព្រះអង្គយករូបទាំង ១៦ គឺ អាបោធាតុរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភាវរូប ១ ហទយរូប ១ ជីវិតរូប ១ អាហាររូប ១ អាកាសរូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ ឧបចយរូប ១ សន្តតិរូប ១ ជរតារូប ១ អនិច្ចតារូប ១ រូបទាំង ១៦ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា សុខុមរូប ជារូបដ៏ល្អិតម៉ត់ល្អូរល្អន់ ៗ យករូបទាំង ១៨ គឺ បឋវីធាតុរូប អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ ចក្ខុប្បសាទរូប ១ សោតប្បសាទរូប ១ ឃានប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាប្បសាទរូប ១ កាយប្បសាទរូប ១ រូបរូប ១ សទ្ទរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភាវរូប ១ ហទយរូប ១ ជីវិតរូប ១ អាហាររូប ១ រូបទាំង ១៨ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា និប្ផន្នរូប ជារូបកើតឡើងសម្រេចស្រេចដោយពិត ហើយយករូបទាំង ១០ គឺ អាកាសរូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ ឧបចយរូប ១ សន្តតិរូប ១ ជរតារូប ១ អនិច្ចតារូប ១ រូបទាំង ១០ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា អនិប្ផន្នរូប ជារូបកើតឡើងពុំបានសម្រេចស្រេចឡើយ គឺជាកើតឡើងតាមចិត្តសមុដ្ឋានជាដើមដោយពិត ៗ យករូបទាំង ៨ គឺ ចក្ខុប្បសាទរូប ១ សោត-

ប្បសាទរូប ១ ឃានប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាប្បសាទរូប ១ កាយប្បសាទរូប ១ រូបទាំង ៤ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា អជ្ឈត្តិករូប ជារូបកើតឡើងសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅខាងក្នុងដោយពិត ហើយយករូបទាំង ២៣ គឺបឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ រូបរូប ១ សទ្ទរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភាវរូប ១ ហទយរូប ១ ជីវិតរូប ១ អាហាររូប ១ អាកាសរូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ ឧបចយរូប ១ សន្តតិរូប ១ ជរតារូប ១ អនិច្ចតារូប ១ រូបទាំង ២៣ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា ពហិទ្ធារូប ជារូបកើតឡើងជាខាងក្រៅនៃបសាទរូបទាំង ៤ ដោយពិត ។ យករូបទាំង ៨ គឺចក្ខុន្ទ្រិយរូប ១ សោតិន្ទ្រិយរូប ១ ឃានិន្ទ្រិយរូប ១ ជិវ្ហិន្ទ្រិយរូប ១ កាយិន្ទ្រិយរូប ១ ឥត្ថិន្ទ្រិយរូប ១ បុរិសិន្ទ្រិយរូប ១ ជីវិតិន្ទ្រិយរូប ១ រូបទាំង ៨ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា ឥន្ទ្រិយរូប ជារូបធ្វើនូវការៈនៃខ្លួនជាធំ តាមទីកន្លែងរបស់ខ្លួនដោយពិត ។ ហើយយករូបទាំង ២០ គឺបឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ រូបរូប ១ សទ្ទរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ហទយរូប ១ អាហាររូប ១ បរិច្ឆេទរូប ឬថាអាកាសរូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វចី

វិញ្ញត្តិរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ ឧបចយរូប ១ សន្តតិរូប ១ ជរតារូប ១ អនិច្ចតារូប ១ រូបទាំង ២០ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា អនិន្ទ្រិយរូប ជារូបពុំផុនផ្តើមចូលភាវៈនៃខ្លួនជាធំឡើយ ។ យករូបទាំង ១៨ គឺហទយរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភាវរូប ១ ជីវិតរូប ១ ចក្ខុប្បសាទរូប ១ សោតប្បសាទរូប ១ ឃានប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាបសាទ-រូប ១ កាយបសាទរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ អាកាសធាតុរូប ១ ជា ១៦ ថែមវណ្ណរូប ជារូបមានពណ៌ផ្សេង ៗ គ្នា មានពណ៌សខ្មៅជាដើម ១ ឱជារូប ជារូបរសជាតអាហារដែលជ្រួតជ្រាបផ្សាយសព្វទៅក្នុងកាយ ១ រូបទាំងពីរនេះ ជារូបមានឈ្មោះជាខាងក្រៅរួមបញ្ចូលមកនឹងរូបទាំង ១៦ ដែលបានអធិប្បាយរួចមកហើយ ត្រូវជា ១៨ ឈ្មោះថា កម្មជរូប ជារូបកើតមកអំពីកុសលកម្មនិងអកុសល-កម្មតាក់តែងឲ្យកើតឡើង ដោយពិត ៗ ម្យ៉ាងទៀត រូបទាំង ១៨ នេះលោកឲ្យឈ្មោះថា ឧបាទិន្នករូប ជារូបមានជីវិតនិងវិញ្ញាណ ដែលកើតឡើងជាមួយគ្នាអាស្រ័យនៅឧបត្ថម្ភទំនុកបំរុងរក្សាជាប់ជានិច្ច បើជីវិតនិងវិញ្ញាណទាំងនេះវិនាសឃ្លាតចេញចាករូបទាំង ១៨ នេះជាស្រេចឡេងគេ

ពេលណាហើយ រូបទាំង ១៨ នោះនឹងត្រឡប់ទៅជាអនុបាទិន្នករូប ជារូបវិនាសរលាយសូន្យទៅជាដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អស់ទៅវិញដោយពិត ហើយយករូបទាំង ១៦ គឺរូបរូប ១ សទ្ទរូប ១ អាហាររូប ១ អាកាសរូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញ-តារូប ១ សន្តតិរូប ១ ជរតារូប ១ អនិច្ចតារូប ១ រូបទាំង ១៦ នេះ ឲ្យឈ្មោះថា អកម្មជរូប ជារូបពុំបានកើតមកអំពីកុសលកម្ម និង អកុសលកម្មតាក់តែងឲ្យកើតឡើយ លោកឲ្យឈ្មោះថា អនុបាទិន្នករូប ជារូបឥតមានជីវិតនិងវិញ្ញាណគ្រាកើតឡើងជាមួយ អាស្រ័យនៅជួយឧបត្ថម្ភ ទំនុកបំរុងថែរក្សាឡើយ ។ វិសជ្ជនាមកអំពីរូបទាំង ២៨ ដែលមានឈ្មោះ ផ្សេង ៗ គ្នាដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ ឯសេចក្តីប្រែអធិប្បាយនោះ លោកអ្នកសិក្សារៀនសូត្រ . បរមត្ថព្រះអភិធម្មត្រូវសង្កេតយកសេចក្តី អត្ថរស ចំពោះគន្ថ៍សេចក្តីប្រែអធិប្បាយ អំពីមហាភូតរូបនិងឧបាទាយរូប ទាំង ២៨ ខាងដើមនោះចុះ សេចក្តីដូចគ្នា ។ ។

៣២ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្តវាទី ចុះរូបកលាបៈ សំណុំរូបទាំង ២១ ពួក គឺសំណុំរូបដែលកើតឡើងព្រម ដោយកម្មមានប៉ុន្មានពួក? សំណុំរូបដែលកើតឡើងព្រមដោយចិត្តមាន

ប៉ុន្មានពួក ? សំណុំរូបដែលកើតឡើងព្រមដោយរដូវមានប៉ុន្មានពួក ? សំណុំរូបដែលកើតឡើងព្រមដោយអាហារមានប៉ុន្មានពួក? ក្នុងមួយពួក ៗ មានរូបប៉ុន្មាន ? រូបរួមរូបទាំងអស់មានចំនួនប៉ុន្មាន ? សូមលោកវិសជ្ជនាមកឲ្យសព្វគ្រប់យើងទាំងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថាវិទូ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកាមី ឯសំណុំរូបទី ១ ដែលកើតឡើងព្រមដោយកម្មនោះមាន ៩ ពួក គឺ ១- ប្រជុំសំណុំរូបមានចក្ខុរូបជាគំរប់ ១០ គឺបឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ វណ្ណរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឱជារូប ១ ជីវិតរូប ១ ចក្ខុរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា ចក្ខុទសកៈ ។ ២- ប្រជុំសំណុំរូបមានសោតរូបជាគំរប់ ១០ គឺបឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ សោតរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា សោតទសកៈ ។ ៣- ប្រជុំសំណុំរូប មានឃានរូបជាគំរប់ ១០ គឺៈបឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ ឃានរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា ឃានទសកៈ ។ ៤- ប្រជុំសំណុំរូបមានជិវ្ហារូបជាគំរប់ ១០ គឺៈបឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ ជិវ្ហារូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា ជិវ្ហាទសកៈ ។ ៥- ប្រជុំសំណុំរូបមានកាយរូបជាគំរប់ ១០ គឺៈបឋវី-

ធាតុរូប ១ អាហារធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ កាយរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា កាយទសកៈ ។ ៦– ប្រជុំសំណុំរូបមានឥត្ថីភាវរូបជាគំរប់ ១០ គឺៈបឋវីធាតុរូប ១ អាហារធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា ឥត្ថីភាវទសកៈ ។ ៧– ប្រជុំសំណុំរូបមានបុមភាវរូបជាគំរប់ ១០ គឺៈបឋវីធាតុរូប ១ អាហារធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ បុមភាវរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា បុមភាវទសកៈ ។ ៨– ប្រជុំសំណុំរូបមានហទយរូបជាគំរប់ ១០ គឺៈបឋវីធាតុរូប ១ អាហារធាតុរូប ១ ។ល។ ជីវិតរូប ១ ហទយរូប ១ ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា វត្ថុទសកៈ ។ ៩– ប្រជុំសំណុំរូប មានជីវិតរូបជាគំរប់ ៩ គឺៈបឋវីធាតុរូប ១ អាហារធាតុរូប ១ ។ល។ ឱជារូប ១ ជីវិតរូប ១ ត្រូវជា ៩ ឈ្មោះថា ជីវិតនវកៈ ។ បូករួមសំណុំរូបទាំង ៩ ពួកនេះ ជារូបកាយមានចំនួន ៨៩ គត់ បានឈ្មោះថា កម្មសមុដ្ឋានកលាបៈ ជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រមគ្នា ដោយកម្លាំងនៃកុសលកម្មនិងអកុសលកម្មតាក់តែងឲ្យកើតឡើងដោយពិត ។

សំណុំរូបទី ២ ដែលកើតឡើងព្រមដោយចិត្តនោះមាន ៦ ពួកគឺៈ ១– ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគរូបសុទ្ធ ដែលជារូបមិនត្រូវចំណែកបែកទៅ

ផ្សេងៗ ទាំង ៨ គឺៈ បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វា-
យោធាតុរូប ១ វណ្ណរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឱជារូប ១ រូបទាំង ៨ នេះ
ឲ្យឈ្មោះថា សុទ្ធដ្ឋករូប ជាសំណុំអវិនិព្ភោគរូបទាំង ៨ សុទ្ធ រូបនៅទទេនេះ
ឲ្យឈ្មោះថាវិនិព្ភោគរូប ជារូបត្រូវចំណែកបែកទៅតាមលំដាប់រូបផ្សេងៗ
២- ប្រជុំសំណុំរូបមានកាយវិញ្ញត្តិរូបជាគំរប់ ៩ គឺៈ បឋវីធាតុរូប ១ អាបោ-
ធាតុរូប ១ ។ល។ ឱជារូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ ត្រូវជា ៩ ឈ្មោះ
ថា កាយវិញ្ញត្តិនវកៈ ។ ៣- ប្រជុំសំណុំរូបមានវចីវិញ្ញត្តិរូបជាគំរប់ ១០
គឺៈ បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ ។ល។ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ សទ្ទរូប ១
ត្រូវជា ១០ ឈ្មោះថា វចីវិញ្ញត្តិទសកៈ ។ ៤- ប្រជុំសំណុំសុទ្ធដ្ឋករូប ៨
មានវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១១ គឺៈ បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ ។ល។
លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ ត្រូវជា ១១ ឈ្មោះថា ឯកាទ-
សកៈ ។ ៥- ប្រជុំសំណុំសុទ្ធដ្ឋករូប ៨ មានវិញ្ញត្តិ ១ វិការរូប ៣ ជាគំរប់
១២ គឺៈ បឋវីធាតុរូប ១ ។ល។ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វិការរូប ៣ ត្រូវជា
១២ ឈ្មោះថា ទ្វាទសកៈ ។ ៦- ប្រជុំសំណុំរូប ១៣ គឺៈ សុទ្ធដ្ឋករូប
៨ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ សទ្ទរូប ១ វិការរូប ៣ ត្រូវជា ១៣ ឈ្មោះថា តេរ-
សកៈ ។ បូករួមសំណុំរូបទាំង ៦ ពួកនេះ ជារូបកាយមានចំនួន ៦៣ គត់.

បានឈ្មោះថា ចិត្តសមុដ្ឋានកលាបៈ ជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រមដោយកម្លាំងនៃចិត្តតាក់តែងឲ្យកើតឡើងដោយពិត ។

សំណុំរូបទី ៣ ដែលកើតឡើងព្រមដោយរដូវនោះមាន ៤ ពួកគឺៈ ១ – ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគរូបទាំង ៨ សុទ្ធ គឺៈបថវីធាតុរូប ១ ។ល។ ឱជារូប ១ ត្រូវជា ៨ ឈ្មោះថា សុទ្ធដ្ឋកៈ ។ ២ – ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគរូបសុទ្ធ មានសទ្ទរូបជាគំរប់ ៩ គឺៈ បថវីធាតុរូប ១ ។ល។ សទ្ទរូប ១ ត្រូវជា ៩ ឈ្មោះថា សទ្ទនវកៈ ។ ៣ – ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគរូប ៨ សុទ្ធ មានវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១១ គឺៈ បថវីធាតុរូប ១ ។ល។ កម្មញ្ញតារូប ១ ត្រូវជា ១១ ឈ្មោះថា ឯកាទសកៈ ។ ៤ – ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគរូប ៨ សុទ្ធ មានសទ្ទរូប ១ និងវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១២ គឺៈបថវីធាតុរូប ១ ។ល។ កម្មញ្ញតារូប ១ ត្រូវជា ១២ ឈ្មោះថា ទ្វាទសកៈ ។ បូករួមសំណុំរូបទាំង ៤ ពួកនេះ ជារូបកាយមានចំនួន ៤០ គត់ បានឈ្មោះថា ឧតុសមុដ្ឋានកលាបៈ ជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រមដោយកម្លាំងនៃរដូវតាក់តែងឲ្យកើតឡើងដោយពិត ។

សំណុំរូបទី ៤ ដែលកើតឡើងព្រមដោយអាហារនោះមាន ២ ពួកគឺៈ ១ – ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគរូបទាំង ៨ សុទ្ធ គឺៈបថវីធាតុរូប ១ ។ល។ ។

ខុជារូប ១ ត្រូវជា ៨ ឈ្មោះថា សុទ្ធដ្ឋកៈ ។ ២–ប្រជុំសំណុំអវិនិព្ភោគ-
រូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១១ គឺបរិវាគរូប ១ ។ល។
កម្មញ្ញតារូប ១ ត្រូវជា ១១ ឈ្មោះថា ឯកាទសកៈ ។ បូករួមសំណុំ
រូបទាំង ២ ពួកនេះ ជារូបកាយមានចំនួន ១៩ គត់ បានឈ្មោះថា អាហារ-
សមុដ្ឋានកលាបៈ ជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រមដោយអាហារតាក់តែង
ឲ្យកើតឡើងដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីរូបកលាបៈ សំណុំរូបទាំង ២១
ពួក គឺកម្មសមុដ្ឋានកលាបៈ ៩ ពួក ចិត្តសមុដ្ឋានកលាបៈ ៦ ពួក ឧតុស-
មុដ្ឋានកលាបៈ ៤ ពួក អាហារសមុដ្ឋានកលាបៈ ២ ពួក ត្រូវជា ២១ ពួក
បែកជារូបកាយមានចំនួន ២១១ រូប ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៧៣–ធម្មវិទូ បានស្ដាប់ហើយពោលថា: អើតក្តូទី លោក
វិសជ្ជនាមកនេះយើងស្ដាប់បានហើយ តែយើងនៅសង្ស័យនឹងឈ្មោះ
រូបទាំង ៤ តទៅទៀត គឺកម្មជរូប ។ កើតដោយកម្ម ១ ចិត្តជរូប ។
កើតដោយចិត្ត ១ ឧតុជរូប ។ កើតដោយរដូវ ១ អាហារជរូប ។ កើតដោយ
អាហារ ១ គឺរូបទាំង ៤ នេះ មានសេចក្ដីប្រែអធិប្បាយនឹងចំនួនរូបជួប
រូបកលាបៈ សំណុំរូបទាំង ៤ ផ្នែក មានកម្មសមុដ្ឋានកលាបៈជាដើមនោះ
ដែរឬផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យច្បាស់លាស់មកយើង

ទីងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មកថិក ឯឈ្មោះរូបទាំង ៤ នេះ មានសេចក្ដីប្រែអធិប្បាយទីងចំនួនរូបពុំបានដូចរូបកលាបៈសំណុំរូបទាំង ៤ ដែលមានកម្មសមុដ្ឋានកលាបៈជាដើមនោះទេ ដូចមានសេចក្ដីប្រែអធិប្បាយខ្លះតទៅនេះ : ទី ១ — កម្មជរូប ១ កើតអំពីកម្មនោះមានចំនួន ១៨ គឺ: ហទយរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភាវរូប ១ ជីវិតរូប ១ ចក្ខុ-ប្បសាទរូប ១ សោតប្បសាទរូប ១ ឃានប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាបសាទរូប ១ កាយប្បសាទរូប ១ បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ វណ្ណរូប ១ គឺព័ណ៌សម្បុរផ្សេង ១ មានព័ណ៌សខ្មៅជាដើម ១ គន្ធរូប ១ គឺក្លិនផ្សេង ១ មានក្លិនក្រអូបប្រហើរជាដើម ១ រសរូប ១ គឺជាតិឆ្ងាញ់ពិសាដែលកើតមានក្នុងអាហារទាំងពួង ដែលបុគ្គលធ្វើឲ្យជាពំនូតដុំ ១ ឬជាធ្វើផ្សំគ្រឿងជាសំឡមឲ្យជាម្ហូបចំណី ១ ដំគ្រោតគ្រាតហើយបរិភោគ លេបចូលទៅតាមបំពង់កធ្លាក់ចុះទៅបិតនៅក្នុងក្រពះបាយទឹក បានឈ្មោះថា រសប ១ ឱជារូប ១ គឺជាតិដែលឆ្ងាញ់ពិសាយ៉ាងល្អិតផូរផង់ ចំហាយចេញពីរសរូបផ្សាយជ្រួតជ្រាបទៅតាមផូរសរសៃធំតូចទាំងអស់ ជាគ្រឿងរក្សាខ្លួនសរីរកាយជាទីតកម្លាំងជំរុញរឿងចិញ្ចឹមរក្សាជីវិត ជា

ធម្មជាតធ្វើដំណើរឲ្យប្រព្រឹត្តទៅជាប្រក្រតី មានឈ្មោះថា ឱជារូប ១ អាកាសរូប ៗ គឺអាកាសធាតុដែលមាននៅក្នុងចន្លោះ ៗ នៃសរីរកាយ ១ រូបទាំង ១៨ នេះ មានឈ្មោះថា កម្មជរូប ជារូបកើតឡើងដោយកម្លាំងនៃកុសលកម្មនិងអកុសលកម្មតាក់តែងឲ្យកើតឡើង ។ ទី ២- ចិត្តជរូប ៗ កើតអំពីចិត្តនោះមានចំនួន ១៥ គឺ: បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ វណ្ណរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឱជារូប ១ សទ្ទរូប ១ អាកាសរូប ១ កាយវិញ្ញត្តិរូប ១ វចីវិញ្ញត្តិរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ រូបទាំង ១៥ នេះ មានឈ្មោះថា ចិត្តជរូប ជារូបកើតឡើងដោយកម្លាំងនៃចិត្តតាក់តែងឲ្យកើតឡើង ។ ទី ៣- ឧតុជរូប ៗ កើតអំពីរដូវនោះមានចំនួន ១៣ គឺ: បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោធាតុរូប ១ វណ្ណរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឱជារូប ១ សទ្ទរូប ១ អាកាសរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ រូបទាំង ១៣ នេះ មានឈ្មោះថា ឧតុជរូប ជារូបកើតឡើងដោយកម្លាំងនៃរដូវតាក់តែងឲ្យកើតឡើង ។ ៤ – អាហារជរូប ៗ កើតដោយអាហារនោះមានចំនួន ១៤ គឺ: បឋវីធាតុរូប ១ អាបោធាតុរូប ១ តេជោធាតុរូប ១ វាយោ-

ជាតិរូប ១ វណ្ណរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ ឱជារូប ១ អាកាសរូប ១ លហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ រូបទាំង ១៤ នេះ បានឈ្មោះថា អាហារជរូប ជារូបកើតឡើងដោយកម្លាំងនៃអាហារតាក់តែងឲ្យកើតឡើង ។ បួនក្រុមទាំងអស់ត្រូវជារូបកាយមានចំនួន ៥៨ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៣៤ – ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអត្ថវាទី ចុះសត្វទាំងឡាយ ដែលកើតឡើងក្នុងកាមភពនេះមានរូបទាំង ២៨ កើតឡើងគ្រប់ពេញបរិបូណ៌ឬខ្វះខ្លះដែរ ? សត្វទាំងឡាយដែលកើតឡើងក្នុងរូបភពមានរូបប៉ុន្មាន ខ្វះរូបប៉ុន្មាន ? អសញ្ញីសត្វទាំងឡាយមានរូបប៉ុន្មាន ខ្វះរូបប៉ុន្មាន ? សត្វទាំងឡាយដែលកើតក្នុងអរូបភពមានរូបខ្វះដែរ ឬគ្មានសោះទេ ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មវាទី សត្វទាំងឡាយដែលកើតឡើងក្នុងកាមភពនេះមានរូប ទាំង២៨កើតឡើងគ្រប់ពេញបរិបូណ៌ខ្លះ មិនពេញបរិបូណ៌ខ្លះ ដោយកម្លាំងនៃកុសលកម្មនិងអកុសលកម្មតាក់តែងរូបឲ្យកើតឡើងផ្សេងៗគ្នា ។ ឯសត្វទាំងឡាយដែលកើតឡើងក្នុងរូបភព

នោះមានតែរូប ២៣ គត់ ។ រូប ៥ គឺ ឃានប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាប្បសាទរូប១ កាយប្បសាទរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភាវរូប ១ រូបទាំង ៥ នេះពុំបាន កើតឡើយ ។ អសញ្ញីសត្តមានតែរូប ១៧ គត់ ។ រូប ១១ គឺឃាន-ប្បសាទរូប ១ ជិវ្ហាប្បសាទរូប ១ កាយប្បសាទរូប ១ ឥត្ថីភាវរូប ១ បុមភា-វរូប ១ ចក្ខុប្បសាទរូប ១ សោតប្បសាទរូប ១ ហទយវត្ថុរូប ១ សទ្ទរូប ១ គន្ធរូប ១ រសរូប ១ រូបទាំង ១១ នេះពុំបានកើតឡើយ ។ សត្វដែលកើត ក្នុងអរូបភពពុំមានរូបអ្វីបន្តិចបន្តួចឡើយ មានតែចិត្តជាកាយគន: និង សញ្ញាបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះឯង ។ វិសជ្ជនាមកអំពីសត្វទាំងឡាយដែល កើតក្នុងភពទាំង ៣ មានរូបតិចច្រើនផ្សេង ៗ គ្នា និងឥតរូបសោះដោយ សេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៣៥ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរប្រស្នាវៃគតទៅទៀតថា ម្នាលអគ្គវាទី យើងនៅមានសេចក្តីសង្ស័យនឹងអនុបាទិន្នករូបតទៅទៀត តែត្រង់រូប ២៨ ដែលចែកជាកម្មជរូប ១៨ ឈ្មោះថា ឧបាទិន្នករូប អកម្មជរូប ១០ ឈ្មោះថា អនុបាទិន្នករូប សេចក្តីនេះយើងពុំបាន សង្ស័យឡើយ ព្រោះរូបទាំង ២៨ នេះកើតឡើងដោយបច្ច័យ ៤ មាន កម្មជាដើមដោយពិត យើងសង្ស័យតែត្រង់អនុបាទិន្នករូបសុទ្ធ ដែលជារូប

ឥតមានជីវិតនិងវិញ្ញាណគឺកើតឡើងជាមួយ អាស្រ័យនៅជួយឧបត្ថម្ភទំនុកបំរុងថែរក្សានោះសោះទេ ដូចយ៉ាងរុក្ខជាតិ លតាជាតិ ធញ្ញជាតិ តិណជាតិ បឋវីជាតិ បាសាណជាតិ បព្វតជាតិ ជាដើម មានសភាវៈអ្វីជាបច្ច័យ ? តើនៅអាស្រ័យទីណាក្ដី? មានរូបប៉ុន្មាន? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យច្បាស់លាស់មកយើងខ្ញុំបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មវាទី តាមន័យបរមត្ថព្រះអភិធម្មលោកពន្យល់ ដូចមានបាលីថា រុក្ខបព្វតាទីសុ វិនា លហុតាទិត្តយំ សេចក្ដីអធិប្បាយថា: វៀរលែងតែវិការរូប ៣ គឺលហុតារូប ១ មុទុតារូប ១ កម្មញ្ញតារូប ១ ចេញ ឯអនុបាទិន្នករូបសុទ្ធទាំងអស់ មានរុក្ខជាតិ និងបព្វតជាតិជាដើម កើតឡើងដោយរដូវត្រជាក់និងក្ដៅជាបច្ច័យ ផ្សាយមកអំពីសសម្ភារធាតុ ដែលប្រជុំព្រមគ្នាតាក់តែងឲ្យអនុបាទិន្នករូបសុទ្ធកើតឡើង មានចំនួនរូប ១០ ដោយសង្ខេប តាមន័យនេះឃើញថា រុក្ខជាតិទាំងឡាយ គឺដើមឈើតូចធំក្ដី លតាជាតិទាំងឡាយ គឺវល្លិ៍តូចធំក្ដី ធញ្ញជាតិទាំងឡាយ គឺស្រូវខ្សាយស្រូវដំណើបជាដើមក្ដី តិណជាតិទាំងឡាយ គឺស្មៅតូចធំក្ដី បឋវីជាតិទាំងឡាយ គឺដីខ្សាច់ដីកណ្ដាលជាដើមក្ដី បាសាណជាតិទាំងឡាយ គឺថ្មដុំក្រួសតូចធំជាដើមក្ដី

បព្វតជាតិទាំងឡាយ គឺភ្នំតូចធំជាដើមក្តី ដែលមិនកើតឡើង គឺកើតឡើងដោយរដូវត្រជាក់និងក្តៅ ជាចំហាយផ្សាយមកអំពីសសម្ភារធាតុទាំង ៤ គឺដីខ្សាច់ ដីកណ្តាន ដីល្បាយ ដែលទន់ជ្រាយប្តូរវិញៗក្តី ដែលជាសសម្ភារធាតុជារូបទ្រទ្រង់នូវការៈទឹកភ្លើងខ្យល់ ប្រជុំព្រមលាយចូលគ្នាប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនិងដី បានឈ្មោះថា បឋវីធាតុ ១ ជាតិទឹកដែលរាវៗ គឺទឹកសមុទ្រ ទឹកទន្លេ ទឹកស្ទឹងបឹងបួទឹកភ្លៀងក្តី ដែលជាសសម្ភារធាតុជារូបទ្រទ្រង់នូវការៈដី ភ្លើង ខ្យល់ ប្រជុំព្រមលាយចូលគ្នាប្រព្រឹត្តទៅជាមួយគ្នានឹងទឹក បានៈឈ្មោះថា អាបោធាតុ ១ ជាតិកំដៅព្រះអាទិត្យ កំដៅភ្លើងទាំងពួងក្តី ដែលជាសសម្ភារធាតុ ជារូបទ្រទ្រង់នូវការៈដី ទឹក ខ្យល់ប្រជុំព្រមលាយចូលគ្នាប្រព្រឹត្តទៅជាមួយគ្នានឹងកំដៅ បានឈ្មោះថា តេជោធាតុ ១ ជាតិខ្យល់ព្យុះក្តី ខ្យល់បក់ទៅមកជាធម្មតាក្តី ខ្យល់កើតដោយវិទ្ធាទៅតាមខក្កតលាហកទេវតាជាដើមក្តី ដែលជាសសម្ភារធាតុ ជារូបទ្រទ្រង់នូវការៈដី ទឹក ភ្លើងប្រជុំព្រមលាយចូលគ្នាប្រព្រឹត្តទៅជាមួយគ្នានឹងខ្យល់ បានឈ្មោះថា វាយោធាតុ ១ ក៏ធាតុទាំង៤នេះបែកជាពីរផ្នែកគឺ ខាងក្នុង ៤ ខាងក្រៅ ៤ ប្រជុំព្រមស្មើគ្នាក្នុងទីជាមួយគ្នា គឺថាធាតុ ៤ ខាងក្នុងផ្សំនឹងធាតុ ៤ ខាងក្រៅ ជក់ជ្រាបចូលគ្នា

ព្រមស្មើភាគគ្នាកើតជាចំហាយផ្សាយឡើងដោយរដូវទាំង ៣ គឺ ហេមន្ត-រដូវ ១ គិម្ហរដូវ ១ វស្សន្តរដូវ ១ ក៏រដូវទាំងបីនេះជាបច្ច័យឲ្យដុះលូតលាស់កើតឡើងជារុក្ខជាតិ លតាជាតិ ធញ្ញជាតិ តិណជាតិ បប្វជាតិ ចុសាណ-ជាតិ បពុកជាតិផ្សេងៗ ជាដំបូងតាំងពីបឋមកប្បមក, លុះដល់ជាតិឈើជាតិល្ងៗ ជាតិស្រូវ ជាតិស្មៅជាដើម កើតមានឡើងពេញបរិបូណ៌ហើយ ទើបលោកកំណត់កាន់យកគ្រាប់និងដើមរក់ជាពូជ គឺជា គ្រាប់និងដើមរក់ជាធាតុ ៤ ខាងក្នុងមិនខ្វះខាតធាតុមានដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ពេញបរិបូណ៌ ឯធាតុទាំង ៤ នេះតែខ្វះធាតុណាមួយហើយ លោករាប់ហៅតែងហៅថា ពូជស្អុយ ដាំពុំដុះឡើយ ព្រោះថា ពូជគ្រាប់ និងពូជដើមដែលមានធាតុទាំង ៤ ខាងក្នុងគ្រប់គ្រាន់បរិបូណ៌ហើយ ។ យកទៅដាំក្នុងផែនដីដែលជាធាតុ ៤ ខាងក្រៅ ផ្សំធាតុខាងក្នុង ៤ និងធាតុខាងក្រៅ ៤ ជាធាតុទាំង ៨ ប្រជុំព្រមស្មើគ្នាកើតជាចំហាយផ្សាយទៅតាមរដូវត្រជាក់និងក្តៅកើតជាពន្លកដុះទៅជាកូនឈើផ្សេងៗ តាមពូជគ្រាប់ បើពូជដើមនិងពកជាពន្លកបែកជាខ្នែងដុះទៅជាកូនឈើផ្សេងៗ តាមពូជដើមជាដើម ក៏ជាតិទាំង ៤ យ៉ាងមានរុក្ខជាតិជាដើមនេះ ដែលនឹងប្រព្រឹត្តរស់នៅព្រោះតែបានអាស្រ័យនូវធាតុទាំង ៤ ជាខាងក្រៅ តែខ្វះធាតុណា

មួយនឹងស៊ិតស្រពោនស្អកក្រៀមឆាប់ទៅជាធម្មតាដោយពិត ឯឧបរីជាតិ ធាសាណាជាតិនិងនិបុត្តជាតិនេះ មិនមានគ្រាប់ឬដើមជាពូជឡើយ មាន តែធាតុទាំង ៤ ខាងក្នុងខ្លួនអាស្រ័យនិងធាតុទាំង ៤ ខាងក្រៅផ្សំចូលគ្នា ជា ៨ កើតជាចំហាយផ្សាយទៅកកើតក្រាស់ឡើង ១ លោកហៅហារតែង ហៅថា ដីដុះ ឬដុះ កំដុះធំក្រាស់ខ្ពស់ឡើងជាធម្មតាលោក កសភាវៈ ទាំងអស់នេះ ឲ្យានឈ្មោះថា អនុបាទិន្នករូប ជារូបកើតឡើងដោយផ្លូវ ភាក់តែងឲ្យកើតឡើងដោយពិត, ឯអនុបាទិន្នរូបសុទ្ធទាំង ១០ ដោយ សង្ខេបនោះគឺ បឋវីធាតុរូប ជាតិដីជារូបទ្រទ្រង់នូវភាវៈ ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ប្រជុំ ព្រម ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយគ្នានឹងដីជាលក្ខណៈ ១ អាបោធាតុរូប ជាតិ ទឹកទាំងអស់ជារូបទ្រទ្រង់នូវភាវៈដីភ្លើង ខ្យល់ ប្រជុំព្រមប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ នឹងទឹកជាលក្ខណៈ ១ តេជោធាតុរូប ជាតិភ្លើងជារូបទ្រទ្រង់នូវភាវៈដី ទឹក ខ្យល់ ប្រជុំព្រមប្រព្រឹត្តទៅជាមួយគ្នានឹងភ្លើងជាលក្ខណៈ ១ វាយោ-ធាតុរូប ជាតិខ្យល់ជារូបទ្រទ្រង់នូវភាវៈ ដី ទឹក ភ្លើង ប្រជុំព្រមប្រព្រឹត្តទៅ ជាមួយគ្នានឹងខ្យល់ជាលក្ខណៈ ១ វណ្ណរូប ជារូបមានពណ៌សម្បុរ ផ្សេងៗ គ្នាមានពណ៌សក្រហមលឿងជាដើម ១ គន្ធរូប ជារូបមានក្លិន ផ្សេងៗ គ្នា មានក្លិនក្រអូបប្រហើរជាដើម ១ រសរូប ជារូបមានរសជាតិ

ឬជំរៅផ្សេង ៗ មានរសជាតិជូរចត់ល្វីងជាដើម ១ ឱជារូប ជារូបមានជីជាតិផ្សេង ៗ ជាជីកើតមកអំពីធាតុទាំងក្រៅ ផក់ជ្រាបផ្សាយចូលទៅកាន់ធាតុទាំងក្នុងមានឫសគល់ដើមមែកជាដើម ជាគ្រឿងរក្សានូវជាតិទាំងឡាយ មានរុក្ខជាតិ លតាជាតិជាដើមនោះ ៗ ឲ្យស្រស់ស់នៅជាប្រក្រតីមិនបានឲ្យក្រៀមស្វិតស្រពោនស្លាប់ទៅ ១ សទ្ទរូប ជារូបមានបញ្ចេញនូវសន្ធឹកសម្លេងផ្សេង ៗ លាន់ឮចេញពីមែកសន្លឹកជាដើម ដោយខ្យល់បក់បោះជាធាតុទាំងក្រៅបក់ផ្សាយមកត្រូវ ១ អាកាសរូប ជារូបអាកាសវាលទទេធាតុច្រូងច្រង់នៅជាចន្លោះ ៗ ទាំងក្នុងដើមសម្រាប់ផ្លូវខ្យល់ចេញចូលជាធម្មតា ១ គឺរូបទាំង ១០ នេះ បានឈ្មោះថា អនុបាទិន្នករូបសុទ្ធ ជារូបឥតមានជីវិតវិញ្ញាណគឺនៅអាស្រ័យជាមួយផងនោះ គឺគង់ដោះគេចវេះវៀសចេញអំពីអនិច្ចលក្ខណៈពុំរួច ធ្លាក់ទៅនៅក្នុងសេចក្តីមិនទៀងជាលក្ខណៈ តែងវិនាសសាបសូន្យរលាយបាត់ទៅដោយពិត ឯនិនិយាយស្តីទៅថ្វីដល់ឧបាទិន្នករូប ដែលជារូបមានជីវិតវិញ្ញាណកើតឡើងព្រមគ្នា សេចក្តីចាស់ជរាព្យាធិរមែងតែដេញតាមញឹកញយ ៗ ជាប់ជានិច្ច នឹងបណ្តោយទៅតាមសេចក្តីប្រមាទដូចម្តេចបាន ។ វិសជ្ជនាមកអំពីអនុបាទិន្នករូបសុទ្ធទាំង ១០ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៣៦– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា អើអញ្ចឹង ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃហើយ តែយើងខ្ញុំសួរប្រស្នាដទៃតទៅទៀត អំពីកំណើតសត្វទាំង ៤ យ៉ាង គឺអណ្ឌជៈកំណើត ១ ជលម្ពុជៈកំណើត ១ សំសេទជៈកំណើត ១ ឧបបាតិកៈកំណើត ១ ដែលជាសត្វកើតមកអំពីសភាវធម៌ទាំង ៤ មានកម្មជាដើមជាបច្ច័យផ្សំនឹងសម្ភារធាតុភាគតែងរូបឲ្យកើតឡើងតើផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? អធិប្បាយញែកគ្នាដូចម្តេចខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មកយើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី សេចក្តីអធិប្បាយអំពីកំណើតទាំង ៤ យ៉ាងនោះដូចមានតទៅនេះ ៗ ទី ១- អណ្ឌជៈកំណើតនោះ គឺកំណើតសត្វតិរច្ឆានដែលគ្មានត្រចៀក មានមាន់ជាដើម ជាសត្វមានកំណើតពីរដង គឺកើតជាស៊ុតបិតនៅក្នុងផ្ទៃមេវា ១ដង លុះដល់ស៊ុតវាចាស់គ្រប់កំណត់ថ្ងៃហើយ មេវាសម្រាលចេញមកខាងក្រៅ ហើយក្រាបក្រុងអប់ហ៊ុមស៊ុតវាឲ្យក្តៅផ្សាយទៅសព្វ ដរាបដល់រូបកូនមាន់នោះកើតរូបទាំងអស់មានចក្ខុទសករូបជាដើម កើតឡើងពេញបរិបូណ៌ហើយ ទើបវាចឹកសំបកស៊ុតនោះចេញមកខាងក្រៅ១ដង បានឈ្មោះថា អណ្ឌជៈ

កំណើត ដោយពិត ៗ ទី ២- ជលម្ពុជៈកំណើតនោះ គឺកំណើតសត្វទាំង-ឡាយដែលមានគ្រភៀក មានជាតិមនុស្សជាដើម ដូចមានសេចក្តីអធិ-ប្បាយក្នុងដីកានិងយោជនាព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហៈថា លំអងធូលីយ៉ាងល្អិតដ៏ក្រៃលែងរបស់ជាតិកតកើតអំពីទឹកដ៏ថ្លាស្អាត ដោយសេចក្តីឧបមាថាត្រូវយកសក់របស់មនុស្សក្នុងជម្ពូទ្វីបមួយសរសៃមកច្រៀកជា ៨ ចម្រៀក ហើយបោល ៧ ចម្រៀកចេញ យកតែមួយចម្រៀកយ៉ាងល្អិតតូចឆ្មារបំផុតបានប៉ុនសក់របស់មនុស្សក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីបមួយសរសៃ ហើយយកសក់របស់មនុស្សក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីបមួយសរសៃយ៉ាងល្អិតតូចឆ្មារបំផុតនោះ មកច្រៀកជា ៨ ចម្រៀកទៀត ហើយបោល ៧ ចម្រៀកចេញ យកតែមួយចម្រៀកមកជ្រលក់ទឹកប្រេងល្ងដ៏ថ្លាស្អាតហើយលើកឡើង នៅសល់ជាតិប្រេងល្ងយ៉ាងតិចថ្លាស្អាតជាប់នឹងចម្រៀកសក់នោះប៉ុន្មាន . កំពាក្យដែលបណ្ឌិតពោលឲ្យឈ្មោះថា ' កលលរូបនោះ មានចំនួនយ៉ាងតិចដ៏ថ្លាស្អាតប៉ុណ្ណោះឯង ៗ

ឯរូបដែលកើតឡើងដោយកុសលកម្មនិងអកុសលកម្មនេះ តែងកើតឡើងព្រមជាមួយនឹងបដិសន្ធិចិត្តជាបឋម ដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយពិស្តារថា: សត្តាហៈទី ១ កើតជាកលលរូប ចំរើនបន្តិច ៗ ឡើងអស់

លៈ ៧ ថ្ងៃ សត្តាហៈទី ២ កើតជាអព្ពុទរូប គឺរូបមានពណ៌សម្បុរក្រហម
ព្រល ១ ដូចដំណក់ទឹកដែលបុគ្គលលាងសាច់ប្រឡាក់ដោយឈាមហើយ
ស្រក់ចុះមក សត្តាហៈទី ៣ កើតជាបេសិរូប គឺរូបមានសណ្ឋានដូចដុំសាច់
ដែលបុគ្គលហាន់កាត់ដាច់ជាដុំ ១ សត្តាហៈទី ៤ កើតជាឃនរូប គឺរូបមាន
សណ្ឋានដូចសាច់ស៊ុតក្ងានស៊ុតមាន់ដ៏ក្រហមមូលទ្រេទ្រវែងបន្តិច សត្តា-
ហៈទី ៥ កើតជាបសាទរូបយ៉ាងល្អិតជាខាងក្នុងតាំងប្រាំ គឺចក្ខុប្បសាទ ១
សោតប្បសាទ ១ ឃានប្បសាទ ១ ជិវ្ហាប្បសាទ ១ កាយប្បសាទ ១ សត្តា-
ហៈទី ៦ កើតជាសាខរូប គឺរូបដូចជាមែកឈើជាខាងក្នុងយ៉ាងល្អិតតាំងប្រាំ
គឺៈសក់ ១ រោម ១ ក្រចក ១ ធ្មេញ ១ ស្បែក ១ គឺក្នុងរវាងសត្តាហៈទី ១
មកដល់សត្តាហៈទី ៦ នេះរាប់បញ្ចូលក្នុងបដិសន្ធិកាលកំណត់ ៤២ ថ្ងៃ
កើតបានតែបសាទរូបយ៉ាងល្អិតតាំងប្រាំ និងសាខរូបយ៉ាងល្អិតតាំងប្រាំ
ប៉ុណ្ណោះឯង ។ (ក្នុងបវត្តិកាល) សត្តាហៈទី ៧ កើតជាចក្ខុទសករូប
គឺរូបមានចក្ខុរូបជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ៨ កើតជាសោតទសករូប
គឺរូបមានសោតរូបជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ៩ កើតជាឃានទសករូប
គឺរូបមានឃានរូបជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ១០ កើតជាជិវ្ហាទសករូប
គឺរូបមានជិវ្ហារូបជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ១១ កើតជាកាយទសករូប

គឺរូបមានកាយរូបជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ១២ កើតជាភាវទសករូប គឺឥត្ថីភាវរូបទសកៈ រូបមានភាពស្រីជាគំរប់ដប់ ឬបុមភាវទសកៈ រូបមានភាពប្រុសជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ១៣ កើតជាវត្ថុទសករូប គឺរូបមានហទយរូបជាគំរប់ដប់ ១, សត្តាហៈទី ១៤ កើតជាជីវិតនវករូបគឺរូបមានជីវិតជាគំរប់ប្រាំបួន ១ ក៏ក្នុងសត្តាហៈទាំង ៨ គាំងពីសត្តាហៈទី ៧ មកដល់សត្តាហៈ ទី ១៤ កើតជារូប ៨៩ ដោយរាប់បញ្ចូលគ្នាទាំងរូបស្រី-រូបប្រុស បើរាប់រូបស្រីនិងប្រុសវិញកដោយចេញពីគ្នាកើតបានតែរូប ៧៩ រូបគត់ បានឈ្មោះថា កម្មសមុដ្ឋានកលាបៈ ជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រមដោយកំលាំងនៃកុសលកម្ម និងអកុសលកម្មណាក់តែងឲ្យកើតឡើងក្នុងបវត្តិកាល កំណត់ ៥៦ ថ្ងៃគត់ ។ សត្តាហៈទី ១៥ កើតជាសុទ្ធដ្ឋករូបគឺរូបមានទុជារូបជាគំរប់ ៨ សុទ្ធមួយ, សត្តាហៈទី ១៦ កើតជាកាយ-វិញ្ញត្តិនវករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានកាយវិញ្ញត្តិរូបជាគំរប់ ៩ មួយ, សត្តាហៈទី ១៧ កើតជាវចីវិញ្ញត្តិទសករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានវចីវិញ្ញត្តិរូបនិងសទ្ទរូបជាគំរប់ ១០ មួយ, សត្តាហៈទី ១៨ កើតជាឯកាទសករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១១ មួយ, សត្តាហៈទី ១៩ កើតជាទ្វាទសករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានកាយ-

វិញ្ញត្តិរូប ១ និងវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១២ មួយ, សត្តាហៈទី ២០ កើតជាតេរសករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានវចីវិញ្ញត្តិរូប ១ សទ្ទរូប ១ វិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១៣ មួយ, ក្នុងសត្តាហៈទាំង ៦ នោះ កើតជារូប ៦៣ រូបគត់ បានឈ្មោះថា ចិត្តសមុដ្ឋានកលាបៈ សំណុំរូបកើតឡើងព្រមដោយកម្លាំងនៃចិត្តតាក់តែងកើតឡើង ក្នុងបវត្តិ-កាលកំណត់ ៤២ ថ្ងៃគត់ ។

សត្តាហៈទី ២១ កើតជាសុទ្ធដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ ចំរើនធំឡើងមួយ, សត្តាហៈទី ២២ កើតជាសទ្ទនវករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានសទ្ទរូបជាគំរប់ ៩ មួយ សត្តាហៈទី ២៣ កើតជាឯកាទសករូបគឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១១ មួយ, សត្តាហៈទី ២៤ កើតជាទ្វាទសករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានសទ្ទរូបនិងវិការ-រូប ៣ ជាគំរប់ ១២ មួយ, ក្នុងសត្តាហៈទាំង ៤ នេះ កើតជារូប ៤០ គត់ បានឈ្មោះថា ឧតុសមុដ្ឋានកលាបៈជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រម ដោយកម្លាំងនៃរដូវតាក់តែងឲ្យកើតឡើងក្នុងបវត្តិកាលកំណត់ ២៨ ថ្ងៃគត់ ។

សត្តាហៈទី ២៥ កើតជាសុទ្ធដ្ឋករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានបឋវីធាតុរូបជាដើម កើតពេញបរិបូណ៌ឡើងមួយ, សត្តាហៈទី ២៦ កើត

ជាឯកាទសករូប គឺអដ្ឋករូបទាំង ៨ សុទ្ធ មានវិការរូប ៣ ជាគំរប់ ១១ មួយ, ក្នុងសត្តាហៈទាំង ២ នេះ កើតជារូប ១៩ គត់ បានឈ្មោះថា អាហារសមុដ្ឋានកលាបៈ ជាសំណុំរូបកើតឡើងព្រមដោយកំឡាំងនៃអា-ហារតាក់តែងឲ្យកើតឡើងក្នុងបវត្តិកាលកំណត់ ១៤ ថ្ងៃគត់ ។ តាមន័យបរមត្ថព្រះអភិធម្មនេះដោយសភាពពិតថា: ជាតិមនុស្សទាំងឡាយដែលជាជលម្ពុជៈកំណើតកើតបិតនៅក្នុងគភ៌នៃមាតា ដែលទើងមានរូបកាយពេញបរិបូណ៌ប្រាកដជាជាស្ត្រីនិងបុរសនោះ បើគិតក្នុងបវត្តិកាលតាំងពីសត្តាហៈទី ៧ មកដល់សត្តាហៈទី ២០ បានចំនួន ១៤០ ថ្ងៃ គិតជាខែបាន ៤ ខែនិង ២០ ថ្ងៃគត់ បើគិតក្នុងបដិសន្ធិកាលតាំងពីចាប់បដិសន្ធិជាកលលរូបមកបាន ៦ សត្តាហៈទៀត មានចំនួន ១៨២ ថ្ងៃ គិតជាខែបាន ៦ ខែនិង ២ ថ្ងៃគត់ ។ ឯកុមារតូចដែលស្ថិតនៅក្នុងផ្ទៃនៃមាតានោះ អង្គុយប្រែហាងក្រោបាមក្បាលជង្គង់ដៃទប់ចង្កាដាក់លើក្បាលជង្គង់ បែរមុខឈមទៅកាន់ឆ្អឹងខ្នងនៃមាតា មាតារបស់ទារកនោះបរិភោគនូវភោជនមួយអន្លើដោយបាយនិងទឹកឯណា ទារកតូចដែលនៅក្នុងផ្ទៃនៃមាតានោះ ញុំាងអត្តភាពឲ្យចំរើនធំឡើងដោយឱជារសនៃភោជននោះឯង ដេកត្រាំក្នុងគភ៌នៃមាតាសោយទុក្ខវេទនាជាទម្ងន់ លុះ

ដល់គភ៌ចាស់កំណត់បាន ៨-៩-១០ ខែ ទើបប្រសូតចេញមកអំពីផ្ទៃនៃមាតា ប្រកបដោយសេចក្ដីទុក្ខលំបាកយ៉ាងខ្លាំងពន់ពេកណាស់ បើកុមារតូចនៅក្នុងផ្ទៃពុំទាន់ដល់កំណត់ថ្ងៃខែទេ គភ៌នៅខ្ចី ហើយប្រសូតចេញមកអំពីផ្ទៃនៃមាតា កុមារតូចនោះច្រើនតែស្លាប់ពុំបានរស់ឡើយ ។ ម្យ៉ាងទៀត សត្វទាំងឡាយដែលនឹងចាប់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទៃនៃមាតាហើយបិតនៅបាននោះ លុះតែប្រកបព្រមដោយកាលទាំងពីរ គឺមាតាបិតុសន្និបាតកាល ១ ដែលមាតានិងបិតាប្រជុំព្រមគ្នា ១ មាតុឧតុ-សមុដ្ឋានកាល ១ ដែលមាតាមានរដូវកើតឡើងព្រម ១ ទើបសត្វចាប់បដិសន្ធិបាន បើពុំទាន់ប្រកបព្រមដោយកាលទាំងពីរនេះទេ សត្វនោះនៅរង់ចាំបិតនៅកំណត់ ៧ ថ្ងៃជាធម្មតា បានឈ្មោះថា ផលម្ពុជៈកំណើតដោយពិត ។

ទី ៣-សំសេទជៈកំណើតនោះ គឺកំណើតសត្វទាំងឡាយដែលកើតដោយសភាវធម៌ទាំងឡាយ ៤ មានកម្មជាដើម ប្រជុំព្រមគ្នាអា-ស្រ័យនឹងញើសក្អែលមានប្រមាណគួរពន់ពេក មានញើសក្អែលក្នុងផ្កាឈើនិងដើមឈើ ឬមន្ទិលគភ៌ជាដើម ហើយតាក់តែងរូបឲ្យកើតឡើងមានទឹកស្អុយ ឬទឹកមាត់របស់ខ្លួនជាអាហារចំរើនរូបទាំងអស់មានបក្ខ-

ទសកុរូបជាដើម ឲ្យចំរើនធំឡើងពេញបរិបូណ៌មួយរំពេច បានឈ្មោះថា សំសេទជៈកំណើតដោយពិត ។

ទី៤- ឧបបាតិកៈកំណើតនោះ គឺកំណើតសត្វទាំងឡាយ ដែលអាស្រ័យនឹងកតកើតឡើងដោយសភាវធម៌ទាំងឡាយ ៤ មានកម្មជាដើម ប្រជុំព្រមគ្នាកាត់តែងរូបទាំងអស់ឲ្យកើតឡើងមួយរំពេច មានទឹកមាត់ចេញអំពីបបូរមាត់របស់ខ្លួនជាអាហារ ចំរើនរូបធំឡើងពេញបរិបូណ៌ ហើយទ្រទ្រង់នៅគ្រឿងអលង្ការគ្រប់ប្រដាប់មួយរំពេច មានកំណើតទេវតាក្នុងឋានសួគ៌ ចាតុម្មហារាជិកាជាដើម បានឈ្មោះថា ឧបបាតិកៈកំណើតដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីកំណើតសត្វទាំង ៤ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

២២- ធម្មរាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា: អើអត្តាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះត្រឹមត្រូវហើយ តែយើងនឹងសួរលោកអំពីកាយគោដ្ឋាសៈ ចំណែកកាយទាំង ៣ ក្នុងគម្ពីរអត្ថសាលិនីអដ្ឋកថា ធម្មសង្គណីតទៅទៀត ម្នាលអត្តាទី ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្ដែងនូវទីប្រជុំរូបទាំងអស់ ឲ្យឈ្មោះថាកងកាយ គឺសភាវៈជាទីប្រជុំនៃអាការៈទាំង ៣២ មានសក់ជាដើម ថាមាន ៣ ចំណែកនោះ

តើគឺចំណែកកាយមានឈ្មោះដូចម្ដេចខ្លះ? ក្នុងកាយមួយៗ មានរូបប៉ុន្មាន ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មិកទី ឯចំណែកកាយទាំង ៣ នោះគឺៈ ទី ១- ហេដ្ឋិមកាយ កងកាយជាចំណែកខាងក្រោមកប់តាំងពីបាតជើងទៅដល់ផ្ចិតមានរូប ៤៤ គឺ កាយទសករូប ១០ ភាវទសករូប ១០ អដ្ឋករូបសុទ្ធ ដែលមានសមុដ្ឋានកើតអំពីចិត្ត ៨ មានសមុដ្ឋានកើតអំពីឧតុ ៨ មានសមុដ្ឋានកើតអំពីអាហារ ៨ ត្រូវជា ៤៤ រូបគត់ បានឈ្មោះថា ហេដ្ឋិមកាយ ដោយពិត ៗ ទី ២ មជ្ឈិមកាយ កងកាយជាចំណែកកណ្ដាល កប់ពីត្រឹមផ្ចិតឡើងទៅដល់បំពង់កមានរូប ៥៤ គឺ កាយទសករូប ១០ ភាវទសករូប ១០ វត្ថុទសករូប ១០ អដ្ឋករូប សុទ្ធ ដែលមានសមុដ្ឋានកើតអំពីចិត្ត ៨ មានសមុដ្ឋានកើតអំពីឧតុ ៨ មានសមុដ្ឋានកើតអំពីអាហារ ៨ ត្រូវជា ៥៤ រូបគត់ បានឈ្មោះថា មជ្ឈិមកាយ ដោយពិត ៗ ទី ៣- ឧបរិមកាយ កងកាយជាចំណែកខាងលើ (ក្បាល) មានរូប ៨៤ គឺៈ ចក្ខុទសករូប ១០ សោតទសករូប ១០ ឃានទសករូប ១០ ជិវ្ហាទសករូប ១០ កាយទសករូប ១០ ភាវទសករូប ១០ អដ្ឋករូប សុទ្ធ ដែលមានសមុដ្ឋានកើតអំពីចិត្ត

៨ មានសមុដ្ឋានកើតអំពីរដូវ ៨ មានសមុដ្ឋានកើតអំពីអាហារ ៨ ត្រូវជា ៨៤ រូបនេះ បានឈ្មោះថា ឧបរិមកាយ ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីចំណែកក្នុងកាយ តាំង ៣ កំណាត់ ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។.

៣៨ - **ធម្មវាទី** បានស្តាប់ហើយពោលថា អើអត្ថវាទី យើងបានបុច្ឆាវិសជ្ជនានាមកអំពីរូបសង្គហៈនេះ ក៏ឃើញថា ល្មមសមគួរស្តាប់បានហើយ ឥឡូវនេះ យើងនឹងសួរលោក ក្នុងបកិណ្ណកសង្គហៈ វិញ ម្នាលអត្ថវាទី ក៏ក្នុងចិត្ត ៨៩ ដួងនោះ ជាមានវេទនា ៥ គឺសុខវេទនា ១ ទុក្ខវេទនា ១ ទោមនស្សវេទនា ១ សោមនស្សវេទនា ១ ឧបេក្ខាវេទនា ១ ក៏ក្នុងវេទនាមួយ ៗ តើប្រកបកើតព្រមបិតនៅក្នុងចិត្ត ចំនួនតិចច្រើនផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ! ទី ១- សុខវេទនា ធម្មជាតិសម្រាប់សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ជាសុខសប្បាយប្រព្រឹត្តទៅស្រួលក្នុងកាយ ប្រកបកើតព្រមបិតនៅក្នុងចិត្តតែមួយ គឺសុខសហគតកាយវិញ្ញាណជាកុសលវិបាកចិត្តដោយពិត ។ ទី ២- ទុក្ខវេទនា ធម្មជាតិសម្រាប់សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ជាទុក្ខព្រួយ ប្រព្រឹត្តទៅលំបាក

ក្នុងកាយ ប្រកបកើតព្រមចិត្តនៅក្នុងចិត្តតែមួយ គឺទុក្ខសហគតកាយ-វិញ្ញាណជាអកុសលវិបាកចិត្តដោយពិត ។ ទី ៣– ទោមនស្សវេទនា ធម្មជាតិសម្រាប់សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ជាគ្រឿងទំនាស់ទាស់ដល់ចិត្ត ប៉ាំងប៉ាក់ចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅក្តៅក្រហាយតានក្តាញ់ក្នុងចិត្ត ប្រកបកើតព្រមចិត្តនៅក្នុងចិត្តតាំងពីរ គឺទោមនស្សសហគតបដិឃចិត្តអសង្ខារិក សសង្ខារិក ជាអកុសលចិត្ត ដោយពិត ។ ទី ៤– សោមនស្សវេទនា ធម្មជាតិសម្រាប់សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអររីករាយចិត្តប្រព្រឹត្តទៅស្រួលសប្បាយក្នុងចិត្តប្រកបកើតព្រមចិត្តនៅក្នុងចិត្តតាំង ៦២ គឺ សោមនស្សសហគតលោភចិត្ត ៤ សោមនស្សសហគតកាមាវចរកុសលចិត្ត ៤ វិបាកចិត្ត ៤ កិរិយាចិត្ត ៤ សោមនស្សសហគតសន្តីរណចិត្ត ១ ហសិតុប្បាទចិត្ត ១ បឋម-ទុតិយ-តតិយ-ចតុត្ថមហគ្គតជ្ឈាន ១២ បឋម-ទុតិយ-តតិយ-ចតុត្ថលោកុត្តរជ្ឈាន ៣២ ត្រូវជា ៦២ ដោយពិត ។ ទី ៥– ឧបេក្ខាវេទនា ធម្មជាតិសម្រាប់សោយនូវរសនៃអារម្មណ៍នឹងនៅមិនកម្រើក ប្រព្រឹត្តទៅជាកណ្តាលក្នុងចិត្ត ប្រកបកើតព្រមចិត្តនៅក្នុងចិត្តតាំង ៥៥ គឺឧបេក្ខាសហគតលោភចិត្ត ៤ ឧបេក្ខាសហគតឧទ្ធច្ចសម្បយុត្ត ១ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ១ ឧបេក្ខាសហគតចក្ខុវិញ្ញាណ ២

សោតវិញ្ញាណ ២ ឃានវិញ្ញាណ ២ ជិវ្ហាវិញ្ញាណ ២ សម្បដិច្ឆន្ន ២ បដិសន្ធិយុគល ២ ។ បេក្ខាសហគតកាមាវចរសោភណចិត្ត ១២ បញ្ចម-ជ្ឈានចិត្ត ៣២ ត្រូវជា ៥៥ ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីវេទនាទាំង ៥ ដែលប្រកបកើតព្រមបិតនៅក្នុងចិត្ត មានចំនួនតិចច្រើនផ្សេងគ្នាដោយ សេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

ពី៩– ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា អើអត្ថវាទី ប្រស្នា នេះប្រពៃហើយ តែយើងនឹងសួរលោកតទៅទៀត ចុះក្នុងហេតុសង្គ្រហៈ ចិត្តទាំង ៨៩ ដួងនោះព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែង ថែកជាហេតុមានប៉ុន្មាន? ជាអហេតុកចិត្តមានប៉ុន្មាន? ជាឯកហេតុកចិត្ត មានប៉ុន្មាន? ជាទុហេតុកចិត្តមានប៉ុន្មាន? ជាតិហេតុកចិត្តមានប៉ុន្មាន? ជាអព្យាក្រិតដូចម្តេច? ចូរលោកវិសជ្ជនា ឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹង បានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ក្នុងហេតុសង្គហៈនោះ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់សំដែងថា: ទី ១– ហេតុមាន ៦ គឺ: លោភៈ សេចក្តីលោភចង់បានហួសប្រមាណ ១ ទោសៈ សេចក្តីក្រោធ ខឹងប្រទូស្តសត្វនិងសង្ខារ ១ មោហៈ សេចក្តីវង្វេងកាន់ប្រឡូងអារម្មណ៍

១ ហេតុទាំង ៣ នេះ ហៅថា អកុសលហេតុ ជាហេតុបណ្តាលឲ្យកើតជាអកុសលផលបាបពេញទី, អលោភៈ សេចក្តីមិនលោភចង់បានហួសប្រមាណ ១ អទោសៈ សេចក្តីមិនក្រោធខឹងប្រទូស្តសត្វនឹងសង្ខារ ១ អមោហៈ សេចក្តីមិនវង្វេងកាន់ច្រឡំអារម្មណ៍ ១ ហេតុទាំង ៣ នេះហៅថាកុសលហេតុ ជាហេតុបណ្តាលឲ្យកើតជាកុសលផលបុណ្យពេញទី ត្រូវជាហេតុទាំង ៦ គត់ ។ ទី ២– ព្រះអង្គទ្រង់លើកយកចិត្តទាំង ១៨ គឺៈអហេតុកអកុសលវិបាក ៧ អហេតុកកុសលវិបាក ៨ អហេតុកកិរិយាចិត្ត ៣ ឲ្យឈ្មោះថា អហេតុកចិត្ត ជាចិត្តឥតហេតុឥតផល មិនអាចញាំងគុណវិសេស មានឈានសមាបត្តិជាដើម ឲ្យកើតឡើងបានឡើយ ។ ទី ៣– ព្រះអង្គទ្រង់លើកយក មោមូហចិត្តទាំងពីរដែលជាចិត្តវង្វេងកាន់ច្រឡំអារម្មណ៍ពុំបានប្រាកដ កំណត់ឲ្យឈ្មោះថាឯកហេតុកចិត្ត ជាចិត្តមានហេតុតែមួយ មិនអាចឲ្យបដិសន្ធិបានឡើយ ។ ទី ៤– ព្រះអង្គទ្រង់លើកយកចិត្តទាំង ២២ គឺអកុសលចិត្ត ១០ វៀរលែងតែមោមូហចិត្តពីរចេញ កាមាវចរសោភណចិត្ត ១២ កំណត់ឲ្យឈ្មោះថា ទុហេតុកចិត្ត ជាចិត្តប្រកបដោយហេតុ ២ តែថាអកុសលចិត្តទាំង ១០ នោះជាចិត្តមានកំឡាំងខ្សោយតន់ពេក ព្រោះពុំអាចនឹងចាប់យកព្រះ

និព្វានជាអារម្មណ៍បានឡើយ នឹងឲ្យផលទៅជាអហេតុកវិបាកចិត្តវិញ ដោយពិត ឯកាមាវចរសោភណចិត្តទាំង ១២ នោះជាចិត្តមានកំឡាំងខ្លាំង អាចនឹងចាប់យកព្រះនិព្វាន ជាអារម្មណ៍បាននឹងឲ្យផលទៅជាទុហេតុកវិបាកចិត្តដែលដោយពិត ។ ទី ៥ — ព្រះអង្គទ្រង់លើកយកចិត្តទាំង ៤៧ គឺកាមាវចរសោភណចិត្តជាញាណសម្បយុត្ត ១២ មហគ្គតចិត្ត ២៧ លោកុត្តរចិត្ត ៨ ជា ៤៧ គត់ កំណត់ឲ្យឈ្មោះថា តិហេតុកចិត្តជាចិត្តប្រកបដោយត្រៃហេតុ ដោយពិត ។ ទី ៦ — ព្រះអង្គទ្រង់លើកយករូបទាំង ២៨ វិបាកចិត្តទាំង ២៣ កិរិយាចិត្តទាំង ២០ ព្រះនិព្វាន ១ កំណត់ឲ្យឈ្មោះថា អព្យាក្រឹត ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីហេតុសង្គហៈ ទាំង ៦ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៨០ — ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្តវាទី ចុះគន្ថកិច្ចសង្គហៈ សម្ដែងអំពីចិត្តុប្បាទ គឺចិត្តនឹងចេតសិកទាំងឡាយ ដែលកើតឡើងព្រមជាមួយគ្នា មានបដិសន្ធិចិត្តជាដើម អាចញ៉ាំងកិច្ចទាំង ១៤ ឲ្យសម្រេចបានគឺកិច្ចអ្វីខ្លះ? សេចក្ដីអធិប្បាយដូចម្ដេច ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ចិត្តុប្បាទទាំងឡាយគាប

ញាំងកិច្ចទាំង ១៤ ឲ្យសំរេចនោះ គឺបដិសន្ធិកិច្ច អំពើធ្វើតបដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យកើតជាអង្គភវង្គ ១ អាវជ្ជនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យពិចារណានូវអារម្មណ៍ក្នុងទ្វារទាំង ប្រាំ ១ ទស្សនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យឃើញជាក់ច្បាស់នូវរូបារម្មណ៍ ១ សវនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យទទួលស្តាប់នូវសទ្ទារម្មណ៍ ១ ឃាយនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យហិតស្រង់នូវគន្ធារម្មណ៍ ១ សាយនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យស្រូបភ្លក់នូវរសារម្មណ៍ ១ ផុស្សនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យប៉ះពាល់នូវផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ១ សម្បដិច្ឆនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យទទួលព្រមនូវអារម្មណ៍ទាំងឡាយ ១ សន្តីរណកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យត្រិះរិះសួងមើលនូវអារម្មណ៍ទាំងឡាយ ១ វោដ្ឋព្វនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យកំណត់កក់ត្រានូវអារម្មណ៍ទាំង-ឡាយ ១ ជវនកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យទទួលសោយនូវសេវនអារម្មណ៍ទាំង-ឡាយ ១ តទារម្មណកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យទទួលកាន់យកនូវរសារម្មណ៍ដែលជវនសោយហើយនោះៗ ជាអារម្មណ៍ ១ ចុតិកិច្ច អំពើធ្វើឲ្យច្យុតឃ្លាតចេញចាកហទយៈ ១ ត្រូវជាកិច្ចទាំង ១៤ ពិត ៗ ឯចិត្តុប្បាទដែលកើតឡើងមានកិច្ចផ្សេង ៗ គ្នា ដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយតទៅនេះ៖

ក៏ក្នុងចិត្តុប្បាទទាំងឡាយ ៦៨ ចិត្តុប្បាទទាំង ៧ ក្នុងចិត្តមួយ ១ ញាំងកិច្ចផានៃមួយ ៗ ឲ្យសំរេចគឺចក្ខុវិញ្ញាណ ញាំងទស្សនកិច្ចឲ្យសំរេច ១

សោតវិញ្ញាណ ញ៉ាំងសវនកិច្ចឲ្យសំរេច ១ ឃានវិញ្ញាណ ញ៉ាំងឃាយនកិច្ចឲ្យសំរេច ១ ជិវ្ហាវិញ្ញាណ ញ៉ាំងសាយនកិច្ចឲ្យសម្រេច ១ កាយវិញ្ញាណ ញ៉ាំងផុស្សនកិច្ចឲ្យសំរេច ១ សម្បដិច្ឆនចិត្ត ញ៉ាំងសម្បដិច្ឆនកិច្ចឲ្យសំរេច ១ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ញ៉ាំងអាវជ្ជនកិច្ចឲ្យសម្រេចក្នុងទ្វារទាំងប្រាំ ១. ជវនចិត្តទាំង ៥៥ គឺកុសលចិត្ត ២១ អកុសលចិត្ត ១២ ផលចិត្ត ៤ កិរិយាចិត្ត ១៨ ញ៉ាំងកិច្ចតែមួយគឺជវនកិច្ច ឲ្យសំរេចគ្រប់បំនួនចិត្តទាំង ៥៥ គឺចិត្តមួយ ៗ ញ៉ាំងជវនកិច្ចមួយ ៗ ឲ្យសំរេចត្រូវជាជវនចិត្ត ៥៥ ដោយពិត ។ គឺចិត្តទាំងពីរ គឺសុខសន្តីរណចិត្ត ១ មនោ-ទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១ ញ៉ាំងកិច្ចពីរ ៗ ឲ្យសំរេច គឺសុខសន្តីរណចិត្ត ញ៉ាំងសន្តីរណកិច្ចផង តទារម្មណកិច្ចផងឲ្យសំរេច មនោទ្វារាវជ្ជនចិត្តញ៉ាំងវោដ្ឋព្វនកិច្ចក្នុងបញ្ចទ្វារផង ញ៉ាំងអាវជ្ជនកិច្ចក្នុងមនោទ្វារផង ឲ្យសំរេចដោយពិត ។ មហគ្គតវិបាកចិត្ត ទាំង ៩ ក្នុងចិត្តមួយ ៗ ញ៉ាំងកិច្ចបី ៗ ឲ្យសំរេចគឺបដិសន្ធិកិច្ច ១ ភវង្គកិច្ច ១ ចុតិកិច្ច ១ ។ មហាវិបាកចិត្តទាំង ៨ ក្នុងមហាវិបាកចិត្តមួយ ៗ ញ៉ាំងកិច្ចបួន ៗ ឲ្យសំរេច គឺបដិសន្ធិកិច្ច ១ ភវង្គកិច្ច ១ តទារម្មណកិច្ច ១ ចុតិកិច្ច ១ ។ ឯចិត្តទាំងពីរ គឺ ឧបេក្ខា-សហគតសន្តីរណអកុសលវិបាកចិត្ត ១ ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណកុសល-

វិបាកចិត្ត ១ គឺចិត្តមួយ ៗ ញុំាងកិច្ចប្រាំ ៗ ឲ្យសំរេច គឺបដិសន្ធិកិច្ច ១ ភវង្គកិច្ច ១ សន្តីរណកិច្ច ១ តទារម្មណកិច្ច ១ ចុតិកិច្ច ១ ដោយពិត ៗ វិសជ្ជនាមកអំពីកិច្ចទាំង ១៤ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ៗ

៨១- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអត្ថវាទី ចុះឋានដែលជាទីតាំងឋិតនៅនៃចិត្តុប្បាទទាំងឡាយ មានបដិសន្ធិចិត្តជាដើម មានចំនួនប៉ុន្មាន? គឺឋានអ្វីខ្លះ? សេចក្ដីអធិប្បាយផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមក យើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឋានដែលជាទីតាំងឋិតនៅនៃចិត្តុប្បាទទាំងឡាយ មានបដិសន្ធិចិត្តជាដើមនោះមាន ១០ គឺ: បដិសន្ធិដ្ឋានំ ឋានជាទីតាំងឋិតនៅនៃបដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គដ្ឋានំ ឋានជាទីតាំងឋិតនៅនៃភវង្គចិត្ត ១ អាវជ្ជនដ្ឋានំ ឋានជាទីតាំងឋិតនៅនៃអាវជ្ជនចិត្ត ១ បញ្ចវិញ្ញាណដ្ឋានំ ឋានជាទីតាំងឋិតនៅនៃវិញ្ញាណទាំងប្រាំ ១ សម្បដិច្ឆនដ្ឋានំ ឋានជាទីតាំងឋិតនៅនៃសម្បដិច្ឆនចិត្ត ១ សន្តីរណដ្ឋានំ ឋានជាទីតាំងឋិតនៅនៃសន្តីរណចិត្ត ១ វោដ្ឋព្វនដ្ឋា-

នំ ហៅថាទីតាំងឋិតនៅនៃវោដ្ឋព្វនចិត្ត ១ ជវនដ្ឋានំ ហៅថាទីតាំងឋិតនៅនៃជវនចិត្ត ១ តទារម្មណដ្ឋានំ ហៅថាទីតាំងឋិតនៅនៃតទារម្មណចិត្ត ១ ចុតិដ្ឋានំ ហៅថាទីតាំងឋិតនៅនៃចុតិចិត្ត ១, ត្រូវជាឋានតាំង ១០ ដូចសេចក្ដីអធិប្បាយតទៅនេះ ៗ ទី ១– ហៅថាទីតាំងនៃបដិសន្ធិចិត្ត ឋិតនៅក្នុងរវាងជាចន្លោះនៃចុតិកិច្ចនឹងភវង្គកិច្ច ៗ ទី ២– ហៅថាទីតាំងនៃភវង្គចិត្ត ឋិតនៅក្នុងរវាងជាចន្លោះនៃបដិសន្ធិកិច្ចនឹងអាវជ្ជនកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃជវនកិច្ចនឹងអាវជ្ជនកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃតទារម្មណកិច្ចនឹងអាវជ្ជនកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃវោដ្ឋព្វនកិច្ចនឹងអាវជ្ជនកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃជវនកិច្ចនឹងចុតិកិច្ច ក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃតទារម្មណកិច្ចនឹងចុតិកិច្ចក៏មានខ្លះ ៗ ទី ៣– ហៅថាទីតាំងនៃអាវជ្ជនចិត្ត ឋិតនៅក្នុងរវាងជាចន្លោះនៃភវង្គកិច្ចនឹងបញ្ចវិញ្ញាណ ៗ ទី ៤– ហៅថាទីតាំងនៃបញ្ចវិញ្ញាណ ឋិតនៅក្នុងរវាងជាចន្លោះនៃបញ្ចទ្វារាវជ្ជនកិច្ចនឹងសម្បដិច្ឆនកិច្ច ៗ ទី ៥– ហៅថាទីតាំងនៃសម្បដិច្ឆនចិត្ត ឋិតនៅក្នុងរវាងជាចន្លោះនៃបញ្ចវិញ្ញាណនឹងសន្តីរណកិច្ច ៗ ទី ៦– ហៅថាទីតាំងនៃសន្តីរណចិត្ត ឋិតនៅក្នុងរវាងជាចន្លោះនៃសម្បដិច្ឆនកិច្ចនឹងវោដ្ឋព្វនកិច្ច ៗ ទី ៧– ហៅថាទីតាំងនៃវោដ្ឋព្វនចិត្ត ឋិតនៅក្នុង

កើតជាចន្លោះនៃសន្តីរណកិច្ចនឹងជវនកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃសន្តីរណ-កិច្ចនឹងភវង្គកិច្ចក៏មានខ្លះ ។ ទី ៨- ឋានជាទីកំណើតនៃជវនចិត្ត ឋិតនៅក្នុងកើតជាចន្លោះនៃវោដ្ឋព្វនកិច្ចនឹងតទារម្មណកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃវោដ្ឋព្វនកិច្ចនឹងភវង្គកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃវោដ្ឋព្វនកិច្ចនឹងចុតិកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃមនោទ្វារាវជ្ជនកិច្ចនឹងតទារម្មណកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃមនោទ្វារាវជ្ជនកិច្ចនឹងភវង្គកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃមនោ-ទ្វារាវជ្ជនកិច្ចនឹងចុតិកិច្ចក៏មានខ្លះ ។ ទី ៩- ឋានជាទីកំណើតនៃតទា-រម្មណចិត្ត ឋិតនៅក្នុងកើតជាចន្លោះនៃជវនកិច្ចនឹងភវង្គកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃជវនកិច្ចនឹងចុតិកិច្ចក៏មានខ្លះ ។ ទី ១០- ឋានជាទីកំណើតនៃចុតិ-ចិត្ត ឋិតនៅក្នុងកើតជាចន្លោះនៃជវនកិច្ចនឹងបដិសន្ធិកិច្ចក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃតទារម្មណកិច្ចនឹងបដិសន្ធិកិច្ច ក៏មានខ្លះ ជាចន្លោះនៃភវង្គកិច្ចនឹងបដិសន្ធិកិច្ច ក៏មានខ្លះ ។ ឯឋានរបស់បដិសន្ធិចិត្ត- បញ្ចវិញ្ញាណ-សម្បដិច្ឆនចិត្ត-សន្តីរណចិត្ត មានឋានតែមួយ ៗ, ឋានរបស់អាវជ្ជនចិត្ត-វោដ្ឋព្វនចិត្ត-តទារម្មណចិត្ត មានឋានពីរ ៗ, ឋានរបស់ចុតិចិត្តមានឋានបី ៗ, ឋានរបស់ភវង្គចិត្ត ជវនចិត្ត មានឋានប្រាំមួយ ៗ ដូចគ្នា ។

វិសជ្ជនាយកអំពីឋានទាំង ១០ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៨២ – ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអត្ថ-វាទី ចុះក្នុងទ្វារសង្គហ: ព្រះសព្វញ្ញុសម្ពុទ្ធ ជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្តែង អំពីទ្វារមានប៉ុន្មាន ? គឺទ្វារអ្វីខ្លះ ? វិថីចិត្តទាំងឡាយដែលកើតឡើងក្នុងទ្វារមួយ ៗ ផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនា មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ព្រះសក្យមុនីជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្តែង អំពីទ្វារមាន ៦ គឺចក្ខុប្បសាទ ឲ្យឈ្មោះថា ចក្ខុទ្វារ ១ សោតប្បសាទ ឲ្យឈ្មោះថា សោតទ្វារ ១ ឃានប្បសាទ ឲ្យឈ្មោះថា ឃានទ្វារ ១ ជិវ្ហាបសាទ ឲ្យឈ្មោះថា ជិវ្ហាទ្វារ ១ កាយប្បសាទ ឲ្យឈ្មោះថា កាយទ្វារ ១ ភវង្គចិត្ត ឲ្យឈ្មោះថា មនោទ្វារ ១ ព្រោះថាបសាទទាំង ៥ នឹងភវង្គចិត្តនេះ ជាប្រធានតែងប្រព្រឹត្តគ្រាប់ទៅមកនៃវិថីចិត្តទាំងឡាយដោយពិត ។ ឯវិថីចិត្តដែលកើតឡើង ប្រកបព្រមក្នុងទ្វារទាំងនោះ នឹងមិនប្រកបព្រមរួចផុតស្រឡះចាកទ្វារទាំងនោះ ដូចមានសេចក្តីតទៅនេះ ។ ទី ១ – វិថីចិត្តទាំង ៣៦ គឺវិញ្ញាណ ១០ មហគ្គតកុសលជវន ៩ មហគ្គតកិរិយាជវន ៩ លោកុត្តរចិត្ត ៨ ត្រូវជា ៣៦ ប្រកបកើតព្រមគ្រាប់ទៅក្នុងទ្វារមួយ ៗ ដោយពិត. ។ ទី ២ – មនោ-

ធាតុទាំង ៣ គឺកិរិយាមនោធាតុ ១ វិបាកមនោធាតុ ១ វិបាកមនោ-វិញ្ញាណធាតុ ១ ត្រូវជាមនោធាតុ ៣ ប្រកបកើតព្រមគ្រាប់ទៅក្នុងទ្វារទាំង ៥ ដោយពិត ។ ទី ៣ – វិថិចិត្តទាំង ៣១ គឺសុខ-សន្តីរណ ១ វោដ្ឋព្វន ១ កាមាវចរអកុសលជវន ១២ កាមាវចរ-កុសលជវន ៨ កាមាវចរកិរិយាជវន ៨ អហេតុកហសិតកិរិយាជវន ១ ត្រូវជា ៣១ ប្រកបកើតព្រមគ្រាប់ទៅក្នុងទ្វារទាំង ៦ ដោយពិត ។ ទី ៤ – វិថិចិត្តទាំង ១០ គឺឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណចិត្ត ២ មហា-វិបាកចិត្ត ៨ ត្រូវជា ១០ ប្រកបកើតព្រមគ្រាប់ទៅក្នុងទ្វារទាំង ៦ ខ្លះ រួចផុតស្រឡះចាកទ្វារទាំង ៦ ខ្លះ ។ ទី ៥ – មហគ្គតវិបាកចិត្ត ទាំង ៩ ជាវិថីមុត្តរួចផុតចាកទ្វារទាំងអស់ ដោយបដិសន្ធិកិច្ច ភវង្គកិច្ច-ចុតិកិច្ច ដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីទ្វារទាំង ៦ គឺវិថិចិត្តដែលប្រកប កើតព្រមក្នុងទ្វារនោះ ១ ទីដ៏រួចផុតស្រឡះចាកទ្វារនោះ ១ ដោយសេចក្តី សង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៨៣–ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា ម្នាល អគ្គវាទី ចុះក្នុងកាមេសណាសង្គហៈ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់ សម្តែងចែកជាកាមេសណាបានប៉ុន្មាន? គឺកាមេសណាអ្វីខ្លះ? ប្រកបដោយការណ

មានប៉ុន្មាន ? គឺកាលអ្វីខ្លះ ? សេចក្តីយ៉ាងណាខ្លះ ? មានខណៈចិត្តតិចច្រើន កើនឡើងដូចម្តេចខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបាន ស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្តាភិទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មាភិទី សម្តេចព្រះមុនីនាថ ជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្តែងចែកជាអារម្មណ៍មាន ៦ គឺ រូបារម្មណ៍ អារម្មណ៍គឺរូប ១ សទ្ទារម្មណ៍ អារម្មណ៍គឺសំឡេង ១ គន្ធារម្មណ៍ អារម្មណ៍គឺក្លិនផ្សេងៗ ១ រសារម្មណ៍ អារម្មណ៍គឺរសឆ្ងាញ់ផ្សេងៗ ១ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ អារម្មណ៍គឺសម្ផស្សផ្សាយផ្សព្វមកប៉ះពាល់ត្រូវកាយ ១ ធម្មារម្មណ៍ អារម្មណ៍គឺសការធម៌ដែលជាពាក្យប្រដៅល្អរបស់អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយ មានព្រះពុទ្ធជាដើម ដែលខ្លួនបានសិក្សារៀនសូត្រទ្រទ្រង់ចំណាំទុកក្នុងចិត្ត ១ ត្រូវជាអារម្មណ៍ទាំង ៦ ដោយពិត ។ អារម្មណ៍នេះប្រកបដោយកាលមាន ៦ គឺ អតីតកាលារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តកន្លងទៅជាអតីតកាល ១ បច្ចុប្បន្នកាលារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលកើតមានក្នុងបច្ចុប្បន្នកាលនេះ ១ អនាគតកាលារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលនឹងមានទៅក្នុងអនាគតកាល ១ អតីត-

កាលវិមុត្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលរួចផុតស្រឡះ ចាកអតីតកាល ១ **បច្ចុប្បន្នកាលវិមុត្តារម្មណ៍** អារម្មណ៍ដែលរួចផុតស្រឡះចាកបច្ចុប្បន្នកាល ១ **អនាគតកាលវិមុត្តារម្មណ៍** អារម្មណ៍ដែលរួចផុតស្រឡះចាកអនាគតកាល ១ ត្រូវជា ៦ តែងកើតឡើងព្រោះដល់វិថីចិត្តទាំងឡាយដោយសមគួរដល់ដែន មានកាមាវចរដែន និងអភិញ្ញាដែន និងមហគ្គតដែនជាដើម តែជាត្រូវវៀរលែងហសិតុប្បាទចិត្តចេញ, ឯកាមាវចរដែនទាំងឡាយ មានអារម្មណ៍ប្រកបដោយកាល ៦ គឺកាលទាំង ៣ ខ្លះ រួចស្រឡះចាកកាលទាំង ៣ ខ្លះ, ឯហសិតុប្បាទចិត្តមានអារម្មណ៍ប្រកបដោយកាលទាំង ៣ តែម្យ៉ាងពិត ។ អភិញ្ញាដែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចចិត្ត មានចិត្តុបត្តិជាដើម មានអារម្មណ៍ប្រកបដោយកាលទាំង ៣ ខ្លះ រួចផុតស្រឡះចាកកាលទាំង ៣ ខ្លះ, មហគ្គតដែននិងលោកុត្តរដែនដ៏សេស មានអារម្មណ៍រួចផុតស្រឡះចាកអតីតកាលតែម្យ៉ាងពិត ។ ម្យ៉ាងទៀត អារម្មណ៍ទាំង ៥ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម របស់បដិសន្ធិចិត្តនិងភវង្គចិត្តជាកាមាវចរដែន ដែលមរណាសន្នដែនបានកាន់យក ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង ៦ ជាអារម្មណ៍គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តជាបច្ចុប្បន្នខ្លះ ជា

អតីតទ្វារ ដោយពិត, ឯអារម្មណ៍ទាំង ៥ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម របស់ចុតិចិត្ត ជាកាមាវចរផល ជាអារម្មណ៍គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្ត ជាអតីតកាលតែម្យ៉ាងពិត ។ គឺអារម្មណ៍ដែលបណ្ឌិតកំណត់ថាកម្មនិមិត្ត ជាបច្ចុប្បន្នទ្វារ ជាអតីតទ្វារ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង ៥ នោះដូចអធិប្បាយតទៅនេះ សេចក្ដីថា បុគ្គលឯណាមួយដែលមានជម្ងឺឈឺជាទម្ងន់ ដេកនៅលើមរណមញ្ចាសនៈ អាសនៈគ្រែសម្រាប់ស្លាប់ ហើយបានឃើញអារម្មណ៍ទាំង ៥ មានរូបទង់ជាយទង់ជ្រុងព្រមទាំងគ្រឿងសក្ការបូជាផ្សេង ៗ ជាដើម ដែលញាតិសាច់សាលោហិតព្រមទាំងមិត្រសំឡាញ់ទាំងឡាយ នាំមកតាក់តែងឲ្យដើម្បីបូជា នឹករឭកចំពោះគុណព្រះរតន-ត្រ័យជាកុសល ឯបុគ្គលដែលមានជម្ងឺឈឺជាទម្ងន់នោះបានឃើញគ្រឿងសក្ការបូជាទាំងនោះហើយ ក៏មានភវង្គចិត្តជាកាមាវចរកុសលកើតឡើងចាប់យកអារម្មណ៍ មានរូបជាដើមនោះមកជាទីត្រេកអរ បើខណ-ចិត្តទាំង ១៧ ខណៈ កើតឡើងព្រមទាំងអំពីអតីតភវង្គចិត្តក្ខណៈនោះដរាបដល់បដិសន្ធិចិត្តក្ខណៈជាគំរប់ ១៧ ខណៈពេញបរិបូណ៌ គឺអារម្មណ៍ទាំង ៥ មានរូបជាដើមនោះ ជាអារម្មណ៍របស់បដិសន្ធិចិត្ត គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្ត ជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាងពិត, ចំណែកឯអារម្មណ៍របស់

ភវង្គចិត្តដែលកើតឡើងជាខាងចាយ អំពីបដិសន្ធិចិត្តនោះ ជាអារម្មណ៍ គឺបណ្ឌិតកំណត់ជាកម្មនិមិត្តជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត, បើខណៈចិត្តកើតឡើងមិនគ្រប់ ១៧ ខណៈចិត្តនោះទេ បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើមជារបស់បដិសន្ធិចិត្តនិងភវង្គចិត្តទាំងឡាយនោះ ជាអារម្មណ៍គឺបណ្ឌិតកំណត់ជាកម្មនិមិត្តជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាងពិត, បើខណៈចិត្តកើតឡើងច្រើនជាង ១៧ ខណៈចិត្តនោះ បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើមជារបស់បដិសន្ធិចិត្តនិងភវង្គចិត្តនោះជាអារម្មណ៍ គឺបណ្ឌិតកំណត់ជា កម្មនិមិត្ត ជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត ។

ក្នុងមហន្តារម្មណៈ អារម្មណ៍មានខណៈចិត្តច្រើន ពេញបរិបូណ៌នោះមាន ១៨ ខណចិត្ត គឺអតីតភវង្គៈ ៣ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ បញ្ចវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋពនៈ ១ ជវនៈ ៥ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១៨ គត់ ក៏បើចិត្តកើតឡើងមានខណចិត្តពេញបរិបូណ៌យ៉ាងនេះ បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើមជារបស់បដិសន្ធិចិត្តនោះជាបច្ចុប្បន្ន ឯអារម្មណ៍របស់ភវង្គចិត្តគឺបណ្ឌិតកំណត់ជា កម្មនិមិត្ត ជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត ។

អារម្មណ៍មានខណចិត្តច្រើនដែរ តែខ្វះមិនពេញបរិបូណ៌នោះ មាន ១៦ ខណចិត្តគឺអតីតភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បញ្ចទ្វា-

រាវជ្ជនៈ ១ បញ្ចវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណ, ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ៤ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១៦ គត់ វិថីចិត្តកើតឡើងមានខណចិត្តខ្វះយ៉ាងនេះ បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើម ជារបស់បដិសន្ធិចិត្តនិងភវង្គចិត្តនោះ ជាអារម្មណ៍គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្ត ជាបច្ចុប្បន្នតែម្យ៉ាងពិត ។ ខណចិត្តកើតឡើងដ៏ច្រើនក្រៃលែងនោះមានខណចិត្ត ១៩ គឺអតីតភវង្គៈ ៣ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ បញ្ចវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ៤ ភវង្គៈ ១ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១៩ គត់ វិថីចិត្តកើតឡើងមានខណចិត្តច្រើនយ៉ាងនេះ បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើមជារបស់បដិសន្ធិចិត្ត និងភវង្គចិត្តទាំងឡាយនោះជាអារម្មណ៍ គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត ។

ក្នុងអតិមហន្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍មានខណចិត្តច្រើនខ្លាំងនោះ មាន ២ យ៉ាងគឺ ទី ១- អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១៨ គឺអតីតភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ បញ្ចវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ៤ តទារម្មណៈ ២ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១៨ គត់ វិថីចិត្ត

កើតឡើងមានខណចិត្តកើតច្រើនយ៉ាងនេះ. បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើមជារបស់បដិសន្ធិចិត្ត ជាអារម្មណ៍ដ៏បណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តជាបច្ចុប្បន្នពិត, អារម្មណ៍ជារបស់ភវង្គចិត្ត ជាអារម្មណ៍ដ៏បណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តជាអតីតដោយពិត ៗ ទី ២ – អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១៩ គឺអតីតភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ បញ្ចវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ៧ តទារម្មណៈ ២ ភវង្គៈ ១ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត - ១ ត្រូវជា ១៩ គត់ ក៏វីថិចិត្តកើតឡើងមានខណចិត្តច្រើនទាំងដ៏ក្រៃលែងយ៉ាងនេះ បញ្ចារម្មណ៍មានរូបជាដើម ជារបស់បដិសន្ធិចិត្ត និងភវង្គ-ចិត្តទាំងឡាយនោះ ជាអារម្មណ៍ដ៏បណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត ៗ សេចក្តីអធិប្បាយថា បណ្តាអារម្មណ៍ទាំង ៥ នោះ អារម្មណ៍ឯណា ដ៏បណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តរបស់បដិសន្ធិចិត្តខាងដើម អារម្មណ៍នោះឯង បានឈ្មោះថា ជាអារម្មណ៍របស់ចុតិចិត្តដោយពិត ៗ ព្រោះហេតុនោះ អារម្មណ៍ទាំង ៦ មានរូបជាដើម បានឈ្មោះថា ជាអា-រម្មណ៍របស់ចុតិចិត្តទាំងអស់ជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត ៗ តែថាក្នុងដីកាអភិ-ធម្មត្ថសង្គហៈ លោកពន្យល់ថា ធម្មារម្មណ៍ដែលមរណាសន្នជវន គឺ

ជនែជិតស្លាប់ កាន់យកប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារជាអារម្មណ៍របស់ចុតិចិត្ត-បដិសន្ធិចិត្ត ភវង្គចិត្តទាំងឡាយជាកាមាវចរវិបាក គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មារម្មណ៍ ជាកម្មនិមិត្តជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត ។ ឯចំណែករូបារម្មណ៍មួយដែលមរណាសន្នជវន កាន់យកប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារជាអារម្មណ៍របស់ចុតិចិត្ត-បដិសន្ធិចិត្ត-ភវង្គចិត្តទាំងឡាយជាកាមាវចរវិបាក គឺបណ្ឌិតកំណត់ថា គតិនិមិត្ត ជាបច្ចុប្បន្នដោយចំណែកមួយពិត ។ ឯវីថិចិត្តប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារមាន ខណចិត្តតិច ច្រើនដូចមានសេចក្ដីអធិប្បាយតទៅនេះ ទី ១- អវិភូតារម្មណ៍ វីថិចិត្តកើតឡើងក្នុងអារម្មណ៍ដែលមិនប្រាកដ មានខណចិត្តយ៉ាងតិច ១២ គឺភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ជវនៈ ៧ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១២ ខណ មានខណចិត្តយ៉ាងច្រើន ១៣ គឺភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ២ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ជវនៈ ៧ ភវង្គៈ ១ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១៣ ខណ ។ ទី ២ វិភូតារម្មណ៍ វីថិចិត្តកើតឡើង ក្នុងអារម្មណ៍ដែលកើតឡើងប្រាកដ មានខណចិត្តយ៉ាងតិច ១៣ គឺភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ជវនៈ ៧ តទាលម្ពនៈ ១ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១

ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវ ១៣ គត់ មានខណចិត្តយ៉ាងច្រើន ១៤ គឺ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ មនោទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ជវនៈ ៥ តទាលម្ពណៈ ២ ភវង្គៈ ១ ចុតិចិត្ត ១ បដិសន្ធិចិត្ត ១ ភវង្គចិត្ត ១ ត្រូវជា ១៤ គត់ ។

សេចក្ដីពន្យល់ថា អារម្មណ៍ទាំង ៦ ជាអារម្មណ៍របស់វិថីចិត្តទាំងឡាយដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារ ជាអារម្មណ៍កើតឡើងប្រាកដក្នុងខណៈដែល ភវង្គចលនចិត្ត ជាបឋមកើតឡើងដោយពិត អធិប្បាយថា: បុគ្គលឯណាមួយ ប្រព្រឹត្តធ្វើអំពើបាបលាមក ទីងប្យុតទៅកើតក្នុងនរក ឯរូបារម្មណ៍ មានអណ្ដាតភ្លើងនរកជាដើម ជាទុគ្គតិនិមិត្តដល់បុគ្គលនោះ កើតឡើងប្រាកដក្នុងមនោទ្វារជាបច្ចុប្បន្នដោយចំណែកមួយពិត ។ បុគ្គលឯណាមួយប្រព្រឹត្តធ្វើអំពើល្អជាកុសល មានឲ្យទានរក្សាសីលជាដើម ទីងប្យុតទៅកើតក្នុងកាមាវចរទេវលោក ឯរូបារម្មណ៍មានដើមកប្បព្រឹក្ស ទីនវិមានជាដើម ជាសុគតិនិមិត្តដល់បុគ្គលនោះ កើតឡើងប្រាកដក្នុងមនោទ្វារជាបច្ចុប្បន្នដោយចំណែកមួយពិត ។ គឺអារម្មណ៍ទាំង ៦ របស់សត្វទាំងឡាយ មានកាមាវចរបដិសន្ធិសត្វជាដើម ដែលមរណាសន្ន-ជវនៈកាន់យកក្នុងទ្វារទាំង ៦ ប្រព្រឹត្តទៅតាមសភាពពិត ជាបច្ចុប្បន្នខ្លះ ជាអតីតខ្លះ ដែលបណ្ឌិតកំណត់ថា កម្មនិមិត្តនិងគតិនិមិត្ត ដូចន័យដែល

បានអធិប្បាយមកហើយនេះឯង ។ ចំណែកអារម្មណ៍របស់សត្វទាំងឡាយ ជារូបាវចរបដិសន្ធិក្តី ជាបឋមារូបាវចរបដិសន្ធិនឹងតតិយារូបាវចរបដិសន្ធិក្តី ដែលមរណាសន្នជវនៈ កាន់យកក្នុងមនោទ្វារ គឺបណ្ណត្តិ កំណត់ថា កម្មនិមិត្ត កើតតាមបញ្ញត្តិជាអតីតតែម្យ៉ាងពិត, ឯអារម្មណ៍របស់សត្វជារូបាវចរបដិសន្ធិទី ២ ទី ៤ ជាកម្មនិមិត្ត ជាអតីតារម្មណ៍ដូចគ្នាដែរ ។ វិសជ្ជនាមកក្នុងអារម្មណសង្គហៈ ជាសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ ។

៨៤ – ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្ថវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃហើយ តែយើងនៅមានសង្ស័យអំពីវត្ថុនិងវិញ្ញាណធាតុតទៅទៀត ចុះវត្ថុមានប៉ុន្មាន? គឺវត្ថុអ្វីខ្លះ? វិញ្ញាណធាតុមានប៉ុន្មាន? គឺវិញ្ញាណធាតុអ្វីខ្លះ? វិញ្ញាណធាតុទាំងអស់នោះទៀត កើតឡើងអាស្រ័យនូវវត្ថុផ្សេងៗគ្នា ដោយភពទាំង ៣ ដូចម្តេចខ្លះ ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មវាទី តាមន័យបរមត្ថព្រះអភិធម្ម ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សម្តែងថា វត្ថុមាន ៦ គឺ ទីកន្លែងសម្រាប់ជ្រះថ្លា ក្រោតអរនូវរូបារម្មណ៍ដោយភ្នែកឃើញរូបផ្សេងៗ

បានឈ្មោះថា ចក្ខុវត្ថុ ១ ទីកន្លែងសំរាប់ជ្រះថ្លាត្រេកអរនូវសទ្ទារម្មណ៍ ដោយត្រចៀកស្តាប់សំឡេងផ្សេងៗ បានឈ្មោះថា សោតវត្ថុ ១ ទីកន្លែងសម្រាប់ជ្រះថ្លាត្រេកអរនូវគន្ធារម្មណ៍ ដោយច្រមុះស្រង់ក្លិនផ្សេងៗ បានឈ្មោះថា ឃានវត្ថុ ១ ទីកន្លែងសម្រាប់ជ្រះថ្លាត្រេកអរនូវរសារម្មណ៍ ដោយអណ្តាតស្រូបក្លក់រសឆ្ងាញ់ផ្សេងៗ បានឈ្មោះថា ជិវ្ហាវត្ថុ ១ ទីកន្លែងសម្រាប់ជ្រះថ្លាត្រេកអរនូវផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ដោយកាយប៉ះពាល់នូវរូបារម្មណ៍ផ្សេងៗ បានឈ្មោះថា កាយវត្ថុ ១ ទីកន្លែងសម្រាប់កើតឡើងនៃធម្មារម្មណ៍ ដោយបេះដូង ជាទីលំនៅរបស់មនោធាតុ តែងចុះទៅកាន់ធម្មារម្មណ៍ផ្សេងៗ បានឈ្មោះថា ហទយ-វត្ថុ ១ ត្រូវជាវត្ថុ ៦ ពិត ។ ធម្មជាតិ សម្រាប់ដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍ផ្សេងៗ គ្រាន់តែជាធាតុទ្រទ្រង់នៅក្នុងគុហាគឺមហាភូតរូបទាំង ៤ មិនមែនសត្វ មិនមែនជីវិត សម្រាប់សូន្យសោះទៅវិញជាធម្មតា បានឈ្មោះថា វិញ្ញាណធាតុមាន ៧ គឺចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ វិញ្ញាណអាស្រ័យនូវចក្ខុវត្ថុហើយប្រព្រឹត្តទៅគ្រាន់តែជាធាតុ ១ សោតវិញ្ញាណធាតុ វិញ្ញាណអាស្រ័យនូវសោតវត្ថុ ហើយប្រព្រឹត្តទៅគ្រាន់តែជាធាតុ ១ ឃានវិញ្ញាណធាតុ វិញ្ញាណអាស្រ័យនូវឃានវត្ថុហើយប្រព្រឹត្តទៅ

គ្រាន់តែជាធាតុ ១ ជិវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ វិញ្ញាណអាស្រ័យនូវជិវ្ហាវត្ថុហើយ ប្រព្រឹត្តទៅគ្រាន់តែជាធាតុ ១ កាយវិញ្ញាណធាតុ វិញ្ញាណអាស្រ័យ នូវកាយវត្ថុហើយប្រព្រឹត្តទៅគ្រាន់តែជាធាតុ ១ មនោធាតុ ចិត្តសម្រាប់ ទទួលដឹងច្បាស់នូវបញ្ចារម្មណ៍អាស្រ័យនូវហទយវត្ថុ ហើយប្រព្រឹត្ត ទៅគ្រាន់តែជាធាតុ ១ មនោវិញ្ញាណធាតុ ចិត្តសម្រាប់ទនទៅកាន់ អារម្មណ៍ដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍ផ្សេងៗ អាស្រ័យនូវហទយវត្ថុខ្លះ មិន បានអាស្រ័យនូវហទយវត្ថុខ្លះ ហើយប្រព្រឹត្តទៅគ្រាន់តែជាធាតុ ១ ត្រូវជាវិញ្ញាណធាតុទាំង ៧ ពិត ។ ឯវិញ្ញាណធាតុទាំង ៧ ដែល អាស្រ័យនូវវត្ថុផ្សេងៗ ក្នុងភពទាំង ៣ នោះ ដូចអធិប្បាយតទៅនេះ គឺក្នុងកាមភព វិញ្ញាណធាតុទាំង ៧ នេះ តែងអាស្រ័យនូវវត្ថុទាំង ៦ ដោយពិត ក្នុងរូបភពមានតែវិញ្ញាណធាតុ ៤ គឺចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ ១ សោតវិញ្ញាណធាតុ ១ មនោធាតុ ១ មនោវិញ្ញាណធាតុ ១ តែងអាស្រ័យ នូវវត្ថុទាំង ៣ គឺចក្ខុវត្ថុ ១ សោតវត្ថុ ១ ហទយវត្ថុ ១ ដោយពិត ក្នុងអរូបភព មានតែមនោវិញ្ញាណធាតុ ១ ពុំបានអាស្រ័យនូវវត្ថុអ្វីឡើយ. មានចិត្តជាអាយតនៈដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីវត្ថុ និងវិញ្ញាណ-ធាតុជាសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៨៥– ធម្មរាជ៍ បានស្ដាប់ហើយ សួរកុនវិសយប្បវត្តិសង្គហៈ តទៅទៀតថា; ម្នាលអគ្គាចារ្យ ចុះកុនវិសយប្បវត្តិសង្គហៈ វីថិចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមកកុនទ្វារទាំង ៦ នោះមានឈ្មោះដូចម្ដេច? គឺវីថិចិត្តអ្វី? សេចក្ដីអធិប្បាយ ថាដូចម្ដេចខ្លះ?

អគ្គាចារ្យ វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មរាជ វីថិចិត្តដែលប្រព្រឹត្តទៅមកកុនទ្វារទាំង ៦ នោះមាន-៦ គឺវីថិចិត្តសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅមកកុនចក្ខុទ្វារ បានឈ្មោះថា ចក្ខុទ្វារវីថិ ១ វីថិចិត្តសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅមកកុនសោតទ្វារ បានឈ្មោះថា សោតទ្វារវីថិ ១ វីថិចិត្តសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅមកកុនឃានទ្វារ បានឈ្មោះថា ឃានទ្វារវីថិ ១ វីថិចិត្តសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅមកកុនជិវ្ហាទ្វារ បានឈ្មោះថា ជិវ្ហាទ្វារវីថិ ១ វីថិចិត្តសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅមកកុនកាយទ្វារ បានឈ្មោះថា កាយទ្វារវីថិ ១ វីថិចិត្តសម្រាប់ប្រព្រឹត្តទៅមកកុនមនោទ្វារ បានឈ្មោះថា មនោទ្វារវីថិ ១ ត្រូវជា ៦ យ៉ាងដោយពិត ។

៨៦– ធម្មរាជ៍ បានស្ដាប់ហើយ សួរតទៅទៀតថា ម្នាលអគ្គាចារ្យ ចុះអារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅកុនទ្វារទាំង ៥ មានឈ្មោះផ្សេងគ្នា ប៉ុន្មាន? គឺឈ្មោះអ្វីខ្លះ? អារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅកុនមនោទ្វារមានឈ្មោះផ្សេងគ្នា

ប៉ុន្មាន? គឺឈ្មោះអ្វីខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អដ្ឋកថី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកថិក អារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង ៥ មានឈ្មោះ ៤ គឺអតិមហន្តារម្មណ៍ ១ មហន្តារម្មណ៍ ១ បរិត្តារម្មណ៍ ១ អតិបរិត្តារម្មណ៍ ១ អារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារមានឈ្មោះ ២ គឺវិភូតារម្មណ៍ ១ អវិភូតារម្មណ៍ ១ ត្រូវជាឈ្មោះ ៦ ដោយពិត ។

៨៣- ធម្មកថី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអដ្ឋកថិក ចុះខណចិត្តធំទាំង ១៧ គឺខណចិត្តអ្វីខ្លះ? ក្នុងខណចិត្តធំមួយ ៗ មានខណចិត្តតូច ៣ ៗ ដូចម្តេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាព្រមទាំងសេចក្តីឧបមាមកយើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អដ្ឋកថី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មកថិក ឯខណចិត្តធំទាំង ១៧ នោះគឺ: អតីតភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ចក្ខុវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ៧ តទាលម្ពណៈ ២ ត្រូវជា ១៧ ដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយមកក្នុងអហេតុកអកុសលវិបាកទាំង ៧ និងអហេតុកអកុសលវិបាកទាំង ៨

ជាខាងដើមមករួចហើយ , បណ្ដាខណៈចិត្តធំទាំង ១៧ នេះ ខណៈចិត្តធំមួយ ៗ មានខណៈចិត្តតូច ៣ ៗ ដូចគ្នាទាំងអស់គឺ ឧប្បាទៈ វីថិចិត្តកើតឡើងមួយរំពេច ១ ឋិតិ វីថិចិត្តជួបប្រទះនឹងអារម្មណ៍ដែលឋិតនឹងនៅក្នុងទ្វារនោះ ៗ មួយរំពេច ១ ភង្គៈ វីថិចិត្តបែកចេញអំពីអារម្មណ៍ធ្លាក់ចុះមកកាន់ទីភវង្គៈវិញមួយរំពេច ១ ត្រូវជា ៣ ខណៈចិត្តតូច ឲ្យបែកយ៉ាងនេះដូចគ្នាទាំងអស់ បូករួមខណៈចិត្តធំទាំង ១៧ ត្រូវជាខណៈចិត្តតូច ៥១ គត់ ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ខណៈចិត្តធំដែលពេញបរិបូណ៌យ៉ាងនេះ វីថិចិត្តដែលកើតឡើងទទួលនូវអារម្មណ៍មួយខណៈ ៗ នេះ តែងមានខណៈចិត្តធំមួយប្រព្រឹត្តកន្លងទៅជាអតីតភវង្គ ហើយមានខណៈចិត្តធំ ១៦ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយពិត វៀរលែងតែវិញ្ញត្តិរូបពីរនឹងលក្ខណៈរូប ៤ ចេញ ព្រោះវិញ្ញត្តិរូបទាំង ២ មានខណៈចិត្តមួយ ៗ ជាអាយុពិត ជាតិ-រូប ២ គឺឧបចយរូប ១ មានខណៈចិត្តមួយកើតឡើង ស្មើគ្នាដោយឧប្បា-ទខណៈនិងភង្គខណៈទាំងឡាយជាអាយុពិត , ចំណែកឯសន្តតិរូប ១ មានខណៈចិត្ត ៤៩ ជាអាយុដោយពិត ។ មួយទៀត វីថិចិត្តទាំង ១៤ ដែលនឹងកើតឡើងក៏កើតឡើងតែដោយអំណាចនៃភវង្គចិត្តទាំងអស់ បើភវង្គ-

ចិត្តពុំបានកើតឡើងទេ វីថិចិត្តទាំងអស់ក៏កើតឡើងពុំបានឡើយ ដូចមានសេចក្តីពន្យល់ក្នុងយោជនា ព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហៈថា: មានបុរសម្នាក់ បានយកសំពត់សាដកមកដណ្តប់ទូរក្បាលដេកលក់ជិតគល់ស្វាយមានផ្លែមួយដើម លុះដល់មានផ្លែស្វាយទុំ ១ ជ្រុះមកក្នុងទីជិតខ្លួនហើយភ្ញាក់ឡើង ដោយសូរសន្ធឹកផ្លែស្វាយដែលជ្រុះមកនោះ, ហើយយកដៃចាប់ចកសំពត់ចេញអំពីក្បាលបើកភ្នែកសំឡឹងមើលផ្លែស្វាយ, បានឃើញហើយក៏យកដៃចាប់យកផ្លែស្វាយទុំនោះមកច្របាច់មើល ហើយហិតស្រង់ក្លិន បានដឹងច្បាស់ថា ផ្លែស្វាយនោះជាផ្លែស្វាយទុំពិត ហើយបរិភោគលេបសាច់ស្វាយទុំ ដែលនៅក្នុងមាត់លាយដោយស្លេស្មចូលទៅក្នុងបំពង់កបិតនៅក្នុងក្រពះបាយ ស្រេចហើយក៏ដេកលក់ទៅវិញក្នុងទីដដែលនោះឯង ។

សេចក្តីអធិប្បាយពន្យល់ថា កាលដែលវីថិចិត្តធ្លាក់ចុះមកកាន់ទីកន្លែងឋានស៊ប់ស្ងួនហើយបិតនៅស្ងៀម ដូចជាកាលដែលបុរសនោះដេកលក់ស៊ប់ស្ងួនដែរ កាលដែលអារម្មណ៍ចូលមកប៉ះខ្ទប់នឹងចក្ខុបសាទហើយញ័រដល់កន្លែងចិត្តនោះ ដូចជាកាលដែលផ្លែស្វាយទុំជ្រុះចុះមកប៉ះខ្ទប់នឹងផែនដី ឮសូរសំឡេងប៉ះខ្ទប់នឹងត្រចៀកបុរសដែលដេកលក់នោះ.

ដែរ កាលដែលអាវជ្ជនវីថិចិត្តកើតឡើងដោយអំណាចនៃករត្ត: ហើយពិចារណាមើលនូវរូបារម្មណ៍ ថា រូបអ្វីនេះ: ដូចជាកាលដែលបុរសនោះភ្ញាក់ឡើង ដោយសន្ធឹកសំឡេងផ្លែស្វាយប៉ះខ្ទប់នឹងសោតបសាទនោះដែរ កាលដែលចក្ខុវិញ្ញាណកើតឡើងប្រព្រឹត្តទៅសំឡឹងមើលដឹងច្បាស់នូវរូបារម្មណ៍ ដូចជាកាលដែលបុរសនោះបើកភ្នែកហើយក្រឡេករកមើលឃើញផ្លែស្វាយនោះជាក់ច្បាស់ដែរ កាលដែលសម្បដិច្ឆន្នវីថិចិត្តកើតឡើងហើយទទួលចាប់យក ព្រមនូវរូបារម្មណ៍ដូចជាកាលដែលបុរសនោះយកដៃលូកទៅចាប់ផ្លែស្វាយទុំនោះយកមកដែរ កាលដែលសន្តី-រណវីថិចិត្តកើតឡើងហើយត្រិះរិះពិនិត្យនូវរូបារម្មណ៍ ដូចជាកាលដែលបុរសនោះយកដៃចាប់ច្របាច់ផ្លែស្វាយទុំនោះដែរ កាលដែលវោដ្ឋព្វនវីថិចិត្តកើតឡើងហើយកំណត់កត់សំគាល់ នូវរូបារម្មណ៍ដឹងច្បាស់ទុកក្នុងចិត្ត ដូចជាកាលដែលបុរសនោះហិតស្រង់ក្លិនស្វាយទុំនោះ ដឹងច្បាស់ក្នុងចិត្តថា ផ្លែស្វាយនេះជាស្វាយទុំពិតមែន កាលដែលជវនវីថិចិត្តកើតឡើងហើយទទួលសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ ដូចជាកាលដែលបុរសនោះបរិភោគនូវសាច់ស្វាយទុំនោះដែរ កាលដែលតទាលម្ពណវីថិចិត្តកើតឡើង ហើយទទួលកាន់យកនូវរសនៃអារម្មណ៍ដែលជវនចិត្ត.

សោយហើយនោះយកមកជាអារម្មណ៍ ដូចជាកាលដែលបុរសនោះលេបនូវសាច់ស្វាយទុំនៅក្នុងមាត់ ប្រឡាក់លាយដោយស្លេស្មចូលទៅក្នុងបំពង់កនោះដែរ កាលដែលវីថិចិត្តធ្លាក់ចុះមកកាន់ទីភវង្គវិញស្ងប់ស្ងួនទៀត ដូចជាកាលដែលបុរសនោះដេកលក់ទៅវិញក្នុងទីនោះដដែលដោយពិត ៗ ឯខណចិត្តទាំង ១៧ ពេញបរិបូណ៌ដោយសេចក្ដីអធិប្បាយមានប្រមាណប៉ុណ្ណេះឯង តែក្នុងលោកផងព្រះអភិធម្មត្ថ-សង្គហៈនេះ លោកសំដែងតំរួលថា ខណចិត្តទាំង ១៧ នេះ បើសំដែងវិញតែបកជាភវង្គមាន ៣ គឺ អតីតភវង្គៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ បែកជាវីថិចិត្តមានឈ្មោះជាសរុបមាន ៧ គឺ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ចក្ខុវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ១ តទាលម្ពណៈ ១ បើបែកជាវីថិចិត្តមានឈ្មោះដោយឡែក ៗ គឺមាន ១៤ គឺ បញ្ចទ្វារាវជ្ជន ១ ចក្ខុវិញ្ញាណ ១ សម្បដិច្ឆន ១ សន្តីរណ ១ វោដ្ឋព្វន ១ ជវន ១ ជវន ១ ជវន ១ ជវន ១ ជវន ១ ជវន ១ ជវន ១ តទាលម្ពណ ១ តទាលម្ពណ ១ ត្រូវជាវីថិចិត្ត ១៤ រួមនឹងភវង្គចិត្ត ៣ ទៀតត្រូវជា ១៧ ហៅថាខណចិត្តទាំង ១៧ មានខណចិត្តតូច ៥១ គត់ ជាសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៨៨- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអត្ថ-
វាទី ចុះអតិមហន្តារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងតទាលម្ពណវារៈ អធិប្បាយ
ថាដូចម្តេចខ្លះ? មហន្តារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងជវនវារៈ អធិប្បាយ
ថាដូចម្តេចខ្លះ? បរិត្តារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងវោដ្ឋព្វនវារៈ អធិប្បាយ
ថាដូចម្តេចខ្លះ? អតិបរិត្តារម្មណ៍ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមោឃវារៈ ប្លែក
ផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនារៀបរាប់ឲ្យសព្វគ្រប់មកយើង
ទឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល?

អដ្ឋវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មវាទី ឯអារម្មណ៍ទាំង ៤ នោះ
ទី ១ អតិមហន្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍ច្រើនក្រៃលែងមានកម្លាំងខ្លាំងដែល
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងតទាលម្ពណវារៈ មានខណចិត្ត ១៧ ចែកជាភវង្គ ៣
ជាវិថីចិត្ត ១៤ ដូចបានអធិប្បាយមកក្នុងប្រស្នាលេខ ៨៧ មករួចហើយ
ក៏ក្នុងតទាលម្ពណវារៈនេះ ពុំបានសូន្យវិថីចិត្តអ្វីឡើយ ។ ទី ២-
មហន្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍ច្រើនមានកម្លាំងល្មមដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
ជវនវារៈនោះ ផ្សេងគ្នាមានពីរយ៉ាង ទី ១- ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ
ខណចិត្ត ៤ កើតជាភវង្គវិថី ៤ គឺអតីតភវង្គៈ ២ ភវង្គចលនៈ ១
ភវង្គុបច្ឆេទៈ ១ តទៅអំពីភវង្គវិថីទាំង ៤ នោះ ខណចិត្ត ១២ កើតជា

វីថិចិត្ត ១២ គឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ចក្ខុវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវនៈ ១ ជវនៈ ១ ជវនៈ ១ ជវនៈ ១ ជវនៈ ១ ជវនៈ ១ ជវនៈ ១ តទៅអំពីវីថិចិត្តទាំង ១២ នោះ កើតអាគន្តុកភវង្គចិត្ត ១ ទៀត ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ គត់ ។ ទី ២ – ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ៥ កើតជាភវង្គវីថិ ៥ គឺអតីតភវង្គៈ ៣ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ តទៅអំពីភវង្គវីថិទាំង ៥ នោះ ខណចិត្ត ១២ កើតជាវីថិចិត្ត ១២ គឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ។ល។ ជវនៈ ១ ត្រូវជាវីថិចិត្ត ១២ គត់ សូម្បីអាគន្តុកភវង្គចិត្តក៏ពុំបានកើតឡើយ ។ ក្នុងវារៈនេះ សូម្បីតទាលម្ពណវារៈជាបឋមដូចបានអធិប្បាយមកនេះពិត ។

ទី ៣ – បរិត្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍មានប្រមាណតិចដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងវោដ្ឋព្វនវារៈនោះផ្សេងគ្នាមាន ៥ យ៉ាង ទី ១ – ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ៦ កើតជាភវង្គវីថិ ៦ គឺអតីតភវង្គ ៤ ភវង្គចលន ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ៤ កើតជាវីថិចិត្ត ៤ គឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ចក្ខុវិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ ខណចិត្ត ១ កើតជាវោដ្ឋព្វនវីថិចិត្ត ៣ ដង តទៅអំពីវោដ្ឋព្វនវីថិចិត្តនោះ កើតតែអាគន្តុកភវង្គចិត្ត ៤ គឺ ភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ត្រូវ

ជាខណចិត្ត ១៧ គត់ ។ ទី ២ – ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ៧ កើតជាភវង្គវិថិ ៧ គឺអតីតភវង្គ ៥ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ៤ កើតជាវិថិចិត្ត ៤ គឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ ចក្ខុវិញ្ញាណ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ ខណចិត្ត ១ កើតជាវោដ្ឋព្វនវិថិចិត្ត ៣ ដង តទៅអំពីវោដ្ឋព្វនវិថិចិត្តនោះ សូន្យអាគន្តុកភវង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភវង្គ ៣ គឺភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ គត់ ។ ទី ៣ – ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ៨ កើតជាភវង្គវិថិចិត្ត ៨ គឺអតីតភវង្គ ៦ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ៤ កើតជាវិថិចិត្ត ៤ ដូចគ្នា ខណចិត្ត ១ កើតជាវោដ្ឋព្វនវិថិចិត្ត ៣ ដង ដូចគ្នាដែរ តទៅអំពីវោដ្ឋព្វនវិថិចិត្តនោះ សូន្យអាគន្តុកភវង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភវង្គ ២ គឺភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ គត់ ។ ទី ៤ – ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ៩ កើតជាភវង្គវិថិ ៩ គឺអតីតភវង្គ ៧ ភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ៤ កើតជាវិថិចិត្ត ៤ ដូចគ្នា ខណចិត្ត ១ កើតជាវោដ្ឋព្វនវិថិចិត្ត ៣ ដង ដូចគ្នាដែរ តទៅអំពីវោដ្ឋព្វនវិថិចិត្តនោះ សូន្យអាគន្តុកភវង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភវង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ គត់ ។ ទី ៥ – ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១០ កើតជាភវង្គ-

វិថិ ១០ គឺអតីតភវង្គ ៨ ភវង្គចលន ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ៤ កើតជាវិថិចិត្ត ៤ ដូចគ្នា ខណចិត្ត ១ កើតជាវោដ្ឋពនវិថិចិត្ត ៣ ផង ដូចគ្នាដែរ សូន្យអាគន្តុកភវង្គទាំងអស់ពុំបានកើតឡើយ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ គត់ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងវោដ្ឋពនវារៈនេះ សូន្យផលវារៈជាគម្រប់តាមដូចអធិប្បាយមកនេះពិត ។ សេចក្តីឧទ្ទេសថា: អតិមហន្តារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គវិថិទី ១ មហន្តារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គវិថិទី ២ បរិត្តារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភវង្គវិថិទី ៤ ដោយពិត ។

ទី ៤ — អតិបរិត្តារម្មណ៍ អារម្មណ៍មានប្រមាណតិចក្រៃលែង មានកម្លាំងខ្សោយពន់ពេក គឺបណ្ឌិតគប្បីកំណត់ដឹងដោយវារៈសូន្យទាំង ៧ យ៉ាងដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមោឃវារៈ ដូចនេះ, ទី ១- ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ៩ កើតជាអតីតភវង្គ ៩ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ តទៅអំពីអតីតភវង្គទាំង ៩ នោះ កើតតែភវង្គចលន ២ គឺភវង្គចលន ១ ភវង្គចលន ១ តទៅអំពីភវង្គចលនទាំង ២ នោះ កើតអាគន្តុកភវង្គ ៦ គឺភវង្គ ១ ។ល។ ភវង្គ ១, ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ១ ។ ទី ២– ខណចិត្តទាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១៦ កើតជាអតីតភវង្គ ១០ គឺអតីត-

ភង្គ ១ ៗ ល ៗ អតីតភង្គ ១ គេហៅអំពីអតីតភង្គតាំង ១០ នោះ កើតតែភង្គុបច្ឆេទ ២ ជួបគ្នា គេហៅអំពីភង្គុបច្ឆេទតាំង ២ នោះ សូន្យ អាគន្តុកភង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភង្គ ៥ គឺភង្គ ១ ៗ ល ៗ ភង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ២ ៗ ទី ៣ – ខណ-ចិត្តតាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១១ កើតជាអតីតភង្គ ១១ គឺអតីតភង្គ ១ ៗ ល ៗ អតីតភង្គ ១ គេហៅអំពីអតីតភង្គតាំង ១១ នោះ កើតតែភង្គុបច្ឆេទ ២ ជួបគ្នា គេហៅអំពីភង្គុបច្ឆេទតាំង ២ នោះ សូន្យ អាគន្តុកភង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភង្គ ៤ គឺភង្គ ១ ៗ ល ៗ ភង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ៣ ៗ ទី ៤ – ខណ-ចិត្តតាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១២ កើតជាអតីតភង្គ ១២ គឺអតីត-ភង្គ ១ ៗ ល ៗ អតីតភង្គ ១ គេហៅអំពីអតីតភង្គតាំង ១២ នោះ កើតតែភង្គុបច្ឆេទ ២ ជួបគ្នា គេហៅអំពីភង្គុបច្ឆេទតាំង ២ នោះ សូន្យ អាគន្តុកភង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភង្គ ៣ គឺភង្គ ១ ភង្គ ១ ភង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ៤ ៗ ទី ៥ – ខណចិត្តតាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១៣ កើតជាអតីតភង្គ ១៣ គឺអតីត-ភង្គ ១ ៗ ល ៗ អតីតភង្គ ១ គេហៅអំពីអតីតភង្គតាំង ១៣ នោះ

កើតតែភវង្គចលនៈ ២ ដូចគ្នា តទៅអំពីភវង្គចលនតាំង ២ នោះ សូន្យអាគន្តុកភវង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភវង្គ ២ គឺភវង្គ ១ ភវង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ៥ ។ ទី ៦ — ខណចិត្តតាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១៤ កើតជាអតីតភវង្គ ១៤ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ តទៅអំពីអតីតភវង្គតាំង ១៤ នោះ កើតតែភវង្គ-ចលនៈ ២ ដូចគ្នា តទៅអំពីភវង្គចលនតាំង ២ នោះ សូន្យអាគន្តុក-ភវង្គ ១ កើតតែអាគន្តុកភវង្គ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ៦ ។ ទី ៧ — ខណចិត្តតាំង ១៧ នោះ ខណចិត្ត ១៥ កើតជាអតីតភវង្គ ១៥ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ តទៅអំពីអតីតភវង្គតាំង ១៥ នោះ កើតតែភវង្គចលនៈ ២ គឺភវង្គចលនៈ ១ ភវង្គចលនៈ ១ ត្រូវជាខណចិត្ត ១៧ ជាមោឃវារៈ ជាវារៈសូន្យទី ៧ ពិត ៗ

ឯវារៈសូន្យតាំង ៧ យ៉ាង ដូចបានអធិប្បាយមកនេះ គឺសូន្យវិថិ-ចិត្ត ដែលមានឈ្មោះជាសរូបតាំង ៧ គឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ បញ្ច-វិញ្ញាណៈ ១ សម្បដិច្ឆនៈ ១ សន្តីរណៈ ១ វោដ្ឋព្វនៈ ១ ជវន ១ តទា-លម្ពណៈ ១ ត្រូវជាវិថិចិត្ត ៧ ពិត តែជាអារម្មណ៍តាំង ៤ នេះ បាន

តែអារម្មណ៍ទាំង ៥ គឺរូបារម្មណ៍ ១ សទ្ទារម្មណ៍ ១ គន្ធារម្មណ៍ ១ រសារម្មណ៍ ១ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ១ ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង ៥ ដោយពិត ៗ

វិសជ្ជនាប់តអំពីអារម្មណ៍ទាំង ៤ មានអតិមហន្តារម្មណ៍ជាដើម ដែលមានសេចក្តីប្លែកផ្សេង ៗ គ្នា ជាសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ៗ

៨៩- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា ម្នាលអត្តវាទី ប្រស្នាដែលលោកវិសជ្ជនាមកនេះយើងស្តាប់បានហើយ តែថាយើងនឹងសួរលោកជាថែមថែមៈ បញ្ជាក់សេចក្តីអំពីអារម្មណ៍ទាំង ៤ មានអតិម-ហន្តារម្មណ៍ជាដើមនេះឲ្យជាក់ច្បាស់តទៅទៀត ចុះអតិមហន្តារម្មណ៍ក្តី មហន្តារម្មណ៍ក្តី បរិត្តារម្មណ៍ក្តី អតិបរិត្តារម្មណ៍ក្តី ទាំង ៤ នេះ ក្នុងអារម្មណ៍មួយ ៗ មានខណចិត្តប្រព្រឹត្តកន្លងទៅប៉ុន្មាន? ប្លែកផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? មានខណចិត្តប៉ុន្មានជាអាយុនៃរូបធម៌ទាំងឡាយ ប្លែកផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល!

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មវាទី ទី ១ អតិមហន្តា-រម្មណ៍ជាអារម្មណ៍មានខណចិត្តទាំង ១៧ ពេញបរិបូណ៌នោះ អារម្មណ៍

មានខណៈចិត្ត ១ គឺអតីតភវង្គប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ១៦ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ វៀរលែងតែវិញ្ញត្តិរូប ២ និងជាតិរូប, អនិច្ចតារូប, ជរតារូបចេញដោយពិត ។

ទី ២ – មហន្តារម្មណ៍នោះជាអារម្មណ៍មានខណៈចិត្តផ្សេង ៗ គឺមានពីរយ៉ាងគឺអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ២ គឺអតីតភវង្គ ១ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ១៥ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ៣ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ១៤ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ។

ទី ៣ – បរិត្តារម្មណ៍នោះជាអារម្មណ៍មានខណៈចិត្តផ្សេង ៗ គឺមាន ៦ យ៉ាង គឺអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ៤ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ១៣ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ៥ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ១២ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណៈចិត្ត ៦ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្ត

កន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១១ ជាអាយុរបស់រូបធម៌តាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៧ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១០ ជាអាយុរបស់រូបធម៌តាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៨ គឺអតីត-ភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអា-រម្មណ៍មានខណចិត្ត៩ ជាអាយុរបស់រូបធម៌តាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៩ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៨ ជាអាយុរបស់រូបធម៌តាំងឡាយ ១ ។

ទី ៦ – អតីតភវង្គារម្មណ៍នោះ ជាអារម្មណ៍មានខណចិត្តផ្សេង ៗ គឺមាន ៦ យ៉ាងគឺអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១០ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៧ ជាអាយុរបស់រូបធម៌តាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១១ គឺអតីត-ភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៦ ជាអាយុរបស់រូបធម៌តាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណ-ចិត្ត ១២ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅ

អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៨ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១៣ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៤ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១៤ គឺអតីតភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ៣ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ អារម្មណ៍មានខណចិត្ត ១៥ គឺអតី-តភវង្គ ១ ។ល។ អតីតភវង្គ ១ ប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ សល់នៅអារម្មណ៍មានខណចិត្ត ២ ជាអាយុរបស់រូបធម៌ទាំងឡាយ ១ ។

វិសជ្ជនាមកអំពីអារម្មណ៍ទាំង ៤ យ៉ាង មានអតិមហន្តារម្មណ៍ជា-ដើម ដែលមានខណចិត្តប្រព្រឹត្តកន្លងទៅនឹងសល់នៅជាអាយុរបស់រូប-ធម៌ទាំងឡាយជាសង្ខេបសេចក្តីតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៩០.- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអត្តវាទី ចុះចំណែកខាងវិភូតារម្មណ៍ អារម្មណ៍ដែលកើតឡើងប្រាកដចូលមកកាន់វិថីនៃមនោទ្វារ តើចិត្តុប្បាទខណចិត្តដែលកើតឡើងជាភវង្គវារៈប៉ុន្មាន? ជាវិថីចិត្តប៉ុន្មាន? គឺចិត្តអ្វីខ្លះ? អវិភូតារម្មណៈ អារម្មណ៍ដែលកុំបានកើតឡើងប្រាកដ កុំបានចូលមកកាន់វិថីនៃមនោទ្វារ តើចិត្តុប្បាទ-

ខណចិត្តដែលកើតឡើងជាភវង្គវិថីនិងវិថីចិត្តប្លែកផ្សេងគ្នាដូចម្តេច ?

អដ្ឋភាគី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មភាគី ឯវិភូតារម្មណៈ គឺអារម្មណ៍ដែលកើតឡើងប្រាកដនោះមានខណចិត្ត ១៣ គឺខណចិត្ត ៣ កើតជាភវង្គ ៣ គឺអតីតភវង្គ ១ ភវង្គចលន ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ១០ កើតជាវិថីចិត្តទាំង ១០ គឺមនោទ្វារាវជ្ជន ១ ជវន ៧ តទាលម្ពណ ២ ជា ១០ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ១៣ គត់ ជាខណចិត្តមានអារម្មណ៍កើតឡើងប្រាកដប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារដោយពិត ។

អវិភូតារម្មណៈ អារម្មណ៍ដែលពុំបានកើតឡើងប្រាកដនោះ មានខណចិត្ត ១១ គឺខណចិត្ត ៣ កើតជាភវង្គ ៣ គឺអតីតភវង្គ ១ ភវង្គចលន ១ ភវង្គុបច្ឆេទ ១ ខណចិត្ត ៨ កើតជាវិថីចិត្តទាំង ៨ គឺមនោទ្វារាវជ្ជន ១ ជវន ៧ ជា ៨ គត់ សូន្យតទាលម្ពណវិថីពុំបានកើតឡើយ ត្រូវជាខណចិត្ត ១១ គត់ ជាខណចិត្តមានអារម្មណ៍ពុំបានកើតឡើងប្រាកដក្នុងមនោទ្វារដោយពិត ។ វិសជ្ជនាបកស្រាយពីវិភូតារម្មណ៍និងអវិភូតារម្មណ៍ជាសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩១– ធម្មភាគី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអដ្ឋភាគី ព្រះអាចារ្យ: សង្ខេបរបស់បុថុជ្ជនទាំងឡាយនិងសេក្ខបុគ្គលនិងអសេក្ខបុគ្គល

តាំងឡាយ មានខណចិត្តកើតឡើងព្រមជាផលនៃសម្រាប់សោយនូវ
អារម្មណ៍អស់ការៈ តិចច្រើនប្លែកផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនា
មកយើងខ្ញុំបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អត្ថាធិ៍ វិសជ្ជនាតបថាៈ បដិគ្គហធម្មកថាទី ឯផលនៃសម្បត្តិទី ១ របស់
បុថុជ្ជនទាំងឡាយ ក្នុងកាលដែលស្លាប់ក្តី កាលដែលសន្លប់បាត់ស្មារ-
តីក្តី យ៉ាងដាច់ហើស គង់មានខណចិត្តកើតឡើងព្រម ជាផលនៃសោយ
នូវអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅអស់ការៈ ៤ ដងដែរ បើយ៉ាងយឺតយូរក្នុងកាល
ដែលសន្លប់បាត់ស្មារតីក្តី កាលដែលបុថុជ្ជនទាំងឡាយបានឃើញនូវ
សរីរៈទាំងអស់របស់ប្រេតមានរូបអាក្រក់ផ្សេង ៗ គួរខ្លាចភ័យតក់ស្លុត
បាត់ស្មារតីក្តី ក៏គង់មានខណចិត្តកើតឡើងព្រម ជាផលនៃសោយនូវ
អារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅអស់ការៈ ៦ ដង ក៏ក្នុងកាលដែលសេសសល់
អំពីកាលនេះ ទោះបីមានអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងបញ្ចទ្វារក្តី មនោទ្វារក្តី
ក៏គង់មានខណចិត្តកើតឡើងព្រម ជាផលនៃសោយនូវអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្ត
ទៅអស់ការៈ ៧ ដងដោយពិត ។ ទី ២– ផលនៃសម្បត្តិៈរបស់យោគា
វចរកុលបុត្រជាបុថុជ្ជនដែលបានចំរើនបរិកម្មភាវនាព្រះកម្មដ្ឋាន បាន
សម្រេចដល់អប្បនាឈានទាំងនោះ ក៏គង់មានខណចិត្តកើតឡើងព្រមជា

មហគ្គតផលនៃសោយនូវរសនៃធម្មារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារអស់វារៈតែម្ដងបានបិតទៅស៊ប់ស្ងួន ក្នុងអប្បនាឈានទាំងអស់តាំងអំពីអប្បនា-ឈានទី ១ ដរាបដល់អប្បនាឈានទី ៥ ដោយចំណែកមួយដូចគ្នាដោយពិត តែថាអភិញ្ញាផលនៃប៉ូកវេរ្យធិមិនដូចគ្នាទេ ព្រោះកុសលា-ភិញ្ញាកើតមកអំពីរូបាវចរកុសលចិត្តឈានទី ៥ កិរិយាភិញ្ញាកើតមកអំពីរូបាវចរកិរិយាចិត្តឈានទី ៥ ដែរ អាចឲ្យបានសម្រេចនូវមគ្គទាំង ៤ ផង ឫទ្ធិទាំងពួងមានទិព្វចក្ខុជាដើម មានខណចិត្តកើតឡើងព្រមជាអភិញ្ញា-ផលនៃសោយនូវអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈតែម្ដងពិត តទៅអំពីអភិញ្ញា-ផលនោះ វីថិចិត្តធ្លាក់ចុះមកកាន់ទីភវង្គជានិច្ចដែល ៗ ទី ៣ – ផលនៃសម្ពុ: កិរិយាដែលកើតឡើងនៃមគ្គទាំង ៤ គឺសោតាបត្តិមគ្គ ១ សកិទាគាមិមគ្គ ១ អនាគាមិមគ្គ ១ អរហត្តមគ្គ ១ ប្រកបកើតព្រមក្នុងខណចិត្តតែមួយ គឺថាបើបុគ្គលបានកសាងអភិនីហារមកគ្រប់គ្រាន់បានសម្រេចមគ្គផលជាទិព្វាភិញ្ញា កាមាវចរកុសលចិត្តកើតឡើងព្រមជាអភិញ្ញាផលនៃសោយនូវអារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈមួយដង មគ្គចិត្តក៏កើតឡើង សោយនូវអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈបួនដងយ៉ាងឆាប់ ឆាប់រហ័ស អប្បនាចិត្តជាផលក៏កើតឡើងជាលំដាប់នៃកាមាវចរជវន

ដែលប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈ ៣ ដង នៃបុគ្គលជាខិប្បាភិញ្ញាដោយពិត ។ បើបុគ្គលបានកសាងអភិនីហារមកតិចពេកទើងបានសម្រេចមគ្គ-ផល ជាទន្ធាភិញ្ញា កាមាវចរកុសលចិត្តកើតឡើងព្រមដោយអភិញ្ញាដវែង សោយនូវអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈមួយដង មគ្គចិត្តក៏កើតឡើង សោយនូវអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈ ៤ ដង យ៉ាងលំបាកយឺតយូរ អប្បនាចិត្តជាផលក៏កើតឡើងជាលំដាប់នៃកាមាវចរជវនៈដែលប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈ ៤ ដងនៃបុគ្គលជាទន្ធាភិញ្ញាដោយពិត ។ តទៅអំពីផលចិត្តនោះ អភិញ្ញា-ជវនវិថីក៏ធ្លាក់ចុះមកកាន់ទីភវង្គជានវិញដដែល ។

ចំណែកឯព្រះអនាគាមិបុគ្គលនិងព្រះអរហន្ត ក្នុងកាលដែលលោកចូលកាន់និរោធសមាបត្តិនោះ អរូបាវចរកុសលចិត្តទី ៤ របស់ព្រះអនាគាមិបុគ្គលកើតឡើងជាកុសលជវនៈ អរូបាវចរកិរិយាចិត្តរបស់ព្រះខីណាស្រព កើតឡើងជាកិរិយាជវនៈសោយនូវអារម្មណ៍អស់វារៈ ២ ដង ហើយរលត់ទៅវិញ ទើបពាល់ត្រូវនិរោធសមាបត្តិ គឺថាចូលកាន់និរោធសមាបត្តិស៊ប់ស្ងួនពិត ក៏កាលដែលចេញចាកនិរោធសមាបត្តិកើតឡើងហើយរលត់ទៅវិញ អនាគាមិផលក៏កើតឡើងឋិតនៅក្នុងអនាគាមិផលវិញដដែល ព្រះអរហត្តផលក៏កើតឡើងឋិតនៅក្នុងព្រះអរហត្ត-

ផលវិញដែល កិរិយាជវនសោយនូវអារម្មណ៍អស់វារៈមួយផង តាមសមគួរដល់បុគ្គលនោះ ៗ ពិត ៗ ទ៏ ៤ ជវនសម្ពះកាមាវចរកិរិយាចិត្តដែលជាញាណសម្បយុត្តរបស់ព្រះដ៏មានព្រះភាគកើតឡើងជាកិរិយា-ជវនសោយនូវអារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈ ៤ ផង យ៉ាងរហ័ស បើយ៉ាងយឺតយូរប្រព្រឹត្តទៅអស់វារៈ ៥ ផង ក្នុងកាលដែលព្រះអង្គទ្រង់សំដែងនូវ យមកបាដិហារិយ៍ ដោយពិត ៗ

ឯកាមាវចរជវនទាំង ៩ គឺហសនចិត្ត ១ សហេតុកកាមាវចរកិរិយា-ចិត្ត ៨ និងមហគ្គតជវន ៩ លោកុត្តរជវន ៨ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ២៦ ពុំបានកើតឡើងដល់ទុហេតុកបដិសន្ធិបុគ្គល និងអហេតុកបដិសន្ធិ-បុគ្គលទាំងឡាយឡើយ ៗ ដូចមានសេចក្ដីវិនិច្ឆ័យរបស់ព្រះធម្មសទ្គិ-ដីកាចារ្យលោកវិនិច្ឆ័យសម្រេចកាត់សេចក្ដីថាៈ កាមាវចរកុសលកម្មអំពើដែលបុគ្គលធ្វើយ៉ាងប្រពៃប្រពៃក្រៀវក្រាម៉ាំមួនជាកាមាវចរកុសល ដ៏ឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ជាត្រៃហេតុឧក្រិដ្ឋ រមែងឲ្យបដិសន្ធិជាត្រៃហេតុហើយញ៉ាំងកាមាវចរវិបាកទាំង ១៦ ឲ្យ ៗ ផលជាក់ច្បាស់ក្នុងបវត្តិកាល គឺអហេតុកកុសលវិបាក ៨ មហាវិបាក ៨ កើតឡើងប្រាកដដល់បុគ្គលទាំងឡាយ ជាត្រៃហេតុឧក្រិដ្ឋនោះឯង ៗ បើកាមាវចរកុសលកម្ម

អំពើដែលបុគ្គលធ្វើដោយការរើសតាល់ពុញច្រាន់ ជាកាមាវចរកុសល តាបលោកតន់តេកជាត្រៃហេតុកឧក្កដ្ឋ កាមាវចរកុសលកម្ម អំពើដែលបុគ្គលធ្វើដោយឧស្សាហៈ ព្យាយាមប្រឹងប្រែងក្លៀវក្លាជាកាមាវចរ-កុសល ជាឧក្កដ្ឋនិងខ្ពស់ជាទ្វិហេតុកឧក្រិដ្ឋក៏ នឹងឲ្យបដិសន្ធិជាទ្វិហេតុក-បដិសន្ធិពិត ហើយញុំាងវិបាកទាំង ១៦ ប្រាសចេញចាកត្រៃហេតុក-វិបាកឲ្យ ៗ ផលជាក់ច្បាស់ក្នុងបវត្តិកាលគឺវិបាកទាំង១៦គឺអហេតុកកុសលវិបាក ៨ សហេតុកកុសលវិបាកជាញាណវិប្បយុត្ត ៤ កើតឡើងប្រាកដដល់បុគ្គលទាំងឡាយ ជាត្រៃហេតុកោមកនិងទ្វិហេតុកឧក្រិដ្ឋនោះឯង ។ កាមាវចរកុសលកម្ម អំពើដែលបុគ្គលធ្វើប្រកបដោយសេចក្តីពុញច្រាន់ខ្ជិលច្រអូសពន់តេក យ៉ាងតាបលោកជាទ្វិហេតុកោមកនឹងគ្រាន់ឲ្យបដិសន្ធិជាអហេតុកបដិសន្ធិវិញ ហើយញុំាងអហេតុកកុសលវិបាកទាំង ៨ ឲ្យ ៗ ផលជាក់ច្បាស់ក្នុងបវត្តិកាល (បច្ចុប្បន្ន) ក្នុងកាមសុគតិភពនេះដោយពិត ព្រោះថាកន្លែងចិត្តរបស់បុគ្គលទាំងឡាយ ជាសហេតុកជាបច្ច័យដោយបច្ច័យជាលំដាប់នៃកន្លែងចិត្តជាអហេតុកពិត ។ គឺបណ្តាបុគ្គលទាំង ៩ ពួក គឺបុថុជ្ជនបុគ្គល ១ សេក្ខបុគ្គល ៧ ព្រះខីណាស្រព ១ ត្រូវជា ៩ ពួក នោះកុសលផលនិងអកុសលផលទាំងឡាយពុំបានកើត

ឡើងដល់ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយឡើយ ។ គឺថាកើតឡើងបានដល់តែបុថុជ្ជនបុគ្គលនិងសេក្ខបុគ្គលប៉ុណ្ណោះឯង ។

ឯកិរិយាជវនទាំង ១៨ គឺអហេតុកហសនកិរិយាជវន ១ កាមាវចរសោភណកិរិយាជវន ៨ មហគ្គតកិរិយាជវន ៩ ពុំបានកើតឡើងប្រាកដដល់សេក្ខបុគ្គលទាំង៣ពួក និងបុថុជ្ជនបុគ្គលទាំងឡាយឡើយ ក៏អកុសលជវនជាទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត ៤ និងវិចិកិច្ឆាជវន ១ ត្រូវជា ៥ ពុំបានកើតឡើងប្រាកដដល់សេក្ខបុគ្គលទាំង ៣ ពួក ព្រោះសេក្ខបុគ្គលទាំងបី គឺសោតាបន្នបុគ្គល ១ សកទាគាមីបុគ្គល ១ លោកមានសំយោជនធម៌ទាំងបី គឺសក្កាយទិដ្ឋិ ១ វិចិកិច្ឆា ១ បានលះបង់ជាស្រឡះហើយដោយបឋមមគ្គមែនពិត ។ ចំណែកព្រះអនាគាមីបុគ្គលទាំងឡាយលោកមានទោមនស្សជវន ២ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តជវន ៤ វិចិកិច្ឆាសហគតជវន ១ ត្រូវជា ៧ បានលះបង់ជាស្រឡះហើយដោយតតិយមគ្គចិត ។ ម្យ៉ាងទៀត លោកុត្តរជវនទាំងឡាយ កើតឡើងព្រមដល់ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ ដោយសមគួរតាមសភាពខ្លួនពិត គឺថាសោតាបត្តិមគ្គជវនកើតឡើង ដល់ព្រះអរិយបុគ្គលស្ថិតនៅក្នុងសោតាបត្តិមគ្គចិត សោតាបត្តិផលជវនកើតឡើងដល់ព្រះអរិយបុគ្គលស្ថិតនៅ

ក្នុងសោតាបត្តិផលចិត្ត សកិទាគាមិមគ្គដែលកើតឡើងដល់ព្រះអរិយ-
បុគ្គលស្ថិតនៅក្នុងសកិទាគាមិមគ្គចិត្ត សកិទាគាមិផលដែលកើតឡើង
ដល់ព្រះអរិយបុគ្គលស្ថិតនៅក្នុងសកិទាគាមិផលចិត្ត , អនាគាមិមគ្គដែល
កើតឡើងដល់ព្រះអរិយបុគ្គលស្ថិតនៅក្នុងអនាគាមិមគ្គចិត្ត ។ អនាគា-
មិផលដែលកើតឡើងដល់ព្រះអរិយបុគ្គល ស្ថិតនៅក្នុងអនាគាមិផលចិត្ត
អរហត្តមគ្គដែលកើតឡើងដល់ព្រះអរិយបុគ្គល ស្ថិតនៅក្នុងអរហត្តមគ្គចិត្ត
អរហត្តផលដែលកើតឡើងដល់ព្រះអរិយបុគ្គល ស្ថិតនៅក្នុងអរហត្តផល
ចិត្ត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីដែនសម្ភពនៃបុថុជ្ជនបុគ្គល និងសេក្ខបុគ្គល
និងអសេក្ខបុគ្គលទាំងឡាយ ជាសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩២ ធម្មវិទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា អើអត្តក់ទី ប្រស្នាដែល
លោកវិសជ្ជនាមកទាំងអស់នេះ យើងស្ដាប់បានចូលចិត្តហើយ តែថា
យើងនឹងសួរប្រស្នាដទៃតទៅទៀត ម្នាលអត្តក់ទី ចុះបដិសន្ធិចិត្តប្រជុំ
បដិសន្ធិទាំង ៤ សេចក្ដីប្លែកគ្នាដូចម្ដេច ? សត្វទាំងឡាយដែលកើត
ក្នុងភូមិទាំង ៤ កំណត់អាយុពុំបាន និងកំណត់អាយុបានតិចច្រើនប្លែក
ផ្សេង ៗ គ្នាយ៉ាងណាខ្លះ ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹង
ស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល !

អដ្ឋភាគីទី វិសជ្ជនាគឺថា បពិត្រធម្មិកទី ឯប្រភេទបដិសន្ធិមាន ៤ នោះ ទី ១- កាមទុគ្គតិបដិសន្ធិមានតែ ១ គឺឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណជាអហេតុកអកុសលវិបាកជាជនកកម្ម ជាតួជាបដិសន្ធិគ្រាប់ទៅញុំាងផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតជានាមរូបថ្មីក្នុងអបាយភូមិ ៤ ណាមួយក្នុងបដិសន្ធិ-កាល គឺទៅតាំងបដិសន្ធិកាលនោះ កើតជាភវង្គចិត្តឋិតនៅអស់កំណត់កាលបានកម្មជាអាយុពិត ហើយញុំាងអហេតុកអកុសលវិបាកទាំង ៧ ឲ្យ ។ ផលសោយទុក្ខវេទនាជាទម្ងន់នឹងទុក្ខលំបាកតាមបាបគ្រោះ ចំពោះអកុសលកម្មរបស់ខ្លួនក្នុងបវត្តិកាល លុះដល់អកុសលកម្មអស់ទៅផុតឯណា សត្វនោះក៏អស់អាយុកើតជាចវនកិរិយាច្យុតសូន្យទៅក្នុងកាលជាទីបំផុតនៃភវង្គចិត្តផុតពីនោះឯង បានឈ្មោះថា អបាយបដិសន្ធិ ១ ។

ទី ២- កាមសុគតិបដិសន្ធិមាន ៩ គឺឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណជាអហេតុក-កុសលវិបាក ជាជនកកម្ម ជាតួជាបដិសន្ធិ គ្រាប់ទៅញុំាងផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតជានាមរូបថ្មីក្នុងកាមសុគតិភូមិ គឺថាកើត ជាមនុស្សមានភេទផ្សេង ៗ មានខ្វាក់ថ្លង់គំពីកំណើតជាដើមឯង កើតជាវិនិបាតិកអសុរទាំងឡាយប្រាសចេញចាកសេចក្ដីសុខនៃការស្រ័យនៅផែនដី ប្រាកដស្មើដោយទីជាទីលំនៅនៃភូមិទេវតាទាំងឡាយឯង ប្រព្រឹត្តទៅដោយ

បដិសន្ធិ-ភវង្គ-ចុតិក្នុងកាមសុគតិភូមិដោយពិត បានឈ្មោះថា កុសល-វិបាកអហេតុកបដិសន្ធិ ១ ។ ឯមហាវិបាកទាំង ៨ ជាសហេតុក-បដិសន្ធិប្រកបដោយត្រៃហេតុផង ប្រកបដោយទ្វិហេតុផង ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ គឺឋានមនុស្ស ១ ឋានសួគ៌ ៦ ជាន់ ដោយបដិសន្ធិ-ភវង្គ-ចុតិក្នុងឋានមនុស្សនិងឋានសួគ៌ជាសហេតុកកាមា-វចរបដិសន្ធិមាន ៨ រួមទាំងអស់ត្រូវជាកាមាវចរបដិសន្ធិ ១០ ក្នុងកាមភូមិទាំង ១១ ជាន់ ។ ម្យ៉ាងទៀត សត្វទាំងឡាយដែលកើតក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ ក្តី កើតក្នុងជម្ពូទ្វីបនេះក្តី លោកពុំបានកំណត់អាយុឡើយ ព្រោះសត្វទាំងអស់នេះមានអាយុខ្លីខ្លះ មានអាយុវែងខ្លះសមគួរតាមកម្មរបស់ខ្លួនដោយពិត ឯមនុស្សកើតក្នុងឧត្តរកុរុទ្វីប មានអាយុ ១ ពាន់ឆ្នាំមនុស្សជាកំណត់ មនុស្សកើតក្នុងអមរគោយានទ្វីប-បុព្វវិទេហទ្វីប មានអាយុ ៥០០ ឆ្នាំមនុស្សជាកំណត់ ចំណែកសត្វទាំងឡាយ ដែលកើតក្នុងឋានសួគ៌ ៦ ជាន់ លោកកំណត់អាយុបាន ដោយថ្ងៃ-ខែ ឆ្នាំរបស់មនុស្សយកទៅគុណនឹងថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំទិព្វរបស់ទេវតាទាំងឡាយ ដូចអធិប្បាយតទៅនេះ ទី ១ - អាយុរបស់មនុស្ស ៥០ ឆ្នាំ បាន ១ យប់ ១ ថ្ងៃក្នុងឋានចាតុម្មហារាជិកាជាថ្ងៃទិព្វមួយ ៣០ ថ្ងៃទិព្វបាន

១ ខែទិព្វ ១២ ខែទិព្វបាន ១ ឆ្នាំទិព្វ អាយុទេវតាក្នុងឋានចាតុម្មហា-រាជិកា ៥០០ ឆ្នាំទិព្វ គិតកប់ជាឆ្នាំរបស់មនុស្សបាន ៩ លានឆ្នាំគត់ ។ ទី ២ – អាយុទេវតាក្នុងឋានតាវត្តិង្ស ១ ពាន់ឆ្នាំទិព្វ គិតកប់ជាឆ្នាំរបស់មនុស្សបាន ៣ កោដិ ៦ លានឆ្នាំគត់ ។ ទី ៣ – អាយុទេវតាក្នុងឋានយាមា ២ ពាន់ឆ្នាំទិព្វ គិតកប់ជាឆ្នាំរបស់មនុស្សបាន ១៤ កោដិ ៤ លានឆ្នាំគត់ ។ ទី ៤ – អាយុទេវតាក្នុងឋានតុសិត ៤ ពាន់ឆ្នាំទិព្វ គិតកប់ជាឆ្នាំរបស់មនុស្សបាន ៥៧ កោដិ ៦ លានឆ្នាំគត់ ។ ទី ៥ – អាយុទេវតាក្នុងឋាននិម្មានរតី ៨ ពាន់ឆ្នាំទិព្វ គិតកប់ជាឆ្នាំរបស់មនុស្សបាន ២៣០ កោដិ ៤ លានឆ្នាំគត់ ។ ទី ៦ – អាយុទេវតាក្នុងឋានបរនិម្មិតវសវត្តី ១ ម៉ឺន ៦ ពាន់ឆ្នាំទិព្វ គិតកប់ជាឆ្នាំរបស់មនុស្សបាន ៩២១ កោដិ ៦ លានឆ្នាំគត់ ។

ទី ៣ - រូបាវចរបដិសន្ធិមាន ៤ គឺ ១ - បឋមជ្ឈានវិបាកជាជនក-កម្មជាពូជតបដិសន្ធិគ្រាប់ទៅ ញុំាងផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតជានាមរូបថ្មីក្នុងបឋមជ្ឈានភូមិ ៣ ជាន់ គឺព្រហ្មបារិសជ្ជា ១ ព្រហ្មបុរោហិតា ១ មហាព្រហ្មា ១ ដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ - ភវង្គ - ចុតិដ៏សមគួរតាមកំឡាំងរបស់ឈាន ។ ២ - ទុតិយជ្ឈានវិបាកជាជនកកម្មជាពូជតបដិសន្ធិ

ក្រាប់ទៅញ៉ាំងផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតជានាមរូបថ្មីក្នុងទុតិយជ្ឈាន ៣ ជាន់ គឺបរិត្តាភា ១ អប្បមាណាភា ១ អាភស្សរា ១ ដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ-ភវង្គ-ចុតិដ៏សមគួរតាមកំឡាំងរបស់ឈាន ។ ៣- តតិយជ្ឈា-នវិបាកជាជនកកម្មជាពូជតបដិសន្ធិក្រាប់ទៅញ៉ាំងផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតជានាមរូបថ្មីក្នុងតតិយជ្ឈានភូមិ ៣ ជាន់ គឺបរិត្តសុភា ១ អប្បមាណសុភា ១ សុភកិណ្ហា ១ ដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ – ភវង្គ – ចុតិដូចគ្នា ។ ៤- ចតុត្ថជ្ឈានវិបាកជាជនកកម្មជាពូជតបដិសន្ធិក្រាប់ទៅញ៉ាំងផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតជានាមរូបថ្មី ក្នុងចតុត្ថជ្ឈានភូមិ ៣ ជាន់គឺវេហប្ផលា ១ អសញ្ញីសត្តា ១ សុទ្ធាវាសទាំងប្រាំ ១ ដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ-ភវង្គ-ចុតិដូចគ្នា តែជាសុទ្ធាវាសភូមិទាំងប្រាំបានតែខាងព្រះអនាគា-មីបុគ្គលទាំងឡាយប៉ុណ្ណោះ រួមបានរូបព្រហ្មទាំងអស់ត្រូវជា ១៦ ជាន់ កើតដោយរូបាវចរវិបាកទាំង៥ឲ្យបដិសន្ធិដោយពិត, បានឈ្មោះថា រូបាវចរ-បដិសន្ធិទាំង ៤ វៀរតែអសញ្ញីសត្វ ១ បានឈ្មោះថា រូបបដិសន្ធិវិញ ព្រោះថា ព្រះយោគាវចរកុលបុត្រដែលបានចំរើនបញ្ចមជ្ឈានមានវាយោ-កសិណជាអារម្មណ៍ ជារូបាវចរកុសលហើយមានចិត្តនឿយណាយប្រាសចេញចាកសញ្ញាជាស្រេច ច្យុតទៅកើតក្នុងអសញ្ញីសត្វទាំង-

ឡាយនោះ បើស្លាប់ទៅដោយឥរិយាបថឯណា ក៏កើតឡើងក្នុងអសញ្ញីសត្តនោះជាជីវិតនៃរូបជារូបមានជីវិតជាគំរប់ ៩ ដោយឥរិយាបថនោះឯង គឺថាបើស្លាប់ទៅដេក កើតឡើងក៏ដេកដែរ ស្លាប់ទៅដើរ កើតឡើងក៏ដើរដែរ ស្លាប់ទៅឈរ កើតឡើងក៏ឈរដែរ ស្លាប់ទៅអង្គុយ កើតឡើងក៏អង្គុយដែរ បានឈ្មោះថា រូបបដិសន្ធិតែម្យ៉ាងដោយពិត ។ ឯអាយុរូបព្រហ្មទាំងអស់នោះមានខ្លីវែងផ្សេង ៗ គ្នា ពុំបានកំណត់អាយុដោយថ្ងៃ-ខែ-ឆ្នាំឡើយ គឺថាកំណត់ដោយកប្បដូចអធិប្បាយតទៅនេះ ។

១- កប្បមួយចែកជា ៣ ចំណែក អាយុព្រហ្មបារិសជ្ជាបាន ១ ចំណែកកប្បជាប្រមាណ ។ ២- ព្រហ្មបុរោហិតា មានអាយុកន្លះកប្បជាប្រមាណ ។ ៣- មហាព្រហ្ម មានអាយុ ១ កប្បជាប្រមាណ ។ ៤- ព្រហ្មបរិត្តាភា មានអាយុ២កប្បជាប្រមាណ ។ ៥- ព្រហ្មអប្បមាណាភា មានអាយុ៤កប្បជាប្រមាណ ។ ៦- ព្រហ្មអាភស្សរា មានអាយុ៨កប្បជាប្រមាណ ។ ៧- ព្រហ្មបរិត្តសុភា មានអាយុ១៦កប្បជាប្រមាណ ។ ៨- ព្រហ្មអប្បមាណសុភា មានអាយុ៣២កប្បជាប្រមាណ ។ ៩- ព្រហ្មសុភកិណ្ហា មានអាយុ ៦៤ កប្បជាប្រមាណ ។ ១០- ព្រហ្មវេហប្ផលា មានអាយុ៥០០កប្បជាប្រមាណ ។ ១១- ព្រហ្មអសញ្ញីសត្ត

មានអាយុ ៥០០ កប្បជាប្រមាណដូចគ្នា ។ ១២- ព្រហ្មអវិហា មានអាយុ ១ ពាន់កប្បជាប្រមាណ ។ ១៣- ព្រហ្មអតប្បា មានអាយុ ២ ពាន់កប្បជាប្រមាណ ។ ១៤- ព្រហ្មសុទស្សាមានអាយុ៤ពាន់កប្បជាប្រមាណ ។ ១៥ ព្រហ្មសុទស្សី មានអាយុ ៨ ពាន់កប្បជាប្រមាណ ។ ១៦- ព្រហ្មអកនិដ្ឋា មានអាយុ ១ ម៉ឺន ៦ ពាន់កប្បជាប្រមាណ ។

ទី ៤ - អរូបាវចរបដិសន្ធិមាន ៤ គឺ: ១ - អរូបវិបាកទី ១ ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ - ភវង្គ - ចុតិកើតឡើងក្នុងអាកាសានញ្ចាយតនអរូបភូមិទី ១- ។ ២- អរូបវិបាក ទី ២ ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ - ភវង្គ - ចុតិកើតឡើងក្នុងវិញ្ញាណញ្ចាយតនអរូបភូមិទី ២ ។ ៣ - អរូបវិបាកទី៣ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ - ភវង្គ - ចុតិកើតឡើងក្នុងអកិញ្ចញ្ញាយតនអរូបភូមិ ទី ៣ ។ ៤- អរូបវិបាកទី ៤ ប្រព្រឹត្តទៅដោយអំណាចនៃបដិសន្ធិ - ភវង្គ - ចុតិកើតឡើងក្នុងនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនអរូបភូមិទី៤ ។ ពួកអរូបព្រហ្មទាំង ៤ នេះកើតឡើងពុំមានរូបអ្វីបន្តិចបន្តួចទេ មានតែមនោធាតុជាអាយតនៈ ពុំបានអាស្រ័យនូវវត្ថុអ្វីឡើយ ។ ឯកំណត់អាយុអរូបព្រហ្មទាំង៤នេះ អរូបព្រហ្មទី ១ មានអាយុ ២ ម៉ឺនកប្បជាប្រមាណ, អរូបព្រហ្មទី ២ មានអាយុ ៤ ម៉ឺនកប្ប

ជាប្រមាណ, អរូបព្រហ្មទី ៣ មានអាយុ ៦ ម៉ឺនកប្បជាប្រមាណ, អរូបព្រហ្មទី ៤ មានអាយុ ៨ ម៉ឺន ៤ ពាន់កប្បជាប្រមាណ ។ វិសជ្ជនាមកអំពីបដិសន្ធិចិត្តដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩៣ — ធម្មវាទី ៖ បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលអគ្គវាទី ចុះកម្មចតុក្កប្រជុំកម្ម ៤ ដោយអាការៈទាំងឡាយ មានបួនៗ អធិប្បាយប្លែកផ្សេងៗគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល ?

អគ្គវាទី ៖ វិសជ្ជនាតបថា ៖ បពិត្រធម្មវាទី ឯកម្មចតុក្កប្រជុំកម្ម ៤ ដោយអាការៈទាំងឡាយមានបួនៗ នោះ ដូចមានសេចក្ដីក្នុងអដ្ឋកថា មហាដីកា, អនុដីកា, ព្រមទាំងយោជនា, លោកសំដែងអធិប្បាយពន្យល់ថា ៖ ប្រជុំកម្ម ៤ គឺកិច្ចកម្ម គឺអំពើជាកុសលនិងអកុសលរមែងញុំាងកិច្ចរបស់ខ្លួនៗ មានបដិសន្ធិកិច្ចជាដើមឲ្យសម្រេច ដោយអាការៈមានបួន ១ ។ បាកទានកម្ម គឺអំពើជាកុសលនិងអកុសលរមែងឲ្យនូវផលផ្សេងៗគ្នា ដោយអាការៈមានបួន ១ ។ បាកកាលកម្ម គឺអំពើជាកុសលនិងអកុសលរមែងឲ្យនូវផលផ្សេងៗគ្នាតាមកាលដោយអាការៈមានបួន ១ ។ បាកដ្ឋានកម្ម គឺអំពើជាកុសលនិងអកុសល ដែលជាហេតុបច្ច័យ

បណ្ដាលឲ្យកើតឡើងជាផលផ្សេងៗ ដោយអាការៈមានបួន ១ ។ គ្រប់ជាកម្ម ៤ ដោយពិត ។.

ទី១– កិច្ចកម្មដែលលោកចែកដោយអាការៈបួននោះគឺកុសលចេតនា និងអកុសលចេតនា ដែលពុំបានកាត់ផ្ដាច់បង់នូវវិបាកជាផលនៃកម្មដទៃ ហើយញុំាងវិបាកជាផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតឡើង គឺជាតាក់តែងរូបធម៌ឲ្យកើតចំរើនធំឡើងពេញបរិបូណ៌ ក្នុងបដិសន្ធិកាលនិងបវត្តិកាលដោយផលដែលខ្លួនបានធ្វើសន្សំទុកមកហើយ បានឈ្មោះថាជនកកម្ម ១, អំពើជាកុសលនិងអកុសល ដែលមិនអាចញុំាងវិបាកជាផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតឡើងបាន ហើយកើតជាបច្ច័យក្នុងកិរិយាទំនុកបំរុងតាក់តែងវិបាកជាផលនៃកម្មដទៃ ដែលខ្លួនបានធ្វើសន្សំទុកមកអស់កាលជាយូរអង្វែងមកហើយឲ្យកើតឡើង ឬជាឲ្យកើតជាបច្ច័យ នៃវិបាកជាផលប្រព្រឹត្តទៅអស់កាលជាយូរអង្វែងប្រាកដស្មើដោយជនកកម្ម ដើម្បីកើតឡើងជាបច្ច័យសម្រាប់ទំនុកបំរុងកាត់ផ្ដាច់បង់នូវវិបាកជាផលកើតឡើង ឲ្យសោយនូវសេចក្ដីសុខ និងទុក្ខក្នុងបវត្តិកាល គឺថាបើកុសលវិបាកមានកម្លាំងខ្លាំងនិងកាត់ផ្ដាច់បង់នូវសេចក្ដីទុក្ខលំបាកចេញ ហើយឲ្យបានសោយនូវសេចក្ដីសុខត្រេកក្សាន្តវិញ បើអកុសលវិបាកមានកម្លាំងខ្លាំងនិងកាត់

ផ្ដាច់បង់នូវសេចក្ដីសុខក្សេមក្សាន្តចេញ ហើយឲ្យបាននូវសេចក្ដីទុក្ខលំបាកវិញផង ដើម្បីកើតឡើងជាបច្ច័យឲ្យបានចូលទៅជិតបំរើនត ៗ ទៅខាងមុខផង បានឈ្មោះថា ឧបត្ថម្ភកកម្ម ១ អំពើឯណានីមួយដែលជាប់អាស្រ័យនូវវិបាកជាផលដែលខ្លួនឲ្យកើតឡើង ដោយកម្មដទៃប្រព្រឹត្តទៅអស់កាលជាយូរអង្វែងមកហើយ ដោយការបៀតបៀននូវនិព្វត្តមានព្រមព្រៀងដោយព្យាធិធាតុជាដើម ឬថាបៀតបៀននូវវិបាកជាផលនៃកម្មដទៃអំពីបក្ខារនិងបទ្វារ ដោយកិរិយាប្រមូលមកនូវបច្ច័យមានការៈបៀតបៀនច្រើនជាដើម ក៏កាត់ផ្ដាច់បង់នូវអំពើហាមឃាត់នោះ ដោយប្រការទាំងពួង ហើយឲ្យនូវឱកាសដល់កម្មដទៃឲ្យ ៗ ផលក្នុងបវត្តិកាល ពុំបានញុំាងផលឲ្យកើតឡើង ដោយខ្លួនឯងឡើយ បានឈ្មោះថា ឧបបីឡកកម្ម ១, អំពើជាកុសលនិងអកុសលដែលហាមឃាត់ផ្ដាច់បង់នូវផលនៃកម្មនោះ ៗ ហើយញុំាងវិបាកជាផលរបស់ខ្លួនឲ្យកើតឡើងដោយខ្លួនឯង ដោយកិរិយាកើតជាបច្ច័យបៀតបៀនផ្ដាច់បង់នូវកម្មដ៏មានកម្លាំងថយថែនពិត បានឈ្មោះថា ឧបឃាតកកម្ម ១ ត្រូវជាកិច្ចកម្មមាន ៤ ដោយពិត ៗ

ទី ២– បាកទានកម្ម ដែលលោកចែកដោយអាការ ៤ នោះគឺអំពើ

ជាកុសលក្តីអកុសលក្តី ដែលមានផលធ្ងន់ គឺជាមានទោសធ្ងន់អំពើជាអ-កុសលបានខាងអនន្តរិយកម្មទាំងប្រាំ មានសម្លាប់មាតាជាដើម មានអានុ-ភាពធំធ្ងន់អំពើជាកុសលបានខាងមហគ្គតគុណទាំង ៩ មានបឋមជ្ឈានជាដើម ជាអំពើមានផលគឺកម្មដទៃពុំអាចនឹងហាមឃាត់បានឡើយ បានឈ្មោះជាគរុកម្ម ១, អំពើជាកុសលក្តីជាអកុសលក្តី ដែលបុគ្គលបានធ្វើក្នុងកាលជិតស្លាប់នឹងឲ្យផលមុនជាងកម្មទាំងពួង បានឈ្មោះជា អាសន្នកម្ម១, អំពើជាកុសលខ្លះ ជាអកុសលខ្លះ ដែលបុគ្គលធ្វើសន្សំរឿយៗ គឺថាធ្វើម្តងហើយម្តងទៀត កម្មនេះក៏ធ្វើកម្មនោះក៏ធ្វើ សេពគប់ហើយដោយច្រើនបានឈ្មោះជាអាចិណ្ណកម្ម១អំពើជាកុសលក្តី ជាអកុសលក្តី ដែលបុគ្គលធ្វើរាយរាយមិនប្រាកដជាអំពើណាឡើយ ធ្វើតាមតែប្រទះដោយមិនមានចេតនាតែជាមិនមែនជាគរុកម្ម-អាសន្នកម្ម-អាចិណ្ណកម្មឡើយ បានឈ្មោះជាកដត្តាកម្ម១ត្រូវជាបាកទានកម្ម៤ដោយពិត ៗ សេចក្តីលោកពន្យល់ថា បើបុគ្គលម្នាក់បានធ្វើកម្មគ្រប់ទាំង ៤ គរុកម្មនឹងឲ្យផលមុន បើមិនមានគរុកម្មទេ អាសន្នកម្មនឹងឲ្យផល បើមិនមានអាសន្នកម្មទេ អាចិណ្ណ-កម្មនឹងឲ្យផល បើមិនមានអាចិណ្ណកម្មទេ កដត្តាកម្មនឹងឲ្យផលដោយចំណែកមួយ ៗ

ទី ៣ – បាកកាលកម្ម អំពើជាកុសលនិងអកុសលអាចឲ្យនូវផលផ្សេង ៗ គ្នា តាមកាល ដោយអាការមាន ៤ នោះ គឺ អំពើជាកុសលនិងអកុសលដែលបុគ្គលធ្វើសម្រេចដោយបឋមជវនចេតនា គឺជាកុសល-ចេតនាក្តី អកុសលចេតនាក្តី កើតជាជវនវិថីសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍អស់វារៈតែម្តងស្រេច រមែងឲ្យផលជាក់ច្បាស់នឹងក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះដោយពិត បានឈ្មោះថា ទិដ្ឋធម្មវេទនិយកម្ម ១, អំពើជាកុសលក្តី ជាអកុសលក្តី ដែលបុគ្គលធ្វើឲ្យសម្រេចដោយសត្តមជវនចេតនា គឺជាកុសលចេតនាក្តី អកុសលចេតនាក្តី កើតជាជវនវិថីសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ កើតឡើងនឹងនីរលត់ទៅវិញអស់វារៈ ជាគំរប់ ៧ ដង, រមែងឲ្យផលជាលំដាប់អំពីបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ គឺជាផលជាតិខាងក្រោយនឹងឲ្យបដិសន្ធិកើតជាមនុស្ស ឬទេវតា ឬជាកើតក្នុងអបាយភូមិក្តី ក្នុងជាតិជាបន្ទាប់ជាតិនេះតទៅទៀតគឺងកើតជាវិបាកឲ្យផលកល់ ១ ជាតិទៅ បានឈ្មោះថា ឧបបជ្ជវេទនិយកម្ម ១, អំពើជាកុសលក្តី ជាអកុសលក្តី ដែលបុគ្គលធ្វើឲ្យសម្រេចដោយបញ្ចមជវនចេតនា គឺជាកុសលចេតនាក្តី អកុសលចេតនាក្តី កើតជាជវនវិថីសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍អស់វារៈជាគំរប់ប្រាំដង, រមែងរង់ចាំបាននូវឱកាស បើទិដ្ឋធម្មវេទនិយកម្មនិង

ទុបបជ្ជវេទនិយកម្មឈប់ឲ្យផលពេលណា នឹងឲ្យផលពេលនោះឯង បានឈ្មោះថា អបរាបរវេទនិយកម្ម ១, អំពើជាកុសលក្ដី អកុសលក្ដី ដែលបុគ្គលធ្វើជាអបរាបរវេទនិយកម្ម បើពុំបានឱកាសនឹងឲ្យផលទេ នឹងបានឈ្មោះថា អហោសិកម្ម ១, ត្រូវជាបាកកាលកម្ម ៤ ដោយពិតៗ

ទី ៤ – បាកដ្ឋានកម្ម អំពើជាកុសលក្ដី អកុសលក្ដី ដែលជាហេតុបណ្ដុះបណ្ដាលឲ្យកើតឡើងជាផលផ្សេងៗ ដោយអាការមាន ៤ នោះគឺ អំពើជាអកុសលដែលបុគ្គលធ្វើប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយទ្វារ ១ វចីទ្វារ ១ មនោទ្វារ ១ ដោយអកុសលចិត្តទាំង ១២ ហៅថា អកុសល-កម្ម សេចក្ដីអធិប្បាយពន្យល់ថា: អំពើដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តធ្វើអាក្រក់ដោយកាយមាន ៣ យ៉ាងគឺ:

ទី ១ – សម្លាប់សត្វ ១ លួចទ្រព្យគេ ១ មិនសន្ដោសប្រព្រឹត្តធ្វើខុសក្នុងកាមគុណទាំងឡាយ គឺសេចក្ដីត្រេកត្រអាលនឹងរូប-សំឡេង · ក្លិន - រស - សម្ផស្ស ឬត្រេកអរសេពផឹកខ្ញូវស្រុកនិងមេរ័យក៏ដោយ ក៏នង់កប់បញ្ចូលក្នុងសេតណ្ហាកាមគុណដែរ, ក៏ការដែលត្រេកអរហួសប្រមាណមិនប្រព្រឹត្តធម៌សន្ដោសក្នុងកាមគុណទាំង ៥ នេះ បានឈ្មោះថា កាមេសុមិច្ឆាចារ ១, រួមអំពើទាំង ៣ នេះ បានឈ្មោះថា

កាយទុច្ចរិត សេចក្ដីប្រព្រឹត្តអាក្រក់ដោយកាយមាន ៣ ពិត ។

ទី ២– ពោលពាក្យកុហកឲ្យខូចប្រយោជន៍អ្នកដទៃ ហៅថា មុសាវាទ ១; បុគ្គលដែលមានចេតនាដ៏អាក្រក់ និយាយពាក្យញុះញង់បំបែកមិត្តអ្នកដទៃឲ្យបែកចេញពីគ្នា ហើយយកមកជាមិត្តរបស់ខ្លួនវិញ ហៅថា បិសុណាវាចា ១; បុគ្គលដែលមានចេតនាដ៏អាក្រក់ ពោលពាក្យអាក្រក់នាំឲ្យក្ដៅក្រហាយដល់បុគ្គលដទៃ ហៅថា ផរុសវាចា ១, បុគ្គលដែលមានចេតនាដ៏សៅហ្មង ពោលពាក្យឥតប្រយោជន៍មានញ៉ាំងបុគ្គលឲ្យជឿនូវរឿងរ៉ាវនានាសិតក្នុងភពក្ដៅជាដើម ដែលជារឿងពុំពិតឥតខ្លឹមសារឥតមូលដ្ឋាន ហៅថា សម្ផប្បលាប ១; រួមអំពើទាំង ៤ នេះ បានឈ្មោះថា វចីទុច្ចរិតប្រព្រឹត្តអាក្រក់ដោយវាចាមាន ៤ ពិត ។

ទី ៣– បុគ្គលដែលមានចិត្តបង្អោនទៅកាន់ទ្រព្យអ្នកដទៃ ដើម្បីយកមកឲ្យជារបស់ខ្លួន ដោយលោភចិត្ត ហៅថា អភិជ្ឈា ១, បុគ្គលដែលមានចិត្តចង់ប្រទូស្តអ្នកដទៃឲ្យវិនាស ហៅថា ព្យាបាទ ១, បុគ្គលដែលពិចារណាយល់ឃើញខុសវិបរិតផ្សេង ៗ មិនត្រូវតាមគន្លងធម៌ពិត ហៅថា មិច្ឆាទិដ្ឋិ ១, រួមអំពើទាំង ៣ នេះ បានឈ្មោះថា មនោទុច្ចរិតប្រព្រឹត្តអាក្រក់ដោយចិត្តមាន ៣ ពិត ។

របស់អំពើដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តអាក្រក់ដោយប្រជុំទ្វារទាំង ៣ នេះ ហៅថា អកុសលកម្មបថមាន ១០ ជាគន្លងផ្លូវប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើអាក្រក់ ដោយអកុសលចិត្តទាំង ១២ ដែលជាហេតុបណ្ដាលឲ្យកើតជាអហេតុកអកុសលវិបាកទាំង ៧ គឺឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណអហេតុកវិបាកទី ៧ ជាគួបផ្សំឲ្យកើតក្នុងអបាយភូមិទាំង ៤ គឺ នរក ១ ប្រេត ១ តិរច្ឆាន ១ អសុរកាយ ១ សោយទុក្ខវេទនា ដោយចំណែកមួយ បាន ឈ្មោះថា ឧបមាវ៉ារអកុសលកម្ម ១ ។

អំពើកុសលដែលបុគ្គលប្រព្រឹត្តធ្វើទៅក្នុងកាយទ្វារ ១ វចីទ្វារ ១ មនោទ្វារ ១ ដោយមហាកុសលចិត្តទាំង ៨ ហៅថា កុសលកម្ម, សេចក្ដីអធិប្បាយថា បុគ្គលដែលប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើផ្សេងអំពីបិតរល្អ ដោយកាយទ្វារ - វចីទ្វារ - មនោទ្វារ គឺ ទី ១ – វៀរលែងនូវអំពើប្រព្រឹត្តអាក្រក់លាមកដោយកាយទ្វារទាំង ៣ យ៉ាងជាស្រេចស្រឡះ គឺ មិនសម្លាប់សត្វ ១ មិនលួចទ្រព្យគេ ១ ប្រព្រឹត្តធម៌សោភ្លាស់ក្នុងកាមគុណទាំងឡាយ មិនគ្រេកគ្រែកាលហួសប្រមាណ ១ ។ ទី ២ – វៀរលែងនូវអំពើប្រព្រឹត្តអាក្រក់លាមកដោយវចីទ្វារទាំង ៤ យ៉ាងជាស្រេចស្រឡះ មាន មិនពោលពាក្យកុហកឲ្យខូចប្រយោជន៍អ្នកដទៃជាដើម ១ ។ ទី ៣ វៀរ

លែងនូវអំពើប្រព្រឹត្តអាក្រក់លាមកដោយមនោទ្វារទាំង ៣ យ៉ាង ជាស្រឡះមានអនភិជ្ឈា មិនបណ្ដោយចិត្តទៅកាន់ទ្រព្យអ្នកដទៃដោយលោភៈ-ចិត្តជាដើម ១ រួមទាំងអស់ត្រូវជា ១០ គត់ ហៅថា កុសលកម្មបថទាំង ១០ ជាគន្លងផ្លូវប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើដ៏ស្អាតម៉ត់ចត់ល្អ ដោយមហា-កុសលចិត្តទាំង ៨ ដែលជាចិត្តមានពន្លឺរស្មីល្អដ៏ឆ្ងៀវឆ្លាសកង់វៃអាចលះបង់នូវអកុសលកម្មបថទាំង ១០ បានជាស្រឡះ ហើយចំរើនកុសល-កម្មបថទាំង ១០ ឲ្យកើតមានច្រើនឡើងក្នុងសន្ដានខ្លួន ជាហេតុបណ្ដុះបណ្ដាលឲ្យកើតឡើងជាសហេតុកកុសលវិបាកទាំង ៨ ជាគួបដិសន្ធិកើតឡើងសោយសុខក្នុងកាមសុគតិភពទាំង ៧ ជាន់ គឺឋានមនុស្ស ១ កាមាវចរសួគ៌ ៦ ជាន់ ដោយពិត ។ មួយវិញទៀត កុសលកម្ម អំពើដែលបុគ្គលធ្វើដោយមហាកុសលចិត្តទាំង ៨ នេះ មិនមានតែប៉ុណ្ណោះទេ អាចញុំាងអំពើជាកុសលឲ្យកើតឡើងជាអនេកកប់ពុំអស់ឡើយ ក៏ក្នុងមហាកុសលចិត្តមួយ ៗ អាចញុំាងបុញ្ញកិរិយាវត្ថុ ១ ឲ្យកើតឡើងបានត្រូវជាបុញ្ញរាសីគំនរបុណ្យ ៨០ គត់ ហើយយកទៅគុណនឹងអារម្មណ៍ទាំង ៦ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម ក្នុងអារម្មណ៍មួយ ៗ កើតបុញ្ញរាសីគំនរបុណ្យបែកសិបៗត្រូវជា ៤៨០ បុណ្យគត់ ដូចបានអធិប្បាយមកអំពី

មហាកុសលចិត្តទាំង ៨ ក្នុងប្រស្ថានដើមនោះរួចហើយ, លោកអ្នកសិក្សាបរមត្ថព្រះអភិធម្ម បើចង់ដឹងសេចក្ដីច្បាស់លាស់ ត្រូវពិនិត្យមើលក្នុងប្រស្ថានដើម ដែលមានពាក្យថា - ឆ្លើយអំពីមហាកុសលចិត្តនោះចុះ៖ អាចនឹងដឹងសេចក្ដីអធិប្បាយបានដោយងាយ, ក៏រួមសេចក្ដីទាំងអស់ដោយសង្ខេប បានឈ្មោះថា កាមាវចរកុសលធម្ម ១ ។

អំពើដែលយោគាវចរកុលបុត្រខំព្យាយាមចំរើនសមថកម្មដ្ឋាន ឬវិបស្សនាកម្មដ្ឋានក្នុងមនោទ្វារសម្រេចដោយភាវនា ដោយរូបាវចរ-កុសលចិត្តទាំង ៥ ហើយបានសម្រេចដល់អប្បនាឈានជាលំដាប់នឹងលំដាប់ជាហេតុបណ្ដាលឲ្យកើតឡើងជារូបាវចរវិបាក ជាគួបដិ-សន្ធិកើតឡើងក្នុងរូបភពទាំង ១៦ ជាន់ តាមលំដាប់នៃឈានជាន់ទាបជាន់ខ្ពស់ បានឈ្មោះថា រូបាវចរកុសលធម្ម ១ ។

អំពើដែលយោគាវចរកុលបុត្រខំព្យាយាមចំរើនសមថកម្មដ្ឋាន ឬវិបស្សនាកម្មដ្ឋានក្នុងមនោទ្វារសម្រេចដោយភាវនា ដោយអរូបាវចរ-កុសលចិត្តទាំង ៤ ហើយបានសម្រេចដល់អប្បនាឈានជាលំដាប់នឹងលំដាប់ ជាហេតុបណ្ដាលឲ្យកើតឡើង ជាអរូបាវចរវិបាកជាគួបដិសន្ធិកើតឡើងក្នុងអរូបភពទាំង ៤ ជាន់ តាមលំដាប់នៃឈានជាន់ទាប

ជាខ្ពស់ បានឈ្មោះថា អរូបាវចរកុសលកម្ម ១ ។

បពិត្រធម្មវាទី ខ្ញុំអត្ថវាទីបានវិសជ្ជនាមកអំពីចតុកម្មចតុក្កៈ ប្រជុំកម្មបួនវគ្គ គឺ កិច្ចកម្ម ៤ បាកទានកម្ម ៤ បាកកាលកម្ម ៤ បាកដ្ឋានកម្ម ៤ ត្រូវជាកម្ម ១៦ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩៤ - ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា: ម្នាលអត្ថវាទីចុះអកុសលកម្ម អំពើបាបលាមកដែលបុគ្គលបានធ្វើហើយដោយអកុសលចិត្តទាំង ១២ នឹងត្រឡប់ឲ្យផលជាអហេតុកបដិសន្ធិវិញ គឺថា: ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណ ជាអហេតុកអកុសលវិបាក ជាជនកកម្ម តាក់តែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបថ្មី ១ ក្នុងកាមទុគ្គតិភូមិណាមួយក្នុងបដិសន្ធិកាល ហើយជាញុំាងអហេតុកអកុសលវិបាកទាំង ៧ ផ្សេងៗ ផលសោយទុក្ខវេទនាក្នុងបវត្តិកាល ចុះចំណែកខាងកុសលវិបាក ដែលកើតជាប់មកក្នុងសន្តានខ្លួនបានឲ្យផលសោយសុខវេទនាក្នុងបវត្តិកាលខ្លះដែរឬទេ ?

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី សត្វទាំងឡាយដែលប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើបាបលាមកហើយស្លាប់ទៅនោះ នឹងមានអកុសលចេតនាជាជនកកម្មតាក់តែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបថ្មី ១ ក្នុងកាមទុគ្គតិភូមិណាមួយក្នុងបដិសន្ធិកាល, តែថាក្នុងបវត្តិកាលបើអហេតុកអកុសលកម្មមាន

កំឡាំងខ្លាំងញុំាងអហេតុកអកុសលវិបាកឲ្យ ។ ផលសោយទុក្ខវេទនាជាផលបកទៅ, បើអហេតុកអកុសលកម្មមានកំឡាំងខ្សោយហើយ អហេតុកកុសលកម្មមានកំឡាំងខ្លាំងវិញ ទើងញុំាងអហេតុកកុសលវិបាកឲ្យ ។ ផលសោយសុខវេទនាក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះដោយពិត; រួមអហេតុកអកុសលវិបាក ៧ នឹងអហេតុកកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១៥ តែងផ្លាស់ប្តូរគ្នាឲ្យផលសោយទុក្ខខ្លះ សុខខ្លះ ដ៏សមគួរតាមកំឡាំងខ្លាំងនឹងកំឡាំងខ្សោយក្នុងកាមទុគ្គតិភូមិក្នុងបវត្តិកាលដោយចំណែកមួយ , ឯមហាកុសលវិបាកទាំង ៨ ពុំបានប្រព្រឹត្តទៅឲ្យផលក្នុងកាមទុគ្គតិភូមិទាំង ៤ ជាន់នោះឡើយ ។ ចំណែកខាងសត្វទាំងឡាយដែលប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើជាកុសលមានផលបុណ្យល្អហើយស្លាប់ទៅនោះ ទើងមានកុសលចេតនាណាមួយជាជនកកម្ម តាក់តែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបថ្មី ។ ក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ មានឋានមនុស្សជាដើមក្នុងបដិសន្ធិកាលតែជាក្នុងបវត្តិកាល បើអកុសលកម្មមានកំឡាំងបានឱកាសទើងញុំាងអហេតុកអកុសលវិបាកឲ្យ ។ ផលសោយទុក្ខវេទនាជាទម្ងន់ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ បើពុំបានឱកាសទេ អហេតុកកុសលកម្មមានកម្លាំងបានឱកាសវិញទើងញុំាងអហេតុកកុសលវិបាកឲ្យ ។ ផលសោយសុខវេទនា ជាសុខយ៉ាងពិតក្នុង.

បច្ចុប្បន្ននេះ បើពុំបានឱកាសទេ សហេតុកកុសលកម្មមានកម្លាំងខ្លាំងបានឱកាសវិញ នឹងញុំាងសហេតុកមហាកុសលវិបាកទាំង ៨ ឲ្យ ។ ផលសោយសុខវេទនា ជាសុខក្សេមក្សាន្តដ៏ប្រសើរក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះដោយពិត ;. រួមអហេតុកអកុសលវិបាក ៧ អហេតុកកុសលវិបាក ៨ សហេតុក-មហាកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ២៣ សម្រាប់ឲ្យផលដល់សត្វទាំងឡាយដែលកើតក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ដោយចំណែកមួយពិត ។ វិសជ្ជ-នាបកអំពីអកុសលកម្ម នឹងកុសលកម្មឲ្យផលដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

៩៥ - ធម្មរិទ្ធី បានស្ដាប់ហើយពោលថា: សាធុ ៗ លោកអគ្គកថី ប្រស្នាដែលលោកបានវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នាផ្សេងទៅទៀត ម្នាលអគ្គកថី ចុះអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើជាកុសល យ៉ាងឧត្ដមខ្ពង់ខ្ពស់ ឈ្មោះថា ត្រៃហេតុឧក្រឹដ្ឋមានប៉ុន្មានយ៉ាង ? សេចក្ដីផ្សេងគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ ? អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើជាកុសលយ៉ាងជាន់ទាបថយថោក ឈ្មោះថា ត្រៃហេតុឧមកៈ មានប៉ុន្មានយ៉ាង ? សេចក្ដីផ្សេងគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ ? អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើជាកុសលយ៉ាងឧត្ដមខ្ពង់ខ្ពស់ ឈ្មោះថា ទ្វិហេតុឧក្រឹដ្ឋមានប៉ុន្មានយ៉ាង? សេចក្ដីផ្សេងគ្នាដូច

ម្តេចខ្លះ? អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើជាកុសល យ៉ាងណាជាទាបថយថោក ឈ្មោះថា ទ្វិហេតុកឱមកៈ មានប៉ុន្មានយ៉ាង? សេចក្តីផ្សេងគ្នាដូចម្តេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល !

អត្ថាវិទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មកថិក សេចក្តីវិនិច្ឆ័យរបស់ព្រះធម្មសង្គិតិកាចារ្យ លោកបានសម្រេចកាត់សេចក្តីថា ឧក្កដ្ឋកម្ម អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើយ៉ាងឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ជាឧក្រិដ្ឋក្តី អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើយ៉ាងជាទាបថយថោកជាឱមកៈក្តី នោះយើងបានអធិប្បាយមកក្នុងប្រស្នាទី ៦០-៦១ និងទី ៩១ ជាខាងដើមមករួចសព្វគ្រប់ហើយ មិនបាច់អធិប្បាយតទៅទៀតទេ សប្បុរសទាំងឡាយ អ្នកសិក្សារៀនបរមត្ថព្រះអភិធម្ម ត្រូវរំពឹងយកសេចក្តីអធិប្បាយក្នុងប្រស្នាទី ៦០-៦១និង៩១ នោះចុះ គង់ជ្រាបសេចក្តីបានដោយងាយ ៗ ក្នុងប្រស្នានេះនឹងសំដែងតែត្រង់សេចក្តីដែលប្លែកគ្នា តាមសេចក្តីវិនិច្ឆ័យដូចអធិប្បាយតទៅនេះ :

ទី១ – ត្រៃហេតុកឧក្រិដ្ឋ ចែកចេញជាពីរយ៉ាងតាមអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនា យ៉ាងឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ ៗ ទី២ ត្រៃហេតុកឱមកៈ ចែកចេញជាពីរយ៉ាង តាមអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសល-

ចេតនាយ៉ាងដាច់ខាតបឋមជាតក ។ ទី ៣ – ទ្វិហេតុកឧក្រិដ្ឋ ចែកចេញជាពីរយ៉ាង តាមអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនា យ៉ាងឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ ។ ទី ៤– ទ្វិហេតុកឱមកៈ ចែកចេញជាពីរយ៉ាង តាមអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនា យ៉ាងដាច់ខាតបឋមជាតក រួបរួមសេចក្ដីអធិប្បាយតាមបាលី អដ្ឋកថា មហាដីកា - អនុដីកា - យោជនានៃអភិធម្មត្ថសង្គហថា៖ ទី ១ – ត្រៃហេតុកឧក្រិដ្ឋចែកចេញជាពីរយ៉ាងនោះគឺអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយ ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យទានមួយលើក ។ ក្នុងជាតិនេះ ហើយមានឧស្សាហ៍ខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងក្រៀវក្រាចាត់ការជាកុសលពុំបានធុញទ្រាន់ខ្ជិលច្រអូសឡើយ . មានបាត់ចែងធ្វើការជាកុសលផ្សេង ៗ យ៉ាងច្រើន ជំរុញរៀងជាបរិវារចោមរោមបុណ្យជាប្រធានដែលខ្លួនបានព្រោងនឹងធ្វើនោះ ដរាបដល់សម្រេចបុណ្យមួយលើក ។ ហើយតែងមានចិត្តនឹករលឹកបុណ្យដែលខ្លួនបានធ្វើ-ហើយនោះរឿយ ៗ ពុំដាច់ ដោយអសង្ខារិកមហាកុសលចិត្តទាំង ៤ រៀរលែងដកសសង្ខារិកមហាកុសលចិត្ត ៤ ចេញគឺបឋមកុសលចិត្តទី ១ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាជាញាណសម្បយុត្តអសង្ខារិក ១, តតិយកុសលចិត្តទី ៣ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនាជាញាណ-

-វិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ បញ្ចមកុសលចិត្តទី ៥ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខា-វេទនាជាញាណសម្បយុត្តអសង្ខារិក ១, សត្តមកុសលចិត្តទី ៧ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ ត្រូវជា ៤ ជាកុសលចិត្ត មានឧស្សាហ៍ព្យាយាមប្រឹងប្រែងកើតឡើងដោយខ្លួនឯង ពុំមានបុគ្គលណាមួយមកដឹកនាំឲ្យធ្វើឡើយ លុះដល់បុគ្គលនោះទទួលមរណកាលទៅនឹងមានកុសលចេតនា ណាមួយមានកម្លាំងខ្លាំងជាងដែលខ្លួនបានធ្វើហើយក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះកើតជាជនកកម្ម នាំតែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបចិត្តក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ មានឋានមនុស្សជាដើមក្នុងបដិសន្ធិកាល ហើយញ៉ាំងអសង្ខារិកមហាវិបាក ៤ នឹងអហេតុ-កកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១២ ឲ្យ ៗ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថាត្រៃហេតុឧក្រឹដ្ឋទី ១ ។

អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយក្នុងខណៈ ធ្វើបុណ្យឲ្យទានមួយលើក ១ ក្នុងជាតិនេះ ហើយមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមប្រឹងប្រែង ដំកឿក្លា ចាត់ការ ជាកុសល ពុំផ្អាកខ្ជិល ច្រូសពុញ ទ្រាន់ឡើយ មានចាត់ចែងធ្វើការជាកុសលដទៃ ៗ យ៉ាងច្រើន ជំរុញរឿងតាមកេម ផាប់ពាក់បុណ្យជាប្រធានដែលខ្លួនបានប្រាព្ធនឹងធ្វើនោះ ដរាបដល់

សម្រេចបុណ្យមួយលើក ៗ ហើយតែងមានចិត្តនឹករលឹកបុណ្យដែលខ្លួនបានធ្វើហើយនោះរឿយ ៗ ពុំដាច់ ដោយសសង្ខារិកមហាកុសលចិត្តទាំង ៤ វៀរលែងពាកអសង្ខារិកមហាកុសលចិត្ត ៤ ចេញ គឺកុសលចិត្ត ទី ២-៤ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ជាញាណសម្បយុត្តសសង្ខារិក ១ ជាញាណវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ១ និងកុសលចិត្តទី ៦-៨ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ជាញាណសម្បយុត្តសសង្ខារិក១ ជាញាណវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ១ ត្រូវជា ៤ ជាកុសលចិត្តមានបុគ្គលដទៃដឹកនាំទើបធ្វើ លុះដល់បុគ្គលនោះទទួលមរណភាពទៅ នឹងមានកុសលចេតនាណាមួយដែលមានកម្លាំងជាងគេដែលខ្លួនបានធ្វើហើយក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ កើតជាជនកកម្មតាក់តែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបចិត្តក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ក្នុងបដិសន្ធិកាល ហើយញាំងសសង្ខារិកមហាវិបាក ៤ និងអហេតុកកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១២ ឲ្យ ៗ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថា ត្រៃហេតុឧក្រិដ្ឋទី ២ ។

ទី ២ — ត្រៃហេតុឱមកៈ បែកចេញជាពីរយ៉ាងនោះគឺ អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយ ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យទានមួយលើក ៗ ក្នុងជាតិនេះ គ្រាន់តែផ្តើមបុណ្យឲ្យកើតឡើង ហើយបណ្តក

បណ្ដាយឲ្យតែអ្នកដទៃគេធ្វើ, ឥតមានឧស្សាហ៍ខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងដើម្បីក្លាហាត់ការជាកុសលឡើយ មានសេចក្ដីខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ច្រើន បណ្ដាយឲ្យអកុសលកម្មទាំងឡាយ ចូលមកលុកលុយចោមរោមជាបរិវារបុណ្យជាប្រធាន ដែលខ្លួនបានប្រាថ្នានឹងធ្វើនោះឲ្យថយផលានិសង្សតិចទៅ មានទាំងដើរបន្ទោសអ្នកដទៃឲ្យធ្វើជាដើម ដកបដល់សម្រេចបុណ្យមួយលើកៗ ហើយមានវិប្បដិសារី សេចក្ដីក្ដៅក្រហាយក្នុងកាលជាខាងក្រោយ ដោយគិតថា អំពើដែលអញបានធ្វើហើយនេះជាអំពើដ៏កក្រក់ពេក, គឺបុគ្គលធ្វើបុណ្យដោយអសង្ខារិកមហាកុសល-ចិត្ត ៤ វៀរលែងតែសសង្ខារិកកុសលចិត្ត ៤ ចេញគឺ កុសលចិត្តទី ១-៣ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ជាញាណសម្បយុត្ត-អសង្ខារិក ១ ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ នឹងកុសលចិត្តទី ៥-៧ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ជាញាណសម្បយុត្តអសង្ខារិក ១ ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ ត្រូវជា ៤ ជាកុសលចិត្តឥតមានបុគ្គលដទៃដឹកនាំឡើយ, គឺអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយអសង្ខារិកកុសលចិត្តទាំង ៤ ដែលជាត្រៃហេតុមានកម្លាំងខ្សោយពេក យ៉ាងនេះនឹងត្រឡប់ឲ្យផលប្រាកដស្មើដោយទ្វិហេតុឧក្រិដ្ឋវិញ គឺជានឹងមានកុសលចេតនា

ណាមួយជាជនកកម្ម នាំតែងឹបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបចក្ខុនិកាយសុគតិ-
ភូមិទាំង ៧ ជាន់ក្នុងបដិសន្ធិកាល ហើយញុំាងអសង្ខារិកមហាវិបាក
ជាញាណវិប្បយុត្ត ២ និងអហេតុកកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១០
ឲ្យ ១ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថា ត្រៃហេតុទុមកៈ ទី ១ ។

អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយ ក្នុងខណៈធ្វើ
បុណ្យឲ្យទានមួយលើក ១ ក្ដីជាគំនេះ គ្រាន់តែចូលមកផ្ដើមបុណ្យឲ្យ
កើតឡើងហើយបណ្ដោយបណ្ដាយឲ្យតែអ្នកដទៃគេធ្វើ ឥតមានខ្វល់ស្វាហ៍
ខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងធ្វើកៀវក្លាតាក់ការជាកុសលឡើយ មានសេចក្ដី
វិលប្រអូសពុញញ្ញាត់ច្រើន បណ្ដោយឲ្យអកុសលកម្មទាំងឡាយចូល
បកលុកលុយតាមពេលជាបរិកបុណ្យជាប្រធាន ដែលខ្លួនបានប្រាថ្នា
ទីងធ្វើនោះឲ្យខាតផលានិសង្ស័គិបទៅ មាន់ទីងដេរបន្ទោសអ្នកដទៃ
ជាដើម ជាបដល់សំរេចបុណ្យមួយលើក ១ ហើយមានវិប្បដិសារី
ក្ដៅក្រហាយក្នុងកាលជាខាងក្រោយ ដោយគិតថា: អំពើដែល
អញបានធ្វើហើយនេះជាអំពើអាក្រក់គេក; កំបុគ្គលបានធ្វើបុណ្យ
ដោយសសង្ខារិកមហាកុសលចិត្ត ៤ វៀរលែងតែអសង្ខារិកមហា-
កុសលចិត្ត ៤ ចេញគឺ កុសលចិត្ត ទី ២-៤ ដែលប្រកបដោយសោ-

មនស្សវេទនា ជាញាណសម្បយុត្តសសង្ខារិក ១ ជាញាណវិប្បយុត្ត-
សសង្ខារិក ១ នឹងកុសលចិត្តទី ៦ ៨ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខា-
វេទនា ជាញាណសម្បយុត្តសសង្ខារិក ១ ជាញាណវិប្បយុត្តសសង្ខា-
រិក ១ ត្រូវជា ៤ ជាកុសលចិត្តមានបុគ្គលដទៃដឹកនាំទើបធ្វើ, គឺអំពើ
ដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយសសង្ខារិកមហាកុសលចិត្ត ៤ ជាត្រៃហេតុមាន
កម្លាំងខ្សោយពេកយ៉ាងនេះនឹងត្រូវឲ្យផលប្រាកដ ស្មើដោយទ្វិហេតុ-
ឧក្រិដ្ឋ គឺជានឹងមានកុសលចេតនាណាមួយជាជនកកម្ម តាក់តែងបដិ-
សន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាក្នុងបដិសន្ធិកាល,
ហើយញុំាងសសង្ខារិកមហាវិបាកជាញាណវិប្បយុត្ត ២ នឹងអហេតុក-
កុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១០ ឲ្យ ៗ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថា
ត្រៃហេតុឧមកៈទី ២ ។

ទី ៣– ទ្វិហេតុឧក្រិដ្ឋចែកចេញជាពីរយ៉ាងនោះគឺ អំពើដែល
បុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយៗ ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យទានមួយ
លើកៗ ក្នុងជាតិនេះ ហើយមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមប្រឹងប្រែងដ៏
ក្រៀវក្រា ចាត់ការជាកុសលពុំបានខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ឡើយ មានពាក់
ព័ន្ធធ្វើការជាកុសលដទៃ ៗ យ៉ាងច្រើនជាបរិវារបុណ្យជាប្រធានដែល

ខ្លួនបានប្រារព្ធនឹងធ្វើនោះ ដរាបដល់សម្រេចបុណ្យមួយលើក ៗ ហើយ តែងមានចិត្តនឹករលឹកបុណ្យដែលខ្លួនបានធ្វើហើយនោះរឿយ ៗ ពុំដាច់ ដោយអសង្ខារិកមហាកុសលចិត្តទាំង ៤ ឬក៏ពួកសសង្ខារិកមហា-កុសលចិត្ត ៤ ចេញ គឺកុសលចិត្តទី ៣ ដែលប្រកបដោយសោមនស្ស-វេទនា ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ នឹងកុសលចិត្តទី ៧ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ ជាកុសលចិត្តកើតសេចក្តីជ្រះថ្លាដោយខ្លួនឯងឥតមានបុគ្គលដទៃដឹកនាំឡើយ លុះដល់បុគ្គលនោះទទួលមរណកាលទៅ នឹងមានកុសលចេតនាណាមួយមានកម្លាំងខ្លាំងជាង កើតជាជនកកម្មតាក់តែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ ក្នុងបដិសន្ធិកាល, ហើយញ៉ាំងអសង្ខារិក-មហាវិបាកជាញាណវិប្បយុត្ត ៤ នឹងអហេតុកកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១០ ឲ្យផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថា ទ្វិហេតុកឧក្រិដ្ឋទី ១. ។ អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយ ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យបានមួយលើក ៗ ក្នុងជាតិនេះ រមែងមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមប្រឹងប្រែងក្លៀវក្លា ចាត់ការជាកុសលពុំបានខ្ជិលច្រអូសធុញទ្រាន់ឡើយ, មានចាត់តែងធ្វើការជាកុសលដទៃ ៗ យ៉ាងច្រើនជាបរិវារបុណ្យ ជាប្រធាន

ដែលខ្លួនបានព្រាព្រួនឹងធ្វើនោះ. ដរាបដល់សម្រេចបុណ្យមួយលើក ៗ ហើយតែងមានចិត្តនឹករលឹកបុណ្យ ដែលខ្លួនបានធ្វើហើយនោះរឿយ ៗ ពុំដាច់, ដោយសសង្ខារិកមហាកុសលចិត្តទាំង ២ វៀរលែងតែអសង្ខា-រិកមហាកុសលចិត្ត ២ ចេញ គឺ កុសលចិត្តទី ៤ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ជាញាណវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ១ នឹងកុសលចិត្តទី ៨ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ជាញាណវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ១ ត្រូវជា ២ ជាកុសលចិត្តកើតដោយបុគ្គលដទៃដឹកនាំ. ទើបកើតសេចក្តីជ្រះថ្លា ក្រៀវក្រាឡើងហើយធ្វើ លុះដល់បុគ្គលនោះទទួលមរណកាលទៅ នឹងមានកុសលចេតនាណាមួយមានកម្លាំងខ្លាំងជាងកើតជាជនកកម្មតាក់តែងបដិសន្ធិឲ្យកើតជានាមរូបថ៏ក្នុងកាមសុគតិភូមិទាំង ៧ ជាន់ ក្នុងបដិសន្ធិកាល, ហើយពាំនឹងសសង្ខារិកមហាវិបាកជាញាណវិប្បយុត្ត ២ នឹងអហេតុកកុសលវិបាក ៨ ត្រូវជា ១០ ឲ្យ ៗ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថា ទ្វិហេតុកឧក្រដ្ឋ ទី ២ ។

ទី ៤ – ទ្វិហេតុកឱមកៈចែកចេញជាពីរយ៉ាងនោះ គឺ: អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយ ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យទានមួយលើក ៗ ក្នុងជាតិនេះ ជាបុគ្គលឥតមានសទ្ធាពុំបានជឿកម្មផល ពុំបាន

ព្រោះអរជ្រះថ្លាក្នុងការជាកុសលប៉ុន្មានឡើយ ធ្វើដោយមានសេចក្ដីរអៀសអើសពាល់នឹងញាតិមិត្រសំឡាញ់ ដែលនៅផ្ទះជិតខាងគេឯងធ្វើបុណ្យឲ្យទានរឿយ ៗ ហើយក៏ចាត់ចែងធ្វើទៅ ព្រោះខ្មាសគេរិះគន់ប៉ុណ្ណោះ មានសេចក្ដីខ្វិលច្រអូសធុញទ្រាន់ច្រើន ពុំបានជួយចាត់ចែងការជាកុសលម៉ាំមួនឡើយ ធ្វើដោយអសង្ខារិកមហាកុសលចិត្តទាំង ២ គឺកុសលចិត្តទី ៣ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ កុសលចិត្តទី ៧ ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនា ជាញាណវិប្បយុត្តអសង្ខារិក ១ ត្រូវជា ២ ជាកុសលចិត្តកើតឡើងដោយខ្លួនឯង ឥតមានអ្នកដទៃដឹកនាំឡើយ លុះបានធ្វើបុណ្យឲ្យទានរួចហើយមានវិប្បដិសារី ក្ដៅក្រហាយជាខាងក្រោយពុំមានសេចក្ដីជ្រះថ្លាកែកយឡើយ ក៏អំពើបុណ្យទានដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយអសង្ខា-រិកកុសលចិត្តទាំង ២ មានកម្លាំងខ្សោយពេកយ៉ាងនេះនឹងត្រឡប់ឲ្យផលជាអហេតុកកំណើតវិញគឺ: ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណអហេតុកវិបាកជាគួបដិសន្ធិតាក់តែងនាមរូបថ្មី ឲ្យកើតឡើងក្នុងឋានមនុស្សនេះ មានកើតជាមនុស្សខ្វាក់-ថ្លង់-គអំពីកំណើតជាដើមក្នុងបដិសន្ធិកាល ហើយញ៉ាំងអហេតុកកុសលវិបាកទាំង ៨ ឲ្យ ៗ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះ

ជា ទ្វិហេតុកមកៈ ទី ១ ។

អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកុសលចេតនាមួយ ក្នុងខណៈធ្វើបុណ្យឲ្យទានមួយលើក ៗ ក្នុងជាតិនេះ ជាបុគ្គលឥតមានសទ្ធាពុំបានជឿកម្ម-ផល ពុំបានត្រេកអរជ្រះថ្លាក្នុងការជាកុសលប៉ុន្មានឡើយ ធ្វើដោយមានញាតិ - មិត្តសំឡាញ់ចូលមកនិយាយបបួលដឹកនាំឲ្យចូលធ្វើបុណ្យឲ្យទាន ក៏មានសេចក្តីទើសទាល់ចូលធ្វើបុណ្យទីងគេទៅ ហើយមានសេចក្តីខ្ជិលច្រអូសពុញព្រាន់ច្រើន ពុំបានជួយចាត់ចែងការជាកុសលមាំមួនឡើយ ធ្វើដោយសសង្ខារិកកុសលចិត្តទាំង ២ គឺកុសលចិត្តទី ៤ ដែលប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ជាញាណវិប្បយុត្ត-សសង្ខារិក១ កុសលចិត្តទី៨ដែលប្រកបដោយឧបេក្ខាវេទនាជាញាណ-វិប្បយុត្តសសង្ខារិក១ត្រូវជា ២ ជាកុសលចិត្តមានបុគ្គលដទៃចូលមកដឹកនាំទើបធ្វើ, លុះធ្វើបុណ្យឲ្យទានរួចហើយមានវិប្បដិសារី ក្តៅក្រហាយជាខាងក្រោយ ពុំមានសេចក្តីជ្រះថ្លារីករាយឡើយ, ក៏អំពើបុណ្យទានដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយសសង្ខារិកកុសលចិត្តទាំង ២ មានកម្លាំងខ្សោយពេកយ៉ាងនេះនឹងត្រូវឲ្យផលជាអហេតុកកំណើតវិញ គឺ ឧបេក្ខាសហ-គតសន្តីរណអហេតុកវិបាកជាតួបដិសន្ធិភាគកែងនាមរូបថ្មី ឲ្យកើតឡើង

ក្នុងឋានមនុស្សនេះ ក្នុងបដិសន្ធិកាល, ហើយញុំាងអហេតុកកុសលវិបាកទាំង ៨ឲ្យ ១ ផលក្នុងបវត្តិកាល បានឈ្មោះថា ទ្វិហេតុកមកៈ ។ ២ ។ សំដែងចំណែកខាងកាមាវចរកុសលកម្ម អំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើដោយកាមាវចរកុសលចិត្តប្រព្រឹត្តទៅដោយទ្វារទាំង ៣ មានកាយទ្វារជាដើម ចប់ដោយសង្ខេប ។

ឯរូបាវចរកុសលកម្ម អំពើដែលយោគាវចរកុលបុត្រខំហាត់ចិត្តចំ-រើនសមថកម្មដ្ឋាន និងវិបស្សនាកម្មដ្ឋាន ដោយភាវនាប្រព្រឹត្តទៅក្នុងមនោទ្វារនោះ លោកសំដែងចែកជា ៣ យ៉ាងគឺ បរិត្ត យ៉ាងតិចស្តើង ១ មជ្ឈិម យ៉ាងមធ្យមជាកណ្តាល ១ បណីត យ៉ាងឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ ១; សេចក្តីថា បើយោគាវចរកុលបុត្រចំរើនបានបឋមជ្ឈានយ៉ាងតិចស្តើងច្យុតទៅកើតក្នុងជាន់ព្រហ្មបារិសជ្ជា, យ៉ាងមធ្យមជាកណ្តាលច្យុតទៅកើតក្នុងជាន់ព្រហ្មបុរោហិតា, យ៉ាងឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ច្យុតទៅកើតក្នុងជាន់មហាព្រហ្ម, កើតតាមលំដាប់ឈានជាន់ទាប·កណ្តាល·ខ្ពង់ខ្ពស់គ្រប់ឋានព្រហ្មទាំង ១០ ជាន់ វៀរលែងតែអសញ្ញីសត្វនិងសុទ្ធាវាសភូមិទាំង ៥ ជាន់ចេញ ។ ចំណែកឯអរូបាវចរកុសលកម្ម អំពើដែលយោ-គាវចរកុលបុត្របានចំរើនបានអរូបជ្ឈានទាំង ៤ ហើយ នឹងច្យុតទៅ

កើតក្នុងឋានអរូបព្រហ្មទាំង ៤ ជាន់តាមលំដាប់ឈានដោយពិត ។ បំណែកឯព្រះអនាគាមិបុគ្គលទាំងឡាយ ដែលលោកបានចំរើនបញ្ចមជ្ឈានកើតឡើងហើយ តែលោកច្យុតទៅតែងកើតក្នុងសុទ្ធាវាសភូមិទាំង ៥ ជាន់ដោយបំណែកមួយពិត ។ បពិត្រធម្មវាទី ខ្ញុំអត្តវាទីបានវិសជ្ជនាមកអំពីឧក្កដ្ឋកម្មនិងឱមកកម្ម កំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើហើយជាន់ខ្ពង់ខ្ពស់ និងអំពើដែលបុគ្គលបានធ្វើហើយជាន់ទាបថយថោក, តែងឲ្យផលផ្សេងៗគ្នាជាសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩៦-ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្តវាទី ចុះបំណែកខាងលោកុត្តរធម៌ ៩ ដែលមានឈ្មោះថា ព្រះនិព្វាន ។ នោះ សម្តែងដោយសភាវៈមាន ១ សំដែងដោយហេតុមាន ២ សម្តែងដោយអាការៈមាន ៣ មានសេចក្តីផ្សេងគ្នាដូចម្តេចខ្លះ? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យពិស្តារសព្វគ្រប់មកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល !

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ទី ១ ព្រះនិព្វានសម្តែងដោយសភាវៈមាន ១ នោះអធិប្បាយថា មគ្គញ្ញាណ ប្រាជ្ញាដឹងច្បាស់នូវព្រះនិព្វានកើតលេចប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងមគ្គទាំង ៤ ឯណា ផល-ញ្ញាណ ប្រាជ្ញាដឹងច្បាស់នូវព្រះនិព្វានកើតលេចប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹង

ផលទាំង ៤ ឯណា មគ្គញាណផលញាណទាំងពីរនោះ ៗ តែងចុះ ហូរជ្រុលទៅជ្រកស៊ប់ស្រួតក្នុងសង្ខតលក្ខណធាតុ ទីកន្លែងដែលស្ងប់រម្ងាប់ ចាកកងទុក្ខទាំងពួងជាលក្ខណៈរបស់ផលញាណ ហើយចាប់ផ្ដាក់គោង ជាប់នូវសង្ខតលក្ខណធាតុរបស់ខ្លួននោះមកជាអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរពុំដាច់ ឬថា មគ្គញាណនឹងផលញាណបានចេញចាកត្រៃ គឺតណ្ហា ១០៨ ទិដ្ឋិ ៦២ មានៈ៩ ជាស្រឡះ ពុំបានជាប់ជំពាក់សោះឡើយ ឬថា ផលញាណរំលត់រលាស់កាត់ចោលចេញនូវត្រៃស្បាត គឺ តណ្ហា - ទិដ្ឋិ - មានៈ ជាស្រឡះពុំបានឲ្យសេសសល់ឡើយ បានឈ្មោះថា ព្រះនិព្វានពិត ។ មួយវិញទៀត សម្ដេចព្រះសព្វញ្ញុសម្ពុទ្ធជាអម្ចាស់ទ្រង់ត្រាស់សំដែងសរសើរថា បរមំ ចំណែកបរមត្ថធម៌ខ្ពង់ខ្ពស់ប្រសើរឯក ព្រោះជាងលោកិយធម៌ទាំងអស់ អប្បុត្តំ មានគុណវិសេសជាជារង្ហានទីកន្លែងណាមួយទៅពុំបានគេត្រេកឃ្លាតចេញគឺមិនបានស្លាប់សោះ អច្ចុតិ មានគុណគាប់ប្រព្រឹត្តកន្លងនឹងដល់នូវទីបំផុត ចាកកិលេសធម៌ទាំងអស់មានរាគៈជាដើមជាស្រឡះ អសង្ខតំ ជាគុណជាគតិបច្ច័យប្រជុំតាក់តែងពុំបានឡើយ អនុត្តរំ គេតែងតែប្រសើរលើសលុបពុំមាន និព្វានំ ព្រះអង្គទ្រង់ឲ្យ

ឈ្មោះថា ព្រះនិព្វានដោយពិត ។ ទី ២- សម្តែងដោយហេតុមាន ២ នោះ គឺ សឧប្បាទិសេសនិព្វានធាតុ ព្រះនិព្វានធាតុដែលប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងបញ្ចក្ខន្ធជាគ្រឿងសៅហ្មង គឺតណ្ហា - ទិដ្ឋិ - មានះ តែងប្រកាន់មាំដឹសល់នៅដោយកិរិយាធ្វើឲ្យជាអារម្មណ៍ ១ អនុបាទិសេសនិព្វានធាតុ ព្រះនិព្វានធាតុដែលប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងបញ្ចក្ខន្ធជាគ្រឿងសៅហ្មងដែលតណ្ហា - ទិដ្ឋិ - មានះ តែងប្រកាន់មាំសល់នៅពុំមានសោះឡើយ. គឺជាព្រះខីណាស្រពដែលលោកបានលះខន្ធទាំងប្រាំដែលជាគ្រឿងប្រកាន់មាំនៃតណ្ហា - ទិដ្ឋិ - មានះឲ្យសូន្យអស់ពុំឲ្យមានសេសសល់ឡើយ ហើយលោកចូលកាន់ព្រះនិព្វាន ១ ។ ទី ៣- សម្តែងដោយអាការៈមាន ៣ នោះគឺ ១- សុន្នដ្ឋាន ទីតាំងយ៉ាងល្អប្រពៃជាឋានសូន្យស្ងាត់ ចាកសម្បយោគធម៌ ដែលជាគ្រឿងប្រកបព្រមនៃកងកិលេសកើតឡើងជាអារម្មណ៍ផង សូន្យស្ងាត់ចាករាគៈ ទោសៈ មោហៈ ទាំងឡាយផង សូន្យស្ងាត់ចាកសង្ខារធម៌ទាំងឡាយផង បានឈ្មោះថា សុញ្ញតនិព្វានពិត ។ ២- សុន្នដ្ឋានៈ ទីតាំងយ៉ាងល្អប្រពៃប្រាសចេញចាកនិមិត្ត គឺជារាគៈ ទោសៈ មោហៈ និងសង្ខារធម៌ទាំងឡាយជានិមិត្តអាក់តែងនាមរូបថ្មីឲ្យកើតទៀតពុំបានឡើយ បានឈ្មោះថា អនិមិត្ត-

និព្វានពិត ។ ៣ – សុខដ្ឋាន ទីតាំងយ៉ាងល្អប្រពៃឥតទីតាំង
ទីជំរកលំនៅនៃរាគៈ ទោសៈ មោហៈ និង តណ្ហា - ទិដ្ឋិ - មានៈ សោះឡើយ
ជាសិវដ្ឋាន ជាឋានដ៏ទៀងសម្រាប់សោយសុខក្សេមក្សាន្តដោយចំណែក
មួយពិត បានឈ្មោះថាអប្បណិហិតនិព្វានពិត ។ មួយទៀត តាមន័យ
ក្នុងព្រះសូត្រលោកសំដែងសរសើរគុណតាមព្រះនិព្វានមាន ៨ យ៉ាង
គឺ: មទនិម្មទនដ្ឋានំ ទីឋានដែលញាំញីលំអិតនូវគ្រឿងស្រវឹង គឺ:
វយៈ អរោគៈ ជីវិតៈ ជាដើមឲ្យវិនាសអស់ទៅជាស្រឡះ ១, បិបាសវិន-
យដ្ឋានំ ទីឋានសម្រាប់បន្ទោបង់នូវសេចក្តីសម្រេកស្រេកឃ្លានក្នុងកាម-
គុណទាំងប្រាំជាស្រឡះ ១, អាលយសមុគ្ឃាតដ្ឋានំ ទីឋានសម្រាប់
ដកគាស់រំលើងឡើង នូវសេចក្តីអាល័យជំពាក់ជាប់នៅក្នុងកាមគុណទាំង
ប្រាំជាស្រឡះ ១, វដ្ដុប្បច្ឆេទដ្ឋានំ ទីឋានសម្រាប់កាត់ផ្ដិលផ្ដាច់នូវចក្រ
ដែលវិលក្រឡប់ទៅមកក្នុងភពទាំង ៣ ជាស្រឡះ ១, តណ្ហាក្ខយដ្ឋានំ
ទីឋានសម្រាប់ក្ស័យអស់ទៅនៃតណ្ហាទាំងអស់ជាស្រឡះ ១, វិរាគដ្ឋានំ
ទីឋានសម្រាប់ផល់នូវសេចក្តីនឿយណាយ ចាកតណ្ហាទាំងអស់ជាស្រឡះ
១, និរោធដ្ឋានំ ទីឋានសម្រាប់រំលត់បង់នូវកងទុក្ខទាំងអស់ដែលប្រជុំកើត

ឡើងអំពីតណ្ហាជាស្រឡះ ១; និព្វានន្តិ ទើបបានសម្រាប់ចេញ ចាកវានបទេស គឺ: តណ្ហាជាស្រឡះ ១, ក៏ចាកផ្លូវទាំងអស់ ៨ ជាន់នេះ បានឈ្មោះថា ព្រះនិព្វានដោយពិត ។ វិសជ្ជនាមកអំពីរឿងព្រះនិព្វាន មាន ១ ២-៣ ជាសេចក្ដីពិស្ដារខ្លះ សង្ខេបខ្លះ តែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩៣- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរទៅទៀតថា ម្នាល អត្ថវាទី ចុះទីជាន់ព្រះនិព្វាននោះបិតនៅក្នុងជាន់មនុស្សឬជាន់ទេវតា ជាន់ព្រហ្ម ឬព្រះនិព្វាននោះបិតនៅក្នុងជាន់ដទៃអំពីជាន់ទាំងនេះទៅឬ ដូចម្ដេច ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យច្បាស់លាស់មក យើងនឹងស្ដាប់ចូលចិត្ត អស់សង្ស័យផងមើល !

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯទីជាន់ព្រះនិព្វាន នោះបិតនៅក្នុងលោកទាំង ៣ ឬថាក្នុងភពទាំង ៣ ក៏មាន បិតនៅក្នុងទី បំផុតលោកទាំង ៣ ឬថាទីបំផុតភពទាំង ៣ ក៏មាន, ព្រោះព្រះនិព្វាន នោះមានឈ្មោះ ២ យ៉ាង គឺ ១ កិលេសនិព្វាន បានខាងព្រះអរិយ-បុគ្គលទាំង ៨ ពួក ដែលលោកបានពិចារណាឃើញទោសក្នុងលោកឬភព ទាំង ៣ ជាក់ច្បាស់ហើយ ខំព្យាយាមចំរើនភាវនាសមថកម្មដ្ឋាន ឬ វិបស្សនាកម្មដ្ឋាន ហើយបានយកយានទាញយកលោកិយចិត្តជាកាមា-

វិបត្តិ រូបាវិបត្តិ អរូបាវិបត្តិ ឡើងរើកមកកាន់ព្រះអរិយគោត្រ កើតលេចព្រមជាមួយនឹងមគ្គដែលប្រកបដោយអង្គទាំង ៨ មានសម្មាទិដ្ឋិជាដើម បានឈ្មោះថា សោតាបត្តិមគ្គចិត្ត ហៅថា លោកុត្តរកុសលចិត្តទី ១, វិបាកជាផលកើតមកអំពីលោកុត្តរកុសលចិត្តទី.១ នោះ បានឈ្មោះថា សោតាបត្តិផលចិត្ត ហៅថា លោកុត្តរវិបាកចិត្តទី ២, ក៏ព្រះអរិយបុគ្គលដែលលោកបានសម្រេចមគ្គ-ផលតាំងពីសោតាបត្តិមគ្គជាដើមឡើងទៅជាលំដាប់ ៗ ហើយលោកលះបង់នូវកិលេសទាំងពួង តាំងពីកិលេសយ៉ាងតូចតិចជាលំដាប់ឡើងទៅ, លុះដល់លោកបានសម្រេចព្រះអរហត្តផលញាណពេញទី ទើបលោកអាចកាត់ផ្តិលផ្តាច់នូវកិលេសទាំងឡាយ ដោយសមុច្ឆេទប្បហានអស់ពុំមានសេស-សល់ក្នុងសន្តានលោកឡើយ, បានឈ្មោះថា កិលេសនិព្វាន រំលត់កិលេសអស់ជាអង្គព្រះនិព្វានស្រេចពិត ឋិតនៅក្នុងលោកនេះ-កតនេះ ព្រោះអាយុសង្ខាររបស់លោកពុំទាន់អស់នៅឡើយ បើលោកបានសម្រេចកិលេសនិព្វានឋានមនុស្ស ក៏លោកឋិតនៅក្នុងឋានមនុស្សដែរ បើលោកបានសម្រេចកិលេសនិព្វានឋានសួគ៌ ឬឋានព្រហ្ម ក៏លោកឋិតនៅក្នុងឋានសួគ៌ ឬឋានព្រហ្មនោះដែរ, តាមកំណត់អាយុសង្ខាររបស់

លោកដោយពិត ។ ២- ខន្ធនិព្វាន បានទាំងព្រះវិណាស្រេច ដែលលោកមានអាយុសង្ខារដល់កំណត់អស់ហើយ ។ លោកលែងខន្ធទាំងប្រាំជាលោកិយអស់ពុំមានសេសសល់ឡើយ, នៅមានតែផលញាណដ៏ថ្លាស្អាតបរិសុទ្ធភ្លឺស្វាងរុងរឿង ជាសារធម៌ដ៏មានខ្លឹមសារល្អិតវិសេសក្រៃលែង ឬកាន់មហានគរនៃ គឺព្រះនិព្វាន មានផលជានៅសោយរសនៃព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ជាអព្យាកតធម៌ ជាសុខក្សេមក្សាន្តពុំបានលាយច្រឡំទៅដោយកងទុក្ខឡើយ, បានឈ្មោះថាខន្ធនិព្វាន បិតនៅក្នុងទីបំផុតលោកបំផុតភព ដោយចំណែកតែមួយពិត ។

វិសជ្ជនាយកសំដីថាព្រះនិព្វានបិតនៅក្នុងលោក-ក្នុងភពនឹងបិតនៅក្នុងទីបំផុតលោក-បំផុតភព ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

៩៨- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយសួរទៀតថា: ម្នាលអត្តវាទី ចុះពាក្យថា ទីបំផុតលោកមាន ៣ នឹងទីបំផុតភពមាន ៣ សេចក្តីដូចគ្នាទេ ឬផ្សេងគ្នាយ៉ាងណាខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្តាប់ផងមើល!

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឯពាក្យថា ទីបំផុតលោកមាន ៣ នឹងទីបំផុតភពមាន ៣ នោះ មានអត្ថសេចក្តីដូចគ្នាខ្លះ ផ្សេង

គាថៈ ដូចអធិប្បាយតទៅនេះ ៗ គឺទីបំផុតលោក-បំផុតគតិចែកជា ៣ យ៉ាង គឺ កាមភូមិទាំង ១១ ជាន់ រាប់តាំងពីឋាននរកទី ១ ដរាបទៅដល់ឋានបរនិម្មិតវសវត្តីទី ១១ ត្រូវជា ១១ ជាន់ បានឈ្មោះថា ទីបំផុតកាម-លោក · កាមគតិទី ១ ជាខាងក្រោម រូបភូមិទាំង ១៦ ជាន់ រាប់តាំងពីឋានព្រហ្មបារិសជ្ជាទី ១ ដរាបទៅដល់ឋានអកនិដ្ឋព្រហ្មទី ១៦ ត្រូវជា ១៦ ជាន់ បានឈ្មោះថា ទីបំផុតរូបលោក-រូបគតិទី ២ ជាកណ្តាល ។ អរូបភូមិទាំង ៤ ជាន់ រាប់តាំងពីឋានអាកាសានញ្ចាយតនអរូបព្រហ្មទី ១ ដរាបទៅដល់ឋាននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនអរូបព្រហ្ម ទី ៤ ត្រូវជា៤ ជាន់ បានឈ្មោះថា ទីបំផុតអរូបលោក . អរូបគតិទី ៣ ជាខាងលើបំផុតគ្មានលោកគ្មានគតិតទៅទៀតឡើយ ។ គឺពាក្យថា ទីបំផុតលោកមាន ៣ សេចក្តីអធិប្បាយដូចគ្នាពិត, ប៉ុន្តែត្រង់លោកសត្វនឹងគតិសត្វមានអត្ថរសផ្សេងគ្នាដូច្នេះ លោកសត្វ ប្រែថា កើតឡើងហើយតែងវិនាសរលាយសូន្យទៅវិញ ឬថាលិចអណ្តែត ៗ គ្មានទៀងសោះឡើយ, គតិសត្វ ប្រែថា ញ៉ាំងនាមរូបឲ្យកើតឡើង គឺថាអំពើដែលសត្វទាំងឡាយបានធ្វើល្អក្តី អាក្រក់ក្តី ដោយចេតនាឯណា, ចេតនានោះកើតជា ជនកកម្ម ញ៉ាំងផលរបស់ខ្លួនឲ្យតាក់តែងនាមរូប ឲ្យ

កើតឡើងក្នុងឋាននោះៗ បានឈ្មោះថា គតប្ចមគត ដោយពិត ៗ

វិសជ្ជនាមកអំពីពាក្យថា លោក ៣ គត ៣ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ៗ

៩៩- ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា: ម្នាលអត្ថវាទី ចុះទីបំផុតលោក-បំផុតគត មាន ៣ នោះ តើឋានព្រះនិព្វាន ឋិតនៅក្នុងទីបំផុត លោក-បំផុតគតណា ? មានចម្ងាយអំពីឋានមនុស្សនេះទៅប៉ុន្មាន? រស់បានដែរឬទេ ? បើរស់ពុំបានទេ តើមានសេចក្ដីសុខយ៉ាងដូចម្ដេច? សូមលោកវិសជ្ជនាឲ្យច្បាស់លាស់មក យើងនឹងស្ដាប់ចូលចិត្តបានដោយងាយងាយដឹងមើល !

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា: មិត្តធម្មវាទី អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយលោកតែងសម្ដែងប្រាប់ពន្យល់ថា លោកន្តំ និព្វានំ ភវន្តំ និព្វានំ សេចក្ដីថា ព្រះនិព្វានឋិតនៅក្នុងទីបំផុតលោក បំផុតគត ទី ៣ ជាឋានលើឋាននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនអរូបព្រហ្មទី ៤, ដូចមានបាលីបទវគ្គហៈក្នុងដីកាអនុដីកាព្រះអភិធម្មត្ថសង្គហៈជាដើមថា: " កាមរូបារូបសំខាត-លោកតោ ឧត្តរតិ គតោ វា សត្តេ ឧទ្ធំ និព្វានំ តារេតីតិ

លោកុត្តរំ" សេចក្ដីថា អគ្គមគ្គញ្ញាណឯណា បានខ្ពង់ផុត ចាកកាមលោក-រូបលោក-អរូបលោក ជាស្រឡះ អគ្គមគ្គញ្ញាណនោះបានឈ្មោះថា លោកុត្តរៈខ្ពង់ផុតចាកលោកទាំង ៣ ជាស្រឡះពិត, មួយវិញទៀត អគ្គ-ផល ញ្ញាណឯណា ញុំាងសត្វទាំងឡាយឲ្យខ្ពង់ផុតទៅ កាន់ឋានព្រះនិព្វានជាខាងលើបំផុត ចាកលោកទាំង ៣ ជាស្រឡះ អគ្គផលញ្ញាណនោះបានឈ្មោះថា លោកុត្តរៈ ញុំាងសត្វទាំងឡាយឲ្យខ្ពង់ផុតទៅកាន់ឋាននិព្វានជាខាងលើចាកលោកទាំង ៣ ជាស្រឡះពិត ។ បានសេចក្ដីថា ឋានព្រះនិព្វាននោះ ស្ថិតនៅក្នុងទីបំផុតលោកទាំង ៣ ដ៏ឆ្ងាយក្រៃលែងណាស់អំពីឋានមនុស្សលោកយើងនេះ រាស់រាប់យោជន៍ពុំបានស្មានក៏ពុំត្រូវឡើយ, តែថាមានសេចក្ដីធៀបមកក្នុងគម្ពីរលោកទីបកថា លោកបានសម្ដែងធៀបពន្យល់ ល្មមស្ដាប់បានដោយបាលីមកថា សព្វារីវគ្គ ឋិត្វាន កូដាគារសមាសិលា បាតិតា តីហិ វស្សេហិ ទ្វិមាសេហិ ច អដ្ឋហិ រត្តិន្ទិវេហិ អធិកំ ។ល។ ឯវន្តុ តីហិ វស្សេហិ ទ្វេ-មាសដ្ឋទិនេហិ តុ បត្វាសតិគាទីហិ ភូមិតលមុបាបុណេ ។ អធិប្បាយថា ផែនថ្មយ៉ាងធំប៉ុនផ្ទះកំពូលដែលទេវតាវិសេស មានមហិទ្ធានុ-ភាពច្រើន ឋិតនៅក្នុងទីបំផុតកត ហើយលើកឡើងទម្លាក់ចុះមកកាន់ឋាន

មនុស្សលោកយើងនេះធ្លាក់មកយ៉ាងរហ័សអស់កាលយូរចំនួន ៧ ឆ្នាំ ៤ ខែ ក្រៃលែងដោយយប់និងថ្ងៃ ៨ ថែមទៀត ។ល។ លុះដល់ផែនថ្មនោះ ធ្លាក់ចុះមកជាយូរអង្វែងណាស់ ចំនួន ៣ ឆ្នាំ ៤ ខែ ៨ ថ្ងៃ ៤៤ នាទី ទើបដល់ផ្ទៃនៃផែនដីមនុស្សលោកយើងនេះ គ្រាន់តែសឹកដោយខ្យល់សល់នៅប៉ុនផ្លែក្រូចសើចប៉ុណ្ណោះ ឃើញថាឆ្ងាយណាស់ ឧបមាយ៉ាងណា ទីឋានព្រះនិព្វានដែលឋិតនៅក្នុងទីបំផុតភពក៏ឆ្ងាយណាស់ ឧបមាយ៉ាងនោះដែរ ។ វិសជ្ជនាមកអំពីឋានព្រះនិព្វាន ឋិតនៅក្នុងទីបំផុតលោក បំផុតភព នឹងសេចក្តីឧបមា ដោយសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

១០០ - ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា: អើអត្តវាទី បើឋានព្រះនិព្វាន ឋិតនៅក្នុងទីឆ្ងាយពេកយ៉ាងនេះ តើព្រះខីណាស្រពដែលលោករំលត់ខន្ធទាំងប្រាំជាស្រឡះហើយ ឡើងទៅកាន់ឋានព្រះនិព្វានចំនួនប៉ុន្មានឆ្នាំ-ខែ ថ្ងៃទៅ ទើបដល់ឋានព្រះនិព្វាន ឬទៅដល់មួយរំពេចទេ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល!

អត្តវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី ឋានព្រះនិព្វាននៅឆ្ងាយពិតមែនហើយ តែថាព្រះខីណាស្រពដែលលោកបានរំលត់ខន្ធចូលកាន់ឋានព្រះនិព្វានមិនយឺតយូរទេ ដល់មួយរំពេច ព្រោះព្រះខីណាស្រព

ទាំងអស់លោកមានផលញ្ញាណ ទុចហូរជ្រុលទៅជ្រកស៊ប់ស្ងួនក្នុងព្រះនិព្វាន តាប់ផ្ដក់តោងយកព្រះនិព្វានមកជាអារម្មណ៍ជាប់ជានិច្ច តែលោកបានរំលត់ខន្ធទាំងប្រាំជាស្រឡះហើយ លោកចូលកាន់ឋាននិព្វានមួយរំពេច ពុំបានយឺតយូរឡើយ ដូចបុរសឈរលើកាំជណ្ដើរខាងលើបំផុត តែឈានជើងឡើងផុតពីកាំជណ្ដើរហើយ បានឈ្មោះថា បុរសនោះចូលក្នុងប្រាសាទស៊ប់ស្ងួនមួយរំពេចពិត មានឧបមាយ៉ាងណា ព្រះខីណាស្រពទាំងអស់ តែលោកបានរំលត់ខន្ធទាំងប្រាំជាស្រឡះហើយ លោកចូលកាន់ប្រាសាទកែវ គឺឋានព្រះនិព្វានមួយរំពេចពិត មានឧបមេយ្យដូច្នោះឯង ។ មួយវិញទៀត មនុស្សដែលមានជម្ងឺឈឺជាទម្ងន់ជិតស្លាប់ បើវេទបិក្តទុចហូរជ្រុលទៅជ្រកស៊ប់ស្ងួនក្នុងគតិណា តែប្ដូរទៅហើយកើតឡើងក្នុងគតិនោះមួយរំពេច ពុំបានយឺតយូរឡើយ មានឧបមាយ៉ាងណា ព្រះអរហន្តទាំងឡាយ លោកតែងមានផលញ្ញាណទុចហូរជ្រុលទៅជ្រកស៊ប់ស្ងួនក្នុងព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ជាប់មិនដាច់ តែលោកបានរំលត់ខន្ធទាំងប្រាំជាស្រឡះហើយ លោកកើតឡើងក្នុងមហានគរគឺព្រះនិព្វានមួយរំពេចពុំបានយឺតយូរឡើយ មានឧបមេយ្យយ៉ាងនោះឯង ។ វិសជ្ជនាមកអំពីព្រះខីណាស្រពរំលត់ខន្ធ

ចូលកាន់ព្រះនិព្វានយូរឆាប់ ដោយសេចក្ដីសន្សំតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

១០១ – ធម្មវាទី បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា ម្នាលអត្ថវាទី ចុះពាក្យថា មហានគរ គឺព្រះនិព្វាន និងពាក្យថា មហានគរក្នុងលោកិយនេះ គ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់លំអក្នុងមហានគរទាំងពីរនេះ មានផ្សេងគ្នា ឬដូចគ្នាទេ? ធម្មតាមហានគរក្នុងលោកនេះតែងមានគ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់លំអព្រះនគរ មានផ្ទះថ្កល់តូច-ធំ ខ្ពាក់ខ្ពង់ជាដើមជាទីលំអព្រះនគរ, ចុះមហានគរគឺព្រះនិព្វាន មានគ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់លំអព្រះនិព្វានដូចគ្នាដែរ ឬផ្សេងគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ? ចូរលោកវិសជ្ជនាមកយើងនឹងបានស្ដាប់ចូលចិត្តផងមើល !

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា: បពិត្រធម្មវាទី ព្រះមហានគរគឺព្រះនិព្វាន និងមហានគរក្នុងលោកិយនេះ មានគ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់លំអដ៏រុងរឿងវិសេសវិសាលដូចគ្នាដែរ តែជាអត្ថរសផ្សេងគ្នា ដូចមានក្នុងគម្ពីរនិព្វានសូត្រ អធិប្បាយទៅនេះថា លោកិយមហានគរក្រុងដែលធំទូលាយជាលោកិយ មានរូបធម៌ គឺ ឧបាទិន្នករូបនិងអនុបាទិន្នករូប គឺរូបមនុស្សទាំងឡាយនិងសត្វទាំងឡាយច្រើនកុះករនិងផ្ទះថ្កល់តូច-ធំ សួនច្បារ ប្រាសាទ វិមាន មាស ប្រាក់ កែវកងជាដើមពេញពាសបរិបូណ៌

កើតដោយកំឡាំងសង្ខារ រចនាតាក់តែងឱ្យកើតឡើងជាទីលំអដ៏រុងរឿងវិសេសផ្សេង ៗ គួរលោកិយមហាជន មានសេចក្ដីឧបមាយ៉ាងណា លោកុត្តរមហានគរគ្រុងកែវ គឺព្រះនិព្វាន ដ៏ទូលំទូលាយប្រសើរវិសេសវិសាលខ្ពង់ផុតចាកលោកទាំង ៣ ជាស្រឡះ មានអរូបធម៌ជាបរមត្ថធម៌ឥតរូបមានខ្លឹមសារដ៏ល្អិតផូរផង់ គឺផលញាណ ដោយសុខក្សេមក្សាន្ត រចនាតាក់តែងយកផលសីល ធ្វើជាកំពែង, យកផលបញ្ញា ធ្វើជាក្លោងទ្វារ, យកផលសមាធិ ធ្វើជាសើម, យកផលមេត្តា ធ្វើជាស្ពាមក្រោះ, យកផលព្រះកម្មដ្ឋានទាំង ៤០ ធ្វើជាផ្លូវថ្នល់កែវខ្វាត់ខ្វែងជាក្រឡាចត្រង្គ, យកផលពោធិបក្ខិយធម៌ទាំង ៣៧ ធ្វើជាពានផ្សារធំ ៣៧, យកផលសម្មប្បធានទាំង ៤ ធ្វើជាសសរ, យកផលព្រះអភិធម្មទាំង ៧ គម្ពីរ ធ្វើជាល្វែងប្រាសាទកែវ៧ជាន់, យកផលនេក្ខម្មៈ ធ្វើជាទីដំណាក់, យកផលវិមុត្តិញាណ ធ្វើជាបល្ល័ង្ក, យកផលវិមុត្តិញាណទស្សនៈ ធ្វើជាប្រទីបផ្លាលាដ៏ភ្លឺរុងរឿងព្រោងព្រាត, យកផលគាថា ធ្វើជាស្រះមង្គល-បោក្ខរណី, យកផលករុណា ធ្វើជាទឹកថ្លាស្អាតដ៏ពេញបរិបូណ៌, យកផលអដ្ឋារសញ្ញាណទាំង ១៨ ធ្វើជាដីឡាប់ពេជ្រ, មានពួកភមរជាតិនិងហ្វូងសកុណជាតិ គឺព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ

តែងសេពគប់ដោយច្រើនជានិច្ច ជាគ្រឿងប្រដាប់សម្រាប់លំអដ៏ក្រៃស្មាន នូវគ្រឿងវិសេសផ្សេង ៗ ក្នុងលោកុត្តរមហានគរក្រុងកែវដ៏ធំទូលាយបរិសុទ្ធ ថ្កើងផុតពាក្យលោកទាំង ៣ គឺព្រះនិព្វាន មានសេចក្តីឧបមេយ្យដូចលោកិយ-មហានគរនោះឯង ៗ មួយទៀតព្រះអរហំសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់សំដែងបុច្ឆាវិសជ្ជ-នាដោយព្រះអង្គឯងថា កេនដ្ឋេន និព្វានំ បរិបូតិ សុត្តដ្ឋានដែល តថាគតពោលឲ្យឈ្មោះថាព្រះនិព្វានដោយអត្ថរសដូចម្តេច? ហើយវិសជ្ជ-នាដោយព្រះអង្គឯង សីតលដ្ឋេន បទ្មោ វិយ និព្វានំ ។ល។ សមោធានដ្ឋេន សុធម្មោ វិយនិព្វានំ, ព្រះនិព្វានដូចជាព្រះចន្ទ្រ ដោយអត្ថរសថាត្រជាក់សប្បាយ, ព្រះនិព្វានដូចជាព្រះអាទិត្យ ដោយ អត្ថរសថា ញុំាងកងកិលេសទាំងអស់ឲ្យរីងស្ងួតស្ងួចឲ្យសោះ ព្រះនិព្វានដូច ជាផែនដី ដោយអត្ថរសថា ជាទីតាំងបំពោរនៃព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ, ព្រះនិព្វានដូចជាថ្មកែវ ដោយអត្ថរសថា មិនចេះកក្រើកញាប់ញ័រដោយ កងកិលេស, ព្រះនិព្វានដូចជាមហាសមុទ្រសាគរ ដោយអត្ថរសថា ញុំាងកែវវិសេសទាំង ៣ គឺពុទ្ធរតនៈ ១ ធម្មរតនៈ ១ សង្ឃរតនៈ ១ ឲ្យ កើតឡើងព្រមក្នុងលោក, ព្រះនិព្វានដូចជាធម៌ល្អប្រពៃ ដោយអត្ថរស ថាជាទីប្រជុំព្រមដែលព្រះខីណាស្រព ទាំងឡាយមានព្រះសព្វញ្ញុសម្ពុទ្ធ

ជាដើមនៃផលសេពគប់, តែជាព្រះនិព្វាននោះជាផែនដីពិតមែន ក៏ទេដែរ, ជាទឹកពិតមែនក៏ទេដែរ, ជាភ្លើងពិតមែនក៏ទេដែរ, ជាខ្យល់ពិតមែន ក៏ទេដែរ, ព្រះនិព្វាននោះជាគុណជាតមិនត្រជាក់ពេកមិនក្ដៅពេកឡើយ គឺបំណែកបរមត្ថធម៌យ៉ាងឯកដ៏ឧត្តមប្រសើរ ប្លែកឥតគូមិនចេះចាស់ផុតមិនចេះឈឺចាប់មិនចេះស្លាប់កើត ជាសុខយ៉ាងល្អិតដ៏សំខាន់ស្ងប់ស្ងាប់ ចាកកងទុក្ខទាំងអស់ជាទីក្សេមក្សាន្តមិនបានប្រទូស្តដោយកងទុក្ខណាមួយឡើយ បានឈ្មោះថា មហានគរក្រុងកែវដ៏ប្រសើរ គឺព្រះនិព្វានដោយបំណែកមានតែមួយស្ថានឯង ។ វិសជ្ជនាមកអំពីលោកុត្តរមហានគរនឹងលោកិយមហានគរ ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះឯង ។

១០២– ធម្មវិទី បានស្ដាប់ហើយពោលថា ម្នាលឥត្តក់ទី លោកបានវិសជ្ជនាមកនេះប្រពៃហើយ, តែថាយើងនៅមានសង្ស័យតទៅទៀត, ចុះផលញាណជាអរូបធម៌គ្មានរូប ជាធម៌ឯកតែមួយគ្មានគូទេ សោយសុខដូចម្ដេចបាន ឬមានវេទនាសម្រាប់សោយសុខដែរឬដូចម្ដេច ? ពួកបុគ្គលជាបុថុជ្ជនច្រើនចូលចិត្តថា បើព្រះនិព្វានគ្មានរូបសោះទេ បានអ្វីសោយសុខ លុះតែមានរូបប្រុស ស្ត្រី ប្ដីប្រពន្ធ កូនចៅ ទ្រព្យសម្បត្តិពេញបរិបូណ៌ជាដើម ទើបនឹងសោយសុខសប្បាយបាន បើព្រះនិព្វាន

មានតែផលញាណមួយគ្មានរូបអ្វីសោះទេ នឹងសោយសុខសប្បាយដូចម្តេចបាន? សូមលោកវិសជ្ជនាប្រស្នានេះឲ្យច្បាស់ស្រឡះមក យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តផងមើល!

អដ្ឋកថាវិសជ្ជនាថា បពិត្រធម្មកថឹក ផលញាណគ្មានរូបជាធម៌ឯក មានតែមួយឥតគូកិតតែមិនហើយ តែជាគុណមានផលផ្លែ ១ជាអព្យាកតវេទនាយ៉ាងវិសេស ផ្សេងអំពីវេទនាជាលោកិយ.ទាំងអស់កើតអំពីព្រះអរហត្តផលសម្រាប់សោយសុខក្សេមក្សាន្តដោយចំណែកមួយពិត ៗ

ឯពួកបុគ្គលជាបុថុជ្ជនច្រើនចូលចិត្តថា បើព្រះនិព្វានគ្មានរូបសោះទេ បានអ្វីនឹងសោយសុខនោះ ព្រោះតែបុគ្គលជាបុថុជ្ជនកើតក្រាស់ទៅដោយកិលេសមានអវិជ្ជាជាដើម តែងគ្របសង្កត់បិទបាំងប្រាជ្ញាផ្ទៀង កាន់ប្រឡំអារម្មណ៍ សំគាល់អនិដ្ឋារម្មណ៍ថាជាឥដ្ឋារម្មណ៍វិញ ចូលចិត្តគាប់ចិត្ត ស្រឡាញ់កប់ការបញ្ចកាមគុណមានរូបគន្ធជាដើម គឺបុរស ស្ត្រី មានប្តីប្រពន្ធកូនចៅនិងទ្រព្យសម្បត្តិជាដើម ដែលព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ លោកមិនប្រាថ្នាមិនស្រឡាញ់គាប់ចិត្តសោះ លោកបានពិចារណាឃើញទោសជាក់ច្បាស់ថា ជាគ្រឿងប្រជុំកងទុក្ខទាំងពួងឲ្យកើតឡើងដោយពិត, ហើយបុគ្គលជាបុថុជ្ជននោះកាន់យកអនិដ្ឋារម្មណ៍

នោះមកជាឥដ្ឋារម្មណ៍ ចូលចិត្តស្រឡាញ់កប់ការគាប់ចិត្តនឹងបញ្ចក្ខន្ធមានរូបក្ខន្ធជាដើមនោះថាជាសុខសប្បាយស្រួលល្អវិញ ព្រោះតែកងកិលេសមានអវិជ្ជាជាដើម មកគ្របសង្កត់សន្តានខ្លួនឲ្យងងឹតសូន្យឈឹងវង្វេងកាន់ច្រឡំអារម្មណ៍មិនសមគួរតាមសភាពពិតឡើយ ។ ចំណែកឯព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយលោកបានពិចារណាឃើញទោស ទុក្ខ - ធម៌ជាក់ច្បាស់ថា សត្វទាំងឡាយតែមានបញ្ចក្ខន្ធមានរូបក្ខន្ធជាដើមកើតឡើងហើយ តែងប្រជុំសោយទុក្ខវេទនាជាទម្ងន់យ៉ាងច្រើនបំផុតគឺទុក្ខកើតអំពីរកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតបានដោយលំបាកខ្លាំងផង ទុក្ខកើតអំពីកិច្ចការចិញ្ចឹមរក្សាខ្លួន និងចិញ្ចឹមរក្សាប្រពន្ធកូនចៅជាដើម ពុំពេញលេញផង, ទុក្ខកើតអំពីសេចក្តីចាស់ជរាតែងបៀតបៀនខ្លួនជាប់ជានិច្ចផង, ទុក្ខកើតអំពីមានជម្ងឺឈឺចាប់ខ្លួនឯងនឹងប្រពន្ធកូនចៅជាដើមផង, ទុក្ខកើតអំពីការព្រាត់ប្រាសគ្នានឹងស្លាប់ប្រពន្ធកូនចៅជាដើមផង, ទុក្ខកើតអំពីបុគ្គលពាលនឹងអ្នកដទៃបៀតបៀនទ្រព្យរបស់ខ្លួនជាដើមផង, ក៏ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ លោកបានពិចារណាឃើញទោស ទុក្ខធម៌នេះជាក់ច្បាស់ហើយ ទើបលោកបានពិចារណាឃើញផលានិសង្សអនុប្បាទធម៌គឺធម៌ដែលពុំបានកើតបញ្ចក្ខន្ធទៀតពុំបានស្លាប់វិញជាធម៌មាន

ឫមសារបរិសុទ្ធមិតបតិល្អផងទៀត   គឺអមតមហានិព្វានពិត ,   ហើយ លោកមានឧស្សាហ៍ព្យាយាមច្រើនប្រឹងចំរើនការនានាឲ្យសមថកម្មដ្ឋាននិង វិបស្សនាកម្មដ្ឋានដរាបដល់បានសម្រេចព្រះអរហត្តផលញាណដោយពិត លុះដល់អាយុសង្ខាររបស់លោកអស់ហើយ   ទើបលោករលត់ខន្ធទាំងប្រាំ ជាលោកិយជ្រះស្រឡះហើយលោកចូលកាន់ព្រះបរមនិព្វាន   ជាសិវដ្ឋាន បានសោយសុខក្សេមក្សាន្តមិនប្រែប្រួលដោយគង់ទុកតាំងតួនឡើយ ។

វិសជ្ជនាមកអំពីសោយសុខក្នុងព្រះនិព្វានយ៉ាងឧត្តមជាងសុខទាំងអស់ ជាលោកិយ   ដោយសេចក្ដីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

១០៣- ធម្មវាទី   បានស្ដាប់ហើយសួរតទៅទៀតថា   ម្នាល អត្ថវាទី   ចុះព្រះនិព្វានបានឈ្មោះថាចិត្តដែរ   ឬថាពុំបានឈ្មោះថាចិត្តទេ ? បើពុំបានឈ្មោះថាចិត្តទេ   បានឈ្មោះដទៃអំពីចិត្តវិញ   តើអធិប្បាយ ដូចម្ដេចខ្លះ?   សូមលោកវិសជ្ជនាមកឲ្យស្រួលគ្រប់យើងនឹងបានស្ដាប់ចូល - ចិត្តផងមើល !

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា   បពិត្រធម្មវាទី   ព្រះនិព្វាននោះកើតមក អំពីចិត្តពិតមែន   តែថាព្រះបរមគ្រូជាម្ចាស់ព្រះអង្គពុំបានត្រាស់សំដែង ឲ្យឈ្មោះថាចិត្តឡើយ   ព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់សំដែងឲ្យឈ្មោះថាផល -

ញាណមានឈ្មោះផ្សេងអំពីចិត្តវិញដូចអធិប្បាយតទៅនេះ សេចក្ដីថា ព្រះនិព្វានទោះកើតមកអំពីចិត្តក៏ពិតមែនហើយ តែពុំបានឈ្មោះថា ចិត្តទេ បានឈ្មោះថាផលញាណវិញ ព្រោះប្លែកអំពីចិត្តជាលោកិយពិត, ចំណែកឯចិត្តជាលោកិយតែងលាយច្រឡំទៅដោយលោភៈ ទោសៈ មោហៈជាអកុសលខ្លះ លាយច្រឡំទៅដោយអលោភៈអទោសៈអមោហៈ ជាកុសលខ្លះ ជាចិត្តត្រូវការសន្សំនូវអារម្មណ៍ល្អក៏យក អារម្មណ៍អាក្រក់ ក៏យកពុំបានរើសអារម្មណ៍ឡើយ គឺជាបុណ្យក៏ធ្វើបាបក៏ធ្វើ ជាចិត្តអាប់ អកពន្លឺស្មើដ៏សៅហ្មងដោយឧបក្កិលេសទាំងឡាយ តែងចូលមកជ្រៀត ជ្រែកអប់រំជាប់ជានិច្ចដ៏ល្អក៏ពុំបានជ្រះថ្លាស្អាតផូរផង់ឡើយ បានឈ្មោះ ថាលោកិយចិត្តដ៏គ្រោតគ្រាត ព្រោះជំពាក់ដោយកិច្ចទាំង ១៦ ពុំទាន់ បានធ្វើឲ្យសម្រេចស្រេច, ចំណែកឯព្រះនិព្វានកើតមកអំពីញាណដ៏ល្អ ផូរផង់ជាផលរបស់ព្រះអរហត្ត បានឈ្មោះថា ផលញាណប្រាជ្ញាដ៏ថ្លា ស្អាតផូរផង់ ក្នុងស្ថានដ៏រុងរឿងវិសេសបំផុត រួចស្រឡះចាកកងកិលេស-ធម៌ទាំងអស់ពុំមានសេសសល់សោះ បានឈ្មោះថា ផលញាណវិញ មិនហៅថាចិត្តពុំបានឡើយ, ព្រោះព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយលោក បានសូបប្រាញ់ បណ្ដេញចេញនូវគ្រឿងសៅហ្មងទឹកចិត្តរបស់លោក

ដោយមគ្គទាំង ៤ គឺព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ ដោយកិច្ចបួន ។ គឺៈ ទី ១- ព្រះអរិយបុគ្គលដែលលោកបានពិចារណាគឺព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ សម្រេចដោយកិច្ច ៤ គឺ បរិញ្ញាកិច្ច អំពើធ្វើកំណត់កត់សំគាល់ដឹងច្បាស់នូវកងទុក្ខសច្ច ១, បហានកិច្ច អំពើធ្វើព្យាយាមលះបង់នូវសមុទយសច្ច គឺ តណ្ហាជាហេតុប្រជុំតាក់តែងកងទុក្ខទាំងពួងឲ្យកើតឡើង ១, សច្ឆិកិរិយា អំពើធ្វើឲ្យថ្លាស្អាតជាក់ច្បាស់នូវនិរោធសច្ចដែលជាគ្រឿងរំលត់បង់នូវតណ្ហា ១ ភាវនាកិច្ច អំពើធ្វើព្យាយាមប្រឹងប្រែងចំរើននូវមគ្គសច្ច ដែលជាផ្លូវដំណើរទៅកាន់ទីរលត់នូវកងទុក្ខទាំងពួង ១ ហើយញ៉ាំងកិច្ចទាំង ៤ ឲ្យសម្រេចស្រេចដោយសោតាបត្តិមគ្គចិត្តពិត ។ ទី ២ – ព្រះអរិយបុគ្គលដែលលោកបានពិចារណាគឺព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ សម្រេចដោយកិច្ចទាំង ៤ ដូចគ្នាដែរ ហើយញ៉ាំងកិច្ចទាំង ៤ ឲ្យសម្រេចស្រេចដោយសកិទាគាមិមគ្គចិត្តពិត ។ ទី ៣ – ព្រះអរិយបុគ្គលដែលលោកបានពិចារណាគឺព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ សម្រេចដោយកិច្ចទាំង ៤ ដូចគ្នា ហើយញ៉ាំងកិច្ចទាំង ៤ ឲ្យសម្រេចស្រេចដោយអនាគាមិមគ្គចិត្តពិត ។ ទី ៤ – ព្រះអរិយបុគ្គលដែលលោកបានពិចារណាគឺព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ សម្រេចដោយកិច្ចទាំង ៤ ដូចគ្នា

ហើយ ញុំាងកិច្ចទាំង ៤ ឲ្យសម្រេចស្រេចដោយព្រះអរហត្តមគ្គចិត្តពិត ។ ក៏ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ ដែលលោកបានបណ្ដុញបង់នូវគ្រឿងសៅហ្មងគឺកិលេសតណ្ហាទាំងអស់ ក្នុងព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ សម្រេចដោយកិច្ចទាំង ៤ ធ្វើឲ្យហើយស្រេចដោយមគ្គចិត្តទាំង ៤ គឺសោតាបត្តិ-មគ្គចិត្តមានកិច្ច ៤ សកិទាគាមិមគ្គចិត្តមានកិច្ច ៤ អនាគាមិមគ្គចិត្តមានកិច្ច ៤ ព្រះអរហត្តមគ្គចិត្តមានកិច្ច ៤ ត្រូវជាសោឡសកិច្ចទាំង ១៦ សម្រេចស្រេចពិត កាលបើព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយ លោកបានញុំាងកិច្ចទាំង ១៦ នេះឲ្យសម្រេចស្រេចហើយទើបលោកបានសម្រេចផលព្រះអរហត្តផលចិត្តពេញទី តែជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ព្រះអង្គពុំបានត្រាស់ឲ្យឈ្មោះថា ផលចិត្តទេ ព្រះអង្គត្រាស់ឲ្យឈ្មោះថា ផល-ញាណវិញ គឺប្រាជ្ញាដ៏ភ្លឺថ្លាស្អាតចាប់គាប់យកព្រះនិព្វានមកជាអារម្មណ៍ជាប់ពុំដាច់ដែលជាផលរបស់សន្តានលោក ដែលថ្លាស្អាតផូរផង់បរិសុទ្ធផុតស្រឡះចាកកងកិលេសធម៌ទាំងអស់ពុំមានសេសសល់ ហើយព្រះអង្គឲ្យឈ្មោះថាព្រះនិព្វានគឺផលញាណពិត ព្រោះអង្គពុំបានឲ្យឈ្មោះថាចិត្តឡើយ, មានសេចក្ដីឧបមាដូចបុគ្គលយកស្រូវមកហាលថ្ងៃហើយកិនធី ក្បាលកិនស្រូវ ធ្វើឲ្យអស់សម្បកក្រាស់ៗចេញអស់ ហៅថា អង្ករសំរូប

វិញ គេពុំបានហៅថាស្រូវឡើយ ទើបគេយកអង្ករសំរូបនោះទៅដាក់ក្នុងត្បាល់ជាន់ឬត្បាល់បុក ហើយគេជាន់ឬបុកធ្វើឲ្យអស់សម្បកស្តើង ៗ ចេញអស់ហៅថាអង្ករសំរិតវិញ គេពុំបានហៅថាអង្ករសំរូបឡើយ ទើបគេយកអង្ករសំរិតនោះ ទៅត្រាំទឹកហើយស្រង់ឡើងសំដិលហាលឲ្យស្ងួតទន់ជ្រាយស្រួលហើយ យកទៅកិននឹងត្បាល់កិនម្សៅធ្វើឲ្យល្អិតផង់ម៉ត់បត់អស់ហៅថាម្សៅវិញ គេពុំបានហៅថាអង្ករសំរិតឡើយ , ទើបគេយកម្សៅនោះទៅទាក់ឬរែងនឹងចង្អេរឬក្រតៅជាដើម ធ្វើឲ្យអស់ម្សៅដែលលាយដោយផុំធំគ្រោតគ្រាតចេញ ឲ្យសល់នៅតែម្សៅដែលល្អិតម៉ត់ផូរផង់ហៅថាម្សៅផង់សុទ្ធវិញ គេពុំបានហៅថាម្សៅគ្រោតគ្រាតឡើយ , មានសេចក្ដីឧបមាយ៉ាងណា ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយលោកបានពិចារណាឃើញទោសឧប្បាទធម៌ជាក់ច្បាស់ថា សត្វទាំងឡាយតែមានបញ្ចក្ខន្ធមានរូបក្ខន្ធជាដើមកើតឡើងហើយ តែងប្រជុំសោយទុក្ខវេទនាជាទម្ងន់ដោយក្រៃលែង ទើបលោកបានពិចារណាឃើញផលា-និសង្សអនុប្បាទធម៌គឺធម៌ដែលពុំបានកើតបញ្ចក្ខន្ធទៀត ពុំបានស្លាប់វិញថាជាធម៌មានខ្លឹមសារបរិសុទ្ធម៉ត់ចត់ល្អផង់ទៀង គឺព្រះនិព្វានជាក់ច្បាស់ហើយ ទើបលោកខំព្យាយាមប្រឹងប្រែងចំរើនភាវនាឲ្យសមថកម្មដ្ឋាន

ធីនវិបស្សនាកម្មដ្ឋាន ដើមគិតកំណត់យកលោកិយចិត្តទាំង ៣ គឺកាមា-វចរចិត្ត ១ រូបាវចរចិត្ត ១ អរូបាវចរចិត្ត ១ ដូចជាស្រូវពូជ ទើបលោកខំព្យាយាមកំដៅចិត្តទាំងនោះ ឲ្យក្តៅសព្វដូចជាយកស្រូវមកហាលកំដៅថ្ងៃ លោកបានពិចារណាក្នុងព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ ដូចជាយកស្រូវមកដាក់ចុះក្នុងត្បាល់កិនស្រូវ លោកបានធ្វើកិច្ចទាំង ៤ មានបរិញ្ញាកិច្ចជាដើមឲ្យសម្រេចហើយបានលះបង់នូវសញ្ញោជនៈទាំង ៣ នឹងអកុសលចិត្តទាំង ៥ ជាស្រឡះ ដូចជាកិនស្រូវធ្វើសម្បកក្រាស់ៗឲ្យរស់ចេញ ។ សម្រេចដោយមគ្គចិត្តទី ១ ដូចជាដៃត្បាល់កិនសម្រាប់តាប់កិនស្រូវ លោកបានធ្វើកិច្ចទាំង ៤ ឲ្យហើយស្រេចសម្រេចដល់ផលចិត្តទី ១ ដែលជាផលកើតមកអំពីមគ្គចិត្តទី ១ ហៅថា សោតាបត្តិផល ដូចជាពាក្យហៅថាអង្ករសំរូប ដែលជាផលកើតមកអំពីស្រូវនោះដែរ ព្រះអរិយបុគ្គលទាំង-ឡាយ ដែលលោកបានខំព្យាយាមចំរើនកំដៅលោកិយចិត្តដែលសល់នៅទាំងអស់ឲ្យក្តៅសព្វហើយ លោកបានពិចារណាក្នុងព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ ដូចជាយកអង្ករសំរូបមកដាក់ក្នុងត្បាល់ជាន់ឬត្បាល់បុក លោកបានធ្វើកិច្ចទាំង ៤ មានបរិញ្ញាកិច្ចជាដើម ឲ្យសម្រេចស្រេចហើយបានលះបង់នូវសញ្ញោជនៈជាចំណែកនៃកាមធាតុទាំងប្រាំគឺ ៣ ខាងដើមលះបង់អស់

២ ខាងចុងគ្រាន់តែស្ដើងតិចប៉ុណ្ណោះ នឹងលះបង់អកុសលចិត្តទាំង ៧ គឺ ៥ ខាងដើមដាច់ជាស្រេច ២ ខាងចុង គឺបដិឃចិត្តទាំង ២ គ្រាន់តែស្ដើងតិចប៉ុណ្ណោះ ដូចជាជាន់ឬបុកអង្ករសំរូប នឹងត្បាល់ជាន់ឬត្បាល់បុក ធ្វើសម្បកអង្ករសំរូបយ៉ាងស្ដើង ១ ឲ្យអស់ចេញ សម្រេចដោយមគ្គ-ចិត្តទី ២ ដូចជាអង្រែសម្រាប់ជាន់ឬសម្រាប់បុក លោកបានធ្វើកិច្ចទាំង ៤ ឲ្យហើយស្រេចសម្រេចដល់ផលចិត្តទី ២ ដែលជាផលកើតមកអំពីមគ្គ-ចិត្តទី ២ ហៅថា សកិទាគាមិផល ដូចពាក្យហៅថាអង្ករសំរិតជាផលកើតមកអំពីអង្ករសំរូបនោះដែរ ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយដែលលោកបានខំព្យាយាមចំរើនកំដៅលោកិយចិត្ត ដែលនៅសល់ទាំងអស់ឲ្យក្ដៅសព្វ, លោកបានពិចារណាក្នុងព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ ដូចជាយកអង្ករសំរិតដែលត្រាំទឹកហើយស្រង់ឡើងហាលសំដិល ឲ្យស្ងួតទន់ជ្រាយដាក់ក្នុងត្បាល់កិនម្សៅ លោកបានធ្វើកិច្ចទាំង ៤ មានបរិញ្ញាកិច្ចជាដើមឲ្យសម្រេចស្រេចហើយបានលះបង់នូវសញ្ញោជនៈជាចំណែកនៃកាមធាតុជាខាងក្រោមទាំង ៥ ជាស្រេច នឹងអកុសលចិត្តទាំង ៧ ជាស្រេច ដូចជាកិនអង្ករសំរិតដែលដាក់ក្នុងត្បាល់កិនម្សៅ កិនធ្វើឲ្យល្អិតម៉ត់ជាម្សៅ សម្រេចដោយមគ្គចិត្តទី ៣ ដូចជាដៃត្បាល់កិនម្សៅ, លោកបានធ្វើកិច្ច

ទាំង ៤ ឲ្យហើយស្រេចសម្រេចដល់ផលចិត្តទី ៣ ដែលជាផលកើតមក អំពីមគ្គចិត្តទី ៣ ហៅថាអនាគាមិផល ដូចជាពាក្យហៅថាម្សៅដែលជាផល កើតមកអំពីអង្ករសើរតែនោះដែរ ; ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយដែលលោក បានខំព្យាយាមបំបែកផៅលោកិយចិត្ត ដែលសល់នៅទាំងអស់ឲ្យស្អាត សព្វ លោកបានពិចារណាក្នុងព្រះអរិយសច្ចទាំង ៤ ដូចជាបុគ្គលយក ម្សៅដាក់ក្នុងបន្ទើរ ឬ ក្រតៅជាដើមសម្រាប់ទទាក់ ឬ រែងម្សៅ លោក បានធ្វើកិច្ចទាំង ៤. មានបរិញ្ញាកិច្ចជាដើម ឲ្យសម្រេចស្រេចហើយ បានលះបង់នូវសញ្ញោជនៈទាំង ១០ និងអកុសលចិត្តទាំង ១២ មហា-កុសលចិត្តទាំង ៨ ជាស្រឡះ ដូចជាទទាក់ ឬរែងម្សៅធ្វើឲ្យមានដុំធំគ្រោត គ្រាតរើសចេញ ឲ្យសល់នៅតែម្សៅផង់សុទ្ធ សម្រេចដោយមគ្គចិត្តទី ៤ ដូចជាបន្ទើរ ឬក្រតៅជាដើម សម្រាប់ទទាក់ ឬរែង, លោកបានធ្វើកិច្ច ទាំង ៤ ឲ្យហើយស្រេចសម្រេចដល់ផលចិត្តទី ៤ ដែលជាផលកើតមក អំពីមគ្គចិត្ត ៤ ហៅថា ព្រះអរហត្តផល ដូចជាម្សៅផង់សុទ្ធជាផលកើត មកអំពីម្សៅលាយដោយដុំធំគ្រោតគ្រាតនោះដែរ គឺសន្តិលក្ខណដ្ឋាន ទីកន្លែងដែលស្ងប់ម្ងាប់ចាកកងកិលេសធម៌ទាំងអស់ជាលក្ខណៈ គឺព្រះ អមតមហានិព្វាន កើតមកអំពីចិត្តពិតមែន តែព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់

ពុំបានហៅថា ចិត្តទេ ព្រោះអដ្ឋហៅថា ផលញ្ញាណវិញ ឧបមេយ្យដូច មេឃផ្សេងៗនោះឯង ។

១០៤- ធម្មវាទី បានស្តាប់ហើយពោលថា សាធុៗ ម្នាលអត្ថវាទី ប្រស្នានេះពីរោះប្រពៃណាស់ហើយ តែយើងនឹងសួរប្រស្នា ១ តទៅទៀត ចុះបុគ្គលទាំងឡាយដែលមានប្រាជ្ញានឹងក្រេបទៅកាន់មហានគរ គឺ ព្រះនិព្វាន ដែលជាទីពឹងជ្រកកោនស្ងប់រម្ងាប់ធាតុកងកិលេសទាំងពួងជាគុណធម៌មានដំណើរដើរទៀងប្រព្រឹត្តទៅខាងមុខ ជាសុខក្សេមក្សាន្តយ៉ាងនេះ តើនឹងត្រាច់ទៅដោយយានដំនិរគ្គ ដែលអាចនឹងធ្វើដំណើរឲ្យបានដល់មហានគរ គឺព្រះនិព្វានយ៉ាងឆាប់រហ័សបាន ? ចូរលោកវិសជ្ជនាឲ្យមានពាក្យឧបមាឧបមេយ្យប្រៀបសេចក្តីឲ្យអ៊ាយស្តាប់ យើងនឹងបានស្តាប់ចូលចិត្តដោយសព្វគ្រប់ផងមើល !

អត្ថវាទី វិសជ្ជនាតបថា បពិត្រធម្មវាទី បុគ្គលទាំងឡាយដែលមានសេចក្តីប្រាជ្ញានឹងដោះរំខ្លួនឲ្យរួចផុតស្រឡះ ចាកសង្សារទុក្ខទាំងពួង នឹងដោះខ្លួនគេចវេះចៀសចេញទៅកាន់មហានគរ គឺព្រះនិព្វាន ដែលជាសុខក្សេមក្សាន្តឲ្យបានដល់ឆាប់រហ័សនោះ នឹងត្រាច់ទៅដោយយានដំរីក៏ពុំបាន, ដោយយានសេះក៏ពុំបាន, ដោយយានរថក៏ពុំបាន,

ដោយយាន មានរមាស គជ្រើនស្នែងជាដើមក៏ពុំបាន, ដោយយានស្បែកជើងក៏ពុំបាន, ដោយដំណើរដើរទៅដោយជើងក៏ពុំបាន, លុះតែត្រាច់ទៅដោយពុទ្ធយាន គឺបុគ្គលមានសទ្ធាជឿជាក់ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា បានបរិច្ចាគកាយថ្វាយជីវិតខ្លួនចំពោះព្រះពុទ្ធជាទីពឹងទីរឭកមាំមួនមិនកក្រើក ជាយាន១, ដោយធម្មយាន គឺបុគ្គលមានសទ្ធាជឿជាក់ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា បានបរិច្ចាគកាយថ្វាយជីវិតខ្លួនចំពោះព្រះធម៌ជាទីពឹងទីរលឹកមាំមួន មិនកក្រើកជាយាន១, ដោយសង្ឃយាន គឺបុគ្គលមានសទ្ធាជឿជាក់ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា បានបរិច្ចាគកាយថ្វាយជីវិតខ្លួនចំពោះព្រះសង្ឃជាទីពឹងទីរលឹកមាំមួនមិនកក្រើកជាយាន១, ដោយធម្មស្សវនយាន គឺបុគ្គលមានសទ្ធាជឿជាក់ក្នុងផលានិសង្សស្តាប់ព្រះធម៌ ខំព្យាយាមស្តាប់ព្រះធម៌ហើយបដិបត្តិតាមសភាពពិតមិនកក្រើកជាយាន១, ទើបអាចនឹងត្រាច់ទៅកាន់មហានគរ គឺព្រះនិព្វានយ៉ាងឆាប់រហ័សបាន ក៏បុគ្គលទាំងឡាយដែលមានប្រាថ្នានឹងត្រេចទៅមហានគរ គឺព្រះនិព្វាននោះ វៀរលែងតែយានទាំង ៤ នេះចេញហើយ ក៏មិនអាចនឹងត្រេចទៅកាន់មហានគរគឺព្រះនិព្វាននោះបានឡើយ ។ ឯមហានគរជាលោកិយ ដែលធំទូលាយជាទីមនោរម្យសុខក្សេមក្សាន្តសប្បាយស្ថិតនៅក្នុងទីឆ្ងាយជាងពាន់យោជន៍ បើ

បុគ្គលទាំងឡាយមានប្រាជ្ញានឹងគ្រេចទៅកាន់មហានគរនោះ ហើយទៀត ជិះយានជំនិះផ្សេងៗ មានកំឡាំងទ្រព្យ មានយានរទេះទាស់ទឹមគោទាស់ ជាដើម មានអានុភាពគប់មិនអាចញុំាងកិច្ចដំណើរនោះ ឲ្យដល់មហា-នគរបានឡើយ មុខជានឹងដល់នូវសេចក្តីអន្តរាយជីវិតក្នុងទីពាក់កណ្តាល ផ្លូវនោះពុំខាន, លុះតែបានស្ទើងជ្រើសរើសរកយានជំនិះយ៉ាងលឿនខ្លាំង ពូកែ មានរិទ្ធានុភាពច្រើន មានអាកាសយន្តឬរថយន្តជាដើមជិះ គ្រេចទៅ ទើបអាចនឹងធ្វើដំណើរដែលនឹងគ្រេចនោះទៅឲ្យបានដល់នូវម-ហានគរនោះ តាមប្រាជ្ញាយ៉ាងឆាប់រហ័សបានដោយពិត មានសេចក្តី ឧបមាដូចម្តេច ?

បំណែកខាងមហានគរគឺព្រះនិព្វានដ៏ប្រសើរឧត្តមខ្ពង់ខ្ពស់ធំទូលាយ ជាទីអភិរម្យស្ងប់រម្ងាប់ចាកកងកិលេសធម៌ទាំងពួង ជាសុខក្សេមក្សាន្ត ស្ងាត់នៅក្នុងទីបំផុតលោក បំផុតកតទាំងញាណបុគ្គលទាំងឡាយមានប្រាជ្ញា នឹងគ្រេចទៅកាន់មហានគរគឺព្រះនិព្វាននោះ ហើយបើធ្វើផ្លូវខុសកាន់យក វត្តជៃជាខាងក្រៅព្រះពុទ្ធសាសនាមកជាទីពឹងទីពុកមាំ ដែលជាយាន ជំនិះផ្សេងៗប្រព្រឹត្តខុសទំនងសភាវធម៌ពិត, បុគ្គលទាំងនោះមិនអាច នឹងគ្រេចទៅកាន់មហានគរ គឺព្រះនិព្វាននោះបានឡើយ; មុខជានឹងដល់

នូវសេចក្ដីអន្តរាយ សោយទុក្ខលំបាកវេទនាយ៉ាងជាទម្ងន់ក្នុងទីពាក់កណ្ដាល ផ្លូវសង្សារវដ្ដនោះពុំខាន លុះបានស្វែងជ្រើសរើសរកសរណៈដ៏ឧត្ដម ដែលខ្លាំងពូកែ មានមហិទ្ធានុភាពច្រើនជាយានគឺមានសទ្ធាជឿជាក់ក្នុង គុណព្រះពុទ្ធសាសនាហើយ បានបង្វែរកាយ ថ្វាយជីវិតខ្លួនចំពោះព្រះ ពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ នឹងស្ដាប់ព្រះធម៌ជាទីពឹងទីរលឹកមាំមួនមិន កក្រើក ជាយានដ៏ទិព្វដ៏ឧត្ដម ទើបអាចនឹងឡើងជិះក្រេចទៅកាន់មហានគរ កែវ គឺព្រះនិព្វាននោះយ៉ាងឆាប់រហ័សបានដោយពិត មានសេចក្ដី ឧបមេយ្យដូច្នោះឯង ។

សេចក្ដីនេះសមតាមពុទ្ធភាសិតក្នុងព្រះសូត្រថា៖ យោ ច ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច សង្ឃញ្ច សរណំ គតោ អាបទំ សោ ន គច្ឆេយ្យ អភិគច្ឆេយ្យ បទំ សិវន្តិ ។ អធិប្បាយថា៖ បុគ្គលឯណាមួយទោះ បុរសក្ដី ស្ត្រីក្ដី មានសទ្ធាជឿមាំជាក់ច្បាស់ក្នុងគុណព្រះរតនត្រ័យមិន កក្រើកញាប់ញ័រឡើយ ហើយបានបង្វែរកាយថ្វាយជីវិតខ្លួន ចំពោះព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃជាទីពឹងទីរលឹកមាំជាឧត្ដមយានហើយ បុគ្គលទាំងនោះ ពុំបានដល់នូវសេចក្ដីអន្តរាយក្នុងសង្សារវដ្ដឡើយ រៀងតែនឹងត្រាស់ដឹង នូវព្រះបរមមហានិព្វានជាបំណែកលោកុត្តរធម៌ មានទ្រឹមយ៉ាងឧត្ដម ជា

សុខក្សេមក្សាន្តដោយចំណែកមួយពិត ។

បពិត្រធម្មក៏ទី ខ្ញុំអ្នកក៏ទី បានវិសជ្ជនាប្រស្នាជាគំរប់ ១០៤ នេះ ដោយសេចក្តីសង្ខេបតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

សម្តែងបុច្ឆា-វិសជ្ជនា ខ្លះសេចក្តីអធិប្បាយអត្ថរសចំពោះបរមត្ថ ព្រះអភិធម្មសង្គណី អំពីរឿងនិទាន-ចិត្ត-ចេតសិក-រូប-និព្វាន បានចងក្រងជាពាក្យ បុច្ឆា វិសជ្ជនា ចំនួន ១០៤ បញ្ហា រៀបរៀងសេចក្តីតាំងព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៨៣ មកដល់ ព. ស. ២៤៨៤ ថ្ងៃសុក្រ ១១ កើត ខែកត្តិក ឆ្នាំម្សាញ់ត្រីស័ក ទើបចប់ស្រេចបរិបូណ៌ហោង ។

អភិធម្មត្ថាធិប្បាយកថា និដ្ឋិតា ។

បញ្ជីសៀវភៅដែលផ្សាយចេញ

ពីបណ្ណាគារ ជីន-ហៅ-ហួត

១ - បទានុក្រមធម្មបទ ភាគ ១		១០០រ
២ - ,, ភាគ ២		១០០រ
៣ - ,, ភាគ ៣		១០០រ
៤ - និរយកថា	(ឱមណាត្រី)	១៥រ
៥ - អវិជ្ជាកថា	(កៅ-ស៊ុម)	២២រ
៦ - ឥរកោភិទ	(អ៊ុម-រិម)	១៥រ
៧ - សត្តកថា		១៥រ
៨ - ភេសជ្ជក្ខន្ធកៈ	(ឈិម-ខួប)	២០រ
៩ - បដិបទារប្រវត្តិ	(ហែម-ហួន)	១០រ
១០ - ប្រស្នាគិហិបដិបត្តិពិស្តារ	(ឈិម-ខួប និង សុង-ស៊ីវ)	២៨រ
១១ - ទានវិធិប្តូយ	(កិម-ត្នូ)	២០រ
១២ - ច្បាប់ក្រមសាមណេរ		៤រ
១៣ - រឿងជ័យប្រាជ្ញ ខ្សែ ១	(តែ-ជុន)	៧រ
១៤ - ,, ខ្សែ ២	(,,)	១២រ
១៥ - សេចក្តីសំរាំង	(ប ឈុំ)	៣០រ
១៦ - ប្រស្នាអធិប្បាយសាសនសុភាសិត ទី ១	(ខួត-ទឹម)	៣០រ
១៧ - ,, ទី ២	(,,)	២៥រ
១៨ - ត្រៃក្ខផធមិ	(សុង-ស៊ីវ)	១២រ
១៩ - ល្បើកប្រែត ទី ១	(សុង-ស៊ីវ)	៨រ

២០ - ល្បើកប្រេត ទី ២	(សុង-ស៊ីវ)	៨៛
២១ - ប្រជុំនិទានជាតក ទី ១	(")	២៥៛
២២ - " ទី ២	(")	២៥៛
២៣ - " ទី ៣	(")	២៥៛
២៤ - ប្រជុំនិទានជាតក ទី ៤	(សុង-ស៊ីវ)	២៥៛
២៥ - " ទី ៥	(")	២៥៛
២៦ - ទូរនិទានបញ្ញា	(")	១២៛
២៧ - កប្បកថា	(")	១២៛
២៨ - ទាយកចរិយាករ	(សុង-ស៊ីវ)	១២៛
២៩ - ប្រស្នាចតុប្បារិសុទ្ធិសីល	(")	២០៛
៣០ - ត្រៃលក្ខណប្រទីប	(")	១០៛
៣១ - កម្មប្រទីប	(")	១៤៛
៣២ - ប្រជុំកងវិន័យ	(")	២២៛
៣៣ - ប្រស្នាអនុពុទ្ធប្រវត្តិ	(ធបសុធម្មោ)	២០៛
៣៤ - អនាបត្តិនិទេស	(ឥ សមិទ្ធិ)	២២៛
៣៥ - សុជីវធម៌ប្រចាំសង្គមគ្រួសារ	(សុង-ស៊ីវ)	៣០៛
៣៦ - ប្រជុំវិញ្ញាសា ថ្នាក់ទី ៦		៤០៛
៣៧ - ភាណវារពិសេស		៥០៛
៣៨ - ប្រជុំបុញ្ញប្រវត្តិ	(យ៉ិន វ៉ៃ និង សុង-ស៊ីវ)	៣០៛
៣៩ - កថិនបរិយាយ	(ព្រះឃោសធម្ម កៅ-ស៊ុម)	១៥៛

៤០ - ព្រះរស់ (សុង-ស៊ីវ) ០៥រ

៤១ - មធុរសទេសនា (សុង-ស៊ីវ) ០៣រ

៤២ - បញ្ហាវិន្ទៀធមិ. (ចាប់-ប្រាំង) ៨រ

៤៣ - ជីវិតធម្មកថា (ព្រះមុនីកោសល សូ-ហាយ) ១៣រ

៤៤ - ប្រជុំពុទ្ធបញ្ញត្ត និង ពុទ្ធានុញ្ញាត្ត (សុង-ស៊ីវ) ១២រ

៤៥ - លោកធីតិបករណ៍ ០៥រ

៤៦ - វិជ្ជាទេមភាសាកុមារដ្ឋាន (រ-ក) ០៥រ

៤៧ - ចរិវព្ពណដ្ឋាន (រ-ក) ១៥រ

៤៨ - សុន្ទរកថាពិស្តារ ១០រ

៤៩ - នានាធម្មសំវេគពិស្តារ ០៥រ

៥០ - បំភ្លឺធម្មទេសនា (ស្វាយ-សុធីរ) ២០រ

៥១ - អត្ថាធិប្បាយទសជាតក៍ (ឌឹម-ណាត្រី) ៣០រ